

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

NORMANLAR DÖNEMİNDE SİCİLYA ADASI
(11-12. YÜZYILLAR)
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdulhalik BAKIR

HAZIRLAYAN
Seyhun ŞAHİN

ELAĞIĞ-2012

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

NORMANLAR DÖNEMİNDE SİCİLYA ADASI
(11-12. YÜZYILLAR)

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdulhalik BAKIR

HAZIRLAYAN
Seyhun ŞAHİN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr.**

2.

3.

4.

5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Doktora Tezi****Normanlar Döneminde Sicilya Adası (11-12. Yüzyıllar)****Seyhun ŞAHİN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Tarih Anabilim Dalı****Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı****Elazığ, 2012, Sayfa: XVII+ 269**

Sicilya Adası, Akdeniz'in en büyük ve önemli adasıdır. Normanlar egemenliğindeki dönem boyunca ise Sicilya, yalnız Akdeniz için değil aynı zamanda Avrupa için de çok önemli bir konuma sahipti. Kuzey Avrupa'nın en uç bölgesinden hareketle başlayan Norman istilas, Akdeniz'in bu müstesna adasına kadar uzanmıştı. Kuzey Avrupa'nın barbar kavimleri arasında yer alan Normanlar, özellikle 10. ve 11. yüzyıllarda İtalya'da görünmeye başladılar. Özellikle güney İtalya'da ücretli asker olarak hizmet veren Normanlar arasından Hauteville kardeşler sıyrılarak bölgedeki Normanlar'a liderlik yaptılar. Hauteville kardeşlerin öncülüğünde Normanlar, önce güney İtalya'yı daha sonrasında da Sicilya'yı istila etmeye başladılar. Hauteville kardeşlerden I. Roger, Müslümanlar'dan yaklaşık olarak iki yüz yıl boyunca egemen oldukları Sicilya'yı almayı başardı. Ancak Normanlar, kuzey Avrupa'dan birer barbar olarak başladıkları serüvenlerinin sonunda Sicilya'da dönemlerinin en modern, zengin ve ileri kültür seviyesiyle karşılaştılar. Sicilya Adası'nın İslâm, Bizans ve Latin kültürlerinden oluşan zengin mirasını devralan Normanlar, yeni bir kültür sentenzini oluşturmayı başardılar. Normanlar döneminde oluşan bu sentez kültür, Rönesans öncesi Avrupa'nın kültürel değerlerinin oluşumuna önemli ölçüde katkıda bulundu. Ayrıca Normanlar egemenliğindeki Sicilya'da birçok farklı kültür ve inanca sahip toplulukların barış ve uzlaş, içindeki yaşamları, yalnız kendi dönemleri için değil günümüz modern dünyasına dahi örnek teşkil edecek bir düzeydi. Haçlı seferlerinin başlangıç döneminde

Sicilya'yı ele geçiren Normanlar, Avrupa'da oluşan "Haçlı ruhu"nun tersine egemen oldukları topraklarda başta Müslümanlar olmak üzere tüm tebaalarıyla barış içinde olmuşlardı.

Anahtar Kelimeler: Sicilya, İtalya, Normanlar, İslâm kültürü, Haçlı Seferleri, Bizans.

ABSTRACT**PhD Thesis****The Island of Sicily in the Period of Normans (11-12. Centuries)****Seyhun ŞAHİN****Fırat University****The Institute of Social Sciences****Department of History****Medieval Science****Elazığ-2012, Page: XVII + 269**

Sicily during period of rule of the Normans that we dealt with subject of thesis was an important place not only for Mediterranean and also for Europe. The invasions of Normans that began from the end region in the North Europe reached to the that an exceptional Island. Normans that were among the Barbarian tribes in the North Europe, began to seem in Italy in the 10th and 11th centuries. Especially Normans serviced as mercenaries in the South Italy and then Hauteville brothers among Normans were left and led to Normans in the regions. Normans that leading of the Hauteville Brothers began to invade firstly South Italy and secondly Sicily. I. Roger from the Hauteville Brothers, achieved to take Sicily that Muslims dominated during two century. But Normanlar began to this adventure as barbar from the North Europe; but at the end of this adventure they met with the most modern and richest culture of their periods in Sicily. Normans who took the rich heritage that occurred with Islam, Byzantine and Latin cultures in the island of Sicily. This synthesis in the period of Normans contributed the formation of the cultural worthes of Europe before Renaissance significantly. And also a lot of tribes that had different culture and religion lived in the peace in Sicily of Normans rule; so this case was an example not only for their periods and also for modern times in present day. Normans that captured Sicily in the beginning of the Crusades, lived with firstly Muslims and the other peoples in the lands that they dominated in peace contrary of the “the spirit of crusades”.

Key Words: Sicily, Italy, Normans, Islam culture, Crusades, Byzantine.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
RESİMLER LİSTESİ	VIII
HARİTALAR LİSTESİ	IX
ÖNSÖZ	X
KISALTMALAR	XII
KONU VE KAYNAKLAR	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NORMANLARIN AVRUPA ÜZERİNDEN SİCİLYA'YA İNMELERİ VE SİCİLYA NORMAN KONTLUĞU	17
1.1. Normanların Avrupa'yı İstilasını	17
1.1.1. Norman İstilasını Öncesi Avrupa'nın Genel Görünümü.....	17
1.1.2. Batı ve Orta Avrupa'da Norman İstilaları.....	20
1.2. Normanlar İtalya'dalar	28
1.2.1. Normanlar Öncesi İtalya'nın Genel Durumu	28
1.2.2. Normanlar İtalya'yı İşgal Ediyor	32
1.3. Normanlar Öncesinde Sicilya Adası	40
1.4. Normanların Sicilya'yı Ele Geçirmeleri	58
1.5. Sicilya Norman Kontluğu	66
1.5.1. Norman Egemenliğinin Sicilya'da Kurulması ve Ada'nın Genel Durumu	67
1.5.2. Sicilya Norman Kontluğu ve I. Roger.....	71

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİCİLYA NORMAN KRALLIĞI	82
2.1. Kont II. Roger'dan Kral II. Roger'a	82
2.2. Sicilya Norman Krallığı ve Kral II. Roger	87
2.3. I. William (Kötü William)	117

2.4. II. William (İyi William)	138
2.5. Sicilya Norman Krallığı'nın Sona Ermesi	154
2.5.1. Gayri Meşrû Kral: Tancred	155
2.5.2. III. William.....	158
2.5.3. Hauteville Hanedanı'ndan Sonraki Sicilya	159

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NORMANLAR DÖNEMİNDE SİCİLYA ADASI'NIN İDARİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE İKTİSADİ DURUMU.....	162
3.1. Sicilya Norman Krallığı'nın Devlet Teşkilatı.....	162
3.1.1. Norman Krallığı'nın İdari ve Medeni Hukuk Uygulamaları	169
3.2. Saray Teşkilatı	173
3.3. Askerî Teşkilat.....	175
3.4. Normanlar Döneminde Sicilya'nın Sosyal ve Kültürel Durumu.....	180
3.4.1. Sicilya'nın Etnik Yapısı	180
3.4.2. Norman Sicilya'sının Entelektüel ve Günlük Yaşamı	185
3.4.2.1. Saray Hayatı ve Soylular	185
3.4.2.2. Sicilya Halkının Günlük Yaşamı.....	193
3.5. İslâm Medeniyeti'nin Sicilya ve Avrupa'ya Etkileri.....	199
3.6. Sicilya'nın İktisadi Durumu.....	210
3.6.1. Devlet Gelirleri.....	210
3.6.2. Zirai Üretim.....	211
3.6.3. Endüstriyel Üretim	214
3.6.4. Denizcilik	217
3.6.5. Köle Ticareti.....	218
3.6.7. Normanlar Döneminde Sicilya Parası	219
3.7. Normanlar Döneminde Sicilya'da Şehircilik, Güzel Sanatlar ve Mimari Anlayışı	221
3.7.1. Normanların Şehircilik Anlayışları	221
3.7.2. Sicilya'da Norman Sanat ve Mimarisine Örnekler	224
3.7.2.1. Favvara Sarayı (Kasru'l-Emir Cafer veya Castello Mare Dolce)	225
3.7.2.2. Monreale Katedrali	226
3.7.2.3. La Cupola (Kubbe) Sarayı.....	227

3.7.2.4. La Zisa (el-Aziz) Sarayı	228
3.7.2.5. Cappella Palatina Şapeli	230
3.7.2.6. La Martorana Kilisesi (Sta. Maria dell' Ammiraglio).....	232
3.7.2.7. San Giovanni Kilisesi (San Giovanni degli Eremiti)	233
3.7.2.8. San Cataldo Kilisesi (Chiese di San Cataldo)	234
3.7.2.9. Palermo Katedrali	235
3.7.2.10. Palermo Ulu Camii	236
SONUÇ	239
BİBLİYOGRAFYA	243
EKLER	252
ÖZGEÇMİŞ	269

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1. II. Roger'un Veziri Antakyalı George'un Mührü	110
Resim 2. II. Roger'un Lahiti-Palermo Katedrali	116
Resim 3. Kral II. William'a hasta yatağında yanında duran Müslüman Astronom ve hekimler	154
Resim 4. Hauteville Hanedanı'na ait Soyağacı.	161
Resim 5. Kraliyet Divan'ında görev alan Müslüman, Grek, Latinler'in resmi	168
Resim 7. II. Roger'un Pelerini.....	206
Resim 8. Favvara Sarayının Planı	226
Resim 9. La Zisa Sarayı	229
Resim 10. Capella Palatina.....	231
Resim 11. La Martorana Kilisesi (Antakyalı Kilisesi).....	232
Resim 12. San Giovanni delgi Eremiti	234
Resim 13. San Cataldo	235
Resim 14. Palermo Katedrali.....	236

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Sicilya ve etrafındaki adalar	2
Harita 2. 9 ve 10. Yüzyılda Avrupa'da Norman, Macar ve Müslümanların akınları....	25
Harita 3. Sicilya Norman Krallığı-12. Yüzyıl	91
Harita 4. II. Roger'un Sicilya Krallığı'na kattığı İfrikiyye'deki toprakları.....	99

ÖNSÖZ

Tarih, yalnızca toplumlar arasındaki siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerden oluşan ve bunları konu alan bir bilim dalı olarak görülmemelidir. Bu konular içerisinde insanlık tarihi açısından değerlendirilebilecek birçok detay da gizlenmiş durumdadır. Belki de bu detaylar anlatılanların perde arkasını oluşturmaktadır.

Bu konuda önümüzde çok güzel bir örnek durmaktadır: Bu örnek, tez konumuz olan “Normanlar Döneminde Sicilya Adası”dır. Biz, bu başlığı tez konusu yaptıktan sonra konuyu araştırdıkça karşımıza yukarıda ifade ettiğimiz gibi perde arkasında kalmış birçok konuyla karşılaşma şansını elde ettik. Bu detaylar, öylesine ilgi çekici ve renklilerdi ki onları, Sicilya’nın Normanlar dönemindeki siyasi tarihini işlerken aralara serpiştirmekten kendimizi alamadık. Bizi böyle bir yol izlememize yönlendiren de öyle sanıyoruz ki Sicilya Adası’na Normanların egemen olmasıyla başlayan ve Avrupa Rönesansı’nın kökenlerine kadar uzanan etkileşimlerin başlangıcına değindiğimiz farkındalığıydı.

Normanlar, Sicilya’yı Müslümanlar’dan istila yoluyla almayı başarmışlardı. Fakat Normanlar, Sicilya Adası’nı ele geçirdikten sonra adanın sahip olduğu kültürel birikim ve enerjiye hayran kalmışlar, bunun her hangi bir şekilde zarar görmesini engellemek ve devamını sağlamak için çaba göstermişlerdi. 11. yüzyılın ikinci yarısında Sicilya’ya egemen olmaya başlayan Normanlar, Avrupa’da ortaya çıkan “Haçlı ruhu”nun tersine bir duruş sergileyebilmişlerdi.

Buna ilave olarak kuzey Avrupa’dan birer macera avcısı olarak yola çıkan Normanlar, Sicilya Adası’nda sergiledikleri yönetim anlayışlarıyla o günün tanıkları kadar bugün de bizleri şaşıtıyorlar. Normanlar, Sicilya’yı her açıdan devrinin zirvesine taşıdılar. Sicilya, onların yönetiminde İtalya’nın Roma’sına kadarki topraklarıyla, kuzey Afrika’da ise Tunus kıyılarının neredeyse tamamını bir yönetim çatısı altında idare etmesinin yanı sıra söz edilen bu yerlerin merkezi durumunda bulunuyordu. Sicilya, bir adanın etrafında bulunan ana karaların topraklarına hükmetmesi bakımından Normanların dönemiyle birlikte tarih içerisinde kendine eşsiz bir yer buluyor.

Bizler de bu çalışmamız da Sicilya Adası’nın insanlık tarihine sunmuş olduğu bu ender tarihi serüvenini ele alıp irdeleyerek elde etmiş olduğumuz bilgileri Tarih Biliminin esasları dâhilinde sunmaya gayret ettik.

Bu çalışmanın her aşamasında katkılarıyla beni yönlendiren ve daha lisans öğrenciliğimden beri bana bir ışık olup ilim rehberi olan değerli hocam Sn. Prof. Dr. Abdulhalik BAKIR'A, benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Sn. Yrd. Doç Dr. Pınar ÜLGEN'E, Sn. A. Haydar KAHRAMAN ve Sn. Battal TOPRAK'A, ayrıca beni bu yolda yalnız bırakmayan sevgili eşime, sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

ELAZIĞ -2012

Seyhun şAHİN

KISALTMALAR

<i>a.g.e.</i>	: Adı geçen eser
<i>a.g.m.</i>	: Adı geçen makale
b.	: Bin, İbn
bk.	: Bakınız.
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
DİA.	: Türk Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi
D	: Death
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA	: İslām Ansiklopedisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milāttan nce
M.S.	: Milāttan Sonra
.	: lm
s.	: Sayfa
S	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
Trz.	: Tarihsiz

KONU VE KAYNAKLAR

Tez konumuz olan “Normanlar Döneminde Sicilya Adası (11-12. Yüzyıllar)” başlığını belirlerken ülkemizde bu alandaki boşluğu doldurmak ve buradan hareketle gerek Akdeniz medeniyetleri açısından ve gerekse de ülke tarihimiz açısından gelecekte yapılacak araştırmalara bir başlangıç ortaya koyma amacını taşıdık.

Konun sınırlarının çizilmesi aşamasında ise; sadece ülkemizde değil genel olarak üzerinde etraflıca durulmamış veya eksikliği hissedilen bir zaman diliminde Sicilya Adası’nı ele almayı daha uygun bulduğumuzu belirtmek isteriz. Tez konumuz, Sicilya Adası’nın Normanlar dönemindeki siyasi ve kültürel tarihine ilişkin olarak ülkemizdeki ilk bilimsel mahiyetteki çalışma olacaktır.

Sicilya Adası, Normanlar’dan önce yaklaşık olarak iki yüz yıl boyunca Müslümanların egemenliği altında kalmıştır. Bu nedenle adada geçen uzun süre içerisinde İslâm kültürü hâkim kültür olmayı başarmıştı. İslâm kültürü, adaya Müslümanlar’dan sonra egemen olan Normanlar döneminde de varlığını devam ettirmişti. Hatta yapmış olduğumuz araştırma ve tespitler sonucunda gördük ki İslâm kültürü Normanlar döneminde Sicilya’da varlığını yitirmek yerine kendini hayatın her alanında en az eskisi kadar hissettirmişti.

Kültürel açıdan tespit ettiklerimizin yanı sıra, siyasi ve iktisadi açıdan da Norman Sicilya’sının Akdeniz’deki ülkelerle yoğun ilişki içerisinde olduğunu gördük. Bu ilişkileri zaman zaman dostane zaman zaman da düşmanlık boyutunda sürdürülmüştü. Bu konuda gerek İslâm, gerek Avrupa ve Balkan ülkeleriyle beraber Bizans ile de temas halinde olunmuştu.

Bu bakımdan konun sınırlarını çizerken coğrafi olarak, Akdeniz içerisinde sınırları bulunan ülkeler ve Sicilya Normanlarının yukarıda açıkladığımız kriterlerde temas kurdukları bölgeleri ele alarak tez konumuzun dışına çıkmamaya gayret gösterdik.

Tez konumuzun zaman sınırlarını ise, Norman kökenli olan Hauteville hanedanının Sicilya Krallığı’nda saltanat süresiyle tamamladık. Yaklaşık olarak yüz yıl gibi bir zaman diliminde Sicilya’da hüküm sürmüş olan bu Norman hanedanı, 1200’lere gelmeden son bulmuştur. Bu nedenle tez konumuzun zaman dilimi ağırlıklı olarak 11. yüzyılın ikinci yarısıyla 12. yüzyılın sonlarını kapsamaktadır.

Konumuz dâhilinde kaynak araştırması yaparken tez konusuna gerek coğrafi gerekse de zaman dilimi açısından en yakın olacak kaynaklara öncelik tanıyarak farklı bakış açılarına sahip eserlere de ulaşmaya gayret gösterdik. Bu kaynaklara ilave olarak çağdaş eserlerden de konuyu detaylı ve tarafsız bir şekilde ele alıp işleyen ve bilimsel açıdan değerli olanlardan yararlanmaya çalıştık.

Ana kaynaklar açısından çok değerli eserlere ulaşabildik. Bunlar arasında özellikle Normanlar döneminde Sicilya’da yazılmış eserlere ulaşip onları bilimsel bir bakış açısıyla irededikten sonra konumuz dâhilindeki bilgileri süzerek fişledik. O dönemde Sicilya’da yazılan eserlerden ilk akla gelen el-İdrisî’nin “*Nüzhetü’l-Müştâk fi İhtirâki’l- Afâk*” adlı eseridir¹. el-İdrisî, bu eserini bizzat Sicilya Kralı II. Roger’un talimatıyla kaleme almıştır. 1147 yılında tamamlanan eser, aslında bir coğrafya kitabıdır. Konumuz dâhilinde bu eserden oldukça fazla yararlanma imkânımız oldu. el-İdrisî’nin bu eseri, içerdiği bilgiler bakımından siyasi tarihten çok Sicilya’nın sosyal, kültürel ve iktisadi durumuna ilişkin önemli bilgiler içermektedir. Bu nedenle eser, Normanlar döneminin Sicilya Adası ile ilgili ilk başvurulacak eserdir.

Yine Norman egemenliği döneminde Sicilya’da Palermo piskoposu olan ve yaşadığı dönem boyunca güncel olayları kaleme alan Hugo Falcandus’un eseri, özellikle I. William ve II. William dönemleri açısından değerli bilgiler içermektedir. Sicilya’nın Normanlar dönemine ilişkin olarak genelde ülke içindeki olayları ele almaktadır. Falcandus, eserinde olayları subjektif bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Norman sarayına karşı muhalif bir tutum içinde olan Falcandus, yaşanan olayları da bu duruşuyla ele alıp yorumlamıştır. Ancak yine de anlattığı olayların kronolojik sıralamasına dikkat ettiği gibi, yaşanan gelişmeleri de detayları ile sunmaktadır. Falcandus’un Latince olarak kaleme aldığı eseri, G. Loud- Thomas Wiedemann tarafından “*The History Of the Tyrants of Sicily by Hugo Falcandus*”² adlı eser içerisinde İngilizceye çevrilmiştir. Ancak bu çeviri I. William dönemini ve II. William’ın ilk yıllarına kadar ki kısmı içermektedir.

¹ el-İdrisî, Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdullah b. İdrisî el-Hammâdî el Hasan, *Nüzhetü’l-Müştâk fi İhtirâki’l- Afâk*, (Thk. eş-Şerufu’l-İdrisî), Beyrut, 1989.

² Hugo Falcandus, *The History Of the Tyrants of Sicily by Hugo Falcandus*, (Translated by G. Loud-Thomas Wiedemann), Manchester, 1998.

Falcandus ile aynı dönemde Sicilya'da yaşamış ve Salerno'da Piskoposluk yapmış olan Romuald'ın kaleme aldığı "Chronicon"³ adlı eser de oldukça önemlidir. Falcandus'un tersine Norman sarayına yakın bir isim olan Romuald, daha tarafsız bir yaklaşım içinde tanık olduğu olayları değerlendirmektedir. Romuald'ın bu eseri de G. Loud- Thomas Wiedemann tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Bu çeviri de içinde Falcandus'un yukarıda belirttiğimiz eserini içeren "*The History Of the Tyrants of Sicily*" adlı eserin ekler kısmında yer almaktadır.

Gerek Romuald'ın ve gerekse de Falcandus'un eserlerinin, bizlere önemli katkıları oldu. Bu iki eserden oldukça fazla yararlandık. Fakat her iki yazarın da konuları işlerken tarafsız olduklarını da göz ardı etmemek gerekiyor. Biz, onlardan aldığımız bilgileri karşılaştırırken çağdaş eserlerdeki yorumları da dikkate aldık. Böylelikle en sağlıklı bilgiye ulaşmaya gayret gösterdik.

Yararladığımız bir diğer eser ise; İbn Cübeyr'in "Seyahatnâmesi"dir⁴. Endülüs'ten hacı olmak amacıyla kutsal toprakları yaptığı seyahatini kaleme alan İbn Cübeyr, dönüş yolunda kendisini taşıyan geminin Sicilya'nın Messina şehri karasularında batması sonucu zorunlu olarak Sicilya'da birkaç ay kalmış ve bu esnada durumu fırsata çevirerek adayı dolaşmış ve görüp işittiklerini seyahatnâmesine aktarmıştır. İbn Cübeyr'in Sicilya'da kaldığı tarih 1185 yılıydı. Norman Kralı II. William'ın henüz Sicilya tahtında oturduğu bu döneme ilişkin olarak, kaleme aldığı eserinde oldukça geniş yer vermektedir. İbn Cübeyr, Norman Sicilya'sına dair, sosyal, kültürel, siyasi ve iktisadi açıdan oldukça değerli bilgileri paylaşmaktadır. Sözü ettiğimiz bu konular hakkında İbn Cübeyr'in eserinden çok değerli bilgileri elde ettik. İbn Cübeyr'in eseri, Türkçemize çevrilmiş durumdadır.

Bir başka eser ise İbnü'l-Esir'in "*el-Kâmil fi't-Târih*"⁵ adlı eseridir. İbnü'l-Esir'in kaleme aldığı bu eser, Sicilya Adası hakkında gerek Normanlar dönemine ve gerekse de Normanlar öncesine ilişkin çok önemli bilgiyi içermektedir. Özellikle adanın Müslümanlar tarafından feth edildiği tarihten itibaren kronolojik bir düzen içerisinde Normanlar dönemini de kapsar şekilde anlatılması bu eseri çok değerli kılmaktadır.

³ Romuald of Salerno, *The History Of the Tyrants of Sicily*, (Translated by G. Loud- Thomas Wiedemann), Manchester, 1998.

⁴ İbn Cübeyr, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed, *Endülüs'ten Kutsal Topraklara*, (Çev. İsmail Güler), İstanbul, 2003.

⁵ İbnü'l-Esir, İzzeddin Ali B. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târih, İslâm Tarihi*, c. 7-12, (Çev. Abdulkerim Özeydin-Ahmet Ağırakça), İstanbul, 1986.

İbnü'l-Esir'in bu eserinden özellikle Sicilya'nın siyasi tarihi konusunda oldukça fazla yararlandık.

Bu eserlerin dışında Bizans kroniklerinden yararlandık. Bizans kroniklerinin Normanlar'a karşı oldukça tarafsız olarak ifade ettikleri gelişmeler yine de gerçeklerle yer yer çelişse de genel itibarıyla örtüşmektedir.

Bu kroniklerin başında Anna Komnena'nın babası İmparator Alexios Komnena'ya ithafen yazdığı "Alexiad"⁶ adlı eseri, özellikle Sicilya ve güney İtalya Normanları hakkında çok önemli bilgiler sunmaktadır. İmparator olan babasıyla Normanların Apulia Dükü olan Robert de Guiscard arasındaki mücadeleye oldukça geniş yer veren Anna, Normanların Sicilya ve güney İtalya'daki ilk yılları hakkında çok önemli bilgiler sunmaktadır. Sicilya Normanları ile çağdaş olması, onun eserini de bizler açısından çok değerli kılıyor. Anna Komnena'nın bu eseri de dilimize çevrilmiştir.

Bizans'ın Normanlar ile çağdaş olan eserlerinden Niketas Khoniates⁷ ve İonnes Kinnamos'un⁸ ayrı ayrı yazmış oldukları "Historia"larında da özellikle Sicilya Normanları ile ilgili çok önemli bilgiler bulunmaktadır. Sicilya Normanları'nın Bizans ile olan ilişkilerini de ele aldıkları eserlerinde Norman Krallarından I. ve II. William dönemleri ile Bizans İmparatorları Manuel ve İonnes dönemlerinin siyasi gelişmelerini ele almaktadırlar. Özellikle Bizans ile Sicilya Normanları'nın Balkalar'daki ve denizdeki mücadelelerini detaylı bir şekilde her iki kronikçi de işlemişlerdir. Sicilya Norman Krallığı ve Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler için bu iki eser son derece önemli kaynaklardır. Bu iki eser de Türkçemize çevrilmiş durumdadır.

Çağdaş eserlerden ise öncelikle Sicilya uzmanı olan ve Sicilya hakkında yapmış olduğu çok önemli çalışmalarla tanınan Michele Amari'nin "Storia di Musulmani di Sicilia"⁹ adlı eserinin konumuzla alakalı olarak özellikle 3. cildinden çokça yararlandık. Amari'nin Sicilya ile alakalı olarak günümüzden neredeyse yüz yıl önce yapmış olduğu çalışmaları hala en önemli araştırma eserleri olarak karşımızda duruyor. Amari'nin faydalandığımız bu eseri, Sicilya'daki Norman egemenliğinden öte adadaki Müslümanların siyasi ve sosyal tarihlerini ele alıp işleyen bir eserdir. Ancak Sicilya ile

⁶ Anna Komnena, *Alexiad*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul, 1996.

⁷ Niketas Khoniates, *Historia (İonnes ve Manuel Devirleri)*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 1995.

⁸ İonnes Kinnamos, *Historia*, (Haz. Işın Demirkent), Ankara, 2001.

⁹ Michele Amari, *Storia di Musulmani di Sicilia*, Catania, 1933.

ilgili hangi konuya ilişkin araştırma yapılırsa yapılsın Amari'nin bu eseri başta olmak üzere diğer çalışmalarına da göz atmadan devam etmek mümkün değildir.

Sicilya Normanları'nın siyasi tarihleri için başvurduğumuz bir diğer araştırma eser ise, Edmund Curtis'in "*Roger of Sicily and the Norman Lower In Italy*"¹⁰ adlı eseridir. Curtis, bu eserinde Normanların Sicilya ve İtalya'ya gelişlerinden onların adadaki sosyal ve kültürel durumlarına kadar oldukça detaylı ve sağlıklı bilgiler sunmaktadır. Bizler de bu eserden Normanların Sicilya'daki gerek siyasi ve gerekse de sosyal hayatlarıyla ilgili çok değerli bilgileri kullandık.

Son olarak da Norman Sicilya'sının sosyal ve kültürel durumunu hemen hemen her açıdan detaylıca ele alan Cecilia Wearn, "*Medieval Sicily: Aspect of Life and Art in the Middle Ages*"¹¹ adlı eserini belirtmek isteriz. Bu eser Norman Sicilya'sının sosyal ve kültürel hayatına ilişkin çok zengin bilgiler ve başlıklar içermektedir. Bizle de bu eserden tezimizin son bölümündeki sosyal ve kültürel hayata ilişkin bilgileri çok sağlıklı bulduğumuz için kullandık.

Genel olarak tez çalışmamızda en çok yararlandığımız başlıca eserler bunlar oldu. Ancak elbette ki bu eserlerin yanı sıra daha birçok ana kaynak ve araştırma eserler de var. Ancak bu eseler, diğerlerine göre içerik olarak konu hakkında daha çok bilgi barındırdıkları için isimlerini burada anmış olduk. Tez içerisinde kullandığımız resimlerden özellikle geçen yüz yılın başlarında çekilen resimleri kullanmaya gayret ettik. Bu tercihimizdeki amacımız günümüze ulaşan bu eserlerin restorasyona uğramadan önceki yalın hallerini okuyuculara sunabilmektir. Ayrıca bazı internet sitelerinden veya araştırma eserlerden elde ettiğimiz resimlerin yanı sıra değerli dostum Dr. Hüseyin Özkahraman'ın 2011 yılındaki Sicilya gezisinde kendi çektiği resimlerden de istifade ettim.

Tez çalışmamızda önceliğimiz ana kaynakları değerlendirerek tespitler ışığında varılan sonuçları ortaya koymak oldu. Bu kaynaklara ilave olarak ise araştırma eserlerden yararlanma yolunu tercih ettik. Kaynaklar arasındaki farklılıkların üzerine giderek sağlıklı bilgileri süzüp işlemeye oldukça fazla gayret gösterdik. Elde ettiğimiz bilgileri tarafsızca sadece bilimin ve okuyucuların takdirine bıraktık. Gereksiz yorumlardan ve bilim süzgecine takılan bilgilerden uzak durmaya özen gösterdik. Bu Çalışmamızdaki amacımız, bilime ve uygarlığımıza katkıda bulunabilmektir.

¹⁰ Edmund Curtis, *Roger of Sicily and the Norman Lower In Italy*, New York, 1912.

¹¹ Cecilia Wearn, *Medieval Sicily: Aspect of Life and Art in the Middle Ages*, London, 1910.

GİRİŞ

“Büyük Sicilya sahnesinde doğa, işbirliği yapıp Akdeniz'deki en zarif ortamlardan birini üretti. İnsanın dehası, bu ortamı dünyanın en güzel kentlerinden bazılarıyla süsledi. Ve hüzünlü kıskançlık, savaş ve fetih dramı burada sahnelendi.”¹².

1. Sicilya Adının Kökeni

Sicilya tarihi boyunca bir birine benzer birkaç isimle anılmıştır. Ancak Sicilya ismi, köken olarak Latince'dir. Latincesinde veya İtalyancasında olduğu haliyle “Sicilia” adının Latince “Trinacria”dan geldiği iddia edilir¹³. Latince “Trinacria” üç köşeli anlamını taşımaktadır. Adanın kuş bakışı görünümünü göz önüne getirdiğimiz zaman gerçekten üç köşeli olduğunu görebiliriz.

Ancak Sicilya, Latince’de ve İtalyanca’da “Sicilia”, Grekçede “Sikelia”, Arapçada ise “Sıkilliye” olarak birbirinden çok da farklı olmayan formlarda telaffuz edilmiştir¹⁴. Türkçemizde ise, Latin ve İtalyan dillerindeki telaffuz şekli ile yani “Sicilya” olarak yazılıp okunmaktadır.

2. Sicilya'nın Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Sicilya için; *“Sicilya, fazilet ve güzellikler yönünden zamanın nadidesi ve memleketlerin en güzelidir. Eskinden beri birçok gezgin burayı ziyaret etmişlerdi. Hepsi, buranın güzel, değerli ve şerefli bir yer olduğunu belirtmiş ve buraya hayran kalmışlardı. Buranın güzelliklerini anlatmışlardı.”¹⁵* der, el-İdrisî.

Yakût el-Hamâvî ise Sicilya'yı şöyle tarif ediyordu: *“ Sicilya, Mağrip Denizi'nin (Akdeniz) adalarından olup, İfrikiyye'nin karşısında yer alır. Ada şekil yönünden bir üçgeni andırır. Her köşesinden diğer köşesine yedi günlük mesafe vardır. Etrafını dolaşmanın, on beş gün süreceği söylenir.”¹⁶*

Sicilya, Akdeniz ve İtalya'nın en büyük adası olma özelliğine sahiptir. Yüz ölçümü, 25.460 kilometrekaredir. İtalya'nın güneyinde yer alan Sicilya, en dar 3,3 Km ve en geniş 16 Km genişliğinde ve 28 Km uzunluğundaki Messina Boğazı ile İtalya ana

¹² Ernle Bradford, *Akdeniz*, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul, 2004, s. 77.

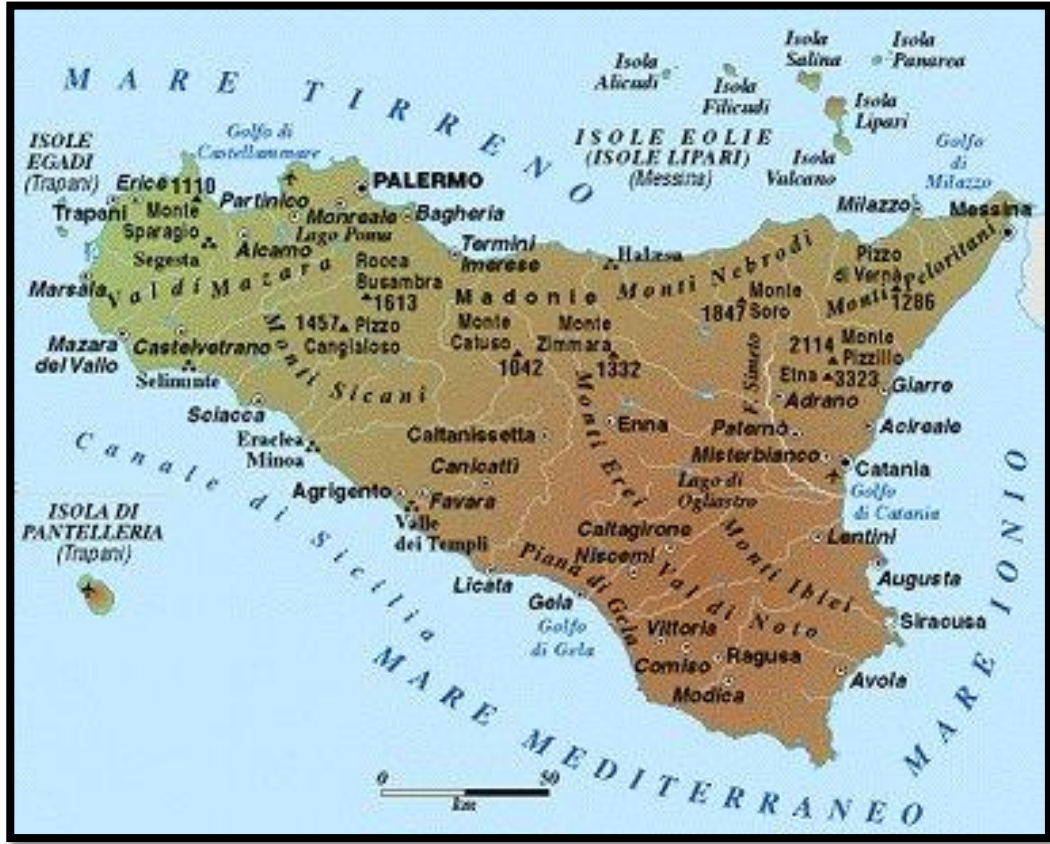
¹³ Bradford, *a.g.e.*, s. 71.

¹⁴ M.H. Şakiroğlu, “Sicilya”, *İA, TDV*, c. 37, İstanbul, 2009, s. 138.

¹⁵ el-İdrisî, s. 588.

¹⁶ Yakût el-Hamâvî, eş-Şeyh Şehabettin Ebu Abdullah Yakût Abdullah er-Rumî el-Bağdadî, *Mucemu'l-Buldân*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, s. 473.

karasından ayrılır¹⁷. Hemen güneyinde yer alan Afrika kıyılarına (Tunus) 166 Km (90 deniz mili) uzaklıktadır.

Harita 1. Sicilya ve etrafındaki adalar

Günümüz ada sakinlerinin %95'inden fazlasını İtalyanlar oluşturmaktadır. Ada'da konuşulan anadil İtalyancadır. Ada'ya inanç bakımından İtalya'da da yaygın olan Katolik-Hıristiyan inancı hâkimdir. Egadi, Eolie (Lipari), Pelagie, Ustica ve Panteleria adalarıyla birlikte özerk bir yönetime sahip olan adanın baş ve en önemli kenti Palermo'dur¹⁸. Sahip oldukları nüfus oranlarına göre Sicilya şehirlerini şöyle sıralayabiliriz: Palermo, Catania, Messina, Agrigento, Trapani, Syracuse, Ragusa, Caltanissetta ve Enna'dır. Saydığımız bu şehir isimlerinin neredeyse tamamının tez konusunun dâhil olduğu zaman diliminde de öneme sahip olduklarına görüyoruz.

Sicilya ve şehirlerinden İbn Haldun, Mukaddimesinde söz eder. Sicilya Adası'nı dünya haritasında bölümlendirdiği 4. İklimin ikinci kısmında belirterek, onun hakkında

¹⁷ *Temel Britanica*, c. 15, İstanbul, 1992, s. 192.- James Minahan, *Nations without states*, Westport, 1996, s. 515.- Martino M. Moreno, "Sicilya'da Müslümanlar", (Çev. Abdulhalik Bakır-Aydın Çelik), *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*, c. V, S. 1, Elazığ, 2007, s. 165.

¹⁸ Minahan, *a.g.e.*, s. 515.

şunları ifade ediyor: “ *Bu ada, büyük bir ada olup, rivayete göre muhit dairesi yedi yüz mildir. Bu Ada’da birçok şehirler vardır. En tanınmışları, Saraküsa, Palermo, Tarabga, Mazer, Mesine şehirleridir. Bu Ada, Efrikiye, yani kuzey Afrikası karşısındadır.*”¹⁹.

Yeryüzü şekilleri bakımından oldukça engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Dağlık alanları sarp olmakla birlikte yükseltileri fazladır. Düzlük alanların azlığı ise dikkat çeker. Ada’nın kuzey tarafını kaplayan üç dağ silsilesi uzanmaktadır ki bunların doğu tarafında Torto ve Platini nehirlerinin oluşturduğu derin bir kanyon vardır. Bu kanyon adayı iki kısma ayırmakla beraber tarih boyunca adanın ulaşımında önemli bir güzergâh olmuştur. Bu dağ silsilelerinin doğu ucunda Catania şehrinin sınırlarına da dâhil olan Etna Yanardağı bulunur. Ada’nın en önemli düzlüklerini Palermo vahası ve Catanai ovası oluşturmaktadır.

Etna Yanardağı, Sicilya Adası’nın simgesi haline gelmiş hatta Eski ve Ortaçağlarda ada kadar kendinden söz ettirmiştir. O dönemler itibarıyla görenleri dehşete düşürecek kadar korkunç, akıllardan çıkmayacak kadar da kendine hayran bırakan bir volkan olduğu şüphesizdir²⁰.

Üçgen bir görünüme sahip olan adanın üç sivri ucu vardır. Bu uçlar Palora Burnu (Capo Pelora), Boeo (Capo Boeo) veya Lilibeo Burnu ve Kuşburnu (Capo Passero)’dur. Üç tarafını saran denizlere verilen adlar ise; doğusunda yer alan Ionio Denizi (Mare Ionio), kuzeyinde Terreno Denizi (Mare Terreno) ve güney ve batısında ise Sicilya veya İfrikkiye denizleridir²¹.

Günümüzde İtalya’nın en önemli turizm merkezleri arasında yer alan Sicilya, aynı zamanda ülkenin zirai olarak en verimli topraklarına da sahiptir. Tarihi boyunca bu verimliliğini daima koruyabilmiştir.

el-İdrisî’nin tabii güzelliklerini övmekle bitiremediği Sicilya, iklim kuşağı olarak tam bir Akdenizli’dir. Yazları sıcak ve kurak geçtiği gibi kışları ise ılıman geçer. Genel olarak yağış oranı düşüktür²².

¹⁹ İbn Haldun, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Cabir b. Muhammed b. İbrahim, *Mukaddime*, c. I, (Çev. Zeki Kadirî Ugan), İstanbul, 1989, s. 158-159.

²⁰ Bk.el- Mesudî, Ebu’l-Hasan Ali b. Hüseyin, *Murucu’z-Zehap*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857, s. 1-İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, (Çev. Murat Ağarı), İstanbul, 2008, s. 133.- el-Gırnatî, el-İmam Ebu Hâmid Muhammed b. Abdurrahman el-Rebî el-kaysî, *Tuhfetu’l-Elbab ve Nuhbetu’l-İcâb*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857, s.74.

²¹ Moreno, *a.g.m.*, s. 165.

²² *Temel Britanicca*, c. 15, s. 194.

Eski ve ortaçağlarda anlatılanlara bakılırsa ada bugünkünden daha fazla yeşil bir görünüme sahipti. Irmakları içinden çağlayan sık ormanlara sahipti²³. Sicilya'nın bitki örtüsünün tahrifata uğradığı anlaşılıyor.

3. Sicilya Adası'nın Eskiçağlarından İslâm Fethine Kadarki Serüveni

Genel itibariyle Batılı tarihçiler, Sicilya'nın tarihini Grek ve Fenike kolonilerinden itibaren yazmaya gayret ederler²⁴. Esasında bu durum çok da karşı çıkılacak bir şey değildir. Medeniyet denilen cennetin mekânı olan Akdeniz'de Sicilya'nın kaderinin de Girit veya Kıbrıs gibi adalardan farklı olmasını bekleyemeyiz.

Dolayısıyla Eskiçağlar'da Sicilya Adası, Fenikelilerin ve Grek'lerin koloni kurmak için hedefleri arasındaydı. Sicilya, İlkçağ'da sanki bu kolonistler tarafından paylaşılmış gibidir. Coğrafi şekinden kaynaklandığı şüphesiz olacak ki ada, kuzeyden İtalya, doğudan Grek, güney ve batı kısmından ise Kartaca'nın yani Fenikelilerin etkisi altında kalmıştır. Bu paylaşımda ada'nın kuzey ve doğusu Grekler'e, güney ve batısı ise Fenike kolonilerine yer açmıştır²⁵. Elbette ki adanın nüfus varlığı ve ticareti Grekler veya Fenikeliler ile başlamış değildir. Onların kolonizasyon hareketlerinden önce de Sicilya, ticaretin canlı olduğu bir ada, büyük Akdeniz'de bir uğrak noktası ve güvenli bir liman olma özelliklerini zaten taşıyordu. Hem Sicilya'da hem de İtalya ana karasında Aka kavminin kültürel izlerine rastlamak mümkündür. Bu izler, doğudan buralara doğru gidiş-gelişlerin varlığına işaret eder²⁶.

Adanın yerli halkı konusunda sağlıklı bilgiler henüz ortaya konulabilmiş değil. Adanın ilkçağına ilişkin değerlendirmelerde araştırmacılar, bu dönemleri karanlık çağlar olarak nitelendirmektedirler²⁷. Genel olarak adaların tarihi demografik karakteristiğine bakıldığı zaman ana karalarının etnik ve kültürel anlamda etkilerinde kaldıkları görülür. Sicilya'nın da böyle olması muhtemeldir. Yani İtalya ana karasının etnik unsurları olan İtalik ve Etrüksler'den Sicilya'nın nüfus olarak beslenmiş olması, ihtimal dâhilindedir. Ada'daki bu yerli unsurlar, "Siceller" ve "Sicanlar" adındaki topluluklar olarak söylenmekle birlikte, Antikçağlar'da "Siceller"ın adanın doğusunda "Sicanlar"ın ise batısında yerleşik oldukları ifade edilmektedir. Batı kıyı bölgelerinde oldukları kabul

²³ Bradford, *a.g.e.*, s. 72.-Bk. el- İdrisî, *a.g.e.*, s. 588.

²⁴ Augustus J.C.Hare, *Cities of Southern Italy and Sicily*, London, Tarihsiz, s. 372.-G.F. Hill, *Coins of Ancient sicily*, Oxford, 1903, s. 13.

²⁵ Moreno, *a.g.m.*, s.168.

²⁶ A. Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara, 2004, s. 162.

²⁷ G.F. Hill, *a.g.e.*, s. 13.

edilen ‘‘Sicanlar’’ın İberyalı, ‘‘Siceller’’in ise İtalik oldukları söylene de her iki topluluğun da İtalik veya en azından İtalya’dan olmaları muhtemeldir²⁸. Gerek Fenikeliler ve gerekse de Grekler, Sicilya’da kalıcı olabilmek adına bu yerli halklarla savaşımdan geri durmamışlardı. Bundan başka Grekler, Fenikelileri adanın batısına kadar sürdüler, ancak yine de Fenikelileri adadan tamamen çıkarmayı başaramadılar²⁹.

Kolonilere geri dönecek olursak, bu dönemde koloni şehirlerinden iki tanesi ön plana çıkar. Bunlardan biri Palermo ve diğeri de Syracuse’dır. Ancak Fenikelilerin kurmuş oldukları ilk koloni şehri Palermo’dur. Palermo, o dönemlerde ‘‘Panormus’’ olarak anılıyordu. Fenike kolonisi Panormus’un etrafında yeni uydu yerleşimleri de belirmişti. Bunlar, Cefalu ve Salunte şehirleridir. Grek kolonilerinin başında ise Syracuse ve Messina şehirleri gelmektedir. Kuzeyde yer alan Messina’dan ziyade Syracuse Grek Kolonilerini arasında en önemlisiydi. Grekler tarafından kurulan ilk koloni Chalcidic Naxos idi (M.Ö. 735). Syracuse, bu yerleşimden sonra kurulmuştu³⁰. Syracuse gibi Grek şehirlerinin kuruluşundan yüzyıllar sonra Anadolu’dan Abu’l Farac, dahi haberdardır. Yalnızca Syracuse’dan değil Taormina, Catania, vs. gibi Grek kolonilerinin dönemselsel olarak aynı zamanda kurulduklarını da belirtiyor³¹.

Bu koloniler, kısa süre içinde gelişerek ekonomik hedeflerine siyasi hedefleri de eklemekten geri kalmadılar. Kolonilerin kuruluşunda Grekler daha sistematik bir yol takip ediyorlardı³². İdari olarak Grek kolonileri, Tiranlıkla yönetilirken Fenike kolonileri şehir cumhuriyetleri şeklinde idare olunmaya başladılar³³. Başlangıçta birer zirai koloni olan Grek kolonileri, zamanla siyasi ve askeri açıdan gelişerek adada yayılmacı bir politika takip etmeye başladılar. Sicilya’daki en düzenli ve askeri anlamda en kudretli güç Grekler’di. Ada’nın yerlileri olan Siceller (veya sikullar) bu güç karşısında sürekli olarak iç kısımlara doğru geri çekilmişlerdi³⁴. Grekleri zorlayacak tek güç, bu durumda Kartacalılar olacaktı. Kartacalılar, tüm batı Akdeniz’i kontrolleri altına almışlardı. Yani Grek kolonilerinin Akdeniz’in batı kıyılarıyla herhangi bir ilişki kurmaları pek mümkün değildi.

²⁸ Hill, *a.g.e.*, s. 13.- A. Edward Freeman, *Histroical Essays*, London, 1879, s. 432.- Sicellerin Ege göçleri esnasında sicilya’ya gelip yerleşen Sekeleşler yani Sikullar oldukları da öne sürülmektedir. Bk. Ekrem Memiş, *Eskiçağ Tarihi*, Ankara, 2004, s. 218.

²⁹ Mansel, *a.g.e.*, s. 164.

³⁰ Hare, *a.g.e.*, s. 372.- Fikret Işıltan, ‘‘Sicilya’’, *İA, MEB.*, İstanbul, 1988, s. 589- Freeman, *a.g.e.*, s. 434.

³¹ Bk. Gregory Abu’l-farac, *Abu’l Farac Tarihi*, c. 1, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara, 1999, s. 95.

³² Memiş, *a.g.e.*, s. 249.- Alaaddin Şenel, *Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne*, Ankara, 1970, s. 104.

³³ Mansel, *a.g.e.*, s. 294.

³⁴ Işıltan, *a.g.m.*, s. 249.

Zamanla Kartaca, batı Akdeniz’de ciddi bir güç olmaya başlayınca M.Ö. 6. yüzyılda Sicilya’daki Fenike Kolonileri de Kartaca’nın egemenliği altına girdiler³⁵. Bu güç birliğinin ardından adada Grekler ve Kartaca’nın egemenliğindeki koloniler karşı karşıya geldiler. Ancak Grek şehir devletleri kendi aralarında sürekli çatışma halinde olduğundan bu saldırıya karşı koyacak durumda değillerdi.

Diğer taraftan Persler, batıya doğru saldırı ve baskılarını arttırmış durumdaydı. Kserkess Yunanistan üzerine saldırdığı zaman Kartaca da Sicilya’daki bu dağılık durumdan faydalanarak adaya çıkarma yaptı. Ancak karşılarında kısa süre önce Syracuse ve etrafındaki şehirleri ele geçirerek güçlenen Gela Tiranı Gelon’u buldular³⁶. Başrahip Dinomenes’in oğlu olan Gelon, M.Ö. 480’de Agrakas (Girgenti) Tiranı ve kendisinin de Kayınpederi olan Theron’la birleşerek Kartacalıların bu saldırısına karşı koymayı başardı. Kartaca ordularının başındaki Hamilcar öldürüldü. Himera zaferi olarak anılan bu savaştan sonra Gelon tüm Sicilya’ya hâkim oldu³⁷. Gelon, bu tarihten itibaren Sicilya Kralı olarak anıldı³⁸. Gelon Grek dünyasında büyük bir şöhreti bu yolla yakalamış olmalı ki Heredot, Pers saldırısına karşı Yunanlıların Hellen birliğini sağlayabilmek için tüm hükümdarlara elçiler gönderdiklerini, bunlar arasında da en çok Gelon’dan destek umduklarını belirtiyor³⁹.

Kartacalılar ile Grekler arasındaki çatışmalar, M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllar boyunca devam etmişti. Kuzey’de yani İtalya’da her geçen yıl gücüne güç katan ve dünya tarihine damgasını yüzyıllar boyunca vuracak olan mutlak bir kuvvet doğarken sanırım ne Kartacalılar ne de Grekler bunun farkındaydı. Çünkü az sonra tüm dengeleri alt üst ederek düşmanlarına dost, dostlarına düşman olacak Roma, güneye doğru hızla ilerliyordu. Kartacalılar, Roma’nın da düşmanı olan Grekler’e karşı Sicilya için Roma’yla çeşitli ittifaklar yapmaktan geri durmuyorlardı. M.Ö. 348 ve 297-98 yıllarında yapılan antlaşmalar gibi. Ancak ne zaman ki Roma güneyde Grekleri de egemenliği altına aldı ve Kartacayla burun buruna geldi işte o zaman Kartacayla kurulan ittifaklar sona erdi. Böylece Kartcanın kıyamet alametleri belirmiş oldu⁴⁰.

³⁵ Mansel, *a.g.e.*, s. 294.

³⁶ Heredotus, *Heredot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen), Ankara, 1973, s. 433.

³⁷ Mansel, *a.g.e.*, s. 296.- Sebahat Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul, 1970, s. 65.- G.F. Hill, *a.g.e.*, s. 17.

³⁸ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, C. 3, Ankara, 2005, s. 347.

³⁹ Heredotus, *a.g.e.*, s. 429.

⁴⁰ Atlan, *a.g.e.*, s. 65.

Dionasysios'un Syracuse Tiranı olmasıyla birlikte (M.Ö. 367) Kartacalılara karşı mücadele alevlenmiş devamında Kartcalalılara karşı birçok zafer kazanılmıştı. Dionasysios, katı bir idareci olmak yerine tam tersine Sicilya'da tiranlığa son vermişti. Ancak ölümünden sonra idari açıdan her şey başladığı noktaya geri döndü. Ardılı Timoleon, Kartacalılara karşı mücadeleyi sürdürebilmişti⁴¹.

M.Ö.317 yılına geldiğimizde Sicilya tarihine adını yazdırmış olan Agathokles'in Kartaca'ya karşı vermiş olduğu mücadeleyle karşılaşırız. 289'da ölen bu Kral saltanatı süresince Greklerin batıdaki en büyük hükümdarı olarak kabul edilmişti⁴². Agathokles, Kartaca'yla girmiş olduğu mücadeleden başarıyla çıkmış ve adada düzeni tekrar sağlamıştı. Ancak ölümü Sicilya'yı yeniden kargaşaya sürükledi. Çünkü halefi olan oğlu da bir suikast sonucu öldürüldü. 10 yıl kadar adada bir kargaşa ve anarşi dönemi yaşandı. Agathokles, kızı olan Lanassa'yı Epirus Kralı olan Pyrrhus ile evlendirmişti⁴³.

Bu kargaşayı bastırmak üzere Pyrrhus, Sicilya tiranları tarafından adaya davet edildi. Roma'ya karşı yürüttüğü mücadelede prestij kaybeden Pyrrhus, bu teklifi yeniden kendisi için bir prestij elde edeceği belki de tüm Grekler üzerinde hakimiyet kurabileceği bir fırsat olarak gördü. Veya evliliği nedeniyle buraya müdahalede kendine bir pay çıkarmak amacıyla harekete geçti (M.Ö. 278)⁴⁴. Pyrrhus komutasında savaşan Grekler, Sicilya'da güç kazanarak Kartacalılar'ı tekrar adanın batısına sürmeyi ve kaybolan asayişini sağlamayı başardılar. Bunların ardından Pyrrhus'a artık ihtiyaçları kalmayan Grekler onu İtalya'ya geri dönmeye mecbur bıraktılar (M.Ö. 276)⁴⁵.

Bu dönemde Messina'da bulunan lejyonlar isyan ederek şehri işgal etiler. Ardından da burada Mamertinler Devletini kurdular. Aslen İtalya kökenli olan Mamertinler, Greklere karşı Kartacalılar ile ittifak kurdular⁴⁶. Bu gelişmeler bugüne kadar yaşanan tüm olaylardan daha büyüktü ve tarihin seyrini değiştirecek olayların başlangıcı olacaktı. Ancak o günlerde bunun hayalini dahi kimse aklından bile geçirmiyordu. Fakat İtalya yarımadasında birliğini sağlayan Roma, kısa süre sonra gücünün farkında olacaktı. Syracuse'ya karşı ilk olarak Kartaca'dan yardım dileyen Mamertinler, Kartacalılar'ın şehirlerini işgal etmeleri üzerine bu kez Roma'dan yardım

⁴¹ Işıltan, *a.g.m.*, s. 589.- Ksenophon, *Yunan Tarihi*, (Çev. Suat SİNANGİL), Ankara, 1999, s. 2.

⁴² Işıltan, *a.g.m.*, s. 589.

⁴³ G.F. Hill, *a.g.e.*, s. 29.

⁴⁴ Işıltan, *a.g.m.*, s. 589.- G.F. Hill, *a.g.e.*, s. 29.- Hare, *a.g.e.*, s. 373.- Halil, Demircioğlu, *Roma Tarihi*, Ankara, 1998, s. 151.

⁴⁵ Işıltan, *a.g.m.*, s. 589- Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 152.

⁴⁶ Işıltan, *a.g.m.*, s. 590.

talep ettiler. Bu yardım karşılığında da Roma Konfederasyonuna bağlanmayı taahhüt ediyorlardı. Syracuse'nın Tiranı Hieron, birçok cepheyle baş edemeyince Mamertinleri de kaderlerine bırakmış oluyordu⁴⁷.

Sicilya ile sınır komşusu olan Roma, Kartaca'nın veya kendi kontrolünde olamayan güçlü bir Sicilya'nın batı Akdeniz'e sahip olması durumunda köşesine hapsedilmiş olacaktı. Fakat aynı zamanda bazı riskler de söz konusuydu Roma için. Kartaca'yla mücadele etmek için güçlü bir donanmaya ve maddi olanağa ihtiyaç vardı. Roma, henüz bu güce sahip değildi. Ancak, geçerli sebepler bu riskleri göze almaya değerdi. Senatonun çekimserliğine rağmen halk meclisi bu harekâtı onayladı⁴⁸. Artık Roma, emperyal bir güç olma yolunu tutuyor, diğer yandan belki de Romanın idarecileri ve tüccarları düşlerinin sınırlarını zorluyorlardı. Kartacaya karşı yapılacak bu savaşlar, tarihte Pön savaşları olarak bilinecekti.

Tam yirmi üç sene süren I. Pön savaşında Roma, başlangıçta hemen Kartaca'ya savaş ilan etmedi. Önce Messina'ya bir gurup asker gönderdi(M.Ö. 264)⁴⁹. Bunun üzerine şehirdeki Kartaca askerleri, isyan çıkardı. Fakat buradaki Kartaca askerleri karşı koymaksızın Roma ordusuna teslim. Roma ordusu Sicilya'da karşısında direnç gösteren bir kuvvet bulamayınca ada içerisine doğru ilerlemeye başladı. Bunun üzerine Kartaca da Sicilya'ya bir kuvvet gönderdi. Syracuse Tiranı Hieron, başlangıçta Kartaca'yla ittifak kurdu. Ancak Roma hızlı bir şekilde hem Syracuselılar'ı hem de Kartacalılar'ı yenilgiye uğrattı. Bunun üzerine Syracuse Tiranı, akıllıca bir manevra yaparak Roma'nın saflarına katıldı (M.Ö. 263)⁵⁰.

Kartaca, adada oldukça zor ve çıkmaz bir durumun içine girmişti. Roma için ise geri dönüşü olmayacak ve mutlak hedefi Sicilya'nın fethi olan bir yola girilmişti. Roma denizcilikten çok uzak bir devlet değildi. Ancak mevcut haliyle sadece müttefik donanmalarıyla direnç gösterebilecekken, artık kendi donanmasına da sahip olması zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Kaldı ki karada yenilgi üstüne yenilgi alan Kartaca asıl gücünü oluşturan deniz gücüyle Roma'yı sadece Sicilya'da değil kendi ana kıtasında yani İtalya'da da vurmak istiyordu. Roma, bunun farkında olarak derhal bir donanma inşası hazırlığına girişti ve bir yıl gibi kısa bir sürede donanmasını oluşturarak M.Ö. 261

⁴⁷ Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 216.- G.F. Hill, *a.g.e.*, s. 30.

⁴⁸ Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 217.-İşıltan, *a.g.m.*, s. 590.- Richard Mansfield Haywood, *Ancient World*, London, Trz., s. 376.

⁴⁹ Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 218.

⁵⁰ G. F. Hill, *a.g.e.*, s. 30.- Haywood, *a.g.e.*, s. 378.

yılında ilk büyük deniz zaferini kadim denizci Kartaca'ya karşı kazandı⁵¹. Bu gerçekten büyük bir başarının, azmin ve yeni bir enerjinin ortaya koyabileceği türden bir zaferdi. M.Ö. 256'da ikinci bir deniz zaferi daha kazanıldı. Roma artık savaşı Arikaya taşımaktaydı. Kartaca topraklarına çıkan Roma ordusu burada yenilgiyle tanıştı (M.Ö. 255)⁵².

Bu mücadele tekrar Sicilya'ya ve denizlere taşındı. 1. Pön savaşı iki güç arasında gelgitlere birçok kez sahne oldu. M.Ö. 249'da büyük bir yenilgiye uğrayan Roma donanması, 241'de Kartaca donanmasının tamamını yok etti. Bu zafer Roma'ya I. Pön savaşının galipliğini getirdiği gibi aynı zamanda da Sicilya neredeyse tamamen Roma'nın egemenliği altına giriyordu⁵³. Sicilya'nın yarısı Roma hükümetine bağlanarak Roma'nın deniz aşırı ilk eyaleti oldu. Syrcusa Tiranlığı ve diğer Grek şehirleri de Roma'nın hâkimiyetini tanıyorlardı. Bu zorlu mücadelenin sonunda Sicilya artık Roma'nın olmuştu.

İkinci Pön savaşı ise, herkes için nihai sonuçlar doğuracaktı. Bu mücadele tekrar alevlendiğinde Syracuse Tiranı Hieron, Romalılara sadık kalarak onların saflarında yer aldı. Ancak M.Ö. 215'te öldükten sonra halefi olan torunu Hieronymus Kartacalılar'la ittifak yaptı ve Roma'ya savaş ilan etti. Romalı komutan Marcus C. Marcellus, M.Ö. 213'de Syracuse'yı kuşattı. Kartacalılar'ın tüm savunma destekleri ve ünlü matematik ve fizikçi olan Archimedes'in teknik desteğine rağmen M.Ö. 212'de Syracuse düştü. Arkasından da Akragas (Agrigentum) ve diğer şehirler düştü M.Ö. 210'da artık tüm Sicilya Adası, Roma'nın mutlak egemenliği altına girmiş oldu. Sicilya, artık tam anlamıyla bir Roma eyaleti olarak organize edilip yönetilmeye başladı⁵⁴.

Roma egemenliğine giren Sicilya'yı daha farklı sorunlar saracaktı. Daha önce belirttiğimiz gibi Sicilya zirai açıdan oldukça verimli topraklara ve üretime sahipti. Sicilya'nın iktisadi yapısına bakıldığında tarım ve tarım ürünlerinin satışı birinci sırada yer alırdı. Fenike ve Grek kolonileri döneminde Sicilya'ya tarlalarda çalıştırılmak üzere çok sayıda köle getirilmişti. Koloniler döneminde ortaya çıkan en büyük sorunlardan biri de baş gösteren köle ayaklanmalarıdır. M.Ö. 414'te Syracuse'da böyle bir ayaklanmanın olduğu bilinir⁵⁵. Birer emperyalist sömürge birimleri olan bu kolonilerde artan iş gücü ihtiyacını karşılamak için çok büyük insan kitleleri köle olarak Sicilya'ya

⁵¹ G. F. Hill, *a.g.e.*, s. 30.

⁵² Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 218.

⁵³ Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 218- G. F.Hill, *a.g.e.*, s. 31.-Haywood, *a.g.e.*, s. 381.- Freeman, *a.g.e.*, s. 434.

⁵⁴ G. F. Hill, *a.g.e.*, s. 33.- Işıltan, *a.g.e.*, s. 590.- Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 247.

⁵⁵ Şenel, *a.g.e.*, s. 278.

gönderilmiş veya satılmıştır⁵⁶. Bu nedenle ada nüfusunun önemli bir kısmını da köleler oluşturmaktaydı.

Asıl ciddi boyuttaki ayaklanmalar, M.Ö. II. yüzyılın ikinci yarısında yaşanmıştır. M.Ö. 136 veya 135 yıllarında daha önceki köle isyanlarından daha büyük bir boyutta isyan Enna'da baş gösterdi⁵⁷. Enna'da kölelerine oldukça zalimce davranan bir malikâne sahibine karşı başlayan bu isyan, bir anda adada yayıldı⁵⁸. Oldukça kanlı başlayan bu isyan, Roma'dan gönderilen orduların gelişiyle kanlı bitti (M.Ö. 132)⁵⁹. Sicilya'da baş gösteren köle isyanları, sadece burada yaşanmıyordu. Çok uzaklarda değil, İtalya'da ve Yunanistan'ın şehirlerinde hatta Atina'sında dahi vahim derecede yaşanıyor ve Sicilya'dakinden pek farklı sonlanmıyordu⁶⁰.

Sicilya'da M.Ö. 104'te yeni bir köle ayaklanması daha ortaya çıktı. Roma tarafından Sicilya'da haksız yere köleleştirilenleri araştırması ve ada halkının bu rahatsızlığını gidermesi için gönderilen vali yeni bir ayaklanmaya neden oldu. Bu vali sorunları çözmek yerine aldığı rüşvetlerle adadaki haksızlığı ve kargaşayı arttırdı⁶¹. Bu nedenle Lilbaeum'da isyanın kıvılcımı ateşlendi ve kısa sürede adanın batısının tamamını sardı. İsyân ancak M.Ö. 99'da tamamen bastırılabilirdi⁶². Köleleri, isyan etmelerinden caydırmak için korkunç kısımlar yapıldığı gibi aynı zamanda onlara yönelik sert yaptırımlar içeren yeni kanunlarda konuldu. Bu kanunlara göre Sicilya'daki kölelerin ellerine silah dahi almasının cezası ölümdü⁶³. M.S. 253-268 yılları arasında yeni bir köle isyanı daha söz konusudur. Bu ayaklanmanın başlangıcı ve sonucu da öncekilerden farklı olmadı. Bu isyanları, toplumdaki en alt sınıfı oluşturan kölelerin hak arayışı veya sınıf mücadelesi olarak da kabul etmek mümkündür.

Sicilya'ya bu tarihlerden sonra sessizliğin hâkim olduğunu görüyoruz. Ada halkı içinde böylesine büyük çapta kargaşanın M.S. 5. yüzyılda kavim göçleriyle ortaya çıktığına şahit oluyoruz. Germanlerin İtalya'yı işgali ve ardından da egemenlikleri altına almaları Büyük Roma'nın sonu olmakla kalmayacak, Akdeniz'de roller de değişecekti. Tabi kaderler de.

⁵⁶ V. Diakov - S. Kovalev, *İlkçağ Roma Tarihi*, (Çev. Özdemir İnce), İstanbul, s. 131.

⁵⁷ Işıltan, *a.g.e.*, s. 590.-

⁵⁸ Diakov- Kovalec, *a.g.e.*, S. 132.- Hasan Malay, *Çağlar Boyu Kölelik*, Ankara, 1990, s. 218-219.

⁵⁹ Malay, *a.g.e.*, s. 225.

⁶⁰ Şenel, *a.g.e.*, s. 278.

⁶¹ Diakov-Kovalev, *a.g.e.*, s. 135.

⁶² Işıltan, *a.g.m.*, s. 590.-G. F. Hill, *a.g.e.*, s. 34.-Ayrıca bk. Malay, *a.g.e.*, s. 232-246.

⁶³ Diakov- Kovalev, *a.g.e.*, s. 137.- Bu köle isyanlarından Abu'l Farac da söz etmektedir. Bu durum, Sicilya'daki bu isyanların, yüzyıllar sonrasına dahi intikal edecek boyutlarda büyük olduklarını ispatlar. Bk. Abu'l Farac, *a.g.e.*, C. 1, s. 115.

Germenler, İtalya'dan sonra Sicilya'ya kadar indiler. Vizigotların adaya egemen olma çabaları boşa çıkmış olsa da Sicilya'ya düzenli olarak yağma akınlarında bulundular. Bu arada Vandalları da unutmamak gerekir ki, onlar adanın özellikle batı tarafını kontrolleri altına almayı başarmışlardı (440)⁶⁴. Eski Kartaca topraklarına yerleşip Akdeniz'de yağma ve işgal girişimlerinde bulunan Vandallar, kısa sürede etraflarına korku salmayı başarmışlardı. Ancak Roma'nın yeni hâkimi, Odoacre, 477'de Sicilya'yı Kartaca kıyılarına en yakın kısmı olan Lillybeum'u yıllık vergi karşılığında hariç tutularak Vandallar'dan geri almayı başardı. Böylece adanın kontrolü Vandalların elinden çıkmış oluyordu⁶⁵. 491 yılında ise Sicilya, Ostrogotların eline geçti. Roma topraklarında giderek artan nüfuzlarının yanı sıra Odoacre'nin Theodoric tarafından öldürülmesi (493) ve Kral olması güçlerine güç katmıştı⁶⁶.

Vandalları sürekli bir tehdit olarak karşılarında bulan Ostrogotlar, Vandallara karşı Afrika topraklarında mücadele veren, Bizans'a yani Doğu Roma'ya Sicilya topraklarını bir üs olarak kullanma şansını verdi⁶⁷. Bizans'ın şöhretli komutanı Belisarios, ordusuna ve devletine sunulan fırsatın farkına varmakta gecikmedi. Sicilya'nın hem İtalya hem de Afrika kıyılarını kontrol altına almak için ne kadar önemli bir stratejik nokta olduğunu kavrayarak, Ostrogotlar'a karşı hem yerli halkın negatif tutumundan hem de Gotlar arasındaki çekişmeden istifade ederek Catana önünde donanmasıyla belirdi ve buradan adaya çıkarma yaptı⁶⁸.

Gotlar'a karşı mücadeleye girişme kararını almak Bizanslı Justinina'a (527-565) nasip oldu. Esasında Büyük Roma'nın düşüşüyle birlikte bu büyük mirasın sahibi olarak da zaten Bizans (Doğu Roma), kabul olunuyordu. Büyük Roma'dan geriye kalan bakiyeler de bundan pek farklı düşüncede değillerdi zaten. Bu nedenle Justinian, "*İtalyamızı zorla işgal etmiş olan Gotlar bu memleketi bize geri vermekten kaçınıyorlar.*" diyerek, Sicilya ile İtalya'yı Gotlardan arındırmak niyetinde olduğunu vurguluyordu⁶⁹. Justinian'ın komutuyla Belisarios'un, Sicilya'ya yapmış olduğu çıkarma neticesinde ortalık bir anda yangın yerine döndü. 549-551 yılları arasında bu

⁶⁴ Işıltan, *a.g.m.*, s. 590.

⁶⁵ A. Savelli, *İtalya Tarihi*, c.1, (Çev. Galip Kemal Söylemezoğlu), İstanbul, 1940, s. 8.

⁶⁶ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 11.

⁶⁷ Işıltan, *a.g.m.*, s. 590.

⁶⁸ Edward Gibbon, *Bizans Tarihi*, (Çev. Çiğilası Baltacıgil), İstanbul, s. 145.- Bu olayın, Ada halkını, Büyük Roma'nın barbar olarak nitelendirilen kavimlerce işgal edilmiş ve idare olunuyor olmasından dolayı, ayrıca kargaşa ortamının vermiş olduğu endişeler neticesinde kendilerini Bizans'a yani Doğu Roma'ya karşı daha iyimser olmaya sevk ettiği düşünülebilir.

⁶⁹ A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, c. I, (Çev. A. M. Mansel), Ankara, 1943, s. 169.

mücadele devam etti. Belisarios, Syracuse'ya gösterişli bir giriş yaparak Sicilya'yı Bizans'a bağlamayı başardı⁷⁰. Böylece Sicilya, 552'de Bizans'ın "Thema"larından biri oldu⁷¹.

Belisarios'un asıl hedefi İtalya idi. Sicilya'yı buraya yapacağı seferlerin üssü olarak kullanıp, hemen İtalya üzerine yürüdü. Sicilya'da yendiği Gotları İtalya'da da yenip, İtalya'yı da tıpkı Sicilya gibi Bizans'a bağlamak istiyordu⁷². Belisarios, İtalya'da Roma'ya kadar ilerlemeyi başardıysa da yıpranan ordusu ve yeni takviye kuvvetlere olan ihtiyacı nedeniyle kazandığı bazı topraklardan geri çekilmek zorunda kaldı. Bu yerler, tekrar Gotların eline geçti. Bunun neticesinde Justinian tarafından geri çağrılan Belisarios'un yerine Narses, komutan olarak atandı. Belisarios'un başlatmış olduğu bu işi Narses tamamladı. 554'te İtalya, Dalmaçya ve Sicilya; Bizans idaresi altına alınmış ve tekrar birliktelikleri sağlanmıştı⁷³.

Bu tarihten sonra Sicilya uzunca bir süre Bizans'ın bir eyaleti olmaya devam etti. Sicilya, Bizans'ın batıya hükmünün böylece de bilenen tüm dünya için de Büyük Roma'nın devam ettirilme gayretinin bir sembolü olarak elde tutuluyordu. Sanki her şey Sicilya ile başlayacak ve onunla bitecek gibiydi. Sicilya, Büyük Roma'nın Kartaca'ya karşı kazandığı ilk önemli zafer ve Akdeniz'e attığı ilk ve en önemli adım değil miydi?

Yukarıda da söylediğimiz gibi Sicilya, Bizans için vazgeçilmezliğini uzun yıllar boyunca korudu. Ancak ilginçtir ki Anadolu toprakları için tehdit görülenler de Büyük Roma'nın hayallerine sahip çıkanlar da burada ikamet edeceklerdi. Öyle ki, inançlarından dolayı Bizans İmparatorları ve ruhban sınıfıyla çatışmaya düşen Gassanilerin emiri Münzir b. Haris, daha sonra imparator olacak Mavrikos'un da kışkırtmasıyla I.Tiberios tarafından Sicilya'ya sürgün edildi. Bu duruma Gassineler sessiz kalmadı ve Bizans'a karşı saldırıya geçen Nu'man b. Münzir de Sicilya'ya sürgün edildi⁷⁴. Devlete karşı isyan edenleri sürgün ettikleri bu adada daha sonra imparatorlar da yaşamlarını sürdürüp saltanat merkezlerini buraya taşımak isteyeceklerdi⁷⁵.

⁷⁰ Gibbon, *a.g.e.*, s. 145.

⁷¹ Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.

⁷² Gibbon, *a.g.e.*, s. 146.

⁷³ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 174.-İşiltan, *a.g.m.*, s. 590.

⁷⁴ Casim Avcı, *İslam-Bizans İlişkileri*, İstanbul, 2003, s. 27.

⁷⁵ Uzun yıllardır İran'a karşı sürdürdüğü mücadelesinde Bizans doğuda başka problemlerle uğraşmak istemiyordu. Ancak yine de Büyük Roma mirasını, batıdaki topraklarını ve nüfuzunu korumak için Sicilya çok önemli bir konuma sahip olmasına rağmen bir sürgün yeri olarak kullanılması şaşırtıcıdır. Tarih boyunca adaların sürgün yeri olarak kullanıldığına çok sık tesadüf edilir. Akdeniz'deki birçok ada bu kaderi zoraki misafirleri olan sürgünlerle paylaşmıştır. Ancak Sicilya için bu durum, Bizans'ın politikalarıyla pek de uyumlu olduğu izlenimi vermiyor.

İmparator Constans'ın saltanat merkezini Sicilya'ya taşıma girişimlerinden önce şunu hemen belirtmek gerekir ki, doğudan yükselen yeni bir inanç hem Bizans'ın hem de dünya tarihinin seyrini değiştirecekti. Bu ne Bizans'ın ne de diğerlerinin daha önce karşılaşmadıkları bir durumdu. İslâmiyet ile birlikte Arabistan çöllerinde hiçbir zaman sahip olmadıkları şaşırtıcı bir enerjiyle ortaya çıkan Arapların değiştireceği bir tarih olacaktı. Ve öyle de oldu.

Sicilya, kısa süreli de olsa Müslüman-Arapların hızlı ama erken ilerleyişiyle daha 652'de tanıştı⁷⁶. Şam valisi olan Muaviye'nin ilk İslam donanmasını oluşturmasının hemen ardından önce Kıbrıs' ve sonra da Rodos'a akınlar düzenledi. Kıbrıs, Müslümanlar tarafından ele geçirildi⁷⁷. Bu Bizans'ta olduğu gibi tüm Akdeniz'de de beklenmedik bir zaferdi. Ancak Akdeniz'deki bu fetihlerin arkası da gelecekti. Nihayet tüm Akdeniz'de Bizans'a meydan okuyan Müslüman-Araplar, İmparatora karşı isyan etmiş olan Ravenna Excarh'ı Olimpios'un da teşvikiyle Sicilya'ya ilk çıkarmayı yaptılar. Daha çok bir keşif ve yağma amacını güden bu seferin başında Muaviye b. Hudeyc el-Kindî bulunuyordu. Sicilya'ya yapılan bu ilk seferi onun gerçekleştirmiş olduğu söylenir⁷⁸. Bu tarihten sonra Sicilya'ya sürekli olarak Müslüman-Arapların saldırıları ve en nihayetinde fetihleri gerçekleşecektir. Sicilya'nın Müslümanlarca fethi Avrupa için barbar istilalarından sonra fiziksel ve düşünsel anlamda o güne kadar görmediği bir gelişimi yüzyıllar sonra da olsa getirecekti.

Bizans'a geri dönecek olursak, işler onun için pek de yolunda gitmiyordu. Büyük Roma'nın mirasını korumanın yerini imparatorluğu hem siyasi hem de manevi açıdan koruyabilmek için gösterilen gayretlere bırakıyordu. İmparator Constans, birçok cephede harcamış olduğu beyhude çabalarının yanına zorbalığını da ekleyerek hem hükümetin hem de halkın sevgi ve desteğini kaybetmişti⁷⁹. Constans, 663 yılında İmparatorluğun batıdaki topraklarını ziyaret etmek amacıyla Constantinople'den ayrıldı. Selanik, Napoli derken Büyük Roma'nın düşüşünden sonra Roma'ya ayak basan ilk imparator oldu. Bu seyahat kısa süren, hatta bir haftadan biraz fazla süren bir ziyaretten öteye geçemedi⁸⁰.

⁷⁶ Işıltan, *a.g.m.*, s. 591.- Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.- el-Belzûrî, Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud , *Fütuhu'l-Buldân*, (Çev. Mustafa Fayda), Ankara, 1999, s. 337.

⁷⁷ Seyhun Şahin, "VI. ve VII. Yüzyıllarda Kıbrıs", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2006, s. 72.

⁷⁸ el-Belzûrî, *a.g.e.*, s. 337.-İbn Haldun, *a.g.e.*, c. I, s. 646.

⁷⁹ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 279.

⁸⁰ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 2011, s. 114.

İmparator, saltanat merkezine geri dönmeyi düşünmüyordu. Bu nedenle Roma'dan Napoli'ye ve oradan da Müslüman-Arapların saldırısına uğramış olan Sicilya'ya geçti ve Syracuse'ya yerleşti. Theophanes, İmparatorun Constantinople'yi terk ederek 663'te Sicilya'daki Syracuse'ya gelerek İmparatorluk başkentini de buraya taşımak istediğini yazar⁸¹. İmparator, hem kendi hem de eşi ve çocuklarının can güvenliğinden de endişe etmiş olacak ki, onları da Sicilya'ya davet etti. Ancak başkent idarecileri ve halkı bu gidişi kabul etmediler ve bu davetler de engellendi. İmparator'un giderek artan despotluğu, kısa sürede kendine burada da düşman edindirmekte yardımcı oldu. 668'de kendi yardımcılarında biri tarafından Syracuse'da hamamda bir suikast sonucu öldürüldü⁸². Bu suikasta birçok soylu ailenin fertleri de katılmıştı. Bunlardan biri de ordu tarafından hemen imparator ilan edilen Mezezios idi. Suikastın ardından Sicilya'da çıkan bir isyan da oluştu. Theophanes, her ne kadar bu isyanı bastırıp babası Constans'ın intikamını alan kişinin oğlu Constantinos olduğunu söylese de gerçekte bu olaya hemen müdahale eden, Mezezios başta olmak üzere bu isyana karışanları idam edip isyanı bastıran Ravenna valisiydi⁸³. Oğlu Constantinos IV adıyla yeni imparator oldu ve imparatorluk tahtına Constantinople'de oturarak saltanat merkezinin değişimine de son noktayı koydu.

Sicilya, bu tarihten sonra tüm Akdeniz'de olduğu gibi Müslüman-Arapların fetih öncesi akınlarına sık sık sahne olacaktır. Daha önce de değindiğimiz gibi Avrupa'ya yeni hayatında kullanacağı bilgilerin ve fikirlerin girdiği iki kapıdan biri Sicilya olacaktır⁸⁴. Sicilya'nın artık İslam kültür ve medeniyetiyle tanışmasının zamanı gelmişti. Bizans'ın kontrolünden çıkan Sicilya, Müslüman-Arapların egemenliğinden hemen sonra tıpkı İslam egemenliğine geçtiği gibi uzun yıllar sonra tamamen Normanların egemenliğine girecekti. Normanların, Sicilya'yı fethi öncesi adanın durumunun daha iyi anlaşılması ve ada tarihinin ele aldığımız dönemin seyrinin anlatımında devamlılık olması için İslam egemenliği dönemini daha sonra anlatacağız. Şimdi konumuz dâhilinde ele aldığımız dönemin Sicilya'daki baş aktörlerini tanımamızın zamanı geldi. Normanlar veya Türkçesiyle "Kuzeyadamları" olarak tercüme edebileceğimiz bu

⁸¹ Theophanes, *The Chronicle of Theophanes*, (Translated by H. Turtledove), Philadelphia, 1982, s. 47.

⁸² Theophanes, *a.g.e.*, s. 50-51- Vasiliev, *a.g.e.*, s. 280.- Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 114.-Işıltan., *a.g.m.*, s. 591.

⁸³ Bk. Theophanes, *a.g.e.*, s. 50-51-Vasiliev, *a.g.e.*, s. 280- Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 114-115.

⁸⁴ Batı dünyasına zengin doğu kültürü, Emevîler vasıtasıyla İspanya üzerinden diğer yer olarak da Sicilya üzerinden giriş yapmıştır. Barbar istilalarıyla karanlığa gömülen Avrupa'ya ışık doğudan yükselecektir. Aydınlanma çağına kadar Avrupa'ya rehberlik edecek olan Müslüman kökenli bilim adamları ve eserleri olacaktır.

topluluk yalnız Sicilya tarihinde değil Avrupa, Balkanlar ve hatta Anadolu ve Yakın-Doğu topraklarında da tarihin akışına yön vereceklerdi.

4. Normanlar veya Nortmanlar(Vikingler)

9. yüzyılla birlikte Avrupa hatta Akdeniz tarihine giriş yapan bu kavim izledikleri yollar ve yayıldıkları alanlar itibariyle sanırım yalnız bizleri de değil o dönem karşılaştıkları her toplumu ve de her şehri şaşırtmışlardı. Norman istilasını, Avrupa'ya daha önce yayılan Germenlerden sonraki en büyük istila hareketlerinden biriydi. Yalnız Normanlar'ın diğerlerinden önemli farkları vardır. Normanlar da kendilerinden öncekiler gibi istila ettikleri yerleri yakıp-yıkıp yağma etmekten geri durmuyorlardı. Bu o dönem için hem bir savaş kuralı hem de istila edilen bölgenin itaat altına alınması için uygulanan zorba bir yönetmedi. Peki, nasıl oluyor da bazı bölgelerde özellikle de İtalya ve Sicilya'da yakıp-yıkmak yerine hazırda buldukları ve kendilerine göre ileri bir seviyedeki kültürü korumuş ve egemenliklerini de onun üzerine kurup onlarla bütünleşmeyi de başarmışlardı?

Bu durum bir istilacı kavimden beklenmeyecek ve tarihte de eşine ender rastlanacak bir yaklaşımdır. Bu, üzerinde durulması gereken bir konudur. Normanlar'ı yalnızca kara Avrupa'sı değil Akdeniz hatta ve hatta Anadolu ile beraber Yakın-Doğu da tanıyacaktı. 9. ve 10. yüzyıllar Normanlar'ın tarihe damgalarını vurdukları dönemler olacaktır.

Norman, sözcüğü batılı dillerde "Nort" kuzey ve "Man" adam sözcüklerinin kaynaşmasından oluşur. Anlam itibariyle de "kuzeyliadam" veya "Kuzeyadamı" anlamını barındırır. Germen dil gurubunda yer alan Normanlar, bu ailenin içinde yer alan ve en kuzeyinde yaşayan halktır⁸⁵. Bu halk genel olarak üç guruba ayrılmaktaydı. Danimarkalılar, İsveçliler ve Norveçlilerdi. Bunlardan Danimarkalıların istila mücadelesine giriştikleri yerler Charlmagne'nın Frank diyarı ve İngiltere; Norveçlilerin, İskoçya, İrlanda ve kuzey Atlantik bölgeleri, İsveçlilerin ise Baltık Denizi, Rusya ve Bizans toprakları oldu⁸⁶.

Normanların bu ana kadar denizcilikte çok ileri bir yeteneğe ve başarıya sahip oldukları söylenemese de özellikle nehir taşımacılığında gayet usta oldukları söylenebilir. Onların nehirler vasıtasıyla kara Avrupa'sının iç kısımlarına ilerleyip

⁸⁵ Muammer Gül, *Ortaçağ Avrupa Tarihi*, İstanbul, 2009, s. 66.

⁸⁶ W.L. Holliester, *Medieval Europe*, New York, 1934, s. 107.

ticaret yaptıkları bilinmektedir. Tüm bunlara ilave olarak Normanların Amerika'ya kadar ulaştıkları da iddia olunmakta ise de Akdeniz'de dahi varlığını hissettirememiş bir kavmin bunu başarması teknik olarak imkânsız görünüyor⁸⁷. Öyle ki Avrupa ve oradan da Akdeniz'e inip istila etmeleri kara yoluyla gerçekleşmişti.

Normanlar, Avrupa'da kendilerini göstermeye başladıkları 9. ve 10. yüzyıllarda İskandinav bölgesinde ilahî dinlerin dışında kendi pagan inanışlarını yaşamaktaydılar. Avrupa'nın en kuzeyinden gelen bu istilacılar, güneydekiler için her şeyden önce putperest ve barbar olarak nitelendirilen kavimlerden ibaretti. Normanların Avrupa'daki serüvenleri elbette ki kansız veya silahsız gerçekleşmiyordu. Aksi halde bu kadar kısa sürede nerdeyse Avrupa'nın her ucuna yayılmaları da imkânsız olurdu. Avrupa'da birçok şehir onlara teslim olurken birçoğu da onlara karşı koymadan haraç vermek şartıyla tabii oluyorlardı⁸⁸. Daha önce söylediğimiz gibi onlar, bu maceralarını sürdürürken kendi kültürleriyle kıyaslanamayacak derecede ileri olan kültürlerle karşılaştıklarında onları yok etmeyecek kadar da anlayışlı insanlardı. Bu nedendir ki Roma ve Palermo ayakta kalabildi.

Normanlar, her ne kadar ele aldığımız bu dönemde istilacılar olarak nitelendirilseler de yerleştikleri yerlerde iyi organize olabildiklerine de şahit oluyoruz. Bu organizasyonlarını idari anlamda kısa sürede oluşturup devamlılığını da sağlayabiliyorlardı. Bu da onların istilacı oldukları kadar iyi organizatör olduklarını gösterir⁸⁹.

⁸⁷ Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, (Çev. Hanife-Uğur GÜVEN), İzmir, Trz s. 51.

⁸⁸ Gül, *a.g.e.*, s. 67.

⁸⁹ Charles Homer Haskins, *The Normans in European History*, Cambridge, 1915, s. 22.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NORMANLARIN AVRUPA ÜZERİNDEN SİCİLYA'YA İNMELERİ VE SİCİLYA NORMAN KONTLUĞU

Avrupa'nın en kuzeyinden sadece nehirlerdeki küçük gemileriyle kara Avrupa'sının içlerine sokulup ticaret yapan, bazen de kabaran iştahlarının esiri olarak yağma olaylarına karışan ve barbarlar olarak nitelendirilen bu insanlar, Normanlar veya dilimizdeki karşılığıyla kuzeyadamları'ydı. Daha önceki yaşamları nasıl olursa olsun onları topraklarının dışına çağırın bir Avrupa vardı. Bu cazibe karşısında bir Normanın sahip olması gereken tek silahı maceracı bir ruhtan başkası bir şey değildi. Fakat bu ruh, Avrupa tarihinin seyrini değiştirecekti.

1.1. Normanların Avrupa'yı İstilas

Avrupa Tarihi, birok kavmin bu kıta üzerindeki serüvenine şahit olmuştur. Bu kavimlerin birçoğu Avrupa içinde asimile olup giderken arkasında hiçbir iz bırakmamıştı. Fakat Normanlar, için durum farklıdır. Özellikle de Sicilya Normanları için. Avrupa kıtasının yeni macereperest kavmi olan Normanlar, Sicilya'ya doğru olan serüvenlerinde kendilerinden öncekilerden pek de farklı değillerdir. Bu fark kendini Sicilya'da gösterecektir.

1.1.1. Norman İstilas Öncesi Avrupa'nın Genel Görünümü

Normanlar öncesi Avrupa'nın durumuna kısaca değinmekte fayda olduğu görüşündeyiz. Aksi halde Normanların Avrupa üzerine başlatmış oldukları istila hareketlerinin başarısının, neden bu denli hızlı ve karşı konulmaz olduğunu anlamamız güç olur. Bu nedenle Avrupa'nın Norman istilalarından önceki durumunu kısaca betimleyeceğiz.

Avrupa'nın orta ve kuzeyinde yaşayan kavimler yani Büyük Roma'nın dışında kalan tüm bölgelerdeki halk toplulukları barbarlar olarak kabul olunuyordu. Antikçağ'ın son bulduğu dönemde Avrupa, güneyindeki Büyük Roma'nın düşüşüne denk gelen yıllarda, orta ve kuzeyinde henüz barbar olarak nitelendirebileceğimiz kavimlerin ve onların kurdukları krallık ve prensliklerin idaresi altındaydı. Bu kavimler arasında Saksonlar, Angıllar ve Jütler, 5. yüzyılın başlarından itibaren Britanya'ya girmeye

başladılar. 7. yüzyıla geldiğimizde burada bir Anglo-Sakson krallığı mevcuttu. Daha sonra bu bölgeye Galli, İrlandalı ve İskoç kavimleri giriş yapmışlardı. Keltler olarak bilinen bu kavimlerin gelişile Britanya krallıkları sarsıldı⁹⁰.

Geri kalan kısmında ise ağırlıklı olarak Germen kavimlerinin varlığı söz konusudur. Germenler, Jutlanda Adası'nın bulunduğu bölgeden geldikleri öne sürülen ve Hint-Avrupa kavimleri arasında gösterilen bir topluluktu. M.Ö. 4. yüzyıldan önce İskandinavya, Wesser ve Wüstül'e yayılmışlar daha sonra da M.Ö. 3. Yüzyılda Keltler'i Almanya'dan kovarak bu bölgeye yerleşmişlerdi. Germenler, oldukça dağınık boylar halinde varlıklarını sürdürdüler. Bazıları başka kavimler arasında asimile olup giderken bazı Germen kavimleri ise buldukları bölgelerde öne çıkmayı başarmışlardı⁹¹.

Bunun dışında Frankları ele almak lazım gelir. Frank kavramı, bekli de Avrupa milletleri için en geniş manada kullanılan bir sözcüktü. Özellikle orta ve yeniçağlar, doğu toplumları tarafından nerdeyse tüm Avrupa milletlerinin karşılığı olarak "Franklar" sözcüğü, esasında bu manayı taşımakta haklıdır. Franklar, batı Avrupa'nın yeniden şekillenmesinde ve düzene kavuşmasında önemli roller üstleneceklerdi.

Ren'le Somme arasında yaşayan Sal Frankları "İle de France" adlı küçük Roma devletinin başlaştığıydılar. Buradaki Franklar, bu devleti Hunlar'a, Vizigotlar'a ve Saksonlar'a karşı savunuyorlardı. Bu başlaştıklar arasında lider olan Tournai Kralı Childeric, yavaş yavaş Romalı Şeflerin yerine geçer. Onun oğlu olan Clovis, 481 tarihinde babasının tahtına geçtiğinde batıda Galya, güneyde Loire Nehri'ne kadar olan topraklara hükmediyordu. Doğu Franklarının da kral olarak seçtiği Clovis, halkından dolayı Fransa adını alacak olan ülkenin ilk büyük ismidir. Germen kavimleri arasında yayılan Aurişçi Hıristiyanlığın aksine Clovis'in Katolikliği seçmesi, Frankların Katolik olmasında önemli bir ayrıntıdır. Bu yolla Clovis, Roma Kilisesinin desteğini de arkasına alarak batı Avrupa'da Roma'nın mirasçısı konumuna yükseldi⁹². Clovis, ülkesinin topraklarını genişletmekle de kalmadı. Kendinden sonra devletini yönetecek ardıllar da bırakarak sonradan Merovenjler adı verilen hanedanın kurucusu oldu.

Franklar, bu dönemlerde barbar denilen diğer kavimlerle boğuşmak zorunda kaldı. Vizgot ve Ostrogotlarla mücadelesi uzun yıllar boyunca devam etti. Özellikle 7. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da sosyal ve siyasal açıdan istikrarın kaybolduğu

⁹⁰ J.M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, (Çev. Fethi Aytuna), İstanbul, 2010, s. 114.-Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, c. II, İstanbul, 2003, s. 20.

⁹¹ Tanilli, *a.g.e.*, s. 20.-21.-Roberts, *a.g.e.*, s. 114-115.

⁹² Roberts. *a.g.e.*, s. 115-116.

dönemlerdir. Frankların kovdukları kavimlerden mesela Vizigotlar, İspanya'ya kadar gidebildiler. Onlar ise İspanya'daki Vandalları buradan kovarak Afrika'ya geçmelerine neden oldular⁹³. Kısacası sürekli bir yer değiştirme bazı kavimlerin ani yükseliş ve düşüşlerine sahne olan bir Avrupa gözler önündedir.

Avrupa duvarının örülmesinde dökülen ve dizilen taşlar, bu kavimlerin çalkantılı yaşamlarıydı sanki. Siyasal ve sosyal istikrarsızlık, iktisadi açıdan yetersizlik ve toprak beylerinin keyfi tutumları, Avrupa'daki kargaşanın devamına neden oluyordu. Bu durumun derlenip toparlandığı bir diğer dönem ise; yine Franklar arasında hatta Merovenjler'in sarayından çıkan Karolenjler'in iktidar olduğu yıllardır.

Merovenj hanedanı, Clovis'in ardından çok yetenekli ardıllar tarafından Franklar arasında temsil edilemedi. Frank Krallığının kuzeydoğu bölümü olan Austrasia'yı elinde tutan aile, Charles Martel'in liderliğinde Merovenjlere karşı üstünlüğü ele geçirdi. Kısa sürede Franklar arasında öne çıkan Martel'in oğlu Pepin kral seçildi (751). Pepin Merovenj sarayında Devon'lu Saint Boniface tarafından kutsandı. Bu tarihten birkaç yıl sonra Fransa'ya gelen Papa II. Stephanus da Pepini Kral olarak kutsadı. Papa tarafından Pepin'e Romalıların "Patrici" unvanı verildi⁹⁴.

Pepin, Lombardlar'a karşı Papa'nın yardımına koştu. Lombardlar'ı yenen Pepin, Ravenna'yı Papalık makamına verdi (756). Böylece Papalık Devletleri olarak bilinen siyasi otorite oluştu⁹⁵. Franklar, Hıristiyanlığın özelde ise Katolikliğin koruyucusu olup bu mücadelenin öncüsü konumuna geldiler. Bu hem Franklara hem de Avrupa toplumlarına birlik ve dirilik getirecektir.

Pepin'in büyük oğlu Charlemagne (Şarlman), babasının ölümünden sonra paylaşılan ülke topraklarını kendi elinde toplamayı başardı. Efsaneleşen Charlemagne, Karolenj hanedanını zirveye taşımayı bildi. Avrupa tarihinin en ilginç simalarından biri olan Charlemagne, ordularını bir cepheden diğerine sürükleyip durdu. Lombard tacını ele geçirdi ve ardından da Germenler'e hâkimiyetini kabul ettirdi. Saksonlar'ı yendi ve Hıristiyan dinini kabul etmelerini sağladı. Avarları baskı altına aldı. İslam akınlarını geri döndürmeyi başardı. Güney İtalya'ya kadar Akdeniz'e sokuldu⁹⁶.

⁹³ Roberts, *a.g.e.*, s. 118.

⁹⁴ Tanilli, *a.g.e.*, s. 135.- Roberts, *a.g.e.*, s. 161

⁹⁵ Roberts, *a.g.e.*, s. 163.

⁹⁶ Tanilli, *a.g.e.*, s. 135.

Charlemagne, 800 yılında Roma'da St. Peter Kilisesinde İmparatorluk tacını giydi ⁹⁷. O, artık eskiden batı dünyasını temsil eden Roma imparatorları gibi algılanmaya başladı. Charlemagne ile birlikte Avrupa'nın bir kısmı hariç olmak üzere ana kara üzerinde birlik ve asayiş sağlanmıştı. Bu Avrupa halklarının özlediği ve düşlediği bir durumdu. Charlemagne'nı bu kadar efsaneleştiren unsur, askeri başarılarının yanı sıra kurmuş olduğu bu büyük imparatorluktu.

Charlemagne'nin 814'te ölümünden sonra kurduğu büyük imparatorluk dağılma sürecine girdi. Charlemagne, kurduğu büyük devleti kurumsallaştıramadı. Kendine bağladığı krallar ve toprak sahipleri onun şahsına bağlı kalmışlar hatta onun son zamanlarında kendi başlarına da hareket etmeye başlamışlardı. Bu büyük isimin ardından Frank toprakları tek oğlu Louis'in yönetiminde kaldı. Ancak ondan sonra Charlemagne'nin torunları arasında Frank geleneğince bölüldü. Doğu toprakları, kısa süre sonra Germanlerin bu çatı altından ayrılmasıyla dağıldı. Batı toprakları ise "İle de France"da son Karolenj hükümdarı ölünce yerine 987'de Hugh Carpet seçildi. Buranın dışında kalan batı toprakları ise birçok bölgeye bölündü⁹⁸.

Charlemagne'nin liderliğinde Avrupa'da kısa süreli de olsa bir bütünlük sağlanmıştı. Karolenjler döneminde Avrupa, her şeye rağmen geleceği açısından çok şey öğrenmişti. Buradan bakıldığında Avrupa tarihi için Charlmange dönemi, bir dönüm noktasını oluşturur. Artık Avrupa siyasi tablosunda toprak sahipleri baron ve dukler olarak, soylular ise küçük krallıklar ve prenslikler olarak yerlerini almaya hazırlardı.

Karolenjlerin ardından ufukta Avrupa için yeni istilalar görünüyordu. Yeni istilacılar kuzeyden gelecek, Avrupa'nın her ucuna doğru yönelecek ve belki de Franklar'ın izinden gitmeyi deneyeceklerdi. Normanlar, yıllardır Avrupa'nın içine ticaret ve yağma için kısa süreli de olsa geliyorlardı. Ancak artık işgal etmek için geleceklerdi. Elbette ki Karolenjlerin dağılması bu istilacıların işini daha da kolaylaştırdı. Çünkü karşılarında güçlü bir devlet veya herhangi bir ittifak bulunmuyordu.

1.1.2. Batı ve Orta Avrupa'da Norman İstilaları

Normanlar, neyi hayal ediyorlardı? Germanler gibi Roma'ya hâkim olmayı mı? Belki de onlar için de Büyük Roma, dillerinde bir söylence olarak dolaşıyordu. Ya da

⁹⁷ Roberts, *a.g.e.*, s. 162.

⁹⁸ Gül, *a.g.e.*, s. 76.-Roberts, *a.g.e.*, s. 168.-Tanilli, *a.g.e.*, s. 155-158.

Norman tüccarlarından kaçtı, Roma pazarlarına kadar gidip ülkelerine döndüklerinde anlatacak birkaç hikâyeye sahip olmuştu? Cevap her ne olursa olsun onları güneye doğru iten bir şeyler vardı.

Normanlar'dan önce Avrupa birçok kavmin istilasına uğramış, birçoğu kaynaşarak yeni kavim ve halkların doğmasına neden olmuştu. Bazıları ise, yıkımla başladığı istilasını gerçekten de barbarlık ismini sanki hak etmek için çabalayarak tamamlamıştı. Bunlardan biri de Normanlardan hemen önce Avrupa ve güneyine yayılmış olan Germen istilacılarıydı. Germenler, Büyük Roma'nın dahi karşı koyamadığı bir enerji ve güçle gelip Roma'ya sahip olmayı başarmışlardı. Batı Hıristiyanları için güneyden, kuzeyden ve de her yerden amansız saldırı ve yağmalar söz konusuydu. Avrupa ölüm, yağma ve karanlığın tam ortasında kalmıştı.

Normanlar, kendi istilalarını gerçekleştirebilecekleri uygun bir zamana ve Avrupa'da uygun bir ortama sahipti. İskandinavya'nın Germen kökenli toplulukları arasında yer alan Normanlar, 8. ve 9. yüzyıllarda kullanmakta oldukları tekneleri teknik olarak oldukça geliştirmişlerdi. 40-100 kişi arasındaki bir sayıyı bu tekneler, nehirlerde kolaylık taşıyabiliyordu⁹⁹. Nehirler vasıtasıyla bu teknelerle Avrupa'nın içlerine sokulup ticaret yapıyorlardı. Onların ticaret ağı, diğer tüccarlarla olan bağlantıları nedeniyle Rusya steplerinden Hazar bölgesine kadar uzanabiliyordu. Esasında Normanlar, Avrupa'ya aşına sayılırlardı¹⁰⁰. Bu becerilerinin yanı sıra teknelerinden inip güçlerinin yeterli geldiği durumlarda yağma amaçlı saldırılardan da geri durmamışlardır. Bu durum onların maceraperest ve cesur savaşçılar olduklarını da gösterir¹⁰¹.

Normanlar, İskandinavya bölgesinde ilk olarak yayıldılar. Özellikle Norman Kralı Rollo'nun önderliğinde 911 yılında İskandinavya'da Danimarka, İsveç ve Norveç tamamen Normanların yurdu oldu. Bu istila, sonraki Norman yayılmasının da önünü açan belki de onları cesaretlendiren büyük bir gelişmeydi. Rollo hakkında bilinenler ve onun liderliğindeki bu istilalar efsanevi olarak Normanlar arasında anlatıla gelmiştir. Ancak ne olursa olsun Rollo ile Normanlar, topraklarını inanılmaz bir boyutta büyütmişlerdi¹⁰². Elde edilen toprakların da Normanlar'a yeterli gelmediğini

⁹⁹ Tanilli, *a.g.e.*, s. 158.

¹⁰⁰ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), 1983, s. 34-35.

¹⁰¹ Gül, *a.g.e.*, s. 67.

¹⁰² Haskins, *a.g.e.*, s. 28-29.

görüyoruz. Bu nedenle Norman istilası Avrupa'nın içlerine hatta güneyine doğru hızla ilerleyecekti.

Norman halkını, kendi topraklarından çıkmaya mecbur kılan nedenler nelerdi? Avrupa'nın dört bir tarafına dağılıp fetih mücadelelerine girişme düşüncesi bilinçli bir hareket miydi? Yoksa bir zorunluluk muydu? Bu sorular kendilerine kısa ama kesin cevaplar vermemizi engelliyor. Ancak yine de kendilerinden önceki istilacılardan ayrılmalarını sağlayacak nedenler de mevcut. Bunlardan ilk akla gelen ise Avrupa'yı kasıp kavuran ve her açıdan yeniden şekillendiren kavimler göçünden farklı olarak en azından üzerlerine yönelen bir tazyik söz konusu değildi. O halde onları kendi toprakları dışına çıkmaya, maceralara atılmaya yönelten veya mecbur kılan sebepler ve yöneldikleri toprakların cazip olması lazım gelir.

Bu açıdan bakıldığında Normanları, yurtlarını terk edip bu maceraya sürükleyen nedenlerin başında artan bir Norman nüfus yoğunluğunun varlığı gelir. Bu durum onlar arasında olası çatışmaların artmasına ve klanlar arası mücadelelerin huzuru bozmasına neden olmuşa benziyor. Bir diğeri ise ilkel tarım usulleriyle artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluk çekiliyor olması ve bu nedenle de yeni toprakların ele geçirilmesi düşüncesinin yaygınlaşmasıdır. Üçüncüsü ise yukarı da değindiğimiz gibi gemicilik alanında edinmiş oldukları tecrübeler ve teknik ilerlemelerin, onların yalnızca nehirlerde değil artık denizlerde yol alabilmelerine imkân sağlamasıdır¹⁰³. Bu bahsettiğimiz nedenlerden ötürü veya bu tecrübeleri sayesinde yeni ülkelere gidip iktisadi açıdan kazanç sağlamak neden olmasın ki? Müslüman-Araplar da ilk donanmalarını oluşturduktan sonra Akdeniz'de gemilerini hem ticaret hem de korsanlık faaliyetleri için yüzdürmemişler miydi? Son neden olarak Avrupa'nın içinde bulunduğu zayıflık ve dış tehlikelere karşı koyabilecek bir güce sahip iradenin olmayışıdır. Büyük Roma'dan sonra sadece Charlmagne'nın Frankları birlikleri ve güçleriyle adlarından söz ettirseler de böylesi bir istilaya karşı koyamayacakları da açık seçik ortaydı¹⁰⁴.

Normanlar ilk olarak İngiltere önlerinde duruyordu. Daha 8. Yüzyılda İngiltere'de görülmeye başlamışlardı. İlk saldırıları 789'da bir yağma olayıdır. Ancak önemi şuradan gelir ki bu yağmaların devamı da gelecekti. Arkasından 794 yılında bu kez bir manastıra saldırıp yağmaladılar. Northumbria'daki bu manastır saldırısının ardından birçok kez daha buraya yağma amaçlı saldırılar oldu. Normanların burada

¹⁰³ Hollister, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁰⁴ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 42.- Richard Hedges- David Whitehouse, *Charlamagne and Europe*, New York, 1996, s. 110-114.

kendilerini cezp etmeye yeterli derecede bir sömürü kaynağı buldukları anlaşılıyor. 842 yılına gelindiğinde Normanlar İngiltere'nin kalbine inmeyi başardılar. Yani bu kez yağmalanan yer Londra idi¹⁰⁵.

Artık kuzeyadamları, yağmalardan hemen sonra arkalarına dönüp bakmadan ayrılmıyorlardı. Bundan sonra saldırdıkları yerlerde üsler kurup bir sonraki saldırıları için o noktayı kuşatma altında tutuyorlardı. Öyle anlaşılıyor ki kalıcı olmak için saldırmaya başlıyorlardı. Bununla birlikte hedeflerinde İngiltere'nin yanı sıra Frank ülkesi, İspanya, orta ve güney Avrupa vardı. Aynı anda bu noktalara saldırmaktan geri durmuyorlardı. Normanlar, 860 yılında York'u yağlamayıp kuşatabildiler. Artık Norman gemileri, 40-100 kişiden 500-1000 kişiyi taşıyabilecek kapasiteye çıkmışlardı¹⁰⁶. Bu onlara büyük bir öz güven vermiş olmalı. Bunların yanı sıra artık yağma için gittikleri yerlerde kuşatmaları daha uzun sürüyor, neticeye varabilmek adına kış aylarında bile buldukları noktalardan ayrılmıyorlardı.

Normanların Kralı Svend 10. yüzyılın sonuna doğru İngiltere'yi saldırıp ve egemenliği altına aldı. Bu dönemde Kral Svend, Danimarka, Norveç ve İsveç üzerindeki egemenliğine İngiltere'yi de eklemiş oldu. Ancak 1014 yılında ölünce yerine oğlu Cout geçti. Cout ölünce (1035) Anglo-Sakson Eduard le Confesseur, İngiltere'yi Danimarkalılarından geri aldı. Ancak kuzeyli istilacıların hız kesmeye pek de niyetleri yoktu. Norveç üzerinden Normandiya Dükü Guillaume'nin Hastings'de yapmış olduğu savaşta galip çıkmasıyla İngiltere, yeniden Normanların egemenliği altına girdi (1066)¹⁰⁷. Guillaume, bunun ardından büyük arazi sahibi Anglo-Sakson beylerinin topraklarını ellerinden aldı ve bunları Fransız asıllı yandaş ve askerlerine tımar olarak verdi. Böylece kendisine bağlı dük ve kontların kontrolünde olan toprak beyliklerini oluşturdu.

Kral bu sayede tek ve mutlak güç olarak egemenliğini İngiltere toprakları ve dükleri üzerinde kurmuş oluyordu. Derebeylik sistemi, İngiltere'de bu durumun üzerine güçlendi. Bu yıllar, Avrupa'da derebeylik sistemi için bir dönüm noktasıdır. İngiltere içinse Sakson aristokrasisinin yerine Fransız elitlerinin yer aldığı kabul edilmesi güç bir durumdur¹⁰⁸. Buna rağmen İngiltere'de kral önemli yetkilere sahip oldu ve bu yetki

¹⁰⁵ Hollister *a.g.e.*, s. 108.- Richard Barber, *A History Of Europe, Suffolk*, 1930, s. 196.

¹⁰⁶ Barber, *a.g.e.*, s. 197.

¹⁰⁷ Charles, Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, (Çev. Semih Tiryakioğlu), İstanbul, 1960, s. 121.-Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, s. 51.- C.W.C Owman, *Ok, Balta ve Mancımık*, (Çev. İsmail Yavuz Alogan), İstanbul, 2002, s. 31-32.

¹⁰⁸ Seignobos, *a.g.e.*, s. 122.

sayesinde toplumsal güven ve barış sağlanmış oldu. Feodalizmin gelişme gösterdiği İngiltere’de kralın mutlak merkezi hükümlerliği sayesinde kurumlar zaman geçtikçe kendilerine düzen içerisinde yer bulup sağlamlaştılar. İngiliz anayasal kurumlarının, Avrupa’da daha önce görülmemiş bir hız ve çizgide kendi yolunda ilerlemesinin nedeni de budur¹⁰⁹.

Bu arada Norman akıncıları Macarlar veya Müslüman-Araplardan daha farklı olarak etnik olarak diğer halklarla kaynaşabilmişlerdi. Özellikle İngiltere’de Anglo-Saksonlarla kaynaşıp onların dillerini de öğrendiler. Bugünkü İngiliz dilinin oluşum ve gelişimine kendi dillerindeki unsurları da kattılar¹¹⁰.

Bu Norman akınlarının tek hedefinin İngiltere, olmadığını tekrar hatırlayalım. Onlar aynı zamanda kıta Avrupa’sının içlerine doğru akınlar düzenliyorlardı. Doğu da ise Macarlar, batıya doğru akın halindeydiler. Avrupa kıtası her yönden saldırılara maruz kalırken bu saldırılara karşı koyacak bir güç henüz mevcut değildi. Nehirleri iyi kullanmasını bilen Normanlar Avrupa içlerine kolaylıkla sızabildiler. Özellikle Frank diyarı, önlerinde duran ve istila etmek için avuçlarını ovuşturdukları ilk yerd. Manastırlar, kiliseler ve önlerine çıkan tüm küçük şehir ve kasabaları yağmalayarak ilerlediler. Antwerp 837’de, Ruen 841’de Hamburg ve Paris ise 845’te Normanların ani saldırıları karşısında çaresiz kaldılar. Charlamagne’nın eski başkenti Aachen ise 881’de öncekilerle aynı kaderi paylaşıyordu¹¹¹.

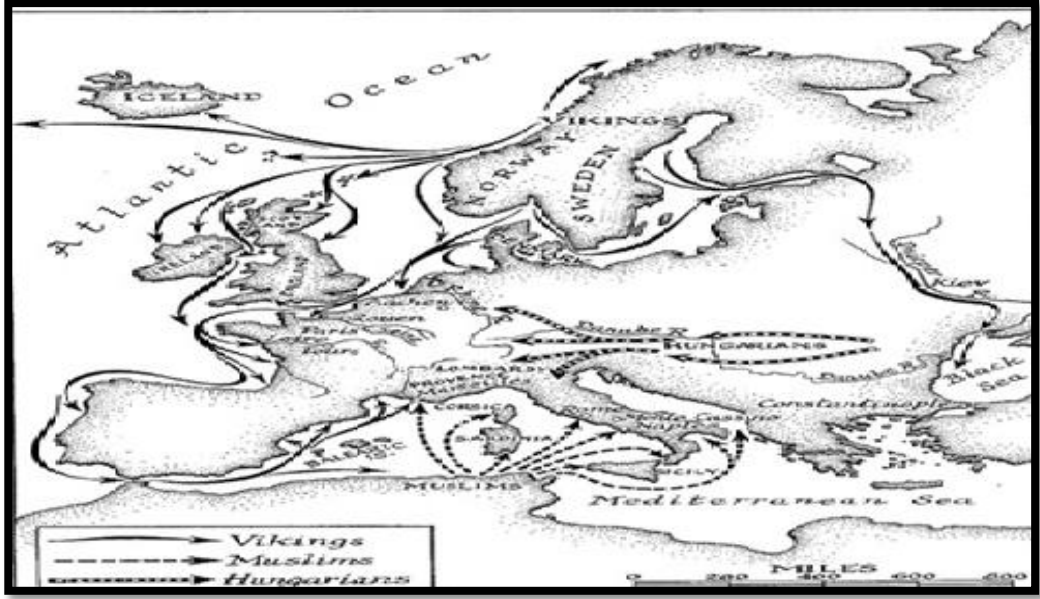
Doğudan gelen Macar akıncıları ise 10. yüzyılın başlarında Pannonia ovasına yerleşmişler, buradan hareketle yağma seferlerinin yönünü Güney Almanya’ya sonrasında Lorraine’e ve Lombardiya’ya yönelttiler. Ron vadisine doğru dönüp, 935 yılında Burgonya’yı yağmaladılar. Macarlar da Normanlar gibi hız kesmiyordu. İlk fırsatta soluğu Roma’da aldılar (937)¹¹². Bu durum, Avrupa’nın istilacılara karşı koymada ne kadar yetersiz kaldıklarının göstergesidir. Gerçekten de onları durdurmaya kimsenin gücü yetecek gibi değildi. Bir topluluk hariç! İstilacılardan Normanlar’ı durdurmaya ağır ağır toparlanmaya başlayan Franklar başaracaktır.

¹⁰⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, Ankara, 2005, s. 74.

¹¹⁰ Gül, *a.g.e.*, s. 72.

¹¹¹ Hollister, *a.g.e.*, s. 108.

¹¹² Tanilli, *a.g.e.*, s. 159.

Harita 2. 9 ve 10. Yüzyılda Avrupa’da Norman, Macar ve Müslümanların akınları. (Hollister, *Medieval Europe.*, s. 169.)

Wessex’li Kral Muhteşem Alfred, 870’deki Norman akınına karşı koymayı başardı ve Krallığını koruyabildi. Bunun üzerine Normanlar, tüm enerjilerini İngiltere’ye ayırdılar. Bu zaferden kısa bir süre sonra Doğu Frank topraklarının Kralı Arnulf, 891’de Norman akıncılarını Dyle savaşında ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu zaferle birlikte Almanya üzerinde Norman baskısı azalmaya başladı¹¹³. Franklar için zafer tam da doğudan gelen Macar saldırıları esnasında gerçekleşmişti. Bu savaş Normanlar’a karşı kazanılmasaydı belki de tüm Almanya ve Frank toprakları Macar ve Normanların işgali altında kalacaktı. Tüm bunlara rağmen, batı Frank topraklarının Kralı olan Charles, Normanların lideri olan Rudolf ile yaptığı antlaşma gereğince aşağı Seine bölgesinde Normanların egemenliğini tanımak zorunda kaldı(911)¹¹⁴.

Karolenj imparatorluğunun çözülüşüyle birlikte başlayan Norman akınlarına Macar ve güneyden gelen Müslüman-Arapların akınları da eklenince Avrupa halkı korunaksız ve kargaşa içinde kaldı. Asayişin yanı sıra, can ve mal güvenliğinin olmadığı bu ortamda feodal beyler tarafından kendilerini ve adamlarını korumak amaçlı korunaklı küçük kaleleri andıran şatolar inşa edildi. Zamanla bunlar, kendi içlerinde kiliselerinin, şövalyelerden oluşan bir askeri garnizonun ve erzaklarını koyabilecekleri korunaklı depoların buldukları oldukça müstahkem yerler oldular. Bu nedenle artık

¹¹³ Hollister, *a.g.e.*, s. 108.

¹¹⁴ Tanilli, *a.g.e.*, s. 159.-Hollister, *a.g.e.*, s. 108.

köylüler de bu şatolara muhtaç kaldıkları için onların devamı ve varlığı için çalışır hale geldiler. Avrupa’da feodalitenin güçlenmesinde bu basit ama önemli ihtiyaçlar birinci sıradaki amiller oldular¹¹⁵.

Avrupa siyasi yapısı açısından birçok önemli olayların yaşandığı bu dönemde öne çıkan bir diğer konu ise pagan olarak yaşayan kuzey halklarının Hıristiyanlaşmasıdır. Bu gelişme, kargaşanın hâkim olduğu bu dönemde Avrupa açısından inanç dünyasının birliği anlamında önemli bir kazanım olacaktır. Çünkü çok değil Norman saldırılarının seri bir hale ulaştığı zamandan aşağı yukarı yüz yıl sonra Haçlı Seferlerinde Avrupa Haç sembolü altında birleşebilecekti. Avrupa’ya taze kan taşıyan ve barbar olarak nitelendirilen kavimler ise enerjileri ile bu savaşlarda aktif roller üsteleneceklerdi. Normanlar ise; maceralarının dönüşünde ülkelerinde merak uyandıran Hıristiyan dininden bahsetmiş olmalılar. Zaman içerisinde güney Avrupa topraklarında öğrenip kabul ettikleri Hıristiyanlığı bir misyoner gibi kendi ülkelerine götürdüler ve orada bu dinin kök salıp kabul edilmesini sağladılar¹¹⁶. Büyük Roma’nın başarmadığını Hıristiyan inancı belki de başarabilecekti. Tüm Avrupa kıtası birkaç yüz yıl içinde istisnasız olarak tek bir din altında ortak bir değer yaratabilme yetkinliğine kavuşacaktı.

1.1.3. Normanların Endülüs (İspanya)’e Saldırıları

Endülüs (İspanya) Müslümanları, Normanları “Mecusîler” veya “el-Ardomanîler” olarak isimlendirmişlerdi. “El-Ardomanîler”, “Normanlar” sözcüğünün Arapça telaffuzundan başka bir şey değildir¹¹⁷. “Mecusîler” olarak anmalarının nedeni ise Normanların pagan olmasından kaynaklanıyor olsa gerek.

Normanlar, Avrupa’ya karşı giriştikleri istilalarında İspanya’ya kadar ilerlediler. Kıyı denizlerini iyi bilen Normanlar, 844 yılında bir anda İspanya kıyılarında göründüler. İlk önce Nantes’e saldırıp yağmalayan Normanlar, hemen ardından Lizbon’a yöndiler. 50 gemiden oluşan bir filo ile Lizbon önünde beliren bu korsanlar, şehri kuşatma altına aldılar ve yağmaladılar. Bu sırada Lizbon Müslümanların egemenliği altındaydı. Şehir, Vehbullah b. Hazm’ın idaresi altındaydı. Vali, derhal Emevî Halifesi Abdurrahman’dan yardım istedi. Abdurrahman, bu şehrin yakınlarındaki kuvvetleri Lizbon’a yönlendirdi. Kuvvetlerini toparlayan Müslümanlar,

¹¹⁵ Pirenne, *a.g.e.*, s. 39-40.

¹¹⁶ Gül, *a.g.e.*, s. 74-75.

¹¹⁷ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 4, İstanbul, 1989, s. 206.

Normanların bu saldırı ve yağmasını savuşturmayı başardılar¹¹⁸. Fakat Normanların Endülüs'e karşı saldırı ve yağmaları devam ediyordu. Bu kez hedeflerinde Sevilla veya Endülüs Arapların deyişiyile İsbiliyye vardı.

Hedefleri doğrultusunda ilerleyen bu korsanlar, Kaptel adıyla bilinen bir adada birkaç gün dinlendikten sonra Coria del Rio'yu yağmalayıp birçok insanı katlettiler. Ardından Sevilla'ya vardılar. Bu şehrin kaderi diğerlerinden farklı olmadı. Normandiyalı korsanlar burayı da yağmaladılar. Emevî Halifesi II. Abdurrahman, kısa sürede kara birliklerini toplayarak Sevilla'daki Normanların üzerine yürüdü. 11 Kasım 844'te sonlanan çarpışmalarda birçok Norman korsan öldürüldü. Normanların geri kalanları ise Endülüs'ü hızlı bir şekilde terk etmek zorunda kaldılar¹¹⁹.

Bu saldırılarının ardından Normanların, bir süre için Endülüs İspanya'sına karşı saldırıları olmadı. Hatta Normanlar, Abdurrahman'a elçilerini ve hediyelerini göndererek Endülüs Müslümanları ile diplomatik dostluk kurdular. Buna karşılık Abdurrahman da en gözde adamlarını Normanlara hediyeleriyle beraber gönderdi. Bu savşlardan sonra karşılıklı olarak diplomatik ilişkilerin sağlandığı görünüyor¹²⁰. Kurulan bu diplomatik ilişkiler, korsanlık ve yağma yapan bir topluluktan beklenmeyecek bir girişimdir. Normanların, diplomatik temas kurmaları bir kez daha bizleri şaşırtmaya yetiyor. Her şeye rağmen, bu barış ortamı fazla süremedi.

İlk saldırıların ardından 859'da Norman korsanları tekrar ortaya çıktılar. Algeciras'a saldıran Normanlar, burayı yakıp yıktılar. Bu ani baskın karşısında şaşkına dönen Müslüman-Araplar, burada bulunan bir camiye sığındılar. Ancak kuşatılan bu camideki halk, Norman korsanları tarafından katledildi. Nerdeyse yüzyıl sonra 966'da Norman korsanlarının yeni bir saldırısı daha gerçekleşti. Bu kez Normanlar, galip geliyor ve İspanya Müslümanları, ağır bir yenilgiye uğratıyorlardı¹²¹.

Endülüs Müslüman-Araplarını bir anda beliren Normanlar, şaşkına çevirmiş görünüyor. Denizden gelen bu tehlikeyi durdurmada başarısız olduklarına göre Endülüs Müslümanlarının kendilerini savunacak düzeyde donanmalarının olmadığı anlaşılıyor. Norman saldırılarının ardından hızlı bir şekilde donanmalarını güçlendirdiler¹²². Bununla beraber ilk Norman saldırılarının ardından II. Abdurrahman, karada da

¹¹⁸ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 4, s. 207.

¹¹⁹ Hüseyin Algül- Osman Çetin, *İslam Tarihi*, c. 3, İstanbul, 1991, s. 460.- Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, (Çev. Gürol Koca), İstanbul, 2004, s. 21.

¹²⁰ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 4, S. 210-211.

¹²¹ Cardini, *a.g.e.*, s. 21.

¹²² *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 4, s. 210.-Algül-Çetin, *a.g.e.*, s. 461-462.

kendilerini savunmada aciz kaldıklarını sonucuna varmış olmalı ki hızlı bir şekilde Endülüs İspanyası'nı “Ribat”larla¹²³ donattı¹²⁴. Endülüs Müslümanları, ülkelerini bu tarzdaki saldırılardan korumak amaçlı olarak önlemler almaya gayret ettiler. Her ne kadar Normanlar Endülüs-İspanyası'nı istila etmekte başarısız oldularsa da daha sonra burası Frankların eliyle istila edilecektir.

1.2. Normanlar İtalya'dalar

Normanlar, binlerce kilometre uzaktı evlerinden ve öz topraklarından uzaklaşıp, düşlerinin peşinden koşarken bu yüksek enerji seviyesini nasıl yakalıyorlardı? Gerçekten de tarihin bu dönemindeki Avrupası'na baktıkça şaşırılmamak elde değil. Normanların istilaları için söylediklerimizin bir benzerini de Müslüman-Araplar için söylemek mümkündür. Belki her ikisini de İtalya ve Sicilya'da buluşturan onlardaki merak, heyecan, istekli olmaları gibi itici güçlerinin varlığıydı.

1.2.1. Normanlar Öncesi İtalya'nın Genel Durumu

Normanlar, Avrupa'da sağa sola hızla ve heyecanla koşturup dururken, bir zamanların Büyük Roma İmparatorluğunun doğduğu topraklar olan İtalya birlikten yoksun, Bizans'ın, Lombardların ve kuzeyde Germenler arasındaki mücadelelere sahne oluyordu. Buna güneyden gelen Müslüman-Arapları da hemen ekleyelim. Sicilya'nın Müslüman-Araplar tarafından ele geçirilmesi kuzey için yani İtalya için de bir tehlike arz ediyordu. Giriş bölümünde de değindiğimiz gibi Sicilya üzerinden İtalya ana karasına (Normanların Avrupa kıyılarına yaptıkları gibi) uygun oldukları her fırsatta yıpratıcı yağma seferleri düzenliyorlardı. Bu seferlerin amacı aslında korsanlık olduğu kadar İslamiyet'in cihad kavramı içinde meşru bir faaliyetti. Bu seferler sonucunda elde edilen ganimetlerin yanı sıra İslam toplumu içerisinde bu seferleri gerçekleştirenler gayri Müslimlere karşı bir mücadele verdikleri için “gazi” ünvanıyla da şöhretleşiyorlardı.

Güney İtalya bu haldeyken ortas kısmı, Lombardların hâkimiyetinden beri kuzey ile nispeten birliktelik kurulabilmişti. Ancak güneyden sadece Müslüman-Arapların baskıları söz konusu değildi. Bizans da kendisini Roma'nın doğal mirasçısı olarak görüp Roma'nın da işgal altında olduğu düşüncesinde olduğu için kuzeydeki Germen-

¹²³ Ribat, bölge askeri karakolları olarak İslâmî devlet geleğinde yer alan bir birimdir.

¹²⁴ Cardini, *a.g.e.*, s. 21.

Romalılar ile mücadele içerisindeydi. Fakat ne Bizans ne de kuzeydeki Germen-Romalılar güney topraklarına hükmedecek konumda değiller¹²⁵. Charlemagne'ın ölümünden sonra dağılan büyük Frank ülkesinden kuzey İtalya, Germen Kralı Lothar'a kalmıştı. Ancak kısa süre sonra Saksonyalı Avcı Henry, doğu Franklarına Kral seçildi (919). Henry ve halefi I. Otto, doğu Franklarını kontrol altına almayı başardılar. Otto, İtalya'yı işgal edip daha sonra da İtalya tahtında hak iddia eden birinin dul olan eşiyle evlenerek bu hakka kendisi sahip oldu. Fakat bu talebi papa tarafından karşılık bulamadı. 962 yılında Papa'nın yardım çağrısına koşan Otto, Papa'nın elinden imparatorluk tacını giymeyi başardı. Böylece Avrupa, yeniden Hıristiyanlık kavramı altında birleşmiş oluyordu. Bundan sonra Otto imparatorluğuna "kutsal" adını da ekledi¹²⁶.

Böylece Otto'yla birlikte Karolenj veya Büyük Roma hayali, yeniden canlanmıştı. Alman ve İtalyan tahtları ismen de olsa yüzyıllar boyu sürecek şekilde birleşmiş sayılırdı. Kendinden sonra gelen halefleri II. ve III. Otto, bu mirası korumayı başardılar. III. Otto'nun 1002'de ölümünün ardından Avcı Henry'nin torunlarından olan II. Henry, Roma'da tacını giydi. Bu sayede arkasında halef bir oğul bırakmadan ölen III. Otto'yla Sakson hanedanı son bulmadı. Artık karışıklıkların ve entrikaların asla eksik olmadığı bir kuzey İtalya ve ötesi vardı. Kutsal Roma-Germen imparatorluğunda başa geçen her Germen İmparatoru da eski Roma'nın yeniden canlandırılmasını hayal ediyor ve bunu kendi elleriyle gerçekleştirmeyi arzu ediyordu¹²⁷. Diğer taraftan Karolenj mirası Charlemagne'ın gölgesinde bu Sakson hanedanı tarafından devam ettirilip hatta yüzyıllar sonrasına taşınmış olacaktı. Normanların İtalya'ya girmeye başladıkları dönemlerde kuzey İtalya, bu şekilde yönetilmeye devam ediyordu.

Kuzey İtalya bu haldeyken güney İtalya, 1000 yılında üç ayrı bölgeye bölünmüş durumdaydı. Bunlardan Sicilya Müslümanlarının elindeydi. Apulia ve Calabria Bizans'ın kontrolünde, merkezdeki dağlar ve Campania Lombard prenslerinin hâkimiyeti altındaydı¹²⁸. Burada üç ayrı Lombard Prensiği vardı. Bunlardan Capua hemen Liri nehrinin üzerinde Papalığın sınır komşuluğunda bulunuyordu. Diğerleri Salerno, Policastro körfezinde yer alırken üçüncüsü ise daha içerde, Adriatik denizine doğru olan Benevento idi. Ayrıca Abruzzi bölgesinde (Trigno nehrinden kuzeye doğru)

¹²⁵ Savelli, *a.g.e.*, c.1, s. 53.

¹²⁶ Roberts, *a.g.e.*, s. 170.-Hollister, *a.g.e.*, s. 106.

¹²⁷ Roberts, *a.g.e.*, s. 170-172.-Tanilli, *a.g.e.*, s. 170-171.

¹²⁸ G. A. Loud, "Southern Italy in the Eleventh Century", *Cambridge Medieval History*, c. 4-2, Cambridge, 2008, s. 94.

biraz Lombard biraz da Frank olan kasabalar bulunuyordu. Ancak bunlar ister ekonomik, ister coğrafik isterse de sosyal anlamda olsun Güney İtalya'dan farklıydılar¹²⁹. Batı kıyılarında ise birkaç bağımsız dükalık şehir devletleri olarak varlıklarını sürdürmekteydiler. Bunlar vaktiyle Salerno ve Capua prensliklerinden ayrılıp bağımsızlaşan Gaeta, Naples ve Amalfi idi. Bunlardan özellikle Amlafi ve Naples Bizans ile bağlarını tam anlamıyla koparmış değillerdi¹³⁰. Bu bağ ihtimal dâhilindedir ki onları dış tehlikelerden veya en azından yanı başlarındaki Lombard prensliklerinden koruyacak büyük bir dış güce ihtiyaç duymalarından kaynaklanıyordu. Bununla beraber İtalya toprakları, Bizans için vazgeçilmesi düşünülemeyecek kadar da önemliydi. Kendilerine gelecek olan böyle bir koruma talebini geri çevirmeyecek kadar diplomatik stratejiyi iyi algılayıp yönetebiliyorlardı.

Normanların İtalya'ya girmelerinde önemli bir yardımcı faktör olan Bizans ve Roma kiliseleri arasındaki rekabet ve fikri çatışmalar, bu devirlerde artmıştır. Netice itibariyle Bizans, Heraklius devrinden beri imparatorluğun sınırları içerisinde birlik ve dirliği sağlayabilmek adına devletin resmi dini ideolojisini oluşturmuştu. Hıristiyanlığın hâkim dili olan Latince yerine Grekçeyi ön plana çıkararak tüm dini merasim ve ayinlerin bu dille yapılmasını sağlamışlardı. Bu sayede devletin resmi ideolojisi, dini boyutta da karşılık bulacak; dilde, dinde ve idealde birlik yakalanmış sayılacaktı. Bu nedenle güney İtalya'daki Roma kilisesinin etkisini kırabilmek adına Bizans'ın Apulia ve Calabria bölgelerindeki kiliselerde Nikefor Phokas'ın talimatıyla ruhban sınıfı örgütlendirildi. Bu bölgelerde Latince ayinler yasaklandı. Bunun yerine Grekçe ayinler yapılmaya başlandı. Doğal olarak bu durum, papalığın Bizans'a cephe almasına neden oldu¹³¹. Böylece İtalya topraklarındaki ayrılıkçılık güçlenmiş oldu. Roma ve İstanbul Kiliseleri arasındaki bu çekişme 1054'te toplanan konsülde karşılıklı reddetmeler ve aforozlarla sonuçlanır. Bu tarih itibariyle de iki kilise arasındaki ayrılık, keskin bir biçimde belirmiş oldu.

¹²⁹ Bugünkü İtalya'da resmen olmasa da toplumda bir kuzey ve güney ayrımı söz konusudur. Ülkedeki bu durum İtalyan toplumunda varlığını hissettirmektedir. Bu durumun ele aldığımız dönemde de var olması günümüzdeki hissiyatın temellerini de ortaya koymaktadır. Bu farklı hisler biraz orijin ve biraz da kültür farklılıklarından kaynaklanmışa benziyor. Etkileri ise yüz yıllar sonrasına yansiyacak kadar bir farklılık karşımıza çıkıyor. Bu düşünce sadece İtalyan anakarası için değil; elbette ki Sicilya da bu farklı hissiyatın bir yerinde kendine yer bulmuştur. Sicilya'nın istilalara sık sık maruz kalması Ada kültürünün seyrini etkilediğine kuşku yoktur. Bu nedenle bugünkü İtalya'nın en güney noktasını oluşturan bu Ada'nın bazı farklılıklara sahip olması da gayet doğaldır. Diğer taraftan İtalya için ise kültürel açıdan bir zenginlik kaynağıdır.

¹³⁰ Loud, *a.g.m.*, s. 21.-Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 54-55.

¹³¹ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 425.

Fakat güney toprakları için durum Bizans'ın lehine değişti. Bizans, buradaki nüfuzunu arttırdı. Güney İtalya'da Bizans'ın etki ve teşvikiyle birçok kilise-manastır yapıldı. Bununla birlikte Bizans, buradaki topraklarını “Kapetanlık” altında tek bir idareye bağlamasıyla egemenliğini perçinlemiş oldu (1020)¹³².

Güneyden ise Sicilyalı Müslümanların İtalya'ya saldırı ve yağmaları devam ediyordu. Bizans, bu kadar sorunun içerisinde Sicilya ve oradan gelen tehlikeyi de göz ardı edemiyordu. 990 yılından itibaren artarak bir seri halinde devam eden Sicilyalı Müslümanların akınları, özellikle Calabria ve güney Apulia üzerinde yoğunlaşmış durumdaydı. 1003 yılında Bari dört ay boyunca kuşatıldı. Bu kuşatma, ancak Venedik tarafından gönderilen donanma sayesinde sona erdi¹³³. Bu kez de 1009 yılına gelindiğinde Apulia'nın kıyı şehirlerinde isyanlar baş gösterdi. Talihsiz Bizans'ın işini kolaylaştıracak tek bir iyi gelişme dahi olmuyordu. İsyancılar Triani ve Bari'de de başladı ve isyancılar bu iki şehri ele geçirmeyi başardılar. Bari'de isyancıların başında Melus adında bir Lombard vardı. Bizans'tan isyanları bastırmak üzere kuvvetler gönderilince Melus, Bari'yi terk ederek Lombard prenslerine sığındı. Bu tarihle aynı döneme tesadüf eden daha ciddi bir tehlike yine güneyden yani Sicilyalı Müslümanlardan geldi. Cosenza, Müslüman korsanlar tarafından yağmalandı¹³⁴. Tüm bunlara rağmen Bizans ne güney İtalya'dan ne de Sicilya'dan vazgeçemedi. Bunlara karşılık olarak düzenlediği saldırılardan bir netice de alamadı. Çatışmalar da böylece sürüp gidiyordu. Sicilya, Bizans için artık çok geç kalınmış bir durumdaydı.

Bizans İmparatorları arasında en büyük ve başarılı birkaç isimden biri olarak gösterilen II. Basileos, takip ettiği başarılı politikalarıyla, güney İtalya'nın Bizans'a bağlı kalmasını sağlayabilmişti. Elbette ki kendinden önceki Bizans imparatorlarının düşledikleri gibi Büyük Roma'yı tekrar canlandırmayı o da istiyordu. Ömrü yeterli olsaydı, sonucu ne olurdu bilinmez ama 1025 yılında ölmesinden sonra İtalya ve Sicilya'daki gelişmeler pek de onun düşlediği gibi olmadı. Bu büyük İmparator, Sicilya üzerinde kesin zafer kazanmayı hedefleyen bir sefer düzenlemek istiyordu. Bu sefer için hazırlıkları dahi başlatmıştı. Sicilya'dan gelecek tehlikeleri de bu yolla kesmek elbette ki Güney İtalya'yı daha rahat elde tutabilmesine olanak sağlayabilirdi. Daha önce belirttiğimiz gibi ölümü tüm projelerinin yarım kalmasına neden oldu. Bu projenin

¹³² Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 292.- John Haldon, *Bizans Tarihi*, (Çev. Ali Özdamar), s. 226.-Vasiliev, *a.g.e.*, s. 394-395.

¹³³ Loud, “Southern Italy in the Eleventh Century”, *Cambridge Medieval History*, c. 4-2, s. 95.

¹³⁴ Loud, *a.g.m.*, s. 95.-Tanilli, *a.g.e.*, s.257.

önemini kavramış görünen Mihail IV. Sicilya üzerine bir sefer düzenledi. Seferin başında Manikes isimli bir komutan bulunuyordu. Sicilya üzerine gönderilen bu Bizans ordusunun içinde İskandinavyalı ve Rus askerler de mevcuttu. 1040 yılında düzenlenen seferde Sicilya'nın bazı şehirleri yağmalandı. Messina, kuşatılıp işgal ve sonrasında yağma edildi. Ancak Sicilya'yı yeniden Bizans'a bağlamak mümkün olmadı. Bu sefer, Manikes'in geri çağrılmasıyla kısmi bir başarı elde edilmesine rağmen kesin bir sonuca ulaşılmadan yarıda kesildi¹³⁵. Bu gelişmelerden de anlaşılacağı gibi İtalya, her açıdan bir kargaşanın içindeydi.

Zenginliği ve stratejik konumu nedeniyle İtalya, istilacıların iştahını kabartıyordu. Aynı zamanda birlikten yoksun olması İtalya'nın kolay elde edilecek bir hedef haline gelmesine neden oluyordu. Tüm bunlara rağmen o güne kadar hiç kimse de bunu başarabilmiş değildi. Giderek şehir devletleri ve başında bulunan dukaların siyasi sahnedeki rolleri artsa da şehirler ve halkları korku içinde yaşıyor olmalıydılar. Dolayısıyla Normanlar için İtalya, kuzeydeki topraklar kadar kolay olmasa da ele geçirilmesi imkânsız olan bir bölge değildi.

1.2.2. Normanlar İtalya'yı İşgal Ediyor

Normanların İtalya'da ilk görünmeleri, işgal amaçlı değildi. Hatta tam tersine güney İtalya'da Bizans kuvvetlerinde ücretli askerler (Lejyon) olarak hizmet veriyorlardı. İlk olarak gelenler, arkalarından yeni göçmenleri de buraya davet ettiler. Kısa sürede bu davete birçok Normandiyalının katıldığı düşünülebilir. Bunların önemli bir kısmı güney İtalya'da Salerno Dukası'nın hizmetinde çalıştılar¹³⁶. Avrupa'nın içinde maceraya atılmaktan çekinmeyen Kuzeyadamları, sahip oldukları aç gözlülükleri sayesinde lejyon askeri olmanın hakkını veriyor olmalıydılar. Çünkü buldukları yerlerden talep ediliyor olmalı ki kendi klanlarından akrabalarını da buralara davet edebiliyorlardı. Gün geçtikçe İtalya topraklarında hizmet veren Norman sayısı artıyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi kuzeyliler arasında Hıristiyan inancı, hızla yayılıyordu. 1016 yılında Geata'da Kudüs'e hacı olmaya gidenler arasında Normanlar da vardı. Haclarını tamamlayıp İtalya'ya dönenlerin bir kısmı, ülkelerine geri

¹³⁵ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 416.

¹³⁶ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 55.-Haldon, *a.g.e.*, s. 227.- Tanilli, *a.g.e.*, s. 257.- Le Baron Bazancourt, *Histoire de la Sicilia Sous la Domination des Normands*, Paris, 1846, 9. Bölüm, s. 23.

dönmediler¹³⁷. İrkdaşlarının teşvikiyle düşledikleri yaşama kavuşabilmenin imkânlarını bu topraklarda görmüş olmalılar.

Normanlar, yavaş yavaş İtalya sızmaya başlamışlardı. Bu gidiş gelişlerden çok şey öğrenmiş olmalılar. Kendi yurtlarından yağma amaçlı ayrılışlarından öte, artık gittikleri yerlerde kalıcı olmanın yollarını arayan kuzeyadamı portresi çiziyorlardı. Bu durum, onların bir yüz yılı aşkın sürede edindikleri tecrübelerin bir sonucu olsa gerek. İtalya üzerine ilk düşüncelerinde saldırı var oldu elbette ki. Fakat bu düşünce dahi onlara yeterli bir tecrübeyle strateji geliştirmelerine yardımcı olacaktı.

Normanlarla İtalya topraklarında çatışma anlamında ilk karşı karşıya geliş, Bizans imparatoru Basileos II dönemindedir. İtalya'daki Bizans'ın zayıf durumundan istifade etmek suretiyle isyan etmiş olan Bizans komutanı Melus'un davetiyle bu topraklara kan dökmek amacıyla geldiler. Ancak Bizans'ın Rus savaşçılarla güçlendirilmiş ordusu bu ilk Norman saldırısını savuşturup onları ağır bir yenilgiye uğratmayı başardı¹³⁸.

Normanların İtalya'daki yenilgileri, onların Endülüs'te olduğu gibi arkalarına bakmadan gidişlerine benzemeyecekti. Akdeniz'e inmeyi Endülüs İspanya'sı üzerinden gerçekleştiremeyen Normanlar, İtalya üzerinden inmeyi denemeyi düşünüyor olmalıydılar. Bunun için bekledikleri fırsat fazla sürmeden ayaklarına kadar geldi. Çünkü zaten İtalya'da hayatın içinde bulunuyorlardı. Daha önceleri gibi dışarıdan bir yağmacı veya bir korsan gibi aniden gelmelerine de gerek kalmamıştı. Efendilerine verdikleri hizmetle kendilerine duyulan güven, onların bu topraklarda rahat hareket etmelerine olanak veriyordu. Üstelik hem Bizans hem de yerelde dukalıkların hizmetinde paralı asker olduklarından her iki tarafı da çok iyi tanıyıp gözlemleyebilmişlerdi. Artık İtalya topraklarında biriken bu Norman enerjisini ateşleyip yönlendirebilecek liderlere ihtiyaç vardı.

Beklenen kıvılcım 1027 yılında başlarında Runulf adlı Norman şefinin bulunduğu bir gurup ayaklanarak Napoli Dukası'ndan Aversa'yı koparmayı başardılar. Bu zafer, İtalya'daki diğer Normanları da cesaretlendirdi. Bu haberi alan başka kuzeyadamları da İtalya'ya koştu. Contentin malikânesinde kendilerine yer tutmuş olan Tancrede de Hauteville'in beş oğlu, 1042'de Melfi'yi işgal etmekle başladıkları

¹³⁷ Haldon, *a.g.e.*, s. 227.

¹³⁸ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 416.

maceralarında elde etmiş oldukları arazilerini kısa sürede büyütmeyi başardılar¹³⁹. O ana kadar İtalya’da ücretli askerler olarak hizmet veren Normanlar, artık bağımsızlıklarını elde edip ele geçirdikleri arazilerini büyütme için kılıçlarını kınlarından çıkarmışlardı.

Güney İtalya’da başlayan bu Norman istilasının bir diğer boyutu ise özelinde bir ayaklanma ve isyan içeriğine sahip olmasıdır. İtalya’daki Norman işgalini, Avrupa’daki birçok istiladan ayıran fark da budur. Genel itibariyle konuyu işleyen çağdaş tarihçi ve yazarlar, bu noktayı ön plana çıkarmak bir yana bu gelişmelerin bir ayaklanma neticesinde gerçekleşmiş olduğunu dahi dile getirmemişlerdir. Oysaki bu önemli bir noktadır. Bu ayrıntı, o dönemki İtalya’ya ve bu topraklarda Norman egemenliğinin kurulmasının anlaşılmasına ışık tutması bakımından önemlidir. Bu durum bize, İtalya ve Sicilya’yı ele geçiren Normanların, buralardaki ileri seviyedeki kültür, medeniyete sahip çıkmanın yanı sıra hali hazırda işleyen idari kurum ve mekanizmaların da devam etmelerini sağlayacak kadar bilinçli olmalarını açıklıyor. Zira Onlar, İtalya topraklarında yerleşmiş ve uzun süreler geçirmişlerdi. Öyle ya da böyle bu bölgenin yaşam döngüsü içinde kalarak bölgenin havasını koklamışlardı. Bu yaklaşım, yukarıda daha önce sorduğumuz soruya verilecek bir cevap da olabilir¹⁴⁰.

Bu istilaların sonucunda sadece Normanlar, etkilenmediler. Onlar da beraberlerinde kuzeyden yani Avrupa içinden geçerken yanına aldıklarıyla beraber geldiler. Üstelik getirdikleri, kendi kültürlerinden değerler de değildiler. Özellikle Frank kültürüne ait öğeleri İtalya ve Sicilya topraklarına kadar getirdiler. Bunun en basit örneği, Frank dillerine ait öğelerin güney dillerine taşınmasıdır. Kültürler arası bu alış-verişler, Avrupa için ortak değerlerin oluşmasında katkı sağlamış oldular¹⁴¹.

Normanlar için asıl dönüm noktası ise, güney İtalya’daki paralı askerlerden bir bölümünün şefi olan Robert Guiscard’ın Norman ayaklanmasına liderlik etmesidir. Hautaville kardeşlerden olan Robert, gücünü ve itibarını Normanlar arasında giderek arttırıyordu. Normanlar, Robert’in liderliğinde güney İtalya ‘da giderek topraklarını genişletiyorlar ve bu nedenle de Bizans’la karşı karşıya geliyorlardı. 1054 yılında daha önce belirttiğimiz gibi Roma ve İstanbul kiliseleri arasında meydana gelen kesin ayrılıktan sonra Normanlar, içinde buldukları durumu iyi analiz etmiş olacaklar ki bu

¹³⁹ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 56.-Barber, *a.g.e.*, s. 204.

¹⁴⁰ Bk. Giriş Bölümündeki, “Normanların Kökeni” adlı başlık.

¹⁴¹ Haskins, *a.g.e.*, s. 18-23.- F. Marion Crawford, *The Ruler of South (Sicily-Calabria-Malta)*, vol. 2, New York, 1901, s. 142-163.

karşıtlıkta kendilerince haklı nedenlerden dolayı Roma'nın yanında yer aldılar¹⁴². Güneye doğru istilalarını ilerletmekte oldukları için zaten Bizans'la karşı karşıya gelmiş oluyorlardı. Bu durumda Roma tarafını tutmak elbette ki daha iyi bir politik stratejiydi.

Normanlara talih, her yerden gülüyordu. Karşılarında yani güneylerinde bulunan Bizans'ın başında yeni karabulutlar dolaşmaktaydı. Doğuda aniden beliren Selçuklu Türkleri, kuzeyde ise Uzlar ve Peçenekler durmaksızın Bizans'a hücum ediyorlardı. Bu durum, Bizans ile Güney İtalya'da karşı karşıya gelen Normanlar için elbette ki bir avantaj yaratıyordu.

Bu arada Salerno'daki Normanlar, güçlerini arttırmış ve Salerno Dukasını tahtından indirmeyi başarmışlardı. Hauteville kardeşlerin önlemez yükselişi devam ediyordu. Salerno tahtına Gisolph'e'yu oturtular (1052)¹⁴³. Normanlar, İtalya'da artık kendi toprak ve yönetimlerine hem de Salerno gibi çok önemli bir bölge kavuşmuş oldular.

Robert'e geri dönecek olursak ilk olarak Normanlar'a karşı bir tavır sergileyen Papa IX. Leon, yaşanan bu gelişmelerden endişeye kapılarak karşı bir ittifak arayışına girdi. Papa, Normanların kendi kapısına dayanmalarından dolayı endişeleniyordu. Salerno'nun kaybedilmiş olması, onun endişelerini boşa çıkarmıyordu. Bu nedenle Papa'nın destek arayışı yetersiz kalmasına rağmen toplanan birlik Civita'da Normanların karşısına çıktı (1053). Ancak Normanlar karşısında zayıf kalan bu ittifak, ağır bir yenilgiye uğradı. Hatta Papa IX. Leon dahi Normanlar'a esir düştü¹⁴⁴.

Fakat yukarıda anlattığımız gibi 1054'te meydana gelen Roma ve Bizans kiliselerinin kutuplaşmasında Normanlar, Roma tarafını desteklemişlerdi. Bu nedenden dolayı Papalık tarafından 1059'da Robert'in güney İtalya'daki egemenliği kabul edildi. Robert, bu tarihten itibaren "Dük" olarak kabul edilmiş oldu¹⁴⁵. Bu durum, Normanlar açısından çok önemli bir gelişme olarak kabul edilmelidir. İstilacı olarak ilk göründükleri zamandan bu yana efendilerinin yanında ücretli askerler olarak yaşadıkları topraklarda önce birer isyancı olmuşlardı. Ancak bu durum, onların meşrulaşıp saygınlık kazanmalarını, hatta Bizans'a ve Sicilya'daki Araplara karşı verdikleri mücadelelerin kutsal savaş sayılmasının önünün açılmasını dahi sağladı. İstilacı

¹⁴² Vasiliev, *a.g.e.*, s. 416.- H.L. Fisher, *A History of Europe*, London, 1930, s. 190.

¹⁴³ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 56.

¹⁴⁴ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 56.

¹⁴⁵ Anna Komnena *a.g.e.*, s. 45- İbrahim Altan, *İslâm Tarihinde Sicilya Adası'nın Yeri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1993, s. 77.-Barber, *a.g.e.*, s. 204.-Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 317.

Normanlar, bu yolla İtalya'da soylular sınıfına geçmekle kalmıyorlar aynı zamanda o toprakların efendileri de oluyorlardı.

Normanların 1042 yılında Melfi'nin ele geçirilmesiyle başlayan güney İtalya'daki ilerleyişleri, Bizans topraklarına doğru hızla devam ediyordu. 1054'te Capoue, 1077'de Salerno'nun tamamını ele geçiren Hautaville kardeşler, Calabria ve Aupelia'yı ele geçirerek Bizans'ın son askerlerini de güney İtalya'dan çıkarmış oldular¹⁴⁶. Daha önce değindiğimiz gibi Bizans, kuzeyden güneye, doğudan batıya kadar birçok yerden saldırı ve baskı altına alınmış durumdaydı. Normanların Bizans'a karşı olan ilerleyişlerinde zaman zaman geri çekildikleri de oldu. Reggio, Tarent ve Bari gibi bazı şehirler birkaç defa iki taraf arasında el değiştirdi. Özellikle 1071'de Bari'nin kesin olarak Normanların egemenliğine boyun eğmesiyle güney İtalya, Normanlarca ele geçirilmiş oldu¹⁴⁷. Her ne kadar Bizans, bu toprakları kaybetmiş olsa da ona ait izler nedeniyle orada var olmaya devam edecekti.

1071 tarihi Bizans için oldukça manidar bir yıl oluyordu. Çünkü doğuda Selçuklu Türkleri, Malazgirt'te Bizans ordusunu dize getirmeyi başarıyor batıda ise Normanlar, Bizans kuvvetlerini güney İtalya'dan tamamen çıkarmış oluyordu. Bu gelişmeler, Bizans için gerçekten de sonun başlangıcıydı. Bizans, Normanlara'a karşı yürütmekte olduğu mücadeleden zaferle ayrılabilmek için Venedik'ten destek almış, buna karşılık olarak Venediklilere o güne kadar verilmemiş bazı ticari imtiyazları vermek zorunda kalmıştı. İtalya'nın kurnaz tüccarlarının bulunduğu Venedik, bu işten en karlı ayrılan taraf olmuştu¹⁴⁸.

Dük Robert, bu başarılarından sonra kendisini güney İtalya'da Bizans'ın halefi olarak tanıttı. Ele geçirilen bölgelerde Bizans'ın kurmuş olduğu idari teşkilatlar, kurumsallıkları ve bilinen düzenleriyle çalışmaya devam ettiler. Şehirleri yine "strateg" veya "excarh" unvanlı idareciler yönettiler. Kiliselerde ayinler Grekçe yapılmaya devam edildi. Normanlar, bu konularda oldukça fazla hoşgörülüdürler¹⁴⁹.

Kazandığı zafer ile taçlanmış bulunan Normanların lideri Robert, Bizans'ı tamamen İtalya'dan çıkarmakla yetinmedi. Kazandığı zaferler, onda Bizans'ın üzerine yürümek ve belki de tamamen Bizans ülkesini teslim almak düşüncesini de oluşturmuş

¹⁴⁶ Altan, *a.g.e.*, s. 77.

¹⁴⁷ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 456.-Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 320.- Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri, c. I*, Ankara, 2000, s. 16.

¹⁴⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 17.

¹⁴⁹ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 456.-Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 56.

olmalıydı. Kara gücüyle olduğu kadar donanmasıyla da kendinde bu yeteneği görüyordu.

Robert'in liderliğinde Normanların Bizans'a karşı bu ilerleyişi karşısında Bizans İmparatoru Mikhael Doukas, sorunun çözümünü bu savaşçı Norman şefiyle akrabalık bağları kurmakta gördü. Robert'in kızını oğlu Constantinos'a¹⁵⁰ istedi ve nişanladı¹⁵¹. Pek de isabetli bir karar olmadığına herkes yakında şahit olacaktı. Çünkü Normanlar, çoktan gözlerini karşı kıyıya dikmiş durumdaydılar. Belki de sadece Adriyatik'i kendi denizleri yapmak istiyorlardı. Ama görünen o ki Robert, Balkanları istila edip Bizans başkentine ulaşmanın planlarını yapıyordu. Fakat muhtemel savaşılacak ordu da Hıristiyan olduğu için Robert bu konuda çevresini iknada zorlanıyordu. Durumu Papa çözdü ve karşı tarafı yani Bizans'ı aforoz etti.

Hazırlıklarını tamamlayan Robert, ordusunu Otranto'da toplanmak üzere sevk etti. Birindisi'de Otranto'daki ordusunun toparlanmasını bekleyen Robert, Roul isimli bir adamını elçi olarak Bizans'a gönderdi. Bizans Tahtına çıkan Nikephoros Botaneiates'e gönderdiği elçi aracılığı ile (Komnena'nın Alexiad'ından yaptığımız çıkarıma göre) kızının Constantinos ile nişanlı olması nedeniyle Bizans tahtının bu şekilde el değiştirmesine sessiz kalamayacağını ve haklı olarak Phokas'ın oğlu olması nedeniyle damat adayının tahta geçmesi gerektiğini talep etmişti¹⁵².

Bu talepleri reddedilen Robert, 150 parça gemiden ve 30.000 civarındaki atlı ve piyadeden oluşan ordusuyla hedefleri doğrultusunda 1081'de Arnavutluk sahilinde yer alan Durazzo'ya çıkarma yaptı. Yeni imparator (Anna Komnena'nın babası) yetenekli eski bir asker olan I.Aleksios Komnena, kendine Normanlar'a karşı müttefik bulmaya koyuldu¹⁵³. Sonunda daimi müttefik olan Venedik'ten donanma desteği almayı başardı. Ayrıca Normanlara karşı İngiltere Normanları'dan oluşan ücretli askerleri de ordusuna kattı. Venediklilerin, Norman donanmasını imha etmesine rağmen karadan ilerleyen Normanlar, Dirrahion kalesini kuşattılar ve İmparator I. Aleksios Komnena'yı yenilgiye uğratmayı başardılar. Kısa süre sonra da Normanlar, Robert'in liderliğinde Durazzo ve

¹⁵⁰ Robert'in kızıyla bozulan nişanı sonrasında Anna Komnena ile Nişanlandı. Ancak bu ikili arasında da evlilik gerçekleşmedi. Constantinos 1097'de öldü.

¹⁵¹ Komnena, *a.g.e.*, s. 42.-Vasiliev, *a.g.e.*, s. 456.

¹⁵² Komnena, *a.g.e.*, s. 54-57.

¹⁵³ Anna Komnena, babasının yaptığı hazırlıklar ve ona karşı yapılan entrikalar ile ilgili uzun bir hakiye anlatmaktadır. Anna'nın anlatıklarının doğruluğu tartışmalı olsa da her iki tarafın da bu mücadelede müttefik bulabilmek adına çaba sarf ettikleri kesindir. Müttefik bulmak adına uyguladıkları yöntemleri teşhis etmek mümkün görünmüyor. Bk. Komnena, *a.g.e.*, s. 45-60.

Corfu'ya geçip buraları ele geçirdiler¹⁵⁴. İlirya'yı ele geçirmeyi aklına koymuş olan Robert, hızlı ilerleyerek belki de Bizans imparatorluk tacını giymeyi tasarlıyordu.

Bu zaferin ardından Robert ve adamları, Balkanlar'ın içine doğru ilerlediler. Epiros, Makedonya ve Tessalya üzerinden uzanarak Larissa'yı ele geçirdiler. Çok hızlı bir şekilde Balkanlarda hareket eden Normanların bu hızını güney İtalya'daki Bizans taraftarlarının başlattığı isyan kesti. Bizans'ın imdadına koşan ayaklanmayı bastırmak üzere oğlu Bohemond'u¹⁵⁵ arkasında bırakarak İtalya'ya döndü. Bu arada Venedik, Bizans'ın müttefiki olarak Durazzo'yu Bizans adına geri almayı başardı.

Bununla birlikte Robert'in İtalya asıl dönme nedeni Papa VII. Gregoire'nin Germen İmparatoru IV. Henry'ye karşı yardım talebiydi. Henry, Papayı Saint Angelo kalesinde tutsak etmiş, Roma'yı da işgal ederek Gregoire'nin yerine de kendince bir atama yapmıştı. Bu şekilde kendi atadığı papa'nın elinden imparatorluk tacını da giymişti. Robert'in ordusu Romaya ulaştı ve kanlı bir mücadele sonunda IV. Henry'nin ordusu yendi. Roma, Robert'in eline geçti. Papa Gregiore'yi de Salerno'ya getirdi (1084). Papa ile arasında kurulmuş olan ittifak nedeniyle bu girişimde Robert de Guiscard'ın tereddüt etmemesi gayet normaldi¹⁵⁶.

Robert'in bu müdahalesi, Normanları aynı zamanda Hıristiyan dünyasında saygın bir konuma yükseltmiş oluyordu. Normanlar, Robert ve kardeşlerinin liderliğinde yükselişlerini sürdürüyorlardı. İsyanı bastırdıktan sonra geri dönen Robert Guiscard, döndüğünde karşısında daha güçlü bir Bizans buldu¹⁵⁷. Bu karşı koyuşun başında Ana Komnena'nın babası imparator olmadan önce iyi bir asker olan Alexios vardı.

Balkanlar üzerinde cereyan eden Norman-Bizans mücadelesinde, diplomatik yollardan müttefik edinme gayretini her iki tarafta da görmekteyiz. Elbette ki temas kurdukları kral ve halklar bu mücadeleden kendilerine menfaat sağlamak amacındaydılar. Özellikle Balkanlardaki Slav ülkeleri, bu yönde hareket ettiler. Dubrovnik, Dalmaçya şehirleri ve Hırvatlar, Normanların tarafını tuttular. Zeta Kralı Constantin Bodin ise Bizans'ın tarafında yer aldı. Ancak Durazzo önünde yapılan

¹⁵⁴ Tanilli, *a.g.e.*, s. 257.-Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 330-331.

¹⁵⁵ Daha sonra Antakya'nın Haçlı kontu olan I. Bohemond.

¹⁵⁶ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 66.-Haskins, *a.g.e.*, s. 204-205.-Komnena, *a.g.e.*, s. 49-53. Anna Komnena, Robert de Guiscard'ın Papa'nın yardım talebi üzerine İtalya'ya dönüşünü, onun balkan seferleri öncesine koyar. Oysaki bu daha sonrasında 1084'te gelişen bir olaydır. Yani Robert'in ölümünden bir yıl öncedir.

¹⁵⁷ Bk.Komnena, *a.g.e.*, s. 45-60.

savaşta çekimser kalarak Bizans ordusunun yenilmesine neden oldu¹⁵⁸. Buradaki müttefik edinme çabalarıyla ilgili olarak Komnena bazı bilgiler vermektedir. Ancak anlatılan olaylardaki kişiler ve sahip oldukları mevkiilerde bazı çelişkiler vardır. Bu bakımdan Anna Komnena'nın anlattıkları çok tutarlı olmasa da yine de İmparator Alexios'un mücadeleleri doğruluk payına sahiptir¹⁵⁹.

Robert, düşlediği hedeften geri kalmış ve isyan öncesi ele geçirdiği bölgelerin ötesine geçememişti. Bu yöndeki nancını kaybetmediği halde 1085'de ordusunda çıkan bir salgın hastalık neticesinde öldü¹⁶⁰. Böylece Balkanlar'daki Norman ilerleyişi de durmuş oldu.

Robert Guiscard ve Normanlar'a Anna Komnena, *Alexiad*'ında oldukça fazla yer ayırmıştır. Hasmane duygularının doruğunda olarak Robert'ın kişiliğinden ve fiziksel görünümünden söz eder. Ancak bu tasvirlerinde onu alçaltmak yerine daha çok över gibidir. Fiziksel özelliklerini betimlerken onun sarışın, uzun boylu, düzgün bir fiziğe sahip olduğunu sesinin hitabetinin güzelliğinden söz eder¹⁶¹. Bu gerçekten de ilginç bir düşman betimlemesidir. Anna'nın bu betimlemesinden Robert'in ırkının vermiş olduğu genetik özellikleri kusursuzca taşımakta olduğu anlaşılıyor. Tipik bir Norman olan Robert, Normandiya'da doğmuştu. Babası Tancred de Hauteville'nin on iki çocuğundan biriydi. Sekiz kardeşiyle beraber topraklarından ayrılıp İtalya'ya kadar gelmişlerdi¹⁶².

Komnena, Robert'in İtalya'da Normanların nasıl lideri olduğuyla ilgili biraz öykümsü de olsa, Normandiya'dan kalkıp İtalya gelen her hangi bir Normanın hikâyesinden pek farklı olamayacağını kabul etmemiz gereken bir hikâye anlatır. Her şeye rağmen Anna Komnena'nın anlattığı hikâyeler gerçeklerle de örtüşmektedir. Komnena'ya hak da vermek gerekir ki duyduklarını dikkate almış olduğu için bazı yanlışlara da düşmesi elbette ki mümkündür. Robert, ilk Norman kökenli eşinden sonra Salerno prensinin kızıyla evlenmiş ve arkasından kayınpederinin tüm topraklarını ele geçirmişti. Pek de adilane olmayan bu durum bir Norman için o dönemde uygunsuz bir

¹⁵⁸ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 332.

¹⁵⁹ Komnena, *a.g.e.*, s. 57-60.

¹⁶⁰ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 331.

¹⁶¹ Komnena, *a.g.e.*, s. 41-42.

¹⁶² Bk. Komnena, *a.g.e.*, s. 43 (1. dipnot.).

yaklaşımına neden olmazdı. Robert ve diğer Normanların hikâyelerinin Anna Komnena'nın anlattığı hikâyeye benzerlik göstermesi çok muhtemel¹⁶³.

Robert'in ölümü Normanları sarsmış ve onların ilerleyişini kısmen durdurmuş olabilir. Hatta Robert'i ve hedeflerini göz önüne aldığımız zaman ölümüyle belki de tarih sahnesindeki oyunun senaryosunun değiştiğini bile söyleyebiliriz. Bu konuda varsayımların ötesine geçmek mümkün değil. Ancak Normanlar, daha güneye, İtalya'daki varlıklarının güvencesini veya sigortasını sağlamak adına hedeflerini belirlemişlerdi. Bu hedef, elbette ki Sicilya'dan başkası değildi. Üstelik talih burada da onların yüzüne gülmeye hazırlanıyordu.

Kısa süre sonra yine Hauteville kardeşlerden biri Sicilya'nın kapılarını Normanlar'a sonuna kadar açacaktı. Bu kişi I.Roger'dan başkası değildi. Her ne kadar Normanlar, sonsuz bir enerjiye sahip olsalar da Sicilya'da Müslümanların direnişleriyle mücadele etmek zorunda kalacaklardı. Bu istila Güney İtalya'daki başarılarından daha zor elde edilecek bir başarıydı. Çünkü artık Sicilyalı Müslümanlar, birer fatih değil kendilerini adanın ev sahipleri olarak görüyorlardı. Kısacası onlar artık Sicilyalı'ydılar. Adayı her şeyleri ile benimsemiş, yaşadıkları şehirleri kendi adetlerine ve günlük yaşam isteklerine göre şekillendirmişlerdi. Şehirlerde pazarlar, camiler, evler, Müslümanlara ait simgeler olarak kendilerine yer bulmuşlardı. Buradan sonra ise Normanlar öncesindeki Sicilya'ya yani İslâm egemenliğindeki Sicilya'yı kısaca anlatalım.

1.3. Normanlar Öncesinde Sicilya Adası

Sicilya'nın Müslüman-Araplarca fethi, sadece Sicilya için önem taşımamaktadır. Akdeniz tarihinin siyasi olarak yeniden şekillenmesinin yanı sıra Batı dünyasının sosyal ve kültürel çehresini de değiştirecekti. Kısacası İslam kültür ve medeniyeti Endülüs İspanya'sının yanı sıra Sicilya ve oradan da İtalya üzerinden tüm Avrupa'ya yayılarak Batı Dünyasına sanatta, bilimde ve iktisat gibi birçok alanda pozitif katkıda bulunacaktı. Tüm etkileri ilerleyen bölümlerde geniş geniş ele alıp değerlendireceğiz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Sicilya ilk Müslüman-Arap saldırılarıyla daha 652 yılında tanışmıştı. Bu saldırı, bir işgal veya fetih amacıyla planlı bir şekilde düzenlenmiş bir sefere benzemiyor. Aslına bakılırsa, bu tarih sonrasında gerçekleşen birçok Müslüman-Arap saldırıları olmuştur. Bunların büyük bir kısmı Ada'yı

¹⁶³ Robert de Guiscard hakkında Anna Komnena, Alexiad'da uzun uzadıya söz ediyor. Bk. Komnena, *a.g.e.*, s. 41-60.

fethetmekten daha çok yağma ve belki de yıpratmak amaçlıydı. Hz. Peygamber'den sonra hız kazanan gaza ve fetihler, İslâm'ın "cihad" anlayışından besleniyordu. Bu anlayış doğrultusunda sırasıyla Afrika, Sicilya ve İspanya İslâm hâkimiyeti altına girdi¹⁶⁴. Diğer taraftan, Akdeniz'de ganimet elde etme amaçlı yağmalar ve saldırılar hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar için gayr-i meşru sayılan bir durum da değil. Yeter ki karşı taraf kendi inancından olmasın. Bundan daha da ötesi korsanların, bu yağmalar için din adamları veya devletler tarafından teşvik edildikleri dahi doğrudur¹⁶⁵.

Müslüman Arapların, Akdeniz'deki maceraları onların Suriye sahillerine dayanmalarıyla başlamıştır. Onlar için Bizans'a karşı karadaki üstünlüklerini denizde de kurmak zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Bu durumu ilk olarak kavrayan kişinin Şam'ın kurnaz valisi Muaviye'nin olduğunu görüyoruz. Denizcilik faaliyetlerine girişebilmek için Hz. Ömer'den alamadığı izni Hz. Osman'dan alınca hızlı bir şekilde ilk İslam donanmasının inşasına koyuldu¹⁶⁶. Akdeniz'in denizcilik konusunda en tecrübeli halkını barındıran Suriye kıyılarındaki yerlilerin kullanılmasıyla kısa sürede güçlü bir donanma oluşturuldu. Aslında ele geçirilen her bölgede meslekî anlamda mahir olan ustalar yeni efendilerinin hizmetine girmekten geri durmamışlardı¹⁶⁷. İlk hedef olan Arvad Adası, ele geçirildi. Arkasından 649'da Kıbrıs ve sonrasında Rodos adaları birer birer ele geçirildi. Kıbrıs'a düzenlenen ilk seferde İslam donanmasının 1.700 gemiden oluştuğu belirtilir¹⁶⁸. Bu büyük zaferler karşısında Bizans'ın şaşkına dönmemesi mümkün değildi. Müslüman-Arapların karadaki beklenmedik ilerleyişi bir dereceye kadar anlaşılabilir ama denizdeki bu durum sanırım Bizans imparatoru kadar o dönemde herkesi de çok şaşırtmıştı.

Muaviye'nin donanması hız kesmedi. Devam eden yedi yıl boyunca bu akınlar bir seri olarak peş peşe devam etti. Kıbrıs'ta elde edilen zafer sonrası İslam donanması, Akdeniz'i bir göletmiş gibi içinde dolaşarak Sicilya önlerinde belirliyordu. 652 yılında Suriye limanlarından 200 parça gemiden oluşan bir İslam donanma kuvveti, rotası Sicilya olmak üzere demir aldı¹⁶⁹. el-Belâzurî ve İbn Haldun, bu donanmanın başında

¹⁶⁴ Francesco Guiseppe Romeo, *Pirati e Corsari nel Mediterraneo*, Lecce, 2000, s. 22.- Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri, Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, (Çev. Şadan Karadeniz), İstanbul, 1991, s. 30.

¹⁶⁵ P.K. Hitti, *İslam Tarihi*, c.3, (Çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1995, s. 958.

¹⁶⁶ Şahin, *a.g.e.*, s. 64.

¹⁶⁷ İbn Haldun, *a.g.e.*, s. 646.

¹⁶⁸ Seyhun Şahin, *a.g.e.*, s. 72.- George Hill, *A History of Cyprus*, London, 1956, s. 284.-Theophanes, *a.g.e.*, s. 43.

¹⁶⁹ Michele Amari, *a.g.e.*, vol. 1, Catania, 1933, s. 195.- Aziz Ahmad, *A History of Islamic Sicily*, Edinburg, 1975, s. 2.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 591.- Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.- el-Belazûrî, *a.g.e.*, s. 337.- A.H.

bulunan komutanın adını Muaviye b. Hudeyc el-Kindî olarak verir¹⁷⁰. İslam donanması, Sicilya Adası'na ulaştığında onları Bizans'a karşı isyan edip Sicilya'ya geçen Ravenna Exarhı Olympios karşıladı¹⁷¹. Müslüman-Arapların bu donanma kuvvetinin adayı ele geçirecek güçte olmadığı, filoyu oluşturan gemi sayısından da anlaşılıyor. Olympios ve ordusunun da yardımıyla daha çok adada yağma ve ganimet toplama işleriyle meşgul oldular. Arkasından asi Bizans Valisi Olympios'un, ordusunda beliren bulaşıcı hastalık neticesinde ölümü ve Müslüman-Arapların güçlerinin sınırlı olması nedeniyle elde ettikleri ganimet ve kölelerle Müslümanlar geri döndüler¹⁷².

Müslüman-Arapların, Sicilya üzerine sefer düzenlemek için bekledikleri fırsat İmparator Constans II.'in bir suikast ile Sicilya'da öldürülmesi sonucu ortaya çıkan kargaşa esnasında oldu¹⁷³. Daha önce Bizans'ın bu kibirli İmparatoru'nun Sicilya'daki durumunu ve bir suikast sonucu öldürülmesini anlatmıştık. Müslüman-Araplar bu fırsatı hiç beklemeden kullanmak amacıyla kolları sıvadılar. Emevi saltanatının kurucusu ve ilk halifesi olan Muaviye b. Ebu Suyfan'ın talimatıyla düzenlenen seferde donanmanın komutanı bu kez Mısır valisi Abdullah b. Kays b. Mahled ed-Dızekî oldu. Bu sefer de ilkinden farklı olmadı. Adaya çıkan Müslüman-Araplar, şehirleri yağmalayarak birçok değerli süs eşyası, köle ve ganimet elde etmeyi başardılar¹⁷⁴. el-Belâzurî, bu ganimetler arasında çok değerli mücevherle süslü altın ve gümüş heykellerden söz ediyor ve bu heykeller ve kölelerin satılmak üzere bizzat Muaviye tarafından Basra'ya ve Hint diyarına gönderildiğini bizlere aktarıyor¹⁷⁵. Bunlara ilave olarak seferlerde ele geçirilen esirlerden bir kısmı Dımaşk (Şam)'da meskûn edilmişti¹⁷⁶.

Miranda, "The Iberian peninsula and Sicily", *The Cambridge History Of İslam*, vol. 2.A., Cambridge, 2008, s. 432.

¹⁷⁰ el-Belazûrî, *a.g.e.*, s. 337.- İbn Haldun, *a.g.e.*, c. I, s. 646.

¹⁷¹ Olympios'un Müslümanları karşılaması tesadüf müdür yoksa değil midir? Akılları karıştıran bir soru olarak karşımızda duruyor. Olympios'un isyan ettikten sonra Sicilya'ya gelmesi ve arkasından da Muaviye'nin Sicilya üzerine bir donanma göndermesi bize göre pek de tesadüf değildir. Belki de Muaviye, bu asi idareciden kendisini bu sefere teşvik eden bir haber almıştı. Böyle bir haber üzerine bu seferin düzenlenmiş olması da ihtimal dâhilindedir.

¹⁷² İşıltan, *a.g.m.*, s. 591.- R. Archibald, *Naval Trade and Power*, New Jersey, 1951, s. 56.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 2.- Moreno, *a.g.m.*, s. 170.

¹⁷³ Constans'ın ölümünün ardından Sicilya'da baş gösteren kargaşayı, Müslüman-Arapların duymamış olması pek muhtemel görünmüyor. Adaya yapılan ilk saldırının da ikincisi gibi mutlaka bir istihbarat alınması sonucunda gerçekleştiğine dair ortaya koyduğumuz görüşümüzü, bu durum destekliyor.

¹⁷⁴ İşıltan, *a.g.m.*, s. 591.-Archibald, *a.g.e.*, s. 56.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 2.-Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.

¹⁷⁵ el-Belazûrî, *a.g.e.*, s. 337-338.- Moreno, *a.g.m.*, s. 170.

¹⁷⁶ Theophanes, *a.g.e.*, s. 47.- Moreno, *a.g.e.*, s. 171.- Moreno, Theophanes'i kaynak göstererek 670'de gerçekleşen saldırının ardından Sicilya'dan getirilen esirlerin, Şam'a yerleştirildiğini ifade ediyor. Sicilya'dan getirilen bu esirlerin Şam'da meskûn edildikleri doğru olmakla beraber, Theophanes bu tarihi 664 olarak belirtiyor.

9. yüzyıla kadar Sicilya üzerine Müslüman-Arapların saldırı ve yağmaları sürüp gitti. Bu durum, artık Sicilya için de Müslüman-Araplar için de alışıl gelmiş bir durumdu. Müslüman-Araplar için bu yağmalar her şeyden önce sade bir korsanlık faaliyetinden öteydi. Bu saldırılar esasında dinî bir kavramın içinde yer alıyordu. Onlar için gayri Müslimlere ve onların topraklarına yönelik saldırılar “gaza” ve bu mücadeleye katılanlar da “gazi” olarak nitelendiriliyordu¹⁷⁷. Bu arada Müslüman-Araplar Sicilya’yı ne kadar arzularsa arzulasin, Bizans için Sicilya, vazgeçilmezliğini koruyordu. Bundan da öte Sicilya, batı Akdeniz’de Bizans’ın varlığı demekti. Aynı zamanda kuzey Afrika’daki Müslüman-Arap ilerleyişi karşısında bir üs olarak elde tutulması zorunlu stratejik bir noktaydı¹⁷⁸.

Özellikle kuzey-Afrika valisi Musa b. Nusayr’ın valiliği döneminde Sicilya üzerine Müslüman-Araplar, düzenli olarak yağma ve ganimet elde etme amacıyla seferler yaptılar¹⁷⁹. Halife b. Hayyat, bu seferlerden bazılarını bizlere detaylı olmasa da aktarmaktadır. Halife’nin anlattıklarından bu seferlerin fetih amacından ziyade ganimet elde etmek amaçlı olduklarını rahatlıkla anlayabilmekteyiz¹⁸⁰.

Emevi saltanatının son günlerinde Abdurrahman b. Habib el-Fıhrî ve kardeşi Abdullah, Sicilya ve Sardunya adalarını fethetmeyi isterken buna göre hazırlık yapmayı planlamalarına rağmen Abbasiler’in iktidarı ele geçirmeleriyle onların planları da son buldu. Saltanat ve hilafet makamının el değiştirmesi kısa bir süre için dahi olsa İslam âleminin kargaşa yaşamasına neden oldu. Bu esnada da Sicilya, kısa süren bir sakinliğe kavuşmuş oluyordu¹⁸¹. Arapların yeniden Sicilya kıyılarında görünmesi ise artık orayı fethetmek amacıyla yapılacaktı. Bu amacı gerçekleştirecek olanlar ise kuzey Afrika’da hâkimiyetlerini kuran Ağlebîler’den başkası değildir.

Abbasiler döneminde kuzey Afrika, oldukça büyük bir önem arz etmekle beraber bir o kadar da kargaşanın yaşandığı bölgeydi. Asayişin sağlamanın zorluğunun yanı sıra Abbasilerin egemenliğini kabul ettirmek de kolay olmuyordu. Harun er-Reşid

¹⁷⁷ JOHN H. Pryor, *Akdeniz’de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş*, (Çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç), 2004, s. 110.

¹⁷⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 2.

¹⁷⁹ Moreno, *a.g.e.*, s. 171.- Sicilya’ya yağma amacıyla yapılan sayısız birçok sefer gerçekleşmiştir. Bunların birçoğu bilinmemekle beraber bazıları kronikçiler tarafından kaydedilmiştir. Bu seferlerden birini de İbn Kuteybe, bizlere anlatmaktadır. İbn Kuteybe’nin kaydettiğine göre; Hicrî 86 yılında gerçekleşen bu seferde Sicilya Adası’nın Syracuse şehrine saldıran Müslüman-Araplar, şehri ele geçirip yağmaladıktan sonra geri çekilmişlerdi. Bkz. İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *el-İmâme ve’s-Siyâse*, Biblioteca Arbo-Siculo, M. Amari, Lipsia, 1857, s. 163.

¹⁸⁰ Halife b. Hayyat, *Tarihu Halife b. Hayyat*, Halife b. Hayyat Tarihi, (Çev. Abdulhalik Bakır), Ankara, 2001, s. 390-415.

¹⁸¹ Işiltan, *a.g.m.*, s. 591

döneminde “İfrikiyye” olarak adlandırılan bölgede Abbasiler adına otoriteyi sağlamak adına İbrahim b. Ağleb idareciliğe talip oldu. Bunu Harun er-Reşid’e ısrarlı bir şekilde iletmesinin ardından 800 yılında Harun er-Reşid tarafından İfrikiyye valisi olarak atandı¹⁸². Bu tarih İbrahim b. Ağleb’in kurucusu olduğu Ağlebîler Devleti’nin kuruluş tarihi olarak da kabul edilir.

Ağlebîler, Abbasilere bağlı olmalarına ve Abbasiler adına hutbe okutmalarına rağmen yarı bağımsız bir devlet anlayışı dâhilinde hareket ediyorlardı¹⁸³. Günümüzün Tunus sınırları içinde olan bu devlet, bir asrı aşkın bir dönem hüküm sürdü. Aynı dönemde Fas’ta ise İdris b. Abdullah’ın liderliğinde İdrisîler Devleti kuruldu. Bu durum da bize Abbasilerin Kuzey Afrika üzerindeki etki ve gücünün sınırlarını göstermektedir.

Ağlebîler hakkında yazacaklarımız onların İfrikiyye’deki faaliyetlerinden öte Sicilya ile olan ilişkileridir. Esasında Ağlebîlerin tarihine bakıldığında Sicilya’daki faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Eski Kartaca şehrini ele geçiren Ağlebîler, bir zamanlar Kartaca ile Sicilya arasında yaşanan mücadelenin tekrarını yeniden sahneye koydular.

Ağlebîler, ilk olarak 805 ve 813 yıllarında Sicilyalılar ile barış ve ticaret antlaşması yaptılar. Bu antlaşmalar onar yıl olarak ön görülmüştü. Antlaşma şartlarınc; iki taraf arasında esir değişimi yapılacak ve yine her iki taraf için de ticaret serbestfisi garantisi verilecekti¹⁸⁴. Yapılan bu antlaşmalara İbrahim b. Ağleb ve halefi olan oğlu Ebu’l-Abbas zaman zaman sadık kalmadılar. Sonrasında ise Ebu’l-Abbas’ın halefi ve kardeşi olan Ziyadetullah ise bu antlaşmayı Sicilya üzerine düzenlediği yağma seferleri ile rafa kaldırmış oldu¹⁸⁵. Öyle görünüyor ki artık Sicilya’yı fethetmek için şartların olgunlaşması bekleniyordu.

Bu beklentiyi boşa çıkarmayacak bir gelişme uzun zaman geçmeden gerçekleşti. Bizans imparatoru II. Michael’in saltanatı döneminde 826 yılında Bizans’ın Sicilya’daki donanmasının komutanı olan Euphemios, İmparatorun kendini görevden azlettiğini ve merkezden gönderdiği Constantin Souda adında bir komutan tarafından tutuklanacağını öğrenince isyan edip kendisini Sicilya’da imparator ilan etti. Constantine Souda

¹⁸² *Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi*, c. 3, İstanbul, 1989, s. 138.- Abdülkerim Özeydin, “Ağlebîler”, *İA, TDV*, İstanbul, 1988, s. 475.- J. Wyrzten, “Aglabids”, *Medieval Islamic Civilization*, An Encyclopedia, vol. I, (Ed. Josef W. Meri) New York, 2006, s. 19.

¹⁸³ Öztuna, *a.g.e.*, c. I, s. 212.

¹⁸⁴ Işıltan, *a.g.m.*, s. 591.-Özeydin, *a.g.m.*, s. 476. -Moreno, *a.g.m.*, s. 171.

¹⁸⁵ Wyrzten, *a.g.m.*, s. 19.-R. Triani, “Sıkilliya”, *Encyclopedia of İslam*, vol. 9, Leiden, 1996, s. 584.

İmparator'un görevlendirmesiyle Sicilya'nın yeni valisi olacaktı. Euphemios, Syracuse'yı ele geçirdi. Ancak kendi adamlarından biri olan Balata'nın ihaneti nedeniyle Syracuse'da kuşatma altında kalarak zor duruma düştü¹⁸⁶. Bu kuşatmadan kurtulma umudu kalmayan Euphemios, Ağlebîler'den yardım istemek zorunda kaldı.

Euphemios, Ağlebî Emiri Ziyadetullah'a yardımı karşılığında zafer kazanılması durumunda onu Sicilya'nın mutlak hâkimi olarak ve kendisini de onun yardımcısı olarak tanıtacağını, adanın fethi için de onlara kılavuzluk yapacağına dair söz verdi¹⁸⁷. Bu teklifi meclisinde tartışan Ziyadetullah, döneminin önde gelen âlimlerinden ve kadılarında Esed b. Furat'ın da desteği ile Sicilya üzerine ilk defa yağma amacıyla değil fetih amacıyla sefer düzenlenmesine karar verdi¹⁸⁸. Esed b. Furat'ın komutasında sefere çıkan bu donanma 70 veya 100 parça gemi, 10.000 piyade ve 700 süvariden oluşuyordu¹⁸⁹. Bu donanma Bizans'ın asi komutanı Euphemios'un donanmasıyla birlikte Sicilya üzerine 17 Haziran 827'de hareket etti.

Sicilya'nın güneyde Afrika'ya en yakın kıyısı olan Mazzaro'ya çıkan Esed b. Furat, burada Euphemios'un kuvvetleriyle birleşerek Balata'nın başında bulunduğu Bizans güçlerini bozguna uğrattı. Buradan hızla Syracuse üzerine yürüyüp kuşattılsa da şehri ele geçirmek mümkün olmadı. Çünkü hem Bizans'tan hem de Venedik'ten Syracuse'ye destek geliyordu. 828 yılında Esed'in ordusunda çıkan bir salgın hastalık neticesinde ölmesiyle birlikte Syracuse üzerindeki bu kuşatma da sona erdi¹⁹⁰.

Esed'in yerine Muhammed b. Ebû'l-Cevârî'yi Sicilya'daki ordu, liderleri olarak seçti. Ordunun başına geçen Cevârî, mücadeleyi kaldığı yerden devam ettirdi¹⁹¹. Müslümanların Sicilya'da bu devre kadar ele geçirdikleri yerlerde asayişi tam olarak sağladıkları ve artık Ada'da kalıcı olduklarını düşündükleri görülüyor. Zira Cevârî tarafından Ağlebî emiri adına kendi adının da yazılı olduğu bir para kestirdiğine şahit oluyoruz¹⁹².

¹⁸⁶ Işıltan, *a.g.m.*, s. 591.-Özaydın, *a.g.m.*, s. 476. -Vasiliev, *a.g.e.*, s. 350. -Ahmad, *a.g.e.*, s. 6.-Bazancourt, *a.g.e.*, 7. Bölüm, s. 8-9.

¹⁸⁷ Moreno, *a.g.m.*, s. 173.

¹⁸⁸ İbn Haldun, *a.g.e.*, c. I, s. 646.- Yakût el-Hamâvî, *Mücemu'l-Buldân*, s. 474.-Wytrzen, *a.g.m.*, s. 20.-W. Granara, "Sicily, İslamic Law in", *The International Encyclopedia of Legal History*, vol. V, (Ed. by Stanley N. Katz), New York, 2009, s. 239.

¹⁸⁹ Işıltan, *a.g.m.*, s. 591- Moreno, *a.g.m.*, s. 173.-Triani, *a.g.m.*, s. 584.

¹⁹⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s. 7.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 591.-Özaydın, *a.g.m.*, s. 476-Vincenza Grassi, "Sirakûsa", *The Encyclopedia of İslam*, vol. IX, Leiden, 1997., s. 670.- Von G.E. Grunebaum, *The Classical İslam*, New Jersey, 2009, s. 125.

¹⁹² Ahmad, *a.g.e.*, s. 9.

Cevârî, Euphemios ile birlikte Castrogiovanni'yi kuşattılar. Oldukça korunaklı bir şehir olan Castrogiovanni halkı yaptıkları karşılıklı görüşmelerle vakit kazanıp karşı atağa geçtiler. Bu oyalama esnasında Euphemios, buranın halkı tarafından düzenlenen bir suikast sonucu öldürüldü. Cevârî'nin de ölmesi üzerine kuşatma kaldırıldı ve Müslümanlar, Mineo'ya geri çekilmek zorunda kaldılar¹⁹³.

Sicilya'da her ne kadar Müslümanlar, Castrogiovanni kuşatmasından başarısızlıkla ayrılmak zorunda kalmışlarsa da artık adada kök salıp tutunabilmişlerdi¹⁹⁴. Bundan sonraki mücadeleleri ise kalıcı olarak adanın tamamını ele geçirmektir. 830 yılına gelindiğinde adada durum değişti. Ağlebî emiri Ziyadetullah'ın gönderdiği takviye kuvvete Endülüs Müslümanları'ndan da destek geldi. İki kuvvet Endülüs'ten gönderilen komutan olan Asbağ b. Vekil el-Hevvanî'nin komutası altında toplandı¹⁹⁵. Adaya doğru yola çıkan toplam gemi sayısı 300, asker sayısı ise 20 bin ile 30 bin arasındaydı¹⁹⁶. Fakat Ağlebîler tarafından beklenmedik bir gelişme oldu. Asbağ, adaya Endülüs Emevileri adına el koyduğunu ilan etti. Bunun üzerine Ağlebîler ile Endülüs kuvvetleri arasındaki birliktelik fazla uzun sürmeyecekti¹⁹⁷.

İlk olarak Mineo'da savunmada kalan Müslümanlar kurtarıldı. Bu noktaya Endülüs'ten gelen kuvvetler sevk edilmişti. Asbağ, buradaki Bizans kuvvetlerini yenip Müslümanları kurtardıktan sonra, Caltanissetta'yı kuşattı. Ancak Şehrin kuşatması esnasında yeniden bir salgın hastalık orduda kendini gösterdi. Asbağ ve ordunun bazı ileri gelen komutanları bu salgın hastalık neticesinde yaşamlarını yitirdiler. Bizans'ın Sicilya kuvvetleri, bunun üzerine Endülüs ordusuna karşı yoğun ve yıpratıcı bir saldırıya geçti. Bozguna uğrayan Endülüs ordusu apar topar adayı terk edip Endülüs'e geri döndü¹⁹⁸. Ancak Ağlebî emirinin gönderdiği kuvvetler, bu esnada Palermo'yu kuşatma altına almayı başarmışlardı. Endülüs ordusundan bazı askerler de Ağlebîlerin ordusuna katıldı.

Palermo, Sicilya için çok şey ifade ediyordu. Sonrası için de edecekti. Palermo'nun ele geçirilmesi ve kaybı her iki taraf için de birçok şeyi değiştirecekti. Tüm gücüyle karşı koymasına rağmen Palermo, şehrin Bizanslı idareci tarafından bizzat

¹⁹³ Işıltan, *a.g.m.*, s. 592.-Özaydın, *a.g.m.*, s. 476.

¹⁹⁴ A.L. Udovitch, "İslamic Sicily", *Dictionary of the Middle Ages*, vol. XI, (Ed. by Joseph R. Strayer), New York, 1989, s. 261.- Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 41.

¹⁹⁵ Işıltan, *a.g.m.*, s. 592.- Özaydın, *a.g.m.*, s. 476.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 9.

¹⁹⁶ Moreno, *a.g.m.*, s. 174.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 592.

¹⁹⁷ Öztuna, *a.g.e.*, c. 1, s. 214.

¹⁹⁸ Işıltan, *a.g.m.*, s. 592.-Özaydın, *a.g.m.*, s. 476.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 9.

Müslüman-Araplara teslim edildiğinde tarih 831 yılı Eylül ayının başlarıydı. Artık İslamiyet, Palermo'nun ele geçirilmesiyle adanın kalbine oturmuş bulunuyordu¹⁹⁹. Bundan sonra Palermo, aynı zamanda Müslümanlar'ın donanmalarının üssü de olacaktı. Burada işleyen bir de tersane vardı. Bu tersane sayesinde Müslüman-Araplar, donanmalarını güçlü tutarak Akdeniz'de mücadele edebiliyorlardı. Tüccarları ise kolayca gezinebildikleri bu sulara güvenle ticaret yapabilme olanağına sahip oldular²⁰⁰.

Bizans'ta ise İmparator Michael, 829'de öldü. Ardılı ise Theophilos oldu. İmparator Theophilos, olukça kültürlü ve kendini iyi yetiştirmiş biriydi. Arap Kültür ve sanatını da oldukça iyi tanıyor ve hayranlık derecesinde ilgi duyuyordu. Arap kültürüne ilgisi olan İmparator ne yazık ki Müslümanlarla mücadele etmek zorunda kalıyordu²⁰¹. Üstelik bu mücadele Bizans'ın hem doğusunda hem de batısında sürüp gidecekti. Abbasi Halifesi Me'mun; Bizans'ın batı topraklarındaki mücadelesinden yararlanarak Anadolu topraklarına akınlar düzenletiyordu. Bizans'ın bu durumu, elbette ki Sicilya'daki Müslüman-Arapların da işini kolaylaştırıyordu.

Sicilya'da ise artık Müslümanlar'ın iki önemli sorunu vardı. Birincisi artık kalıcı oldukları adanın idari organizasyonunu sağlamak ve mutlak hâkimiyetlerini adanın tamamına yaymak olacaktı. Bu nedenle Ziyadetullah, Sicilya valiliğine yeğeni olan Ebu Fihri Muhammed b. Abdullah'ı tayin etti. Ebu Fihri, Müslümanların ilk Sicilya valisi oldu²⁰². Palermo ise emirliğin merkezi ve askeri harekâtların üssü oldu²⁰³.

Ebu Fihri, Castrogiovanni dâhil olmak üzere, adanın Bizans hâkimiyetinde olan bölgelerine birçok başarılı akınlar düzenledi. Ebu Fihri, Sicilya'da Bizans kuvvetlerini oldukça zayıflatmışken, kendi ordusu içinde patlak veren bir isyanın sonucunda öldürüldü. Belki de bu olay adanın tamamının fethedilmesini geciktirmiş oldu. Ebu Fihri'yi katleden isyancılar Bizans kuvvetlerine sığındılar(835). Ebu Fihri'nin ardından yerine Fazl b. Yakûb geçti. Aynı yıl içinde Sicilya Emirliği'ne Ebu Fihri'nin kardeşi olan Ebu'l-Ağleb İbrahim b. Abdullah tayin edildi. Ebu'l-Ağleb de kardeşi gibi Sicilya'da başarılı askeri faaliyetlerde bulundu. Bizans kuvvetlerine birçok defa yıpratıcı akınlar

¹⁹⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 10.- Moreno, *a.g.m.*, s. 174-Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.-İşıltan, *a.g.m.*, s. 592.-Özaydın, *a.g.m.*, s. 476.- Bazancourt, *a.g.e.*, 7. Bölüm, s. 15.- Daniel Norman, *The Arabs And Medieval Europe*, London, 1973, s. 24.- Will Durant, *İslâm Medeniyeti*, (Çev. Orhan Baheddin), İstanbul, 1989, s. 183.

²⁰⁰ Pirenne, *Ortaçağ Kentleri, Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, s. 30.

²⁰¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 195.

²⁰² Öztuna, *a.g.e.*, c. 1, s. 213.

²⁰³ Bazancourt, *a.g.e.*, 7. Bölüm, s. 40.

düzenledi. Castrogiovanni'yi kuşattıysa da almayı başaramadı. Cefalu şehrini ise kuşatma altına aldı(837)²⁰⁴.

Ziyadetullah, 11 Haziran 838'de vefat etti. Yerine kardeşi Ağleb b. İbrahim geçti. Onun zamanında da adada başarılı askeri saldırılar yapıldı. Ancak Ziyadyullah'ın ölümü üzerine ordu Cefalu'dan geri çekilmişti. Bizans doğu sınırlarında da Araplardan oldukça muzdaripti. Mu'tasım Bizans'ın önemli kalelerinden biri olan Amorion'u zapt etmişti. İmparator öylesine zor bir durumdaydı ki Fransa'dan ve hatta Venedik'ten dahi yardım isteyecek kadar aciz kalarak hangi kapıya koşacağını şaşırılmıştı²⁰⁵.

Bundan sonraki tarihlerde Ağlebîler, Sicilya'da hâkimiyetleri altına giren toprakları genişlettiler. Emir I. Muhammed dönemine gelindiğinde Araplar, Sicilya'daki mücadeleyi arttırarak adanın doğu kısmına daha çok yöneldiler. Müslümanların ordu komutasını, el-Fazl b. Ca'fer el Hamdanî yürütüyordu. 843 yılında kuşatılmış olan Messina, Müslümanlar'a teslim olmak zorunda kaldı. Bunun üzerine Bizans'ın İmparatoriçesi Theodora tarafından Sicilya'ya gönderilen takviye Bizans kuvveti de bozguna uğradı²⁰⁶. Bu arada Napoli şehri de Hamdanî'ye itaatlerini bildirmişti²⁰⁷. Artık adada Bizans'ın elinde olan önemli müstahkem mevkiiler hızlı bir şekilde Müslüman-Arapların eline geçiyordu. Öyle görünüyor ki Palermo'nun düşüşü sonrakilerin habercisi olup Müslümanları cesaretlendirirken, karşılarındakileri ise umutsuzluğa sevk ediyordu.

Bu arada İtalya kıyılarına sürekli devam eden saldırılar sonucunda Bari şehri ele geçirildi (845). Burada müstakil ancak Abbasîlerin adına hutbe okutulan bir şehir emirliği veya krallığı kuruldu. 871 yılına kadar burada Müslüman-Araplar hüküm sürdüler. Şehri İslamî bir havva büründürmek adına imar faaliyetlerinde bulunup bir de camii yaptılar. Ancak kısa süren bu hâkimiyet sona erince şehirdeki tüm izleri de arkalarından silindi²⁰⁸.

846 yılının sonunda Lentoni, 849'da da Ragusa Müslümanlar tarafından teslim alındı²⁰⁹. 851 yılında ise Sicilya'da önemli askeri başarılar elde eden vali Ebu'l-Ağleb

²⁰⁴ Işıltan, *a.g.m.*, s. 593.- Özeydın, *a.g.m.*, s. 476.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 11.-Triani, *a.g.m.*, s. 584.

²⁰⁵ Ostrogorsky, *a.g.e.*,s. 195.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 593

²⁰⁶ Işıltan, *a.g.m.*, s. 593.-Özeydın, *a.g.m.*, s. 476.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 11.

²⁰⁷ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 7, s.114.

²⁰⁸ Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 41.

²⁰⁹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c.7, s. 114.- Lentoni şehrinin feth edilmesiyle ilgili olarak İbnü'l-Esir, detaylı bilgiler vermektedir.-Triani, *a.g.m.*, s. 584.

vefat etti. Sicilya'daki ordu Aġleboġullarının kendilerine yeni bir komutan vali tayin etmelerini beklemeden el-Abbas b. el-Fazl b. Yakub'u kendilerince vali ilan ettiler²¹⁰. Ne kadar isabetli bir karar verdiklerini ise onun komutasında 859'da yıllardır kuşatılıp sonra başarısız olarak geri dönülen Castrogiovanni'yi feth ettiklerinde anlamış oldular.

el-Abbas, bu fetihten sonra Bizans tarafından gönderilen bir donanmayı da yenmeyi başardı²¹¹. Böylece zaferlerini perçinleyerek sağlamlaştırmış oldu. el-Abbas, 861 yılında bir sefer dönüşünde vefat etti. Yerine amcası Ahmed b. Yakub almasına rağmen düşürülerek yerine el-Abbas'ın oğlu Abdullah geçti. Ancak merkez tarafından bu seçim kabul olunmayarak Aġlebî hanedanına mensup olan Hafaca b. Sufyan Sicilya'ya vali olarak atandı²¹².

Müslüman-Araplar sadece Sicilya'nın fethiyle meşgul değillerdi. Ayrıca sık sık İtalya'ya da akınlar düzenlemekteydiler. Bu akınlarda bol ganimet elde ettikleri gibi kuzeyden gelecek saldırılara karşı korku salmak yöntemiyle onları caydırmış da oluyorlardı. Bu aslına balkırsa yorucu olmakla birlikte iyi bir savaş stratejisi de sayılabilirdi. Çünkü bu yöntemle adanın kuzey tarafını baskı altında tutmuş oluyorlardı. Bu saldırılardan birinde Roma'ya kadar ilerlemeyi başaran Müslümanlar, Papa VIII. John'nun onlara iki yıl boyunca vergi ödemesi karşılığında bu istiladan vazgeçtiler. İtalya kıyılarına düzenlenen bu yağmalar Müslümanlar tarafından birçok defa tekrarlandı²¹³.

Hafaca b. Sufyan ve ardılları oğlu Muhammed b. Hafaca b. Sufyan ve Ahmed b. Yakub b. El- Muza b. Salama dönemlerinde özellikle adanın doğu kısımlarına sürekli seferler düzenlense de önemli bir başarı elde edilemedi. 871 yılında Sicilya valiliğine getirilen Cafer b. Muhammed b. Hafaca 878 yılının Mayıs ayında Syracuse'yi yağmaladıktan sonra fethetti²¹⁴. Syracuse'nin düşüşü, Bizans cephesinde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Sicilya'ya bir daha hâkim olmanın imkânsızlığı düşüncesi Bizans'ı yani Roma'nın mirasçısını iyiden iye çökertecekti.

²¹⁰ Işiltan, *a.g.m.*, s. 593.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 7, s. 54.

²¹¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 7, s. 114.

²¹² Ahmad, *a.g.e.*, s. 14.- Işiltan, *a.g.e.*, s. 593.-Öztuna, *a.g.e.*, c. 1, s. 214.- Ayrıca; Merkezi otorite olan Kayrevan'daki Aġleboġulları, bu duruma müdahale etmek mecburiyetinde kalmış gibi. Zira Sicilya'daki Müslümanlar, Adanın idarecilerinin tayinini kendileri yapmaya başlamışlardı. Bu durum da belli ki merkezin otoritesinin sorgulanmasına neden olacaktı.

²¹³ P.K. Hitti, *History Of The Arabs*, London, 1953, s. 604.

²¹⁴ Işiltan, *a.g.m.*, s. 593.- Syracuse, çok ağır bir kuşatma altında tutulmuştu. Uzun süren kuşatma esnasında şehir içinde dehşet verici olaylar yaşanmıştır. Azalan erzak stoku neticesinde açlık baş göstermiş, bunun neticesinde ise şehir içinde yamyamlık vakaları yaşanmıştır. Bu olaylarda cesetlerin uzuvlarının yenildiği belirtilir. Bu olaylar kuşatma şartlarının ne kadar ağır olduğunu gösteriyor. Bk. Ahmad, *a.g.e.*, s. 15.-Grassi, *a.g.m.*, s. 670.

Bu kötü gidişe bir set çekebilmek adına Bizans, sürekli olarak Sicilya üzerine takviye kuvvetler göndermeye devam etti. 879 ve 881 yıllarında özellikle de Girgenti ahalisinin talepleri üzerine gönderilen kuvvetler Müslümanları biraz da olsa duraklatmaya yeterli geldi. En azından güney İtalya üzerinde Bizans, yeniden egemenliğini hissettirmeyi başardı²¹⁵.

Sicilya valileri, bir biri ardına Ağlebîler için hayal kırıklığı yarattılar. Cafer'den sonra el-Hüseyn b. Rabah ve el-Hasan b. el-Abbas idarelerinde Müslümanlar mevcut durumu koruma pozisyonuna yani savunmaya geçtiler. Özellikle 882'de Ebu'l Savr komutasındaki ordunun Bizans kuvvetlerince yenilgiye uğraması sonucunda görevden alınarak yerine Muhammed b. el-Fazl tayin olundu. el-Fazl, Bizans kuvvetlerine karşı durumu topladı. Hatta bazı zaferler de kazandı. 883 yılına gelindiğinde ise el-Fazl görevinden azledilerek yerine el-Hasan b. Ahmed tayin edildi²¹⁶.

Ağlebîlerin, Sicilya'daki fetih mücadeleleri Taormina'nın düşüşüne kadar sürdü. Aynı zamanda Sicilya'yı İtalya kıyılarına sık sık düzenledikleri akınlarda bir üs olarak kullanmayı da ihmal etmediler. Ağlebî Devleti'nin sonuna doğru Sicilya'da bazı sorunların ortaya çıktığına şahit oluyoruz. Berberî Müslümanlar ile Araplar arasında çekişmenin neticesinde her iki taraf arasında bir husumet ve ardından da bir isyan ortaya çıktı. Bu ayaklanmanın ortaya çıkmasında hiç şüphesiz Ağlebî Emiri İbrahim b. Ahmed'in zalimane tutumunun rolü büyüktü. Ayrıca Sicilya idaresine tayin edilenlerin de bu dönemde sorunlar karşısında oldukça kifayetsiz kaldıkları anlaşılmaktadır²¹⁷.

İbrahim b. Ahmed, durumu kontrol altına almak adına kendi oğlunu bizzat Sicilya'ya vali olarak tayin etti. İbrahim b. Ahmed'i yaşanan olayların korkutmuş olduğu, hatta Abbasi Halifesi'ne karşı sorumlu olduğu düşüncesiyle duruma bizzat kendi ailesinin vasıtasıyla müdahale etmiş olduğu düşünülebilir. Oğul Ebu'l-Abbas Abdullah b. İbrahim, Sicilya 'ya varır varmaz isyan ve kargaşanın hâkim olduğu Palermo'yu tekrar kontrol altına almayı başardı. Adada tekrar cihad akınlılarının başlamasını sağlayarak 902 yılında oğulları olan Ebu Müzar ve Ebu Ma'add'ı yerine görevli olarak bırakarak Kayrevan'a geri döndü. Ebu'l Abbas, adada yeniden huzurun sağlanmasında önemli bir rol oynamıştı. Ebu'l Abbas, Palermo'yu tekrar kontrol altın

²¹⁵ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 222.-Grunebaum *a.g.e.*, s. 125.-Bazancourt, *a.g.e.*, 7. Bölüm, s. 6.

²¹⁶ Işiltan, *a.g.m.*, s. 594. Öztuna, *a.g.e.*, c. 1, s. 214.-Triani, *a.g.m.*, s. 584.

²¹⁷ Moreno, *a.g.m.*, s. 176-177.

alırken isyancı guruplara karşı oldukça sert davranmış ve ayaklanmayı bastırmak için katliamlar yapmıştı²¹⁸.

İbrahim b. Ahmed ise düşen itibarını yeniden kazanmak üzere Sicilya'ya kendini ispat etmek amacıyla gitti. İbrahim, 1 Ağustos 902'de Taormina'yı ve ardında da Acı'yi fethetti. Bu durum sonucunda artık neredeyse ada, tamamıyla Bizans'ın elinden çıkıyor ve Ağlebîlerin hâkimiyeti altında birleşiyordu²¹⁹. 75 yıl süren Sicilya'nın Müslümanlarca fethi zalim İbrahim b. Ahmed'in eliyle tamamlanıyordu. İbrahim, birkaç ay sonra Cosenza üzerine düzenlediği seferde vefat etti. Yerine merkezde bulunan Abdullah b. İbrahim geçti. Oğlu Ziyadetullah ise Sicilya'da idareyi eline alsada babası olan Emir Abdullah onu azlederek geri çağırdı. Ancak o hain bir suikastla babasını öldürttü. Sicilya'da ise kardeşi Mu'zar b. Ebu'l Abbas Abdullah ordu tarafından vali seçildi²²⁰. Ziyadetullah'ın Emir olması ise Ağlebîlerin sonunun başlangıcı oldu. Ziyadetullah, Kuzey Afrika'da hızla ilerleyen Fatımiler' karşı gereken önlemleri alamadığını görüyoruz. En nihayetinde ise Abbasi Halifesi Muktedir'in bu durum karşısında kendisine sağladığı tüm destek ve telkinlerine rağmen 909 yılında yanına taşıyabileceği kadar eşya alarak Mısır'a kaçtı. Bunun üzerine Kayrevan'a kolaylıkla giren Fatımiler Ağlebî Devleti'ne son verdiler²²¹. Ağlebî ailesine yakın olan soylular Sicilya'ya kaçtılar ve burada Fatımiler'e karşı cephe aldılar²²². Fakat kısa sürede Sicilya da Fatımiler'in kontrolü altına girdi. Artık Sicilya'da hâkimiyet ve mücadele saf değiştiriyordu. Sicilya'daki Müslümanlar her ne kadar gayri Müslimlerle mücadele ediyorlarsa da zaman zaman da kendi bağımsızlıkları için de mücadele vereceklerdi.

Ağlebîlerin ardından Sicilya'daki Müslümanlar, Ağlebîlerin son valisi olan el-Hasan b. Rabbah'ı adadan kovarak yerine Ali b. Muhammed b. Ali el-Fevvare'yi kendilerine lider olarak seçtiler (909)²²³. Fatımiler de bu tercihi onayladılar²²⁴. Böylece

²¹⁸ Anonim, *Tarihu Ceziritu's Sikkiliyye*, Biblioteca Arabo-Siula, M. Amari, s. 167.-İşıltan, *a.g.m.*, s. 594.-Moreno, *a.g.m.*, s. 177.-Triani, *a.g.m.*, s. 584.

²¹⁹ İşıltan, *a.g.m.*, s. 594.-Moreno, *a.g.m.*, s. 177.- Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 239.-Vasiliev, *a.g.e.*, s. 356.-Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.-Norman, *a.g.e.*, s. 27.

²²⁰ İşıltan, *a.g.m.*, s. 594.-Moreno, *a.g.m.*, s. 177.

²²¹ Özaydın, *a.g.m.*, s. 477.- İşıltan, *a.g.m.*, s. 594.-Moreno, *a.g.m.*, s. 179.

²²² Ahmad, *a.g.e.*, s. 25.-Udovicht, *a.g.m.*, s. 263.

²²³ Aydın Çelik, *Kuruluş Dönemi Fatımiler Devleti*, Ankara, 2007, s. 86.-Moreno, *a.g.m.*, s. 178.-İşıltan, *a.g.m.*, s. 594.

²²⁴ Fatımilerin bu tercihi onaylamaktan başka bir çareleri de pek yoktu. Çünkü henüz devlet kurma aşamasında olan Fatımiler, Sicilya Müslümanlarının bu tercihini kerhen onaylamakla Sicilya üzerindeki vesayetlerini de Sicilyalılar'a onaylatmış oluyordu. Böylece Siyaseten çok doğru bir karar vermiş oldular.

Sicilyalı Müslümanlar da Fatımî hâkimiyetini kabullenmiş oldu. Sicilya'nın Fatımîler için önemi adanın daha önceki hâkimleri için olandan daha az değildi. Akdeniz'de var olabilmenin ilk adımı Sicilya'ya hâkim olup güçlü bir donanmaya sahip olmaktan geçiyordu. Sicilya'dan Ağlebîlerin gölgesi kalınca burada bulunan ve önemli bir askeri kuvvet olan Ağlebî donanması Fatımîlerin eline geçmiş oluyordu. Bu sayede Fatımîler özellikle Bizans'a karşı denizde karşı koyabileceklerdi²²⁵.

Tüm bunlara bir bütün olarak bakıldığında Sicilya'da mutlak Fatımî egemenliğinin kurulması, her şeyden önce bir zorunluluktu. Sicilya'ya kendini kabul ettirmesinden kısa bir süre sonra Fatımî Halifesi Ubeydullah el-Mehdi Sicilya'daki hâkimiyetinin perçinlenmesi için kendisine bağlı bir vali tayin etmeyi daha ilk andan itibaren aklına koymuş olmalı.

El-Mehdi, Sicilya hakkındaki bu düşünceleri doğrultusunda el- Hasan b. Ebî'l-Hinzîr'ı adaya vali olarak atadı. Ağustos 910 tarihinde adaya çıkan el-Hasan, kısa süre içinde adada gerek kendi ve gerekse de Fatımî egemenliğini sağlamlaştırabilmek adına oldukça sert bir yönetim sergiledi. İdari kadroların birçoğuna yakınlarını atadı. Yanında getirdiği Şîî kadı İshâk b.Ebî'l-Menhâl ile birlikte adada hâkim İslâmi görüş olan Sunni Malikî mezhebinin yerine Şîî mezhebinin ön plana çıkarılmasına çalıştı²²⁶. Yıpranmış olan adanın zorlu iktisadi vaziyetine aldırış etmeden vergilerde adalet göz edilmeksizin artış yapıldı. Bu kadarı aslında Sicilya Müslümanları için yeni idareye karşı isyan çıkarmaya yeterliydi.

Bir yılını doldurmasının ardından adada başta Palermo'daki Müslümanlar olmak üzere isyan çıkarıldı. Vali el-Hasan bu isyanda yaralandı. Hatta sarayından kırık bir ayakla kaçmak zorunda kaldı. İsyancılar, kuşatma altına aldıkları el-Hasan'ın azledilip yerine Ali b. Ömer el-Belevî'nin atanmasını sağladılar. Bu durum, daha önce üzerinde durduğumuz gibi Sicilya'da Müslüman-Arapların bir bağımsızlık düşüncesine kapılmış olduklarına dair bir belirti olarak tekrar tekrar karşımıza çıkıyor. Acaba bu isyanlar, mutlak hâkime karşı fevri bir davranış mıydı yoksa bağımsızlık düşüncesi ada halklarının karakterinden mi kaynaklanıyor? Yoksa bu tekrarlar tesadüf müydü? Bu soruların cevabı öyle düşünüyoruz ki ayrı bir araştırma konusu dahi olabilir. Fakat

Ancak kısa süre sonra Sicilyalılara onaylatmış oldukları bu vesayeti tam hâkimiyete dönüştürmek adına Ada'ya kendi tercihleri doğrultusundavalı tayin ettiler.

²²⁵ F. Daftary, "Fatimids", *Medieval Islamic Civilization, an Encyclopedia*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s. 251.

²²⁶ Moreno, *a.g.m.*, s. 178.-Triani, *a.g.m.*, s. 585.-Granara, *a.g.m.*, s. 239.

kanımızca Akdeniz adalarının coğrafi konum ve şartlarının bu tekrarların oluşmasında önemli bir rolü var.

Ömer Belevî döneminde de isyanlar Sicilya'da devam etti. Kaldı ki el-Belevî'nin yaşlı olması ve isyanları bastırmadaki yetersizliği karşısında Sicilya'daki Müslümanlar kendilerine yeni bir lider seçme yoluna gittiler. 913 yılında soyu Ağlebîlere dayanan Ahmed b. Ziyadetullah b. Karheb'i yeni liderleri olarak seçtiler²²⁷. el-Belevî'yi de Palermo ve Sicilya'dan kovdular. Sicilya Müslümanlarının bağımsızlık düşüncesinden ziyade İbn Karheb'in onları Abbasi Halifesine bağlama düşüncesi olduğu, onun konumunu onaylatmak için Abbasi Halifesine başvurmasından anlaşılıyor. İbn Karheb, hutbeleri artık Abbasi Halifesi adına okutuyorken, Abbasi Halifesi el-Muktedir de ona sarık ve siyah hilat gönderiyordu²²⁸. Bu durum Fatımîleri fazlasıyla rahatsız etmeye yetti.

İbn Karheb, anlaşılan Fatımîleri tamamen adadan uzaklaştırmak ve kendi idaresini sağlamlaştırmak istiyordu. Bu nedenle 914 yılında Limte'de demirli olan Fatımî donanmasına ait bir filoyu ani bir saldırı ile yok etti. İbn Karheb, adada bazı askeri başarılar kazanmasına rağmen Fatımîler'e karşı durmaksızın bir saldırı içindeydi. Fatımîlerin donanma komutanlığını yürüten İbn Ebi'l-Hinzir'i acımasızca katletti. Bu durum kendi taraftarları arasında dahi kötü bir etki yarattı. Adadaki Arap-Berberi çekişmesinin, kana ve ihtirasa bulandığı bir çatışma hali artık su üstüne çıkmıştı. Sicilya'da bu kez Müslümanların kendi tayin ettikleri liderlerine karşı bir isyanları söz konusu oldu. Bu isyanın altında yatan sebep, ada halkının, gücünü giderek arttıran Fatımîlerin gazabından korkmaları da olabilir. Kendi yandaşlarının dahi desteğinden yoksun kalan İbn Karheb, Sicilyalı Berberîler tarafından yakalanarak Fatımî Halifesi el-Mehdi'ye gönderildi. İbn Karheb, Limte'ye gönderilip Halifenin emriyle idam edildi²²⁹.

Sicilya'da bir türlü kurulamayan otorite ve sürekli yaşanan isyanlar karşısında el-Mehdi, kesin bir neticeyle bu durumu sonlandırmayı tasarladı. Bu nedenle Musa b. Ahmed'in komutasında büyük bir donanmayı Sicilya üzerine gönderdi. Gönderilen güçlü ordu karşısında yenilgiye mahkûm olan Sicilyalı isyancı Müslüman guruplar,

²²⁷ Diğer taraftan Sicilya Müslüman-Araplarının kendi kültür ve ırkından olan bir lider ve idareci bekledikleri de düşünülebilir. Bilindiği gibi Arap kabileciliği ve ırkçılığının İslâmiyet ile birlikte devam ettiğini hatta özellikle Emevîler döneminde arttığını dahi söylemek mümkün. O halde Sicilya'da da böyle bir eğilimin var olup, bir Arap yöneticinin her zaman için bir Berberi'ye tercih edilmesi de kuvvetle muhtemeldir. Bk. Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.-Moreno, *a.g.m.*, s. 179.

²²⁸ Çelik, *a.g.e.*, s. 87.

²²⁹ Anonim, *Tarihu Cezireti's- Sıkilliyye*, s. 168.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 25.-Çelik, *a.g.e.*, s. 88.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 594.- Şakiroğlu, *a.g.m.* s. 138.- Moreno, *a.g.m.*, s. 179.

teslim olup Fatimî hâkimiyeti altına girmeyi ve vergi ödemeyi kabul ettiler. Musa b. Ahmed, bu başarının ardından Sicilya'yı yönetmesi için askeri bir kuvvetle beraber Salim b. Ebî Raşid'i tayin etti (917)²³⁰. Salim, adada hâlâ hâkimiyet altına alınamamış bazı Bizans şehirlerine akınlar düzenleyerek onları da egemenliği altına aldı. Bunlara ilave olarak güney İtalya sahillerine birçok defa yağma amaçlı seferler düzenledi²³¹. Bu yağma seferleri artık her iki taraf için de alışılacelmiş korsanlık faaliyetleri olarak görülüyordu. Salim'in yönetimde kaldığı yirmi yıl boyunca ada, nispeten daha iyi bir ortama kavuşsa da zaman zaman isyanlar da devam etmedi değil.

Sicilya'daki isyanların genelde iki üssü vardı. Bunlar, Girgenti ve Palermo'ydu. Özellikle Girgenti şehrindeki isyan dikkate değerd²³². Bura halkının isyan etmesi üzerine Salim, bu şehri kuşattı. Ancak Fatimîler'e Salim'in kötü yönetimiyle ilgi şikâyet halk tarafından gönderilmişti. Tüm bu gelişmeler üzerine Halil b. İshâk komutasında büyük bir kuvvet Sicilya üzerine gönderildi. Girgenti kuşatması karşısında Bizans da devreye girerek Girgenti'ye takviye kuvvet ve yardım gönderdi. Tabi buna karşılık Fatimîler de bu kuşatmaya destek gönderdiler. Sonuç olarak isyan şehrin Fatimîler'e teslim alınmasıyla sonlandı. 937'de adaya vali olarak tayin edilen İshâk, Palermo yakınlarında Fatimîlerin başkentine benzer ve oldukça müstahkem bir şehir kurdu²³³.

Ancak Sicilya'daki bu bitmez isyanları sonlandırmada o da başarısız olunca görevden alındı (940). Onun yerine tayin olunan İtaf el-Ezdî döneminde adadaki kargaşa, aratarak devam etti. Diğer yandan ise Fatimîler, isyan eden Haricîler ile mücadele etmek zorunda kalmışlardı²³⁴. Bu mücadelede başarı kazanan komutan olan el-Hasan b. Ebi'l-Hüseyn el-Kelbî Sicilya'ya vali olarak atandı²³⁵. Bu Sicilya ve adanın Müslüman halkı için yeni ve parlak bir dönem olacaktı. Sicilya'yı doksan yıl süresince yarı bağımsız bir idari sistemle yöneten ve Kelbîler olarak bilenen bir hanedan da kurulmuş olacaktı.

Sicilya'daki isyanları kontrol altına alıp sonlandırması için Fatimî Halifesi, el-Mansur-Billâh, el-Hasan'ı daha önceki valilerinden daha kudretli ve yetkili olarak

²³⁰ Çelik, *a.g.e.*, s. 89.- Işıltan, *a.g.m.*,s. Ahmad, *a.g.e.*, s. 26- Triani, *a.g.m.*, s. 585.

²³¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c .8, s. 135.

²³² Michael Brett, *The Rise of Fatimids, the Medieval Mediternean*, Brill, 2001, s. 239.

²³³ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 8, s. 284-286.-Anonim, *Tarihu cezireti's-Sikkalliyye*, s. 170-172.- Ahmad, *a.g.e.* s. 27.

²³⁴ Anonim, *a.g.e.*, s. 173.-Daftary, *a.g.e.*, s. 251.

²³⁵ Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 138.-Çelik, *a.g.e.* .s. 178.- Moreno, *a.g.m.*, s. 180.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 594. Ahmad, *a.g.e.*, s. 27.- Triani, *a.g.m.*, s. 585.

kısacası Sicilya'daki Naibi olarak tayin etti²³⁶. Almış olduğu geniş yetkiler onun işini kolaylaştırmışa benziyor. Bu nedendir ki Kelbîler, yarı bağımsız bir şekilde adayı ellerinde tutup uzun yıllar yönetebildiler.

el-Hasan, Sicilya'ya 947 yılında vardı. Ancak onun gelişinden adadaki Müslümanlar'dan bazıları rahatsız oldular. Özellikle de isyancı gurubun başındaki İran kökenli bir aşiret olan Taberîoğulları, yeni atanan bu validen rahatsız oldu. Çünkü asayiş sağlamaya üzere atanan bu valinin hedefinde kendilerinin olacağını bilincindeydiler. Kaldi düşündükleri gibi de oldu. el-Hasan'ın ilk işi, Taberîoğullarının ileri gelenlerini tutuklayıp hilafet merkezine göndermek oldu. İsyancılardan Birçoğunun da Sicilya'daki halka ibret olması amacıyla türlü işkencelere tabi tutarak idamlarını gerçekleştirdi²³⁷. Bu icraatın ada halkı üzerinde ciddi bir korku yarattığı düşünülebilir. Çünkü uzun zamandır vergisini ödemeyen gayr-i Müslim halk dahi vergilerini biriken kısmıyla beraber yeni valiye teslim ettiler²³⁸. Sicilya'da asayiş sağlanmıştı. Yeni Vali, Sicilya Müslümanları'nın enerjisini Bizans ve güney İtalya üzerine yoğunlaştırdı.

Sicilya üzerinde Müslümanların eline geçmemiş küçük şehirlerin tamamı feth edildi. el-Hasan, İtalya kıyılarına yağma ve yıpratma amaçlı yapılan seferleri devam ettirdi. Bu yeni enerji kendini Akdeniz'de hissettirmeye başlayınca Endülüs Emevîleriyle Bizans, Fatımîler ve Sicilya Müslümanlarına karşı işbirliği yaptılar. Endülüs Müslümanları, Fatımîlerin merkezine Bizans kuvvetleri ise Otranto'da toplanıp Sicilya'ya saldırdı(951). Bir yıl kadar süren bu mücadelede Fatımî Halifesi el-Mansûr'un el-Hasan'a 7.000 atlı ve 3.500 piyadeden oluşan bir kuvvetle destek vermesi, Sicilya'da Bizans'a karşı zafer kazanılmasını sağladı. el-Hasan, Bizans kuvvetlerini hem karada hem de denizde yenmeyi başardı(952)²³⁹. Böylece hem Fatımî Halifesi el-Mansûr'un hem de Sicilya valisi el-Hasan'ın üstün başarıları, kendilerine karşı oluşturulan bu ittifakı da boşa çıkarmakla kalmamış aynı zamanda Sicilya üzerindeki hâkimiyetlerini sağlamlaştırmıştı.

el-Hasan, Fatımî Halifesi el-Mansûr'un ölümünden sonra yerine oğlu Ahmed'i Sicilya'da bırakarak, hilafet merkezine döndü(953). Bir daha Sicilya'ya geri dönmedi. 962 yılında Ahmed, Taormina'yı uzun bir kuşatmadan sonra fethetti. Bu şehrin adını da

²³⁶ Çelik, *a.g.e.*, s. 178.-Moreno, *a.g.m.*, s. 180.- İbrahim Altan, "Kelbîler", *İA, TDV*, c. 25, Ankara, 2002, s. 206.

²³⁷ Anonim, *Tarihu Cezireti's-Sıkkiliye*, s. 173.

²³⁸ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 8, s. 404.-İşiltan, *a.g.m.*, s. 594.-Çelik, *a.g.e.*, s. 178.- İbrahim Altan, *a.g.m.*, s. 206.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 30.

²³⁹ Çelik, *a.g.e.*, s. 178.- İbrahim Altan, *a.g.m.*, s. 206.- İşiltan, *a.g.m.*, s. 594.

halife el-Muiz Lidinillah'a nispeten Muizziye olarak değiştirdi. 964 yılında ise Rametta'yı kuşatan Sicilya Müslümanlarına karşı Bizans, güçlü bir donanmayı buraya sevk etti. Bunun üzerine Amed de Halifeden yardım istedi. Rametta'da hem karada hem de denizde Bizans kuvvetleri mağlup olunca şehir Müslümanlarca fethedildi²⁴⁰.

Kelbî ailesi, Sicilya'da Fatimî hâkimiyetinin yerleşmesinde, asayişin sağlanmasında ve adanın her açıdan kısa sürede gelişme göstermesinde çok önemli roller oynadılar. Bu nedenle onların Sicilya Müslümanları üzerindeki liderlikleri tartışmasız bir hal aldı. Kelbîler'in Sicilya'da artan nüfuzlarından tedirgin olan Fatimî Halifesi el-Muiz, Sicilya idaresi üzerinde değişiklikler yapmak istedi. Bu nedenle 969 yılında Hasan b. Ali'nin azatlı kölesi olan Yaîşi'yi vali olarak Sicilya'ya atadı. Ancak halk bu atamaya karşı çıktı. Asayişin sağlandığı Sicilya'da yeniden isyan ve anarşi türemişti. Bu stratejinin hatalı olduğunu fark eden el-Muiz, Ahmed'in kardeşi olan Ebu'l-Kasım'ı Sicilya'ya vali olarak tayin etti. Bu durum Sicilya ahalisi tarafından memnuniyetle karşılındı. Bu tarihten itibaren Fatimîler adına Kelbî ailesinin fertleri Sicilya'yı kesintisiz olarak idare etmeye devam ettiler²⁴¹. Fatimîler, bu aile sayesinde Sicilya'yı rahatlıkla kontrol edebilmiş, öyle ki Afrika'nın kuzeyinde topraklarını genişletip başkentlerini Mısır'a ve Kahire'ye taşıyabilmişlerdi. Mısır'ı ele geçiren ordunun içerisinde dahi Sicilya'dan getirilen askerler vardı. Muhtemel Sicilya'nın yerli halkından devşirme olan bu askerler Fatimî ordusunda hizmet vermişlerdi²⁴². Hatta Mısır'ı ele geçiren Fatimî komutanı Cevher es-Sıkıllı, isminden de anlaşılacağı gibi Sicilyalıdır.

Bizans, batı siyaseti için çok önemli olan Sicilya'dan vazgeçemiyordu. Bu nedenle Ebu'l Kasım döneminde Germen İmparatoru II. Otto'nun da katıldığı önemli bir savaş oldu. Güney İtalya sahillerinde gerçekleşen bu mücadelede Ebu'l-Kasım'ın karşısında Bizans, Germen ve İtalyanlar da bulunuyordu. Oldukça zor ve yıpratıcı bu mücadeleden Müslümanlar, savaş esnasında liderleri Ebu'l-Kasım'ın ölmesine rağmen galip gelmeyi başardılar²⁴³.

Ebu'l-Kasım'ın yerine oğlu Cabir, geçti. Ancak başarılı olamayınca yerine Cafer b. Muhammed tayin olundu (983). Onun döneminde Sicilya'da halkın refah düzeyi arttı. Cafer'den sonraki vali Abdullah bilim ve sanata önem verdi. Abdullah'tan sonra yerine

²⁴⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 8, s. 469.-İşiltan, *a.g.m.*, s. 594- Çelik, *a.g.e.*, s. 209.

²⁴¹ İbrahim Altan, *a.g.m.*, s. 206.

²⁴² Bernard Lewis, *The Arabs In History*, London, 1993, s. 121.- Eymen Fuâd Seyyid, "Fatimîler", *İA, TDV*, c. 12, İstanbul, 1995, s. 234.

²⁴³ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 9, s. 21-22.- İşiltan, *a.g.m.*, s. 595.-Triani, *a.g.m.*, s. 585.

geçen oğlu Ebu'l-Fütûh Yûsuf (987-998) zamanında Sicilya'da adalet, sanat ve bilim halkın refah seviyesiyle birlikte yükseldi. Yûsuf adaletiyle ün salmıştı. Yûsuf hastalığı nedeniyle idareyi oğlu Cafer'e bıraktı (998-1019). Ancak Cafer başarılı olamayınca babası tarafından azledilip yerine kardeşi Ahmed tayin olundu (1019-1038). Ahmed döneminde idareden rahatsızlık duyan halk, Zîriler'den yardım istedi. Zîriler tarafından öldürülen Ahmed'in yerine halk onun kardeşi Hasan'ı kendilerine lider seçtiler. Ancak Sicilya'da huzur bozulmuş, asayiş tekrar kaybolmuştu. Buna bir de Afrika'da baş gösteren Sunni-Şîî çekişmesinin Sicilya'ya da sıçraması eklenince Müslüman Sicilya ahalisi, şehir şehir bir birinden ayrıştı²⁴⁴. Üstelik kuzeyden ilerleyen ve durdurulamayan bir güç de vardı ki onlar bunun henüz farkında değillerdi. Bu taze ve istekli gücün kaynağı Avrupa'nın kuzeyiydi. Bu güç kuzeyliler yani Normanlar'dı. Az sonra tüm İtalya ve Sicilya'yı istila edeceklerdi.

Müslüman idaresi altındaki Sicilya'ya önemli oranda Müslüman-Arap ve Berberler de bu dönemde yerleşmişti. Adada güneyden getirdikleri kültürleriyle kendilerine özgü yaşam şartlarını oluşturmuşlardı. Sicilya'nın Müslümanların idaresinden çıkmasından yüzyıllar sonra dahi Sicilyalı Müslümanların varlıkları gerek etnik olarak gerekse de kültürel olarak devam etmiştir.

Bu süreçten sonrasını ise, Normanların Sicilya üzerine gelmeleriyle ilişkili olduğu için ilerleyen sayfalar dâhilinde anlatmak yerinde olacaktır. Bu kuzeyli topluluğun güneye doğru hızla ilerlemesi esnasında Sicilya ve Afrika'daki Fatımî egemenliği, daha diri olsaydı belki de Norman ilerleyişi, kuzey İtalya'dan öteye geçemeyecekti²⁴⁵.

Tüm bunlara ilave olarak, Batılı tarihçiler tarafından Normanlar'ın Sicilya'da kazandıkları bu zaferin batı dünyası için "riconquista" yani "geri kazanım" veya "yeniden ele geçirme" olarak tabir edebileceğimiz dirilişin başlangıcı olarak kabul ederler. Bu kavram, Hıristiyan dünyasının İslam dünyasına karşı Avrupa'daki dirilişi olarak öne sürülür. Bu yaklaşıma elbette ki İspanya'daki Endülüs'ü de dâhil ederler. Biz bu yaklaşımı kısmen haklı bulmakla beraber özünde pek de gerçekçi bulmuyoruz. İddia edilen bu fikir her ne kadar genel geçer kabul olursa da öyle olsaydı haçlı seferlerinin içeriğinin de değişmesi gerekirdi. Haçlı ruhuna anlam katılmaya çalışıldığı bu seferlerin

²⁴⁴ İbrahim Altan, *a.g.m.*, s. 207.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 595.-Şakiroğlu, *a.g.m.*, s. 139.-Moreno, *a.g.e.*, s. 181.-Triani, *a.g.m.*, s. 585.

²⁴⁵ Stephen R. Humphreys, *Egypt In the World, System of the Later Middle Ages*, The Cambridge History of Egypt, (Ed. by Carl F. Petry), s. 448.

dindaşlarına olan saldırılarını nasıl açıklamak gerekir? 1204'teki İstanbul işgali ve kısa süren Latin devleti bu anlayışın neresinde duruyordu? Ya da ele aldığımız konumuzun baş aktörleri olan Normanların istilalarını anlatırken buna başka bir anlam yüklemek mi gerekir? Bu anlayışın askeri, siyasi ve iktisadi boyutlarının üzerine örtülmek istenen perdeyle amaçlanan hedef medeniyetlerin karşı karşıya getirilmesidir ki bu tarih boyunca sonuçları bakımından uygarlığa katkısından çok yıkımı olmuştur.

Bu tarihler İslam devletlerinin birçoğunun sonlandığı ya da en azından Müslümanların Akdeniz ve civarındaki etkinliklerinin kısıtlandığı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bunun dışında iki medeniyet arasında bir galip veya mağlubun aranmasının yanlış olduğu kanaatindeyiz.

Akdeniz, daima canlılığını üzerinde kimin hâkim olduğuna bakmaksızın sürdürmeyi bilmişti. Bu, Akdeniz'in uygarlık tarihinde üzerine almış olduğu bir görev gibidir. Bu nedenle X.-XIII. yüzyıllar arası vasıta ne olursa olsun kültürlerin birbiriyle temasa geçtiği ve alış-veriş yaptığı bir dönemdi. Bunun önünü ne din adamları ne de hükümdarlar kesebildi. Yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Akdeniz, zaman zaman nefes almakta güçlük çekse de canlı kalmaya devam etmiştir²⁴⁶.

1.4. Normanların Sicilya'yı Ele Geçirmeleri

İlkçağlardan Normanların adaya gelişine kadar Sicilya'nın birçok kez istila edildiğine, bu istilalardan dolayı oldukça büyük acıların ada halkı tarafından yaşandığını gözlemliyoruz.

Sicilya, Kıbrıs, Rodos vb. Akdeniz adalarının bu açıdan bakıldığında yaşanmış ortak kaderlerinin olduğu söylenebilir. Akdeniz gibi dünya uygarlık tarihine beşik olmuş bu uygarlığı kendi içinde büyüterek tüm dünyaya sunmuş bir yaşam alanının içinde kalan bu nadide adalar her zaman için Akdeniz'e kıyısı olan her medeniyetin iştahını kabartmıştı. Sicilya da Akdeniz'in en büyük adası olması sebebiyle ve de doğu ile batı Akdeniz arasındaki bir geçit gibi duran stratejik konumuyla bu ilgiyi fazlasıyla hak ediyordu. Avrupa'nın en kuzeyinden gelip güney İtalya'ya yerleşen Normanlar'ın ilgisini çekmemesi ise her açıdan imkânsız gibidir.

İtalya'daki hâkimiyetlerini sürdürebilmeleri için, Akdeniz gibi ticaretin ve yaşamın her alanına bolca nimetler sunan bir denizin imkânlarından sınırsızca

²⁴⁶ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, (Çev. M. Ali Kılıçbay), c. 1, .Ankara, 1993, s. 120-121.

faaydalanabilmek, kısacası askeri, siyasi, sosyal ve iktisadi açıdan kazanabilmek için Normanlar'ın Sicilya'ya ihtiyaçları vardı.

Normanlar, İtalya'da Robert de Guiscard'ın liderliğinde güney bölgesini nerdeyse tamamen ele geçirirken Calabria bölgesinin istilasını meselesi Hauteville kardeşlerin en küçüğüne yani Roger (Ruggero)'a düşmüştü. Roger, 1060 yılına gelindiğinde Calabria'daki Reggio şehrini ele geçirdiğinde gözlerinin odaklandığı bölge olarak Sicilya karşımıza çıkıyor. Roger, Reggio'dayken şehir halkının kendisine olan desteğini burada kaldığı süre içinde sağladı²⁴⁷. Roger, Sicilya'yı ele geçirmek için fazla beklemeyecek, kısmeti ayağına hem de düşmanları tarafından getirilecekti²⁴⁸. Üstelik tüm Sicilya, Roger'un kılıcıyla ele geçirilecek, Hauteville kardeşlerin egemenliği güney İtalya'dan Sicilya'yı da içine alarak genişleyecekti. Kardeşler arasındaki bağ o kadar kuvvetliydi ki Roger, bu fetihlerini liderleri olan Robert de Guiscard adına yapıyordu²⁴⁹. Onun ölümüne kadar da sadakati devam edecektir.

Sicilyalı Müslümanlar, kendi iç mücadelelerinden dolayı kuzeyden gelen ve topraklarına girmek için bir gedik arayan Normanların, farkına bile varamadılar. Müslümanların aralarındaki ayrılık aslında Sicilya'ya ayak basar basmaz Arap-Berberî ayrımından başlamıştı. Sonrasında ise Sunnî-Şîî ayrılığının onlara da yansımasıyla ayrılık belirtileri daha fazla güçlenmişti. Özellikle Sicilya Emir'i Yusuf b. Abdullah ve onun ardılları olan oğullarının idarede olduğu dönemlerde adadaki huzur, asayiş ve birlik giderek bozulmuştu. Sicilya Adası, şehirlerde idareyi ellerinde tutan emirliklere bölündü.

Özellikle Cafer b. Abdullah'tan sonra artan kargaşa, el-Ekhal döneminde doruğa ulaştı. Fatımî Halifesi el-Muiz tarafından gönderilen ordunun başında bizzat oğlu Abdullah bulunuyordu. Bu arada Sicilyalı Müslümanlar ikiye bölündüler. el-Ekhal'ı teslim edip etmeme konusunu kendi aralarında tartışırken el-Ekhal Halife'nin adamları tarafından öldürüldü. Ondan sonra Sicilyalı Müslümanlar onun kardeşi olan es-Samsam'ı emir olarak seçtilerse de kısa süre sonra es-Samasam, görevden alındı. İbnü'l-Esir bundan böyle Sicilya'da idareye kendi deyimiyle "rezillerin" işbaşına

²⁴⁷ Roger, Sicilya'ya 1060 yılında gerçekleştirdiği ilk saldırıdan sonra Reggio şehrinin hem Müslüman hem de Hıristiyan halkıyla temas kurmayı başarmıştı. Onların desteğini bir şekilde sağlamış görünüyor. Reggio halkı bu seferin Sicilya'daki paganlar üzerine düzenleneceği düşüncüyle silahlanıp destek verdiler. Bk. Jeremy Johns, *Arabic Administration in Norman Sicily: The Royal Diwan*, Cambridge, 2002, s. 31.

²⁴⁸ Moreno, *a.g.m.*, s. 182.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 77.

²⁴⁹ Edmund Curtis, *a.g.e.*, s. 62.

geldiğini ve kargaşanın başladığını belirtiyor²⁵⁰. Böylece adada Müslümanlar arasında kesin olarak ayrılık belirdi. Komutanlardan Abdullah b. Menkût, Mazara ve civarına sahip olurken, İbnü's-semne ise Catanai ve Syracuse'ye, İbnü'l-Havvas adıyla bilinen Ali b. Nimet de Girgenti ve Castrogiovanni'ye hâkim oldu²⁵¹.

Roger²⁵² liderliğinde Normanların ilk defa Sicilya'da görünmeleri 1060 yılındaydı. Bu tarihte Roger ve bazılarına göre yanında Robert Guiscard ile birlikte 2.000 civarında askeriyle Messina'ya çıkarma yaptı. Messina'yı kuşatan Roger bu kuşatmanın ardından Calabria'ya geri döndü²⁵³. Bu belli ki Sicilya'yı keşif amaçlı bir çıkarmadan başka bir şey değildi.

Müslüman Sicilya'daki ayrılık, özellikle İbnü'l-Havvas ile İbnü's-Semne arasındaki çatışmalarla belirginleşti. İkili arasındaki çarpışmalardan İbnü'l-Havvas galip çıktı ve İbnü's-Semne'yi baskı altına aldı. İbnü's-Semne, bu sırada Reggio şehrinde Sicilya'ya gözlerini dikmiş olan Roger'dan yardım ister. Her ne kadar İbnü'l-Esir, İbnü's-Semne'nin Roger'a bu yardımı karşılığında Ada'yı ona teslim etmek ve onu adanın hâkimi kılacağına dair sözler sarf ettiğini belirtse de bu çok da mantıklı bir yaklaşım olarak karşılanamaz²⁵⁴. Fakat yine de bu askeri yardımın, bir karşılığı olduğu düşünülebilir.

Roger'un daha önceki keşif amaçlı olduğunu düşündüğümüz Sicilya çıkarmasında adanın siyasi durumu hakkında haberdar olması muhtemeldir. Çünkü bu ana kadar Güney İtalya'da birçok başarılarla imza atan Hauteville kardeşlerin çizmiş oldukları görüntülerden onların hem birer iyi asker hem de siyasetçi oldukları anlaşılıyor.

Daha önce askeri keşif amaçlı gittiği Sicilya'dan Arap Emiri İbnü's-Semne'nin talebine olumlu karşılık veren Roger, 1061 yılında Sicilya'ya çıkarma yaptı. İbnü's-Semne ona Sicilya topraklarında rehberlik ettiği gibi ikilinin orduları da beraber hareket ediyordu. İbnü's-Semne'nin kuvvetleriyle beraber Normanşar, İbnü'l-Havvas'ın kuvvetlerini baskı altına almayı başardılar. Castrogiovanni'yi kuşatıp kısa süre sonra

²⁵⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.

²⁵¹ İbnü'Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.

²⁵² İtalyanca telaffuzu Ruggero'dur. Bazı eser ve kaynaklarda da bu şekilde yazılır.

²⁵³ Curtis, *a.g.e.*, s. 63.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 51-52.

²⁵⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.- Romeo, s. 52.- İbnü's-Semne, her ne kadar Normanlara yardım ediyor olsa da, Cuma hutbelerinde Fatımiler adına hutbelerin okutulmasını istiyordu. Bu talebini Normanlara da iletmişti. O halde, İbnü'l-Esir'in ifadeleri ile İbnü's-Semne'nin bu talebi çelişkili bir durum yaratmaktadır. Bk. Johns, *a.g.e.*, s. 32.

şehri ele geçirdiler²⁵⁵. Ancak Roger, Sicilya'nın kolayca ele geçirebileceği düşüncesine kapılmış olsa gerek ki İbnü's-Semne'yi arkasında bu mücadele içinde bırakarak apar topar Reggio'ya geri döndü. Belli ki Roger, düşlediği fırsatı yakaladığını anlamış ve Sicilya'yı kesin surette ele geçirmek için hazırlık yapmak düşüncesindeydi.

Geride yalnız kalan İbnü's-Semne'nin kaderi, daha önce Bizans'a karşı Ağlebîleri Sicilya'ya davet eden Bizans'ın asi donanma komutanı Euphemios'un kaderiyle büyük benzerlik gösteriyor. İbnü's-Semne'nin eski arkadaşlarından biri onu görüşme bahanesiyle yanına çağırıp bir düzenlediği bir suikastla öldürdü²⁵⁶. Bu Sicilya tarihinde bir birine benzerlik göstermesi açısından Euphemios'un kiyle aynı şekilde seyerden ve de sonuçlanan bunun yanı sıra bizleri de şaşkırtan ancak gerçek olan bir hikâyedir.

Bu arada adanın içinde bulunduğu durumun altında ezilen Sicilyalılar, İfrikeye'deki Zirî Emiri el-Muiz'e başvurarak yardım istediler. El-Muiz, Sicilya'ya bir donanma gönderdiyse de bu donanma Pantellaria Adası yakınlarında fırtına sonucu battı²⁵⁷. Bu kötü gidişat karşısında Sicilya Müslümanları arasından bazıları adayı terk etmeye başladılar²⁵⁸. Sicilyalı Müslümanların adayı terk etmelerinin nedeni ise; Sicilya Müslümanları açısından adanın artık eskisi gibi huzurlu olamayacağı ve belki de kuzeylerinde hızla ilerleyen istilacı Normanların Sicilya'yı da kısa süre sonra ele geçirecekleri yönündeki öngörüleridir olabilir. Bu nedenle artık burada tutunamayacakları için veya en azından can güvenliklerinin tehlikede olduğu düşüncesiyle bu yönde hareket etmeyi tercih etmişlerdi.

Sicilya'daki gelişmeleri birkaç km'lik mesafede Messina Boğazının diğer yakasından takip ettiği anlaşılan Roger, istilasını başlatmak için hazırды. 1062 yılında Sicilya'ya tekrar çıkarma yaptı. Yanında süvarileri, düzenli askeri birliği, yardımcı komutanları ve kuzeni Serlo ile Sicilya içinde ilerlemeye başladı²⁵⁹. el-Muiz'in ölümünden sonra oğlu et-Temim, bu yıl içinde Roger'un üzerine bir donanma kuvveti gönderdiyse de başarılı olamadı²⁶⁰. Bu zaferin ardından Roger, uzun yıllar sürecek olan Sicilya'nın fethini adım adım gerçekleştirmeye koyuldu.

²⁵⁵ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.-Moreno, *a.g.m.*, s. 182-183.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 78.- Curtis, *a.g.e.*, s. 64.- Romeo, *a.g.e.*, s. 52.- Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 60-72.

²⁵⁶ Moreno, *a.g.m.*, s. 183.

²⁵⁷ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.-İşıltan, *a.g.m.*, s. 595.- Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 81.

²⁵⁸ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 78.- R. Archibald Lewis, *a.g.e.*, s. 235.

²⁵⁹ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 98-99.

²⁶⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10., s. 171.-İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 78.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 51.

Müslümanların, bu gelişmeler karşısında dirençleri kırılmıştı. Özellikle Roger'un adaya çıktığında karşısında duran ve direnç gösteren el-İrriyûnlar'a karşı kazandığı zafer, Normanların önünü açmıştı²⁶¹. Roger'un, bu başarıları Roma'da dahi duyuldu. Onların kazandıkları bu zaferler, bir anda Hıristiyan dünyasında kahraman olmalarına sebep oldu. Papa Roger'a, kutsal bir sancak göndererek içinde bulunduğu bu savaşı da kutsal savaş, “ a War of Crusade” olarak nitelendirdi²⁶². Bundan sonrasında papalık tarafından bu savaşın propagandası her fırsatta yapıldı. Hatta işin içine mitler de sokulmaya başlandı. Öyle ki Normanların yürüttükleri bu savaşlarda Hıristiyanlığın kutsal sayılan kişileri yani azizleri ellerinde mızrak veya kılıçlarıyla Norman şövalyelerinin yanında görüldükleri söylenceleri yayıldı. Bu bir propagandaydı ve etkili de oluyordu. Bu ve benzeri söylenceler daha sonralar gerçekleşecek olan I. Haçlı Seferinde de yayıldı. Her ne olursa olsun Avrupa halkları arasında etkili olduğu kesindi²⁶³.

Acaba Roger'un Sicilya'daki istila hareketlerine Papa tarafından atfedilen kutsallık, haçlı düşüncesinin oluşumuna yönelik atılan ilk adım mıdır? Haçlı seferleriyle olan görüşümüzü daha önce açıklamıştık. Ama bu soruya kısa bir cevap vermek gerekirse; bu kutsama haçlı seferlerinin ayak seslerinden biriydi, diyebiliriz. Papa'nın bu tutumu, istilacıların saldırı ve yağmalarını meşrulaştırırken belki de Avrupa'nın maneviyatını güçlendirmek amacını da taşıyordu. Tüm bunlar, bizi Haçlı seferleriyle ilgili bildiklerimizi tekrar düşünmeye zorluyor. Haçlı seferleri tarihine ait yapılacak çalışmalarda öncelikle güney İtalya ve özellikle de Sicilya'daki Norman istilalarını de ele alıp değerlendirmenin faydalı olacağı görüşünü ileri sürebiliriz.

Sicilya'da Normanlar'ın ilerleyişi, kolay olmadı. Tıpkı daha önceki istilacıların karşılaştıkları olaylar gibi uzun süren şehir kuşatmaları, saldırılar, pazarlıklarla devam edecek uzun yıllar vardı önlerinde. Bu arada adaya hâkim olan Müslümanlar neredeyse iki yüzyıl boyunca egemenliklerini sürdürdüler. Bu zaman dilimi küçümsenemeyecek kadar uzun bir dönem demektir aslında. Papa'nın kutsal saydığı ve Normanlar tarafından Sicilya'yı istila etmek amacını taşıyan savaş, elbetti ki Müslümanlar için de karşılarındaki düşmanlarının Hıristiyan olması nedeniyle kutsallık arz ediyordu.

²⁶¹ Moreno, *a.g.m.*, s. 183.

²⁶² Curtis, *a.g.e.*, s. 66.- Fisher, *a.g.e.*, s. 190.- Claude Cahen, *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, (Çev. Mustafa Daş), İstanbul, 2010, s. 72.- Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 1992, s. 77.- Daniel Norman, *The Arabs and Medieval Europe*, London, 1979, s. 148.

²⁶³ Cardini, *a.g.e.*, s. 46.47.

Sicilya'nın kaybedilmesi, İslam dünyası açısından büyük bir hayal kırıklığına neden olacaktır.

Roger'un Sicilya'daki ilerleyişi karşısında et-Temim, oğlu Eyyûb'u Sicilya'ya gönderdi (1063). Eyyûb, Norman ilerleyişine karşı koymak adına mücadele verdi. Ancak sadece Girgenti, Castrogiovanni ve Palermo'yu elinde tutabildi. 1065-67 yılları arasında Normanlar ve Müslümanlar arasında ciddi bir çarpışma olmadı. Bu sırada Roger'un daha avantajlı olduğu kesindir. Bu boşluktan yararlanıp hazırlık yaptıktan sonra nihai bir mücadeleyle ilerleyişini sürdürmek, onun için daha mantıklı bir stratejiydi. 1068 yılında Roger, Eyyûb'u Palermo yakınlarında bulunan Misilmeri'de beklenmedik bir yenilgiye uğrattı. Bu yenilgi, Müslümanların maneviyatını kırdı ve Sicilya'yı kaybedecekleri düşüncesi iyiden iyiye zihinlerinde yer etmeye başladı. Bu yenilginin ardından Eyyûb, kardeşi Ali ile beraber yanına bazı önde gelen bürokrat ve askerleri de alarak Sicilya'dan ayrıldı²⁶⁴.

Roger, 1071 yılında İtalya'ya geri döndü. Bu dönemde Hauteville kardeşler arasındaki müthiş dayanışma dikkate değerdir. Roger, Bari'yi kuşatan kardeşine yardım için gittiği İtalya'da Bari'nin düşüşüyle bu zafere de ortak oldu²⁶⁵. Kardeşler, karşılıklı olarak bu yardımları oldukça düzenli bir şekilde organize ediyorlardı. Bari'nin ele geçirilmesinin ardından Guiscard, kardeşinin Palermo kuşatmasına destek olması amacıyla bir donanma hazırladı. Bu hazırlıktan Palermo için Roger'un planlamalarını daha önceden yaptığını ve Sicilya'yı adım adım nasıl ele geçireceğini hesapladığını anlayabiliyoruz. Tüm bunları önümüze koyduğumuzda Roger'un Sicilya'yı ele geçirmek için attığı adımları, tesadüflerle değil mantıklı bir askeri strateji kurgulayarak başardığını bizlere gösterir.

1071 Temmuzunda Calabrialı ve Grek askerlerinde için de olduğu Norman donanması, Bari'den Palermo'yu kuşatmak üzere ayrıldı. Roger, Bari kuşatması için yardım ettiği Ağabeyinden Palermo kuşatması için destek alıyor hatta bizzat o da bu kuşatmaya katılıyordu. Hem karadan hem de denizden kuşatma altına alınan Palermo, karşısında iki büyük Norman şefini bulmuştu. Roger ve Robert Guiscard'ın yanı sıra bu şehrin kuşatmasında yine kuzenleri Serlo da önemli bir rol üstlenmişti. Palermo, aylarca

²⁶⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10., s. 170.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 51.-İşiltan, *a.g.m.*, s. 595.-Curtis, *a.g.e.*, s. 66.-İbnü'l-Esir, bu yenilginin ardından Müslümanların maneviyatlarının kırıldığını belirtmektedir. Onların bu nedenle Ada'dan ayrıldıklarına işaret eder. Bu ayrılık üzerine Sicilya'da Norman ilerleyişine karşı koyacak bir gücün de kalmadığını da söyleyerek Müslüman Sicilya'nın askeri ve sosyal durumunu da betimlemektedir.Bkz. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 170.

²⁶⁵ Ahmad, *a.g.e.*, s. 51.

süren Norman kuşatması karşısında erzak yetersizliği ve salgın hastalıklar karşısında çaresizliğe düşmüştü. Sonuç olarak 1072 yılının Ocak ayının sonunda Palermo, Normanlara teslim oldu. Teslim koşulları olarak Palermo halkının can güvenliği ve inanç özgürlüğü güvencesi istenmişti. Roger, bu talepleri kabul ederek Palermo'yu teslim aldı²⁶⁶.

Palermo, Müslüman-Arapların idaresi altındaki Sicilya'nın başkentiydi. Palermo'nun düşüşü onlar için büyük bir kayıp olmuştu. Palermo'nun düşüşü onların adadaki egemenliklerinin sona erdiğinin tescili olarak da düşünülebilir. Nereden bakarsak bakalım Sicilya'da Müslümanlar için bir çöküş Normanlar için ise tam bir galibiyet idi.

Palermo halkı Normanlar'a teslim olurken bazı şartlar öne sürmüştü. Bu taleplerinde can ve mal güvenliği, inanç özgürlüğü ve kendi kanunlarına ve adetlerine göre yargılanma ve idare edilmeyi şart koşmuşlardı. Robert de Guiscard ve Roger, bu taleplerini geri çevirmediler ve bu şartları kabul ederek şehri Müslümanlar'dan teslim aldılar. Guiscard, hemen şehre bir Norman valisi atadı. Ancak bu valiyi Müslüman-Arapların talep ve yaşamlarına uygun bir unvan olan "Ammiratus" veya "Emir" unvanıyla atadı²⁶⁷ ve bir de Palermo'da saray yapılması için talimat verdi²⁶⁸. Şehrin idarecisine böyle bir Arap unvanının verilmesi Palermo'nun önceki sahiplerine bir jest olarak yapılmışa benziyor. İki yüz yıla yakın bir süre Sicilya'ya egemen olmuş bu toplumun taleplerini geri çevirmeyen Normanlar öyle görünüyor ki bu tarz davranışlarıyla ada halkının saygınlığını kazanmaya başladılar. Bu yaklaşım, dönem itibariyle istilacı olarak Sicilya'da görünen Normanların adada kalıcı olmalarına da katkı sunmuş olmalıdır.

Robert de Guiscard, Palermo'nun ele geçirilmesinden sonra, kardeşi Roger'u Palermo'da kont (Count) olarak ilan etti ve kendisi İtalya'ya geri döndü²⁶⁹. Roger, bu tarihten itibaren Sicilya Kontu olarak bilinecektir. Hautveille kardeşler, kazanmış oldukları zaferlere her gün bir yenisini eklerken istilacı olarak girdikleri İtalya'dan Sicilya'ya kadar egemenliklerini kurup hanedan sahibi bir aile ve soy yaratmış oldular.

²⁶⁶ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 78.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 67.- J.J. Saunders, *Medieval History Of İslam*, London, 1965, s. 155.

²⁶⁷ Robert'in atadığı bu valinin ismi, Peter the Dacon idi. Peter, bu Arap unvanını sadece üzerinde taşıyacak bir kişi değildi. Bundan daha da ötesi Peter Arapçayı bir Arap kadar iyi konuşup anlayabiliyordu. Robert Guiscard'ın bu davranışı onun ne kadar derin düşüp politika üretebilen bir kişi olduğuna iyi bir kanıttır. Bk. Johns, *a.g.e.*, s. 33.

²⁶⁸ Curtis, *a.g.e.*, s. 68.-Crawford, *a.g.e.*, s. 232.

²⁶⁹ Hare, *a.g.e.*, s. 374.

Hauteville Kardeşler liderliğindeki Normanlar, İtalya ve Sicilya'dan Suriye-Filistin ve hatta Anadolu topraklarına kadar yayılmayı ve buralarda Haçlı devletleri kurmayı başardılar²⁷⁰.

Palermo'nun düşüşü, Sicilya'nın Normanlar tarafından ele geçirilmesini kolaylaştırdı. Müslümanların elinde birkaç şehirden başka bir şey kalmamıştı. 1077'de Trapani ve 1079'da Taormina şehirleri de Normanların eline geçti. Bu şehirlerin de düşmesinden sonra Müslümanlar, Syracuse, Girgenti ve Castrogiovanni'yi ellerinde tutup koruyabilmişlerdi²⁷¹. Ancak Normanların istilası domino etkisi şeklinde seyretmiş ve artık bu şehirlerin de ele geçirilme zamanları gelmişti. Adada bazı küçük çaplı ayaklanmalarla meşgul olurken zaman ilerledikçe Normanlar, bu iki şehrin önünde görünmeye başladılar. Kont Roger, 1085'ten itibaren Syracuse'yi ele geçirmek üzere hazırlıklarına başladı. Bu hazırlıklar esnasında oğlu Jordan'a da Sicilya'da akınlar düzenletiyordu. Roger, 1088'de Syracuse'yi hem karadan hem de denizden olmak üzere kuşattı. Bu kuşatma karşısında önceki diğer şehirlerde olduğu gibi Normanlar'a karşı koyamayan Syracuse Emiri İbn Ziyad teslim oldu²⁷². Syracuse, ele geçirildiği zaman, daha önceden Müslüman sonradan Hıristiyan olan Benavert isimli kişi de öldürüldü. Benavert, Sicilya'da özellikle 1072 yılından sonra Normanlara karşı verilen mücadelede adını duyurmuş bir kahraman olarak görünüyor. Normanları Syracuse'nin düşüşüne kadar oldukça yorduğu anlaşılan Benavert, isim olarak Arapça ibn Abdad'dın batı dillerindeki telaffuzu olmalı²⁷³.

Syracuse'nin ele geçirilmesinden sonra Roger, Girgenti'yi kuşattı. İbnü'l-Esir, buradaki kuşatma şartlarının çok ağır olduğunu belirtiyor. Öyle ki kuşatmadan dolayı açlığın baş göstermesiyle insanların leş dahi yediklerini ifade ediyor. Benzer durumu Castrogiovanni halkının da yaşadığını ve buranın da Girgenti'den 3 yıl sonra teslim olmak zorunda kaldığını söylüyor²⁷⁴. Roger'un bu zaferlerinden Normanların, askeri açıdan kuşatmalarda oldukça başarılı olduklarını anlıyoruz. Sicilya'da neredeyse büyük şehirlerin tamamını uzun kuşatmalardan sonra yıldırarak teslim almışlardı. Kuşatmalarında kararlı olmalarının yanı sıra askeri harekâtlarını psikolojik baskıyla da tamamlamayı biliyorlardı.

²⁷⁰ W. McNiell, *Avrupa Tarihinin Oluşumu*, (Çev. Yusuf Kaplan), İstanbul, 2008, s. 103.

²⁷¹ Curtis, *a.g.e.*, s. 69.

²⁷² Moreno, *a.g.m.*, s. 183.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 78.-Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm, s. 341-342.

²⁷³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 52-53.

²⁷⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10., s. 173.

1089’ yılında Girgenti’nin düşüşünden sonra 1091’de de geri kalan şehirlerle beraber Castrogiovanni de düştü. Bu tarih itibariyle de tüm Sicilya Adası, Normanların egemenliği altına girmiş oldu²⁷⁵. Artık Sicilya’yı yeni efendileri şekillendirecekti. Müslüman-Arap idarecilerin egemenliği son bulmuş olsa da adada Müslümanların varlığı devam ediyordu ve edecekti de. Bunda hiç şüphesiz daha önce de belirttiğimiz gibi Normanların hoş görüşü ve adada var olan ileri medeniyet seviyesini koruma stratejisi önemli bir faktördür.

Bu tarih itibariyle Sicilya ‘da 1194 tarihine kadar Hauteville hanedanı kesintisiz egemenliğini sürdürecektir. Sicilya, her ne kadar Roger’un kılıcıyla ele geçirilmiş olsa da Ağabey’i Robert Guiscard’ın adı altında hareket etmiş oluyordu. Kısacası ona bağlı bir kontdan öte bir şey değildi. Sicilya’nın Norman Krallığı olarak tanınması ancak onun oğlu ve halefi olan II. Roger’un döneminde gerçekleşecektir. Bu nedenle 1091 tarihinden Norman Krallığının ilan edildiği 1130 tarihine kadar Sicilya’yı I. ve II. Roger, “Count” unvanıyla adayı yönetmişlerdir.

1.5. Sicilya Norman Kontluğu

Kuzeyadamları yani Normanlar’ın İskandinavya’dan nasıl Avrupa’ya ve İtalya’ya geldiklerini daha önce anlatmıştık. Sicilya ise onların Akdeniz’in batı ucundan giremedikleri ama İtalya üzerinden gelebildikleri ve büyük Akdeniz medeniyetine ulaştıkları bir mekân olmuştu. Bulunduğu stratejik konum, elverişli iklim ve coğrafyası Sicilya’yı eşsiz kılıyordu. Sicilya Adası’nın bu özelliklerinin farkında olan Roger’un liderliğindeki Normanlar, Sicilya’yı yalnızca istila edip yağmalamaya değil, aslında bu güzel adada hayatlarını devam ettirmek için gelmişlerdi. Onların bu niyetleri Sicilya hakkında duydukları heves verici sözlerden ve bizzat gözleri ile bu adayı gördükten sonra kesinlik kazanmış olmalıdır.

1091 yılında adanın istilasını tamamlayan Kont Roger, sadece siyasi tarihi değiştirmekle kalmıyordu. Aynı zamanda Sicilya için yeni hikâyelerin, şiirlerin ve tarihin yazılmasına bizzat katkı sunuyordu. Sicilya Adası ise tarihinin ender nitelikteki siyasi ve sosyal yıllarını yaşamaya hazırlanıyordu. Buradan sonrasında ise Sicilya’da Norman Krallığı’nın doğuşuna ve Sicilyalı Normanlarının Akdeniz’de üstlendikleri tarihi rolleri ele alacağız.

²⁷⁵ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, s. 10, s.173.- Moreno, *a.g.m.*, s. 183.- Curtis, *a.g.e.*, s. 70.- Işıltan, *a.g.m.*, s. 595.

1.5.1. Norman Egemenliğinin Sicilya'da Kurulması ve Ada'nın Genel Durumu

“ Frank Krallarının en hayırlısı ve en değerlisi Roger b. Tancred, Sicilya'yı 453 yılında fethetti... İktidarı sağlamaşınca kendi halkı arasında adaleti yaydı ve onlara kendi dinlerinin gereğini yaşamalarında serbesti tanıdı. Ailelerinin, canlarının ve mallarının güvenliğini sağladı.”²⁷⁶

el-İdrisî'nin, Roger'un Sicilya'yı ele geçirmesinden hemen sonrasını kısaca değerlendiği bu cümlelerinden, Sicilya'daki Müslümanların, adanın yeni egemenleri olan Normanların ve de yeni idarecinin durumundan haberdar oluyoruz. Roger, Sicilya'yı ele geçirmeye başladığı andan itibaren, bir istilacı olmanın ötesinde büyük bir olgunluk içerisinde hareket eden, devlet geleneğine ve bu bağlamda yönetim organizasyonunu derinlemesine bilen bir kişiymiş gibi duruyor. Roger, bu yaklaşımıyla el-İdrisî'nin sarf ettiği övgü dolu sözleri fazlasıyla hak ediyor. Bu nedenle Kont Roger, yüzyıllar sonra da olsa bizlerin takdirini ve hayranlığını dahi kazanabiliyor. Kuzeyden gelen bu istilacılar nasıl oluyor da bu kadar ileri görüşlü olabiliyorlardı? Roger'un Müslüman-Araplara karşı takınmış olduğu bu tavır genel olarak kendinden sonraki halefleri tarafından da takip edildi. Bu sayededir ki Sicilya'daki İslam kültürü bir anda silinmektense belki de adanın Müslüman-Arap egemenliği döneminden daha da ileri bir seviyeye ulaştı. O dönemde oluşturulmak istenen haçlı ruhuna karşı Sicilya'daki farklı etnik kökenli ve inançlı toplumların “birlikte yaşam”ı yalnız kendi çağdaşlarına değil bugünlere dahi örnek oluşturacak bir nitelikteydi.

Kont Roger'un bu yaklaşımı, henüz toprakları işgal edilmiş olan Müslümanlar'da Normanlar'a karşı bir sempati uyandırmışa benziyor. Sicilyalı Müslümanlar, onun ordusunda yer almaya, âlimleri ve sanatçıları onun sarayında himayesi altına girmeye ve onunla dostluk yapmaya başladılar. Sicilya'nın gerçek egemenleri Normanlar mıydı? Yoksa Müslümanlar mıydı?

Bu soruların cevaplarını, konumuzda ilerledikçe sizlerle yapmış olduğumuz tespitlerle vermiş olacağımızı düşünüyoruz. Yine de şimdiden bir kısa cevap vermek gerekirse; askeri ve idari güç Normanlar'da, sosyal ve kültürel egemenlik ise Müslümanların elindeydi diyebiliriz. Bu durumda her iki tarafın farklı kazanımları olduğunu düşünebiliriz. Bu durum, tüm farklılıklara rağmen ortak bir gelecek ve ortak bir toprak üzerinde karşılıklı hoş görünün var olabilme nedenlerinden birini de bize

²⁷⁶ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 589.

açıklayabiliyor. Sigrid Hunke, “İslam Güneşi” adlı eserinde Sicilya’nın Normanlar tarafından ele geçirilmesinden sonraki durumunu açıklarken aradığımız sorulara açıklıkla cevap veriyor. Biraz duygusallıkla yoğrulmuş olan satırlarında Sicilya’da yönetim erkinin değişiminin Müslümanlar’da oluşturduğu duygu ve düşünceleri betimlemeyi başarmış. Hunke’nin kaleme aldığı bu eser, o dönemki Sicilyalı Müslümanların durumunu anlamamızda etkili olacak bir eser olarak kabul olunabilir²⁷⁷.

Bu hoşgörünün, Norman hanedanının Sicilya’daki egemenlikleri boyunca sürdüğünü söylemiştik. Bu konuda samimi olduklarına Sicilya’nın Normanlar tarafından ele geçirilmesinden yıllar sonra adayı bir kaza sonucu tanıma şansını yakalayan İbn Cübeyr de şahit olmaktadır. İbn Cübeyr, 1184 yılında İslam’ın kutsal topraklarından Endülüs’e doğru yol alırken Sicilya’nın kuzey kıyılarından geçen bir geminin içindeydi. Şiddetli bir fırtınayla Messina Boğazı’nda batan bu gemiden canını güçlükle ve Sicilya halkının yardımıyla kurtarabilmişti. İbn Cübeyr, bu felaket esnasında Sicilya Kralı II. William’ın da orada bulunduğunu belirterek özellikle Kralın gemideki Müslümanların kurtulması için çaba sarf ettiğine şahit olmuştu. Sicilya’da bu kaza nedeniyle zaman geçirme şansını yakalayan İbn Cübeyr, ada hakkında detaylı bilgileri bizlere aktarmaktadır. Bu bilgilerden Sicilya’da önemli oranda Müslüman nüfusunun varlığına, onların çarşı ve pazarlarda serbestçe ticaret yapabildiklerine şahit oluyoruz. Ayrıca Müslüman ahalinin adanın önemli ve büyük kentlerinde yaşadıkları, köylerde ziraatla uğraşanların olduğunu, hatta Sicilya Krallığının başkenti olan Palermo’da birçok camiinin var olduğundan İbn Cübeyr, bizleri haberdar etmektedir²⁷⁸.

İbn Cübeyr’in tanık olduğu dönem, adanın Normanlar tarafından ele geçirilmesinden neredeyse yüz yıl sonrasındır. Geçen bu zaman dilimine rağmen I.Roger’un, Sicilya Müslümanları’na tanıdığı özgürlüklerin devam ettiğine, hatta bunların da ötesinde onların, Sicilya Krallığı’nda ayrı ve önemli yerlerinin olduğuna işarettir.

Aynı yıllar içinde Avrupa’da oluşturulan Haçlı ruhunun aksine Sicilya’da birlikte yaşamının en güzel örneği sergileniyordu. Oysaki bu yaşamın birkaç kilometre yakınlarından gemiler dolusu maceraperest, haçlı sembolü altında toplanarak Sicilya ve İtalya kıyılarından Yakın-Doğu’ya yelken açıyorlardı. Bu bağnazlıktan geri durmayı başaran Norman Kralları, sahip oldukları olgunluk ve basiretle ülkelerinde asayiş

²⁷⁷Bk. Sigrid Hunke, *İslam Güneşi*, (Çev. Servet Sezgin), İstanbul, Trz.

²⁷⁸ İbn Cübeyr, Ebü’l-Hüseyin Muhammed b. Ahmed, *Endülüs’ten Kutsal Topraklara*, (Çev. İsmail Güler), İstanbul, 2003, s. 249.

sağlayabilmişlerdi. İşte bu nedendir ki Hıristiyan olmalarına rağmen Norman Kralları gerek Sicilyalı gerekse de ada dışındaki Müslümanlar tarafından hayranlık, sevgi ve minnetle anılıyorlardı.

Roger'un, Palermo'nun ele geçirilmesinin ardından şehre atadığı Norman valisinin unvanı, bir Arap unvanı olan "Ammiratus" veya "Emir"den başka bir şey değildi²⁷⁹. Roger, bütün adanın ele geçirilmesinden sonra mevcut idari yapılanmaya pek müdahale etmedi. Sarayında, ekonomi gibi devlet idaresindeki hassas konuları Müslümanlardan seçtiği yardımcılara teslim etti. Belde yönetimlerinde dahi "kaid" yani kadı unvanlı idarecilerin görevlerinin devamını sağladı²⁸⁰. Daha da fazlası olarak Arapça'nın resmi dil olarak devam etmesini sağladı²⁸¹. Bu davranışlarıyla Roger, kendini Büyük İskender'in yerine koymaya mı çalışıyordu? İskender'in yaptıklarıyla boy ölçüşür mü bilinmez ama bir Norman olarak, yaptıklarını daha önce yapanlara tarihte pek de tesadüf edebileceğimiz türden değildir.

Tüm bunların sonucudur ki Normanlar, Sicilya'da zaman zaman Müslüman-Araplar'dan bazı guruplarla karşı karşıya gelseler de genel itibariyle egemenlikleri boyunca adada huzur ve asayiş sağladılar. I. Roger'un, Sicilya'yı ele geçirdikten sonra Müslümanlar tarafından egemenliğinin kabullenilmesinin nedenleri başında bu ayrıntılar gelir.

Tüm bunlara karşın Müslümanların bir kısmı, Sicilya'yı terk etmeyi, kalmaktan daha iyi bir seçenek olarak gördüler ve adayı terk ettiler. Bazıları ise adada kalıp yaşamlarını devam ettirdiler. Ancak Normanların bu yaklaşımına rağmen zaman içerisinde Müslümanlar'dan din değiştirenler dahi oldu. Bunlar Ortodoks inancını benimseyip asimile edildiler. Ayrıca Roger'un adayı ele geçirmesi esnasında durumdan endişe duyan ve İslam inancına sadık kalan bazı Müslümanlar, adanın batısında terk edilmiş ve dağlık alanlarda yer alan antik yerleşim bölgelerine kaçtılar²⁸². Din değiştirip Müslüman iken Hıristiyan olan Araplar veya Berberîler olduğu gibi İslam egemenliği döneminde yerli Sicilya halkından Müslüman olanlar da mevcuttu. Bunlar arasında Müslüman isimler taşıyan kimseler bile vardı. Bu isimlere birkaç örnek vermek gerekirse; Ahmed

²⁷⁹ Curtis, *a.g.e.*, s. 68.-Crawford, *a.g.e.*, s. 232.

²⁸⁰ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 79-81.

²⁸¹ Işıltan, *a.g.m.*, s. 595.

²⁸² Julie Anne Taylor, *Muslims in Medieval Italy*, Oxford, 2005, s. 2.

İbn Roma veya Romea, Yusuf İbn Genaro, Ömer İbn Crisobolli, Muhemmed ibn Gebosilli, Abdurraman İbn Francu, Hüseyin b. Sentiri, Ali ibn Strambo gibi isimlerdi²⁸³.

Sicilya'da kalan Müslümanlardan, tıpkı Müslümanların gayri Müslimlerden aldıkları gibi, Normanlar tarafından cizye²⁸⁴ vergisi alındı. Özellikle bu vergi, köylerde yaşayan Müslüman ahaliden toplanırdı²⁸⁵. Sicilya'da köklü ve saygın Arap kabileleri de vardı. Özellikle başkent Palermo'da Kureyş ve Kays gibi Arapların önde gelen kabilelerinin mensupları da bulunuyordu. Berberî kabilelerinden de Hevvare, Levate ve Zegvete'ye mensup aileler Sicilya'ya yerleşmişti. Roger, Sicilya'da nüfusu demografik olarak dengelemek amacıyla Fransa'dan, İtalya'dan ve Yunanistan'dan getirdiği göçmenleri adaya yerleştirdi²⁸⁶.

Müslüman-Arapların Sicilya'dan göçleri 1068'de başlamıştı. Tabi Normanların adadaki ilerleyişiyle birlikte bu göçler artmaya başladı. Sicilya'dan göç eden Müslüman-Araplar, başta kuzey Afrika'ya özellikle Tunus'a, İspanya'ya ve Arap coğrafyasına geri döndüler²⁸⁷. Bu göçmenler arasında sanatçılar, meslek ehilleri ve birçok bilim insanı da vardı. Bunların birçoğu göç ettikleri ülkelerde önemli eserler verdiler. Ancak bazıları Sicilya'da kaldılar ve Normanların idaresi altında çalışmalarına devam ettiler. Bunlardan biri de hiç şüphesiz ki el-İdrisî'ydi²⁸⁸. el-İdrisî ile alakalı bilgileri ilerleyen bölümlerde sizlerle paylaşacağız.

Sicilya'daki sosyal ve kültürel durumu sonraki bölümlerde değerlendireceğimiz için burada konuyu daha fazla uzatmak istemiyoruz. Fakat Sicilya, Müslüman-Arapların elinden çıkıp Normanların egemenliği altına girdiği zaman ki genel durumu özetle böyleydi.

²⁸³ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 206.

²⁸⁴ İslam hukukunda, devletin tebeası arasında yer alan gayri Müslim vatandaşlarından aldığı varlık vergisidir. Bu vergi karşılığında kişi devletin vatandaşı olarak kabul edilirdi. Can, mal ve inanç özgürlüğüne sahip olurdu. Genel olarak da İslam devletleri bünyesinde bu vergiyi ödeyen tebea askerlik hizmetinden de muaf tutulurdu.

²⁸⁵ Johns, *a.g.e.*, s. 34.

²⁸⁶ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 210-211.- İbraihim Altan, *a.g.e.*, s. 83.

²⁸⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 75.

²⁸⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 75.

1.5.2. Sicilya Norman Kontluğu ve I. Roger

Sicilya, Norman Krallığı kurulmadan önce bir kontluk olarak Hauteville Kardeşlerin güney İtalya'sı ile birlikte yönetildi. Sicilya'nın Krallık olarak idare edilmesi II. Roger'un dönemine denk gelir. Fakat Robert'in ölümünden sonra güney İtalya'ya Sicilya'nın bağlılığı şeklendir.

Roger, Palermo'nun ele geçirilmesinden sonra kardeşi tarafından Sicilya kontu olarak takdim edilmişti. Roger, bu unvanı hayatının sonuna kadar taşıdı. I. Roger'un 1091 yılından itibaren faaliyetlerine geri dönerek Sicilya Kontluğu'nun gelişimini ele almaya devam edeceğiz.

1091 yılıyla birlikte Roger, Sicilya'nın ele geçirilmesini tamamlayınca idari merkezini Messina'ya kaydırıldı. Sicilya'nın ele geçirilmesi süresince ilk ele geçirmiş olduğu mevki olan Melfi'de kalan Roger, bu tarih itibariyle Melfi'yi de terk etmiş oluyordu²⁸⁹. Bu tercihteki sebepleri arasında Messina'nın hem daha gelişmiş ve korunaklı olması de hem de kuzeyle yani İtalya ana karasına olan yakınlığından dolayı tercih etmiş olabileceği düşünülebilir.

Roger, idaresini sağlamlaştırmak için bazı önlemleri elbette kendince almaya çalıştı. Bunlara yukarıda kısmen değindik. Ancak Roger'un istilacı ruhunu tüm adayı ele geçirmesine rağmen doyumadığını görüyoruz. Çünkü Roger, Sicilya'da daha soluklanmadan gözlerini Malta Adası'na dikmiş bulunuyordu. Müslümanlar, tıpkı şimdi Normanların yaptığı gibi, Akdeniz'de kendilerini hemen hemen her yerde hissettirmişlerdi. Bu yerlerden biri de Malta Adası'ydı. 869 yılında Malta, İfrikiyye'den gönderilen Ağlebî prensi Ahmed b. Ömer'in komutasındaki donanma tarafından kuşatıldı. Ada, bu dönemde Bizans'ın egemenliği altında bulunuyordu. Ahmed'in kuşatmasına, Bizans kuvvetleri karşı koyuyorken Sicilya emirliğinden gönderilen takviye kuvvetle birleşen Müslüman donanması, Malta'yı ele geçirmeyi başarmıştı²⁹⁰. 869 yılından 1091 yılına kadar da Müslümanlar, Malta'yı ellerinde tutmayı başardılar²⁹¹.

Roger, Sicilya'daki işini tamamlayınca beklemeden Malta'yı kuşattı. Sicilya'daki Müslüman-Arap egemenliğine bizzat kendisi son verdiği için Malta'daki Müslümanların Sicilya'dan yardım beklemeleri de imkânsızdı. İfrikiyye'de ise artık güç

²⁸⁹ Curtis, *a.g.e.*, s. 70.

²⁹⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s. 15.

²⁹¹ Victo Mallia Milanes, "Malta", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), California, 2006, s. 709.

dengeleri, değişmişti. Değil Malta'ya yetişmek burunlarının önündeki Sicilya'ya dahi yardım edememişlerdi. Malta kısa süre içinde Roger'a teslim oldu²⁹². Normanlar, güney İtalya'da başladıkları istilalarında İtalya, Balkanlar, Sicilya derken Malta'ya kadar olan toprakları ele geçirmeyi başarmışlardı. Şüphesiz bu başarıda Sicilya Kontu Roger'un rolü çok büyüktü. Roger, denizlerdeki fetihlerine devam etmede tereddüt göstermedi ve kuzey Afrika'ya doğru olan Cerbe ve Kavsara adalarını da ele geçirdi²⁹³. Böylece Sicilya'yı güney yönünden gelecek tehdit ve saldırılara karşı tampon konumunda olan bu adalarla koruma altına almış oluyordu. Bununla birlikte aynı zamanda İfrikiyye'de hüküm süren Zırflere karşı korku ve gözdağı de vermiş oluyordu.

Roger, kendisinin bir ferdi oluşu Hauteville ailesinin ve Normanların büyük şefi olan Apulia Dükü Robert Guiscard'ın 1085'teki ölümüyle birlikte Normanların kahramanlık çağı sona ermiş oldu²⁹⁴. Onun liderliğinde kuzeyadamları yani Normanlar, yüzyıllardır kendilerine hâkim olan kaderlerini yenmişlerdi. Onun sayesinde ki, köle veya ücretli asker oldukları yerlerde efendilerinin yerlerini alıp kendileri efendi oldular. Bu durum, ne onları çapulcu ne de mağlupları aciz yapar. Guiscard'ın ölümü kardeşlerini, Oğullarını ve onların etrafında birleşmiş olan Normanların bir anda lidersiz kalmalarına neden olmuştu. Onları bir arada tutan bu büyük gücün altında elbette hazırda bekleyen ihtiraslar ve yeri boşalan bir güç daha doğrusunu söylemek gerekirse bir otorite vardı. Normanları, tıpkı Robert gibi etrafında toplayıp onlara liderlik etmek Hauteville hanedan üyelerinin hepsinin rüyası olabilirdi.

Özellikle sevgili ağabeyi ile güney İtalya ve özellikle de kendi gayretleriyle Sicilya'yı ele geçiren Roger, Guiscard'dan sonra onun yerini doldurabilecek tek kişi gibi duruyordu. Fakat güney İtalya ve Sicilya Normanları için bir daha Robert'ın dönemi gibi bir dönem olmadı. Guiscard'ın öne çıkan iki oğlundan biri olan Bohemond, babasıyla savaş meydanlarında at koşturmuş biriydi. Babasının bıraktığı rolü üstlenmek istedi. Bunun için de oldukça istekli olmasına rağmen beklediği sonuç gerçekleşmedi. Bohemond, savaşçı ve cesur kişiliği ile hem etrafındakileri hem de babasını etkilemişti. Guiscard'ın kendinden sonraki halefin Bohemond olmasını istediği de kabul olunabilir. Ancak üvey Kardeşi Roger Borsa, babalarının yerine geçerek "Apulia Dükü" oldu²⁹⁵. Ayrı annelerden olan iki kardeşten Roger'un annesinin yeni dükün tahta geçmesinde

²⁹² Johns, *a.g.e.*, s. 34.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 53.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 421.-Amari, *a.g.e.*, Vol. 3, s. 177-179.- Hitti, *İslam Tarihi*, c. 3, s. 965.

²⁹³ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 173.- Endülüsi, *Muhtasar Coğrafya*, Biblioteca Arabo-Sicula, s. 134.

²⁹⁴ Curtis, *a.g.e.*, s. 85.

²⁹⁵ Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm, s. 320-321.

birebir etkili olması, Normanların kaderinin de yön değiştirmesine neden oldu. Aslen Lombardlar'dan olan Roger Borsa'nın annesi Sichelgaita, Lombardların da yardımıyla oğlunu Apulia tahtına geçirmeyi başardı²⁹⁶. Bu gelişmeler Normanlar arasındaki birlikteliğin de eskisi gibi olmamasına neden olduğu kesindir.

Bohemon ise kendine daha farklı bir yol çizecektir. Bir Norman prensi olarak katıldığı Haçlı seferinde, Anadolu topraklarına kadar gidip ilk kurulan Haçlı devletlerinden biri olan Antakya Haçlı devletinin başına geçecektir. Üvey annesi Sichelgaita'nın kaderlerine yaptığı müdahale ile iki kardeşin de tarihteki rolleri böylece değişmiş oldu.

Sicilya'daki amaca Kont Roger'a gelince; onun için de bu durum elbette ki kabul olunabilir değildi. Guiscard'a olan bağlılığı düşünülürse ondan sonra gelen ardılına da bağlanması beklenebilir. Fakat yeni Dük'ün yeğeni olduğunu hatta anne tarafından da Lombard olduğu gerçeği ile yaklaşınca Roger'un kendini Apulia'daki yeğenine bağlanması, pek de sağlıklı bir karar olamazdı. Kont I. Roger, hem tecrübesi hem Normanlar arasındaki konumu hem de kendi siyasi geleceği bakımından Apulia Dükü'nün egemenliği altına olmayı uygun bulmamış olacak ki 1085 tarihinden itibaren Sicilya Düklüğü'nün özgürlüğünü kendi eline aldı. Apulia Düklüğü altında toplanmış ve tek bir liderleri olan Normanlar, artık iki ayrı Kontluğa yani Apulia Düklüğü ve Sicilya Kontluğuna ayrılmış oluyordu²⁹⁷.

Roger Borsa, babasının döneminde Apulia Düklüğü'ne bağlı olan Sicilya Kontluğu'nun kendi iktidarı döneminde de Apulia Düklüğü'ne bağlı olarak devam etmesini istiyordu. Bu nedenle amcası olan Sicilya Kontu I. Roger'un kendi egemenliğini tanımasını istedi. Sicilya Kontu için kabul edilmesi zor bir istektir. Her ne kadar Roger Borsa yeğeni de olsa, anne tarafından bir Lombard'dı. Apulia'da Bohemond'un dük olması beklenirken onun dük olması hayal kırıklığı yarattığı gibi belli ki amca Roger'da da aynı hisleri uyandırmıştı.

Yine de Kont I. Roger, Roger Borsa'nın düklüğünü tanıdı. Ya da en azından göstermelik bir tanımaydı. Çünkü Roger Borsa, bunu tanıması için amcasına Calabria'da bazı kaleleri hediye olarak verdi. Amca Roger, bu durumdan çıkar sağlamaktan yana bir tavır sergilemiş görünüyor. Ancak Roger Borsa'nın üvey kardeşi olan Bohemond, bu duruma karşıydı. Üvey kardeşinin iktidarını tanımadı. Bu durum

²⁹⁶ Curtis, *a.g.e.*, s. 85.-Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 184-185.

²⁹⁷ Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm, s. 321.-Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 181.

1087'ye kadar devam etti. Bu arada Norman Apulia Düklüğü topraklarında ayaklanmalar baş göstermişti. Özellikle de Amalfi'de Roger Borsa'ya karşı ciddi bir ayaklanma vardı. Tüm bunlarla baş etmek zorunda kalan Roger Borsa, üvey kardeşi olan Bohemond'a Apulia'yı koruma altına aldıktan sonra Bari'den Birindisi'ye kadar olan toprakları tımar olarak verdi. Roger Borsa, babasının bırakmış olduğu birliği koruyamamıştı. Bohemond'un kendisine karşı olan duruşu on yıl boyunca devam etti²⁹⁸.

Bu arada Sicilya'daki hâkimiyetini güçlendiren Roger, vassalı olduğu ağabeyi Robert de Guiscard'ın ölümünden sonra, Normanlar arasında ismi daha da ön plana çıkmıştı. Ağabeyinin yerine geçen yeğeni Roger Borsa'nın basiretsiz bir kişi ve idareci olması nedeniyle de Kont Roger, Avrupa hükümdarları arasında saygın bir konuma yükselmişti. I. Roger, bu durumdan yeterince faydalanabildi mi? Burası tartışma konusu olabilir elbette. Fakat Roger'u daha zor bir sınav bekliyordu. Bu sınav, kendilerinin de bilerek ya da bilmeyerek oluşmasında katkılarının bulunduğu Haçlı Seferleri'ydi²⁹⁹. Roger'un, bu sınav karşısında ne yaptığına ileride tekrar dönüş yapacağız. Şimdilik onun Sicilya'daki faaliyetlerine geri dönmek daha yerinde olacaktır.

Sicilya'da tam anlamıyla bağımsız bir devletin oluşmasını görmek I. Roger'a nasip olamadı. Adayı ele geçirme ve düzene sokmak gibi önemli faaliyetlerine rağmen Sicilya'yı müstakil bir idareye kavuşturamadı. Bu işi başarmak kendinden sonra ki ardılı ve oğlu olan II. Roger'a kaldı. Ancak I. Roger, daha önce de değindiğimiz gibi adada kurmaya çalıştığı yeni idarenin teşkilatlanmasında adanın daha önceki egemenleri olan Müslümanların uygulama ve sistemlerinden faydalanmakta sakınca görmedi. Bu yönde hareket etmesindeki nedenler, birden fazla olabilir. İlk akla gelen ve bizce de gayet mantıklı olan neden, Normanların devlet organizasyonundaki tecrübesizlikleri olmalıdır. Doğal olarak Normanların daha önceki siyasal ve sosyal durumları böyle bir kültürden uzaktı. Bu nedenle Sicilya'da hali hazırda var olan, tecrübe edilmiş ve bir düzen içerisinde işleyen bu organizasyonu dağıtıp yeniden bir devlet mekanizması kurmak yerine mevcut olanın devam etmesine karar vermişlerdi. Nitekim Kont I. Roger ve ardılları da devletin bu organizasyonun devamını sağlamışlardır.

İbnü'l-Esir'den öğrendiğimize göre; I. Roger, İslâmî devlet geleneklerinde yer alan devlet ricâli uygulamasını kendince devam ettirmişti. Kont, kendine hâcipler, silahdârlar, Candârlar tayin etti. Bu makamların tamamı İslâmî devlet geleneğinde yer

²⁹⁸ Susan B. Edgington, "Bohemond I of Antioch (d.1111)", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 171.- Curtis, *a.g.e.*, s. 89-90.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 54.

²⁹⁹ William Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal), Ankara, 2000, s. 143.

alan makamlardır. Roger, kuzeydeki Frank veya Roma devlet geleneklerinden ziyade bunu tercih etmişti. Ancak yine de kendi idaresi altındaki Sicilya'ya Avrupa feodalitesinin girmesine engel olamadı³⁰⁰.

Bunların yanı sıra, İslâm devlet geleneğinde yine yer alan “Divan”lar, Norman hâkimiyeti altındaki Sicilya’da aynı adla devam ettiler. Roma veya Grek devlet geleneği teşkilatlarının yerine bu kurumlar Roger tarafından tercih edilmiştir. Kont I. Roger döneminde işlemeye devam eden divanlardan biri de; Müslüman-Araplarca kullanılmış olan ve finansal idari birim olan “Divanü’t-tahkik”tir. Bu birimin kabaca veya ilkel Latince’deki karşılığı “Dohan de Secretis” idi³⁰¹. Bu sistemin aslı Fatımîler’de mevcut olup onların adaya hâkim oldukları dönemde Sicilya’da bu kurum işletilmişti. Bu birimde Sicilya’da hazinenin idaresi, ülke maliyesinin kontrolü, mali sicillerin takibi ve tutulması gerçekleştiriliyordu. Bu divanda tutulan siciller, Arap, Grek ve Latin dillerinde yazılıyorlardı. Bir diğer kurum, “Divanü’l-Ma’mur” idi. “Divanu’l-Ma’mur”, finansal olarak bölgelere ayrılmış yerlerin gelirlerinin işlendiği bir birimdi. “Divanü’l-Fevaid” ise; toprak alım satımlarına ilişkin kayıtların yapıldığı ve takip edildiği bir birimdi³⁰².

Bu birimlerde sicillerin tutulduğu kayıt evraklarına, yine Fatımîler ve Kelbîler’de olduğu gibi “defiter” veya “defter”³⁰³ denilmekteydi. Defterlerden biri “Difteru’l-Hudud” ismindeydi ki yine Latince’deki karşılığı olarak “Registro de’ Confini” idi, yani sınır kayıt defteriydi³⁰⁴.

Bununla birlikte Normanlar, Fatımî ve Kelbîler tarafından devlet ricâlinde kullandıkları kavramları da kullanmaya devam ettiler. Mesela; “İklim”, askeri bir bölgenin karşılığı olarak kullanılırdı ki Fatımî ve Kelbîler’de de bu anlamı taşırdı. Yine kâtip, âmil ve sahib gibi Fatımî ve Kelbîler tarafından da bürokraside kullanılan terimler Normanlarca kullanılmaya devam etti³⁰⁵.

Roger, Sicilya’nın çok uluslu bir demografyaya sahip olması nedeniyle adanın içinde bulunduğu hassas durumunun farkındaydı. Bu hassas durumun sarsılmasına karşı alınacak önlemler ise; üzerinde henüz egemenlik kurulmuş bir adanın elde tutulması için izlenecek stratejilerden ibaretti. Buna göre de kuzeyden veya güneyden gelebilecek

³⁰⁰ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 173.

³⁰¹ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 323-324.

³⁰² Ahmad, *a.g.e.*, s. 66.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 86.

³⁰³ İtalyanca karşılığı olarak “cartapecora” kullanılmaktaydı. Bk. Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 324.

³⁰⁴ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 324.- Cecilia Wearn, *a.g.e.*, s. 32.-Bazancourt, *a.g.e.*, 7. Bölüm, s. 76.

³⁰⁵ Ahmad, *a.g.e.*, s. 66.

tehlikelerin olması muhtemeldi. Özellikle de ilk olarak ada nüfusunda önemli bir paya sahip olan Müslümanlara karşı toleranslı olmayı zorunlu kılan bir strateji çerçevesinde kendilerinin en yakınında bulunan ve hatta adanın daha önceki sahipleri olan Müslüman-Arap veya Berberîleri, kışkırtacak bir sebep yaratmamaktı. Bu nedenle Roger, kuzey Afrika ile karşı karşıya gelmektense onlarla dostluk kurmanın daha doğru bir seçim olacağını düşünmüş olmalıydı. İzlediği politikalarla da bizlere bunu kanıtıyor. Bu nedenle Ceneviz ve Pisa'nın Mehdiye³⁰⁶ üzerine düzenleyecekleri sefere Roger'u davet etmelerine rağmen o, bunu kabul etmemişti. İbnü'l-Esir'den edindiğimiz bilgilere göre; Roger, kendisini İfrikiyye üzerinde düzenlenecek sefer için ikna etmeye çalışanların teklifini geri çevirmişti. Ayrıca Haçlı seferine katılmak düşüncesinde de olmadığını beyan ederek şöyle demişti: *“Eğer Müslümanlara karşı kutsal savaşa girmeye kesin olarak karar verdiyseniz, ben Kudüs'ün zaptını buna tercih ederim. Böylece Kudüs'ü onların elinden kurtarmış olursunuz ki, bu sizin için iftihar vesilesi olur. Ancak İfrikiyye'ye gelince oranın halkıyla aramızda yemin şartları vardır.”*³⁰⁷

İbnü'l-Esir'in aktardığı rivayet, Roger'un Avrupa'daki büyük hareketliliğe rağmen, Haçlılar karşısında takındığı tavrın yanı sıra hem Sicilya hem de İfrikiyye açısından izlediği politikaları da bizlere açıklamaktadır. Roger'un, Sicilya'ya gelecek Haçlı kuvvetlerine karşı tedirgin olduğu, Sicilya'nın asayiş ve ekonomik açıdan sıkıntıya düşeceğini yine İbnü'l-Esir'in Roger'un söylediğini rivayet ettiği şu sözlerden anlıyoruz: *“Onlar benim yanıma gelince, ben çok büyük çapta emek ve paraya, ayrıca onları ve yanımdaki askerleri İfrikiyye'ye götürecek gemilere muhtaç olacağım. Eğer istila ederlerse bu şehirler de onların olacak. Sicilya'dan gönderilecek erzak da onlara sarf edilecek. Ayrıca Sicilya'nın mahsullerinden elde edilen ve her yıl gönderilen paradan da olacağım. Eğer başarılı olamazlarsa ülkeme geri dönecekler ve ben de onların eziyetine katlanacağım.”*³⁰⁸

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi Roger, Sicilya'daki egemenliğini tehlikeye atmak istemiyordu. Ayrıca adayı ele geçirdiği andan itibaren kurmaya çalıştığı daha doğrusu

³⁰⁶ Bugünkü Tunus'un doğu sahilinde, Akdeniz'e doğru kayalık bir çıkıntı halinde olan şehir, Fatımîlerin ilk halifesi olan Ubeydullah el-Mehdi tarafından kurulmuştur. Mehdiye, adını kurucusu olan bu Fatımî halifesine yapılan nispetten alır. 1048 yılında ise Fatımîler'e tabi olan Zirîlerin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle Mehdiye, bu hanedanın eline geçmiş oldu.

³⁰⁷ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 227-228.

³⁰⁸ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 227-228.- Francesco Gabrielli de *“Arab Historians of Crusades”* adlı eserinde İbnü'l-Esir'in Roger ile ilgili yazdığı bu kısmını alıntı yaparak okuyuculara sunmuştur. İbnü'l-Esir'in bu rivayetlerini dikkate alan Gabrielli, Roger'un İfrikiyye politikasını değerlendirmektedir. Bk. Francesco Gabrielli, *Arab Historians of Crusades*, (Translated from İtalian, by E.J.Costello), Commall, 1984, s. 3-5.

korumaya çalıştığı organizasyonun dağılmasından endişe ediyordu ki bu endişesinde haklıydı. Henüz ele geçirdiği Sicilya, yeni istilacılar tarafından kolaylıkla elinden alınabilirdi.

Sonuçta Roger, üzerine gelen tüm baskılara rağmen Haçlı seferine katılmayı reddetti³⁰⁹. Bu kararı almasında elbette yukarıda ortaya koymuş olduğumuz nedenler etken olmuştur. Roger, maceraya atılmaktansa kendisini ve çok taze olan Sicilya'daki egemenliğini her türlü tehlikeden uzak tutmayı amaçlıyordu.

Roger, Huateville Hanedanının en güçlü ismi olarak karşımızda duruyorken, güney İtalya'da işler pek de yolunda gitmiyordu. Sicilya'daki egemenliğini gün geçtikçe sağlamlaştıran I. Roger, yeğeni Apulia Dükü Roger Borsa'nın yardım çağrılarını sırtını dönmüyordu. Capua ve Amalfi üzerine düzenlenen seferlerde Roger ve Bohemond beraber hareket ettiler. Fakat Roger'un ordusundaki bir ayrıntı hepimizin dikkatini çekiyor. I. Roger'un, Sicilya'da güney İtalya üzerine yapılacak sefer için hazırlanan ordusunda Müslüman savaşçılar da vardı³¹⁰. 1098 yılında gerçekleşen bu olayda Müslüman savaşçıların Roger'un ordusunda yer alması inanılması güç bir olaydır. Egemen oldukları Sicilya Adasını kaptırdıkları Normanların komutası altında olarak onlar için savaşmaları bizleri fazlasıyla şaşırtıyor. Buradaki Müslümanlar, zorunluluktan dolayı bu sefere katılmış olabilirler miydi? Bize göre; bunun bir zorunluluktan yani Kont Roger'un onları mecbur kılmasından kaynaklanıyor olması pek mümkün değil. Sonuçta bu savaşçıların ellerinde silahları vardı ve bunları başka bir amaç için de kullanmaları mümkündü. Öyle ise ortada karşılıklı bir güven duygusunun varlığı söz konusu olmalıdır. Kısacası Roger, Müslümanları Müslümanlar da Roger'u benimsemiş görünüyorlar.

Roger'un Sicilya'dan getirdiği ordusunun içindeki Müslümanlar, Capua'daki kuşatma esnasında ilginç bir olayla karşı karşıya kaldılar. Roger'u karşılamak üzere gönderilen piskopos İnsilmo Cantriri, Müslüman askerlerin varlığından haberdar olup onlarla tanıştığında onların Hıristiyan dinine girmeye hevesli kimseler olduğu düşüncesine kapıldı. Bunun üzerine, Roger'un adamlarına neden onları Hıristiyan yapmadıklarını sorunca onlar da Kont Roger'un Müslümanların dini inanışlarına

³⁰⁹ G.A. Loud, "Roger I., Of Sicily (d. 1101)", *Crusades Encyclopedia*, (Edit. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 1044.-Bazancourt, 7. Bölüm, s. 60.-Jacques Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, (Çev. M. Timuçin Binder), İstanbul, 2008, s. 88.- Cahen, *a.g.e.*, s. 90.-Johns, *a.g.e.*, s. 63.

³¹⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s.54.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 85.

müdahale etmediğini, edilmesine de izin vermediğini belirttiler³¹¹. Yaşanan bu olay, Roger'un Müslüman savaşçıları neden ordusunda bulundurduğunu bizlere açıklamaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi Roger ve Müslüman-Araplar arasında kurulmuş karşılıklı güven ve samimiyetin varlığına bu olay, güzel bir örnek oluşturmaktadır. Roger, Sicilya'nın Müslüman halkına vermiş olduğu ilk sözünü eksiksiz bir şekilde tutuyordu. İşte Müslümanların ona güven duymasının gerçek nedeni bu olmalıdır.

Daha önce de değindiğimiz gibi Roger, sadece Müslüman halkın özgürlüklerini koruma altına almakla yetinmemiştir. Adanın idari organizasyonunu da Kelbîler'den devraldığı gibi sürdürmüştü. Sadece bununla kalmayarak kendisini de var olan organizasyonun bir parçası yapmaktan geri durmadığı gibi sosyal ve kültürel anlamda da Müslümanların kültürünü yaşatmaya çalıştığı söylenebilir.

Palermo'nun ele geçirildiği dönemde kestirilen paralarda, Arapça ve Latince ibareler, beraber kullanıldı. Hatta o yıl, kesilen paralarda Roger'un ve ağabeyi Apulia Dük'ü Robert Guiscard'ın resim ve isimlerinin yanı sıra Kur'an'ın Saf suresinin dokuzuncu ayeti yer alıyordu³¹². Tabi ki bu paralarda yer alan İslami unsurlar, yeni kesilen paraların geçerliliğinin devamını sağlamak amacını taşımaktaydı. Bununla birlikte İfrikiyye ile ticari ilişkilerini de korumak istiyorlardı. Kuzeyde İtalya ana karasından sonra kendi topraklarına en yakın yer kuzey Afrika'daki İfrikiyye idi. Asıl sebep ne olursa olsun Normanlar tarafından yapılan bu jest yine de önemli bir tevazunun göstergesiydi.

Sicilya'da I.Roger dönemi, Norman egemenliğinin sağlandığı, kendilerine karşı ortaya çıkan isyanların bastırıldığı ve Norman kökenli Hauteville hanedanının saltanatının başladığı dönem olmuştur. Roger, her ne kadar bir kont olarak takdis edilmiş olursa olsun, o bu unvanının çok üstünde bir saygınlığa ve idare tarzına sahip olmuştur. Sahip olduğu kişiliği, onun başarısının arkasındaki en büyük güç olarak karşımızda duruyor. Tancred de Hauteville'in maceraperest oğullarından biri olan Roger, Kardeşleriyle beraber başlamış olduğu yolcuğunun başlangıcında, sıradan bir Norman olmanın dışında aslında hiç bir şeydi. Ancak özellikle ağabeyi Robert de Guiscard'ın liderliğinde, onunla beraber birçok askeri başarıya imza attı. Güney İtalya'nın ele geçirilmesindeki büyük rolünün yanı sıra Sicilya'yı bizzat kendi komutası altındaki

³¹¹ Moreno, *a.g.m.*, s. 184.

³¹² Moreno, *a.g.m.*, s. 185.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 86.

ordusuyla ele geçirmeyi başardı. Roger, tarih sahnesindeki rolünü kendine özgü bir üslupla oynadığı içindir ki kendimizde ona karşı bir hayranlık duygusunun uyanmasına engel olamıyoruz.

Roger, kendi ülkesinde yani Sicilya’da halkının saygınlığını kazanırken, Haçlı birliklerine karşı tavrından dolayı Batı dünyasıyla ve özellikle de Papayla arası açıldı. Batı dünyasının müttefikliğini askeri bir ittifakla sürdürmek yerine, ülkesinde huzur ve asayiş içinde ticari ilişkiler doğrultusunda onlarla dostluk kurmayı tercih etmişti. Bunun en güzel kanıtı da şüphesiz İfrikiyye ile olan ilişkilerinin seyridir.

Kont Roger de Hauteville, 70 yaşında ve idari açıdan gücünün zirvesindeyken 1101 yılında vefat etti. Bu esnada güney İtalya’da Calabria’daki Mileto kalesinde bulunuyordu. Roger, Mileto’da kendisi tarafından yaptırılan katedral içerisinde defnedildi³¹³.

I. Roger’un kendisine Sicilya’nın ele geçirilmesinde bir asker olarak hizmet veren ve ilk eşinden oğlu olan Jordon da 1092’de ölmüştü. Son eşi olan Adelaide’dan ise iki oğlu vardı ve bunlar da henüz idareyi ele alacak yaşta değillerdi. I. Roger’un kanla fakat aynı zamanda tevazuyla ve sabırla kurduğu Sicilya Kontluğu onun ölümünden sonra yok olabilirdi. Ya da en iyi ihtimalle kendi neslinden biri tarafından idare edilmeyerek ele geçirdiği topraklarda başka bir ailenin egemenliği altına girebilirdi.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Roger’un eşi Kontes Adelaide, burada erkin Roger de Hauteville’nin neslinden devam etmesini sağladı. Kont Roger’un üç eşinden sonuncusu olan Adelaide, Lagurialı Aleramid ailesinin bir üyesi olan Manfred del Vasto’nun kızıydı. 1075 yılında dünyaya gelen Adelaide, Kont ile evlendirilmişti. Kont Roger’un ölümü üzerine dul kalan Adelaide, iki küçük oğluna sırasıyla naiplik yapmak zorunda kaldı. 1101’den 1111’e kadar Sicilya ve güney İtalya’daki Calabria bölgesini onların adına yönetti³¹⁴. Hauteville hanedanının halefleri, artık Norman kanının yanı sıra Adelaide ile birlikte yarıya yarıya da İtalyan kanı taşıyor olacaklardı.

Adelaide, 1101’den 1105’e kadar oğullardan büyük olanı Simon adına naiplik yaptı. Ancak Simon 1105’te vefat etti. Bunun üzerine Simon’un küçük kardeşi olan Roger, Roger II. unvanıyla Kont olarak ilan edildi. Adelaide, 1105’ten 1111’e kadar da

³¹³ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 589.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 54.-Haskins, *a.g.e.*, s. 160.- Crawford, *a.g.e.*, s. 251.- Curtis, *a.g.e.*, s. 102.-Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm., s. 102.

³¹⁴ Alan V. Murray, “Adelaide del Vasto (d.1118)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 15.-Curtis, *a.g.e.*, s. 100.

II. Roger'in adına naiplik yaptı³¹⁵. Adelaide, Sicilya Kontluğunu çok kritik bir dönemden zor da olsa başarılı bir şekilde geçiriyordu. Soylu bir aileden geldiği için midir yoksa bu cesaret ve güç ona ilahi bir tevcih midir, bilinmez ama bunu başarmış olması Sicilya tarihi için kırılma anlarından birisidir.

Adelaide, ilk olarak hükümet merkezini Palermo'ya taşıdı ve bu dönem itibarıyla Palermo, Sicilya Kontluğunun idari merkezi oldu³¹⁶. Bununla birlikte Sicilya'nın genç Kontesi, Kudüs'ün Haçlı Kralı Baldwin³¹⁷ ile evlendi. 1113 yılındaki bu evlilik, bazı antlaşmalar karşılığında gerçekleşmişti. Buna göre; çok önemli bir detay olarak, Kudüs Kralı bu evlikten doğacak bir halefi arkasında bırakmazsa Kudüs Tacı, Adelaid'in oğlu ve Sicilya Kontu olan II. Roger'a geçecekti. Kudüs Kralı Baldwin, evliliği sadece bu şart karşılığında yapmamıştı. Adelaide'in oldukça yüklü bir çeyizini kabul ederek onunla evlenmişti³¹⁸.

Adelaide, 1117'de Sicilya'ya geri döndü ve 1118 yılında burada vefat etti³¹⁹. Adelaide'in geri dönmesine neden; Kudüs Kralı ve eşi olan I. Baldwin'in hastalanması ve Adelaid'dan arakasında bir halef bırakamıyor olmasıydı. Kralın bu hastalığını fark eden Baldwin'in kardeşi Eustace, Kral'a Adeliade'ı boşaması yönünde baskı yaptı. Sonuç olarak da Kral, Adelaide'ı boşadı. Eustace, Kudüs Tacının Sicilya Kontluğu'na geçmesine böylece engel oldu³²⁰. Kontes Adelaide, gerek Normanlar için gerek Hatueville hanedanı için ve gerekse de Sicilya için en iyisini yapmaya çalışmış gibi görünüyor. Kont Roger'un mirasını verilebilecek en mükemmel ellere teslim etmişti. Bu kişi Roger de Tancred'in küçük oğlu II. Roger idi.

Babasının mirasına sahip olan genç Roger, 1095 yılında dünyaya gelmişti³²¹. Babasından tecrübeyle yoluyla öğrenmesi gerekenler için çok fazla vakte sahip olamamıştı. Buna rağmen II. Roger, kendini geliştirebilecek kadar yeterli basirete sahip bir genç olarak karşımızda duruyor. Çünkü II. Roger, yaptıklarıyla babasını dahi

³¹⁵ Ahmad, *a.g.e.*, s. 54-55.-Moreno, *a.g.m.*, s. 185.-Hollister, *a.g.e.*, s. 160.-Barber, *a.g.e.*, s. 205.

³¹⁶ Ahmad, *a.g.e.*, s. 55.-Haskins, *a.g.e.*, s. 160.-Hunke, *a.g.e.*, s. 293.

³¹⁷ Baldwin, Boulogne Kontu II. Eustace'in üçüncü oğluydu. Soylu bir aileden gelen Baldwin, maceracı bir ruh haliyle şövalye oldu ve Norman Beylerinden Ralph of Tosny'nin kızı Godehilde ile evlendi. Ağabeyi Godfrey of Bouillion ve eşiyle I. Haçlı seferine katıldı. Suriye sahillerine varınca ağabeyinden ayrı bir şekilde savaşa tutuştu ve sonuçta Kudüs'ün ilk kralı olmayı başardı. Bk. Alan V.Murray, "Baldwin I of Jerusalem (d.1118)", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 132.

³¹⁸ Cahen, *a.g.e.*, s. 130.-Amari, *a.g.e.*, s. 335.- Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm, s. 124-126.

³¹⁹ Alan V. Murray, "Adelaide del Vasto (d. 1118)", *The Crusades Encyclopedia*, s. 15.- Curtis, *a.g.e.*, s. 112.

³²⁰ Alan V. Murray, "Baldwin I of Jerusalem (d.1118)", *The Crusades Encyclopedia*, s. 133.- Curtis, *a.g.e.*, s. 112-113.-Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 335.-Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm, s. 133.

³²¹ Wearn, *a.g.e.*, s. 34.-Curtis, *a.g.e.*, s. 100.

gölgede bırakacak bir idareci olacaktı. Devraldığı Sicilya Kontluğu'nu kısa süre sonra bir krallığa dönüştürecek ve egemenliği altındaki toprakların yüzölçümünü kat ve kat arttıracaktır.

II. Roger'un tahta çıkışı, Sicilya Norman Kontluğu için yeni bir dönemin başlangıcı anlamına gelir. II. Roger, Sicilya Norman Kontluğu'nu gösterişli ve bir o kadar da güçlü bir Krallık haline getirecektir. Bu nedenle buradan sonrasını ikinci bölümde sizlerle paylaşmayı uygun görüyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİCİLYA NORMAN KRALLIĞI

Normanlar, Hauteville kardeşlerin liderliğinde önce güney İtalya'da daha sonra da Sicilya üzerinde hâkimiyetlerini kurmayı başarmışlardı. Tartışılan konu ise onların birer istilacı olup olmadıkları veya bu topraklarda amaçladıkları şeylerle ilgilidir. Normanlar, bu tartışmalara Sicilya'daki faaliyetleriyle cevap vermiş oldular. Onlar sadece istila amacıyla hareket etmediklerini, çok daha ileri görüşlü olduklarını özellikle de Sicilya'da kanıtladılar. Böylesine bir kendini ispat etme çabasında başarının sahibi, hiç şüphe yok ki Hauteville Kardeşlerin küçüğü Roger de Tancred'dan başkası değildi. Bir kontluk olarak miras bıraktığı Sicilya'nın çok daha güçlü bir krallık olarak devam etmesinin temellerini oldukça sağlam bir şekilde atmıştı.

Öyle olmasaydı, onun ölümünden sonra ülkesini yönetecek yaşlarda olmayan çocukları ve onlara naiplik yapan dul eşi, Sicilya'nın ellerinden nasıl kayıp gittiğini izliyor olurlardı. Ama böyle olmadı. Norman kanı Hauteville hanedanının devamıyla Sicilya'daki hâkimiyetini sürdürdü. Bu güç, II. Roger ile kaldığı yerden daha da artarak büyüdü. II. Roger, yalnız babasının mirasını korumakla kalmadı o mirası daha da büyüterek Sicilya'yı kontluktan ihtişamlı bir krallığa dönüştürmeyi de başardı ve Sicilya'nın ilk Norman Kralı oldu.

2.1. Kont II. Roger'dan Kral II. Roger'a

“I.Roger'dan sonra iktidarı oğlu II. Roger devraldı. Bu kral devleti güçlendirdi, memleketi güzelleştirdi, adaleti ve güveni yaydı. Bunun sonucunda da diğer krallar ona itaat ettiler. Her yerden onun memleketine gelerek, onun güvencesi altında yaşamak istediler.”³²²

I.Roger, öldüğü zaman arkasında küçük yaşta iki oğul ve soylu ama dul bir eş bıraktığını daha önce söylemiştik. İlk olarak Sicilya Kontluğu tahtına I. Roger'un oğullarından büyük olanı, yani Simon geçti. Annesi Adelaid'ın naipliği ile 1101'den 1105 yılına kadar resmen Simon, fiilen Adelaide, Sicilya hâkimi oldu.

³²² el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 589.

Adelaide, bu dönemde çok ciddi hamleler yaptı. Kendilerine bağlı olan baronların isyanlarıyla karşılaştı. Bu isyancı baronlara karşı O, güç dengesini yakalamak için özellikle Müslümanlar'dan ve Greklerden yararlandı. Onların devlet teşkilatı içindeki sayılarını arttırdı. Bu sayede Grek ve Müslümanların desteklerinin devamını sağlamış oldu³²³. Daha önce de belirttiğimiz gibi hükümet merkezini Simon'un ölümüyle birlikte Mileto'dan Palermo'ya kaydırmişti. Bunu yapmaktaki amacı; Müslümanların ve Greklerin daha yoğun oldukları bu şehirde kendilerini daha güvende hissetmeleriydi. Adelaide, belli ki Norman kökenli olmaları nedeniyle Sicilya Kontluğu'nun tahtından Hauteville hanedanının alıkoyulma korkusu ve ihtimalini düşünerek bu hamleyi yapmıştı. Muhtemelen kendisinin dul ve çocuklarının da küçük yaşta olmaları nedeniyle Norman baronları iktidarı ele geçirmenin farklı yollarını arıyorlardı.

Sicilya'nın çocuk Kontu Simon on iki yaşındayken 1105 yılında öldü ve onun yerine kendinden küçük olan kardeşi Roger, yine annesinin naipliği ile tahta geçti. 1111 yılına kadar da annesinin naipliği altında kaldı. On altı yaşına gelince yani 1111 yılı itibarıyla II. Roger, hâkimiyeti tek başına eline almayı başardı³²⁴.

II. Roger, her ne kadar kendi ülkesinde Müslüman halkla yakın ilişkiler içinde olsa da İslâm topraklarına karşı yayılmacı bir politika izlemeyi de ihmal etmedi. Fakat bunu dini taassuptan uzak bir şekilde yapıyordu. Babası I. Roger, kuzey Afrika topraklarına yani İfrikiyye'ye saldırmak bir tarafa onlarla dostane ticari ilişkilerini istikrarlı bir çizgide sürdürmüştü³²⁵. II. Roger, döneminde bu politika yön değiştirecekti. Roger, tahta geçişinin ilk yıllarında İfrikiyye üzerine akınlar düzenledi. Roger'un İfrikiyye üzerine düzenlediği bu akınlarında iki komutanın adı ön plana çıktı. Bu komutanlar, Antakyalı George ve Christodulus isimlerindeki iki amiraldi. Antakyalı George³²⁶, daha önce Zirî Emir et-Temim'in hizmetinde bulunmuştu. Fakat 1112 yılında II. Roger'un hizmetine girdi. Bu amiral doğal olarak İfrikiyye kıyılarını çok iyi biliyordu. Norman donaması, bu iki amiral'in komutası altında Afrika ile Sicilya

³²³ Curtis, *a.g.e.*, s. 101.- Johns, *a.g.e.*, s. 63.-Amari, *a.g.e.*, s. 335-360.- Haskins, *a.g.e.*, s. 227.

³²⁴ Haskins, *a.g.e.*, s. 210.- Curtis, *a.g.e.*, s. 102. – Wearn, *a.g.e.*, s. 35.

³²⁵ Norman, *a.g.e.*, s. 144.

³²⁶ George'un babası Michael ve annesi Antakyalı Theodula idi. Babası Zirî Temim'in hizmetinde donanma kaptanlığı yapmıştı. Kendisi de babasıyla beraber Zirîlerin emrinde finanstın sorumluydu. Fakat Temim ölünce George, geleceğinden endişe ederek Sicilya Kralının yanına iltica etmişti. Müslümanlar, ona Abdurrahman derlerdi. Bk. Curtis, *a.g.e.*, s. 113-114.-245-246.- Hunke, bu iki amiralin de Arap kökenli olduğunu iddia ediyor. Christodolos'un daha önce Müslüman olduğunu ve adının Abdurrahman b. Nasrânî olarak belirtiyor. Kısacası Sicilya Normanların ilk iki amirali arap kökenli oluyor. Hatta George'u düşünürsek ilk veziri de yine bir Arap oluyor. Bk. Hunke, *a.g.e.*, s. 298-299.

arasında kalan bölümdeki Akdeniz’de mutlak üstünlük sağlayacaktı. II. Roger, saltanatının son altı yılına kadar Christodulus’u en önemli memuru olarak yanında tuttu. Christodulus, “Ammiratus” unvanıyla II. Roger’a hizmet verdi. Ancak 1131’de ölmesiyle birlikte George onun yerini aldı. Hatta onun başarılarının da ötesine geçmeyi başardı. O, emirlerin emiri olarak İbnü’l-Esir’in de belirttiği gibi Sicilya Krallığı’nda vezirlik (Chancellor) makamına kadar yükseldi³²⁷.

II. Roger’un yayılmacı politikaları, İfrikiyye Emiri Ali b. Yahya’yı rahatsız etmişti. Başlangıçta aralarında bir dostluğun ve bu iyi ilişkiye istinaden de diplomatik yazışmaların olduğunu İbnü’l-Esir’den öğreniyoruz. Ancak Roger’un değişen politikaları nedeniyle aralarındaki iyi ilişkinin kısa süre sonra bozularak yerini diplomatik olarak karşılıklı tehdit yazışmaları aldı. Bu durum karşılıklı restleşmeler ile devam etti. Her iki tarafın da bu tehditler karşısında askeri anlamda olası bir saldırıya karşı hazırlıklara giriştikleri anlaşılıyor³²⁸. Zaten II. Roger’un İfrikiyye sahillerine saldırması az sonra gerçekleşecekti.

II. Roger tarafında İfrikiyye üzerine yapılan ilk akınlar, 1118-1127 yılları arasında gerçekleşti. Yapılan akınların birçoğundan önemli sonuçlar alınamadı. Bu arada sarsılan Zırî otoritesi nedeniyle İfrikiyye’de güçlü olan bazı kabileler, kargaşa ortamı doğmasına neden olmuşlardı. Bu kargaşaya neden olan iki kabile ön plana çıkmıştı. Bunlardan biri Benî Hilâl, diğeri ise Beni Cemî kabilesiydi. Yahya b. Temim’in yer verdiği Benî Cemî kabilesine karşı oğlu Emir Ali b. Yahya bir saldırı düzenledi. Ali, bozulan siyasi ve sosyal düzeni yeniden kurmak amacıyla otoritesini bu kabileler üzerinde egemen kılmak düşüncesindeydi.

Bunun üzerine Benî Cemî kabilesi, Ali’ye karşı Sicilya Normanları’ndan yardım istedi. II. Roger’un, yukarıda belirttiğimiz gibi Ali b. Yahya ile karşılıklı olarak iyi ticari ilişkileri vardı. Buna rağmen, II. Roger, gelen yardım talebini geri çevirmedi ve karşılık olarak bir donanmayı İfrikiyye üzerine gönderdi. Ali’nin sefer öncesi tahkimat yapmış olması nedeniyle gelen bu Norman donanması başarısız olarak geri dönmek zorunda kaldı. Yukarı da değindiğimiz gibi ikili arasında bu konuyla ilgili olarak yazışmaların yapıldığını, Ali’nin sıkı ticari ilişkileri olan Sicilya Kontluğu’nu muhtemeldir ki gönderdiği mektuplarda uyardığını biliyoruz³²⁹.

³²⁷ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 55-56.- Curtis, *a.g.e.*, s. 113-114.

³²⁸ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 422.-Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 337.

³²⁹ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 422.- Loud, “Sicily in the Twelfth century”, *Cambridge Medieval History*, Vol. 4.2, Cambridge, 2008, s. 442.

Roger, tüm bunlara rağmen İfrikiyye üzerine donanma göndermekten geri durmamıştı. Yapılan bu yardımla birlikte II. Roger ile İfrikiyye emirleri arasında uzunca bir dönem sürecek olan düşmanlığın, başladığını görüyoruz. Karşılıklı olarak tehditlerin başlaması neticesinde de hem İfrikiyye emirlerinin hem de Sicilya Kontu II. Roger'un askeri hazırlık içersine girdiler. Her iki taraf da nihai bir savaş ile netice almayı planlıyor olmalıydı. Bu nedenle Ali, hemen kendi kıyılarında müttefik arayışına girişti ve Murabıtlar'a bir mektup göndererek Sicilya üzerine düzenleyeceği sefer için kendisine katılmalarını ve iş birliği yaparak ittifak kurmalarını talep etti. Bu girişim neticesinde II. Roger, belli ki kendisini ve topraklarını riske atmak istemedi ve bu ittifak karşısında teyakuzda kalarak beklemeyi tercih etti³³⁰.

II. Roger, tahta çıktığında Sicilya'da asayiş sağlanmış ve devlet organizasyonun neredeyse (Normanlardan önceki organizasyonun devamı olsa da) tamamlanmıştı. Yani babası Kont Roger gibi kılıcı elinde at sırtında savaş meydanlarında koşturması gerekmiyordu. Fakat annesi Adelaide'nin naipliğinden çıktığı andan itibaren giderek artan Norman Kontluğunun gücü, bu genç kontla birlikte büyümek arzusundaydı sanki. Belki de Sicilya halkının desteğini sağlamış olması, onda bir özgüven duygusu yaratarak kuzeydekiler gibi sahip olduğu güçle kontlukta krallığa ve sonra da imparatorluğa geçmek istiyordu. İlk ikisini başarmakla birlikte imparatorluk konusu bu gücün uzağında duruyordu. Yine de II. Roger'un emperyal duygulara kapıldığı, İfrikiyye üzerine yapmış olduğu saldırılardan anlaşılmalıdır. Fakat onun emperyal duyguları ve düşüncelerinin Roma veya Bizans'taki gibi olmadığı da kesindir. Onu böyle bir kalıba sokmak kanımızca yanlış olur. Yapmış olduklarını sahip olduğu ülke topraklarının stratejik konumuyla da ilişkilendirmek elbette mümkündür.

Ali b. Yahya'nın Murabıtlar'a yapmış olduğu teklif karşılığını buldu. Fakat Ali, 1122 yılında bu ittifakı şekillendirme ve yönlendirme şansına sahip olamadan vefat etti. Onun yerine oğlu el-Hasan b. Ali. Yahya geçti. el-Hasan babasının ölümüyle yarım kalan bu işi bitirmek istiyordu. Ali'nin sağladığı ittifak neticesinde Murabıtlar, kendilerine bağlı olan Benî Meymûn kabilesini el-Hasan'a yardım için gönderdiler. Murabıtların Emiri olan Ali b. Yusuf'a bağlı olarak 1122 veya 1123 yılında Calabria bölgesindeki Nicotra'ya üzerine bir donanma gönderildi. Bu donanma, şehri kuşattı ve yağmaladı. Şehir halkının büyük bir kısmı katledildi. Geri kalanların çoğunluğu ise esir alındı. II. Roger, bu saldırının arkasında İfrikiyye'deki düşmanlarının olduğunu

³³⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 422.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 56- Curtis, *a.g.e.*, s. 114.

anlamakta zorluk çekmedi. Buna karşılık vermek adına acil olarak hazırlıklara girişti. Eski savaş gemilerini tamir ettirdi. Yapılacak bu sefer için çok sayıda asker toplanmasını emretti. Kısa süre sonra Kont II. Roger, büyük bir ordu hazırlamayı başardı. Rivayetlere göre hazırlanan bu donanma 300 parça gemiden oluşuyordu.

Sefer hazırlıklarının düşmanları tarafından duyulmaması için Kont II. Roger, İfrikiyye'ye olan tüm gidiş gelişleri yasakladı. Yine de durumu fark eden Emir Hasan, bu sefere karşı koymak için hazırlıklarına başladı. Şehirleri koruyacak olan surları tamir ettirdi. Büyük bir ordu toplanması için emir verdi. Kısa sürede Arap ve Berberîler'den oluşan büyük bir ordu toplamayı başardı³³¹.

1123 yılında II. Roger, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, İfrikiyye üzerine Antakyalı George'un komutasındaki donanmayı sevk etti. Oldukça kalabalık olan bu donanmada çok sayıda asker ve İbnü'l-Esir söylediğine göre 1001 tane de at vardı. Bu rakam sağlıklı mıdır bilinmez ama at sayısının yüksek oluşu, donanma içerisinde çok sayıda süvari veya şövalyenin bulunduğu işaret eder. Bu donanmanın önemli bir bölümü, İfrikiyye kıyılarına ulaşmadan önce büyük bir fırtına sonucu yok oldu. Geriye kalan birlikler ise fırtınadan kurtularak Kavsara Adası'nı ele geçirip yağmaladılar. Daha sonra yollarına devam eden Normanlar, Mehdiye'ye vardılar. Ancak fırtınada verdikleri kayıplar nedeniyle kuvvetleri oldukça azalmıştı. Mehdiye'ye giremeyen Normanlar, ed-Damyas adlı kaleyi ele geçirdiler. Buradaki Müslüman halkı kaleden çıkardıktan sonra kendileri kaleye yerleştiler. Ancak el-Hasan'ın gönderdiği birlik onları kale içindeyken kuşattı. Temmuz ayının ortalarında gerçekleşen bu kuşatmada kale içine sıkışan Norman birliğinden birçoğu gemilerine geri dönüp açıklara çekildiler. Geri kalanlar ise 10 Ağustos 1123'te susuzluk ve açlık nedeniyle kale kapılarını açıp Müslümanlarla savaşmayı tercih ettiler. Kale içinde kuşatılan tüm Norman birliği Müslümanlar tarafından yok edildi. Bu birliğin son ferdine kadar hepsi öldürüldü³³². el-Hasan, Sicilya Normanları'na karşı büyük bir zafer kazanmıştı. II. Roger için ise tam bir hezimet anlamına geliyordu.

³³¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 484.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.- Ayrıca; Burada her iki tarafın da birbirilerinden kısa süre içerisinde haberdar olduklarını görebiliyoruz. Karşılıklı olarak istihbarat sağlanıyor olması muhtemeldir. Özellikle de Sicilya Krallığı'nda Müslüman-Arapların yoğun olarak bulunuyor olması ve Krallarıyla iyi ilişkiler içinde olmaları bu Müslümanlar arasında Kral'a istihbarat sağlama yönünde de destek verme olasılığı ihtimal dâhilindedir. Buna karşılık İfrikiyye Emirleri de böyle bir yolla istihbarat sağlamış olabilirler. Ayrıca iki ülke arasında sıkı bir ticari ilişki de söz konusuydu. Yapılan hazırlıklara dair haberlerin bu yolla da ulaşması mümkündür.- Curtis, *a.g.e.*, s. 115.

³³² İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 484-485.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.- Curtis, *a.g.e.*, s. 115.

Bu zaferin ardından İfrikiyye emirlerinin Sicilya Normanları'na karşı savunmadan saldırı durumuna geçtikleri anlaşılıyor. Bununla birlikte Sicilya Kontu II. Roger ise; artan İfrikiyye tehdidine karşı kendi krallığına müttefik bulma arayışına girişti. İfrikiyyeliler bu zaferden sonra oldukça cesaretlenmiş görünüyorlar. Çünkü 1127'de Benî Meymûn, tekrar Sicilya Norman Kontluğu sınırlarında görüldü. Bu defa Patti'ye saldırdı ve arkasından Catania'ya gözdağı vererek Syracuse'yi kısa süreliğine kuşatıp yağmaladılar. Buralardan çok miktarda ganimet ve tutsak alarak geri döndüler. Buna karşılık olarak da Sicilya Kontu II. Roger, Barcelona Kontu Raymond-Beranger' ile ittifak kurmanın yollarını aradı³³³. II. Roger, İfrikiyye'den gelen bu yağmacılardan oldukça tedirgin olmuşa benziyor. Çünkü Müslüma korsanlar, Akdeniz'de yeniden iş başı yapmışlardı.

Normanların Sicilya'yı ele geçirmeye başladıkları 1061 yılından bu yana Müslümanlar, ilk defa Normanlar'a karşı bir ilerleme sağlamışlardı. Kısa sürecek olan bu baskıya rağmen yeniden korkusuzca Sicilya karasularında gemilerini yüzdürüp Sicilya Kontluğu topraklarını yağmalayabiliyorlardı. II. Roger, bu mağlubiyetten sonra düşmüş olduğu durumun farkında olarak öylesine bir endişeye kapılmış görünüyor ki hemen bir müttefik bulma çabasına girişiyordu. O ana kadar Sicilya Normanlarının, birçok defa başka devletler tarafından destek almak amacıyla kapıları çalınmıştı. Şimdi kapı çalma sırası onlardaydı.

Roger, bu gelişmelerden sonra İfrikiyye emirleriyle ilişkilerinin seyrini değiştirmek zorunda kalarak onlarla dostluk kurmanın yolunu arayacaktır. Buna iki nedenden dolayı ihtiyacı vardı: Birincisi, üzerine gelen İfrikiyyeli Müslümanlarının baskısını kırmak, diğeri ise kuzeyde kendi kontluğundan daha üstün bir konuma sahip olmuş olan Apulia Düklüğü meselesidir. II. Roger'un büyük krallığını ihya edebilmesi için beklediği fırsat ayağına kadar gelmişti. İfrikiyye ile olan ilişkilerine tekrar dönmek üzere Roger'un Sicilya Kontluğu'nu nasıl krallığa dönüştürdüğünü ele alalım.

2.2. Sicilya Norman Krallığı ve Kral II. Roger

Roger Borsa'nın Apulia Dükü olan oğlu William 1127'de ölünce, buradaki baronlar, isyan başlattılar. Kısa sürede buradaki isyan kuzeyde Papa II. Honorius'u da tehdit etmeye başladı. Bunun üzerinde Papa Sicilya Kontu olan genç II. Roger'dan yardım istedi. Bu isyanı bastırmak üzere Apulia'ya geçen Roger, Papa'nın da teşvikiyle

³³³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.- Curtis, *a.g.e.*, s. 117.

Apulia'yı kendi kontrolüne alarak Apulia Düklüğü'nü de böylece ortadan kaldırmış oldu. I. Roger, daha önce de belirttiğimiz gibi Calabria bölgesini Roger Borsa'dan ona vermiş olduğu destek karşılığında diplomatik bir şekilde almayı başarmıştı. Fakat Normanlar ve Hauteville Hanedanı açısından Apulia Düklüğü statü olarak hem madden hem de manen çok önemliydi. Bu fırsatı iyi değerlendiren II. Roger, Apulia'yı da kendi egemenliği altına alarak Hauteville Hanedanının egemen olduğu iki ayrı yönetimi ve ayrıca toprakları tek elde toplamayı başardı (1128). Bu tarih itibariyle de II. Roger Sicilya Kontluğunun yanı sıra artık Apulia Dükü olarak da anılacaktır³³⁴.

Bu durum aslında Roma tarafından pek istenilen bir gelişme değildi. Hatta onların için korkulan bir düşüncenin gerçekleşmesiydi. Çünkü Papalık tarafından Sicilya Normanlarına, Grek ve Müslüman-Arap halkıyla olan ilişkilerinden, onların kültür ve yaşantılarına karşı toleranslarından, hatta devlet kademelerinde onlara verdikleri konumlardan; en önemlisi de I. Roger'dan beri Haçlı seferlerine karşı duruşlarından dolayı şüpheli bir gözle bakılıyordu. Avrupa'daki en önemli güçlerin belki başında Sicilya Normanları geliyorken bu oluşumun dışında kalışları Papalık tarafından gizliden gizliye bir öfkeye neden oluyordu³³⁵. Bu nedenle Sicilya Normanları'nın güney İtalya'ya geçmeleri demek Papalığın üzerinde bir baskı oluşması anlamına geliyordu. Ayrıca taleplerini karşılamayan ve kendi bildikleri doğrular çizgisinde hareket eden Sicilya Normanları'nın onlara ne faydası olacaktı? Öteden beri Papalığın siyasi otoritesini hiçe saydıkları gibi dini açıdan da davranışları bundan aşağı kalmıyordu. Normanların tüm bu davranışları bir araya konulduğunda onların samimi birer Hıristiyan olmadıkları dahi düşünülüyordu. Üstelik Sicilya'daki kiliselerin organizasyonunda Roma'nın değil Bizans kilisesinin etkisi vardı. Ayinler dahi Latince yerine Grekçe gerçekleştirilmeye devam ediyordu. Papa tarafından istenmemeleri için ortada birçok neden vardı.

Her tehdit altına girdiklerinde Normanlar'dan yardım istemekten de geri durmadılar. Daha önce Robert Guiscard'dan yardım alan Papa, bu kez de II. Roger'dan yardım talep etmişti. Normanların bu yardım taleplerine verdikleri olumlu cevaplarda dini açıdan duygusallık içinde olduklarını düşünmüyoruz. Bu düşüncemize dayanak olarak da daha önceki yardımlarında olsun veya haçlı seferlerine karşı duruşlarında

³³⁴ Falcandus, *a.g.e.*, s. 57.- Haskins, *a.g.e.*, s. 210.-Bazancourt, *a.g.e.*, 9. Bölüm, s. 160.- Curtis, *a.g.e.*, s. 117-120.

³³⁵ Curtis, *a.g.e.*, s. 122-123.

olsun dini duygularıyla değil kendilerinin ve ülkelerinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi tercih etmiş olmalarını gösterebiliriz.

Sicilya Normanlarının bu tavrı, II. Roger'un bu talep sonrasında hemen güney İtalya'ya koşması ve sonrasında Apulia Düklüğü'nü de kendi egemenliği altına almasından kolayca anlaşılmaktadır. Kısacası Sicilya Normanları, İtalya topraklarına her geçtiklerinde kendi hesaplarına yeni bir kazanımla geri dönmüşlerdi.

II. Roger, Apulia Düklüğü'nü de kendi egemenliği altına alınca Hauteville Hanedanından kimse onun üstündeki bir konumda kalmamış oluyordu. Babası I. Roger'un, Robert de Guiscard'ın ölümünden sonra yapamadığını oğul II. Roger yapmış oluyordu ki, bundan sonra II. Roger, haklı olarak kendisini Sicilya Kontu olarak değil Sicilya Kralı olarak görüyordu³³⁶. Bu düşüncesinin gerçekleşmesi için aslında önünde bir engel de kalmamıştı. Gücünün doruğuna çıkan genç Roger, Krallığının meşruiyetini sağlamak için papalık tarafından tacının giydirilmesine ihtiyaç duydu. Aslında kuzeydeki ülkelerde iktidarın kutsandıktan sonra meşru sayılması nerdeyse tüm hanedanlarda yerleşmiş bir olguydu. Bu Charlemange'nın Papanın elinden taç giymesinden sonra tam olarak yerleşmiş bir gelenektir. Tahtın takdis edilmesi ve kral olarak tacını Papanın elinden giymesi onun Avrupa üzerindeki saygınlığının artması anlamına geliyordu. Bu nedenle, Roger kendi tacını kutsayacak ve onu düşlediği krallığa kavuşturacak olan papayı da kendisi tayin etmeliydi. Sicilya'nın ve tüm güney İtalya'nın hâkimi olması onu bu işi gerçekleştirmesi konusunda cesaretlendiriyordu. Kaldı ki zaten Apulia Düklüğü'nü kendi idaresi altına almasıyla birlikte bu hakkı da kendinde görüyordu.

II. Roger, Papalık seçimlerine müdahil oldu. Papa İnnocent II ve Anacletus arasındaki seçimde Anacletus'tan krallığının onaylanması ve Papa olması durumunda onun tarafından taç giydirilmesi konusunda vardığı mutabakat neticesinde Anacletus'u seçimde destekledi³³⁷. Roger, seçim sonucunda istediğine ulaştı ve Anacletus Papa seçildi. Bunun ardından II. Roger, 1130 Noel'inde Papa Anacletus'un elinden tacını Palermo'da giydi. Papa onu ve tacını, "Tanrı'nın inayetiyle, Sicilya, Apulia ve Calabria'nın Kralı, Hıristiyanların koruyucusu ve yardımcısı, Büyük Kont Roger'un oğlu ve Halefi" olarak kutsadı³³⁸.

³³⁶ Falcandus, *a.g.e.*, s. 57.

³³⁷ Curtis, *a.g.e.*, s. 134-136.

³³⁸ Haskins, *a.g.e.*, s. 211.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 55.- Moreno, *a.g.m.*, s. 185.- Loud, "Sicily in the Twelfth century", s. 442.- Hare, *a.g.e.*, s. 375.- Curtis, *a.g.e.*, s. 136.- Bazancourt, *a.g.e.*, 10. Bölüm, s. 321.

II. Roger, artık siyasi açıdan Avrupa'da çok büyük bir güç haline gelmişti. Öyle ki papalık seçimlerine müdahale ediyor ve seçimlerin sonucu belirlenmesinde pay sahibi oluyordu. Bu durum, Hıristiyan dünyasında şaşkınlık ve aynı zamanda tedirginlik de yaratıyordu. Özellikle de bir zamanlar Bizans toprakları olan güney İtalya ve Sicilya'yı tek bir erkin elinde birleştirmesi ve daha önce amcası Robert Guiscard'ın kuzeye ve Balkanlar'a doğru ilerlemiş olması başta Bizans olmak üzere Almanları da tedirgin ediyordu. Bu nedenle Bizans ve Almanlar arasında Normanlara karşı olarak bir yakınlaşma oldu. Germen Kralı Lohtar ve ondan sonraki Kral Konrad ile Bizans İmparatoru İonnes arasında ittifak kuruldu. Bizans bu ittifakın içine Pisa şehrini de dâhil etmeyi başardı. Onlara bazı ticari imtiyazlar vermesi, bu ittifakın kurulması için yeterli oldu³³⁹.

II. Roger'un atalarından daha da öteye geçen bir şöhreti ve onların bırakmış oldukları mirasının üzerine koyduklarıyla bir anda birçok düşmanın da karşısında belirmesine neden olduğu söylenebilir. Başta kendisini oldukça güçlü ve güvende hisseden II. Roger'un saltanatının son zamanlarında duyduğu tedirginlik, yaşantısına ve politikalarına da yansıtacaktı. Devraldığı sakin ve huzurlu Sicilya, II. Roger'un ömrünün son zamanlarında halk üzerinde baskının arttığı ve huzurun bozulduğu bir ülke olacaktı.

O döneme kadar ülkesindeki huzur ve barış ortamı eskisinden daha da ileri bir seviyede devam etti. Daha önce de belirttiğimiz gibi dini özgürlükler konusunda bir sıkıntı yaşanmıyor, Kral halkına eşit muamelede bulunuyordu³⁴⁰. II. Roger da babası gibi sarayında özellikle Müslümanlardan seçilmiş görevliler bulunduruyordu. Sicilya'yı yöneten Hauteville ailesinin neden Müslümanlara bu kadar önem verdiklerini çok defa sorguladık. Birçok defa da bunun cevaplarını onların uygulamalarıyla ya da bizim değerlendirmelerimizle vermeye çalıştık. Normanların bu konudaki özgürlükçü yaklaşımlarının yanı sıra kendi erklerinin devamı için Ada'da yoğun olarak bulunan ve kültürel yönlerinin yanı sıra savaşçı kimlikleriyle de ön plana çıkan bu halka ihtiyaç duymuş olmalılar. Siyasi erk olan Normanların onlara karşı bu yaklaşımları karşısında Müslümanlar, genele bakıldığında Normanların bu tutumlarının aksine bir davranış sergilememişlerdi. Bu nedenle Normanlar, Sicilya'da Müslümanların varlığına ihtiyaç duymuşlardı.

³³⁹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 351.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 54.- Heyd, *a.g.e.*, s. 205.

³⁴⁰ Falcandus, *a.g.e.*, s. 58.

II. Roger, krallık tacını giydikten sonra edinmiş olduğu düşmanlarına karşı yine Sicilyalı Müslümanlar'dan oluşan oldukça kalabalık birlikler oluşturdu. Bu birlikleri kurmadaki asıl amacı; yukarıdaki açıklamalarımızda belirttiğimiz noktalar olmakla birlikte karşısında ittifak kuran ve düşmanlık edenlerin tamamının Hıristiyan olmalarıydı. Onlarla savaşmak dini açıdan riskli olacaktı. Çünkü daha önce amcası Robert de Guiscard, Bizans ile girdiği mücadelede böyle bir problemi ancak papanın verdiği icazet ile aşabilmişti. Kendi askeri de Hıristiyan olunca onları olası bir savaşa karşı tereddütsüz yürütmesi mümkün olamayabilirdi. Ancak Müslümanlar'dan oluşan birliklerin bu konuda bir çekince yaşamaları düşünülemezdi.

Üstelik papalık, gönülsüzce yarattığı Sicilya Krallığı'na karşı Germen İmparatoru'nu, Sicilya Kralını da Germen İmparatoru'na karşı kışkırtarak ikili bir politika izlemekteydi³⁴¹. Buradaki olası karşılaşmada en karlı taraf papalık olacaktı. Kuzeyinde ve güneyindeki bu güçlerin zayıflaması onlar üzerinde tekrar otorite kurmasına fırsat yaratabilirdi.

Harita 3. Sicilya Norman Krallığı-12. Yüzyıl (History of the Tyrants of Sicily, s. I)

II. Roger, kuzeyde bu başarılı atılımını yaptığı dönemlerde İfrikiyye ile ciddi bir problem yaşamadı. Kont, zaten 1127'den itibaren kuzeydeki gelişmeler karşısında dikkatini Apulia'ya odaklamış durumdaydı. Güneyde yaşanacak bir gerilim veya savaş

³⁴¹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 55.- İonnes Kinnamos, *a.g.e.*, 2001, s. 72.

onun yukarıda anlattığımız Kral olma yolundan sapması anlamına gelirdi. Roger, İfrikiyye ile arasındaki gerilimi tam zamanında sonlandırmayı başarmıştı.

1130'lu yıllar Roger ile el-Hasan'ın müttefik olduğu dönemlerdi. Daha önce çarpışan bu iki erk, nasıl oldu da tekrar iyi ilişki kurabildiler? Bu sorunun cevabını II. Roger'dan bahsederken kısmen vermiştik. Kral Roger, dini taassuptan uzak bir kişiydi. Hatta ülkesinde Müslümanlara karşı pozitif ayrımcılık yaptığı dahi söylenebilir. Bu nedenle İfrikiyye'ye karşı giriştiği askeri mücadele siyasi ve iktisadi çıkarlardan başkaca bir amaç taşııyordu. Yani Roger'un savaşları Suriye ve Anadolu toprakları üzerine yönelen Haçlı birliklerinden amaç ve düşünce olarak farklıydı. Bu farkı da Kral Roger'un izlediği politikalardan anlamak mümkündür.

1135 yılına geldiğimizde, Sicilya Normanları ile İfrikiyye Müslümanları arasında ilginç bir gelişmeye tanık oluyoruz. Bu gelişme, daha önce askeri olarak karşı karşıya gelmiş olan Kral Roger ile İfrkiye'nin Zırî Emiri el-Hasan arasında beklenmedik bir şekilde kurulan ittifak ve dostluktur.

Hammadîler'den Yahya b. Yusuf b. Abdulaziz, Mehdiye üzerine bir sefer düzenledi. Bu durum karşısında el-Hasan, müttefiki olan Benî Hilâl kabilesinden yardım aldı. Fakat bunun dışında, bizleri şaşırtan bir durum ise, Sicilya Kralı Roger'dan da yardım istemsidir. el-Hasan'ın bu talebine olumlu karşılık veren Roger, hemen bir donanma kuvveti oluşturarak el-Hasan'a yardıma gönderdi. Roger'un göndermiş olduğu yardım kuvveti yirmi parça gemiden oluşuyordu³⁴². İkili arasındaki dostluğun gelişmesinde, kuzeyde Sicilya Kralı'na karşı oluşmaya başlayan ittifakın rolü büyüktür. Bizans, Germenler ve Pisa gibi İtalya'daki bazı şehir devletlerinin kendisine karşı oluşturdukları şer ittifakından başka kendisine düşman tutmanın pek de faydalı olmayacağı kesindi. Böylece Kral, kendisine gelen bu talebi elini rahatlamak amacıyla akıllıca kullanmayı bilmişti. Ayrıca Roger'un göndermiş olduğu donanma kuvvetini meşhur amiral Antakyalı George, komuta ediyordu³⁴³.

Hammadîler tarafından oldukça ciddi bir boyutta kuşatma altın alınan Mehdiye şehri ve civarında önemli çarpışmalar meydana geldi. Ancak el-Hasan ve destekçileri, bu kuşatmaya karşı koymayı başardılar. Hammadîler'den Mutarrıf, karadan yenilgiye uğrayınca denizdeki mücadeleye yöneldi. Fakat el-Hasan, emrindeki müttefik birliklerini doğru bir şekilde komuta etmeyi başardı. Norman donanması, el-Becâye

³⁴² İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 38.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.- Curtis, *a.g.e.*, s. 248.

³⁴³ Curtis, *a.g.e.*, s. 248.

hâkiminin gemilerini kuşatıp ele geçirdi. Fakat el-Hasan'ın talimatıyla bu gemiler, serbest bırakıldılar. el-Hasan, bu uygulamalarıyla düşman kuvvetlerinin önünde hem askeri hem de manevi olarak zafer kazandı. Mutarrıf, bu kuvvetler karşısında daha fazla dayanamadı ve birliklerini toplayarak geri çekilmek zorunda kaldı³⁴⁴. Daha önce de belirttiğimiz gibi Zırîlerin güçleri 1130'larla ile birlikte zayıflamaya başlamıştı. 1135'te meydana gelen savaş, bunun en güzel kanıtıdır. Tek başına Hammadîler'e karşı koyamayacağını anlamış bulunan el-Hasan, Benî Hilâl kabilesinden destek almanın yanı sıra Sicilya Normanları'dan da destek istemek zorunda kalmıştı.

Kral Roger, daha önce iki düşman olarak savaşmış olduğu el Hasan'ın bu yardım talebine hayır dememişti. Elbette bunun nedenleri vardı. Kral Roger, el-Hasan karşısında geri çekilmek zorunda kaldığı halde onun varlığını sürdürmesi için şimdi ise askeri yardım gönderiyordu. Öyle anlaşılıyor ki Kral Roger, karşısında yeni bir düşman bulmaktansa mevcut olanı dosta çevirip onunla ilişki kurmanın daha akıllıca olacağını düşünmüştü. Ayrıca bu yardımı karşısında ondan birçok tavizi almak daha kolay olacaktı.

Sonuç olarak II. Roger'un düşündüğü oldu. İbnü'l-Esir'den edindiğimiz bilgilere göre de Kral Roger, el-Hasan'a yapmış olduğu yardım karşılığında onunla bir de antlaşma yapmıştı³⁴⁵. Bu antlaşma muhtemeldir ki, ticari birçok imtiyazı da içeriyordu. Ayrıca Zırî el-Hasan'ın egemenliği dışında kalan toprakların yağma veya ele geçirilmesi durumları da ele alınmış olmalıydı. Çünkü bu tarihten sonra Normanlar, İfrikiye üzerinden gelen korsan saldırılarını bertaraf etmek bahanesiyle İfrikiye sahillere saldırıp duracaklardı.

1135 yılı içinde İfrikiye kara sularında hareket etme serbestîsini alan Sicilya Kralı, ilk olarak Cerbe Adası'na göz dikti ve buraya bir donanma sevk etti. Yine İbnü'l-Esir'den edindiğimiz bilgilere göre bu adanın halkı, Zırîlerin egemenliği altına girmeyi reddetmiş ve kendi başına buyruk bir hayat yaşamaktaydı. Bunlara ilave olarak da aynı zamanda karşılarında korsanlık yapmakla meşhur olmuş bir ada halkı da vardı. Sicilya Normanları'ndan oluşan kalabalık bir donanma kuvveti, Cerbe Adası'nı kuşattı. Gemiden inen çok sayıda Norman Şövalyesi, kısa sürede adayı karadan da kuşatmaya başladılar. Ada halkı, kuşatmaya karşı koymaya çalışsa da karşı duranların birçoğu Norman Şövalyelerinin kılıçlarıyla can verdiler. Adada yaşanan kanlı çarpışmalardan

³⁴⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 38.- Curtis, *a.g.e.*, s. 249.

³⁴⁵ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 38.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.

sonra Normanlar, Cerbe'yi ele geçirdiler. Normanlar, çarpışmalar sonucunda birçok esir ve ganimet ele geçirdiler. Geriye kalan ada halkı ise, Kral Roger'dan hayatları ve malları için emân aldılar. Roger, buna karşılık onları vergiye ödemeye yüksek ihtimalle “cizye” ödemeye tabi tuttu³⁴⁶.

Kral Roger, bu an itibariyle ne yaptığını, asıl hedefinin ne olduğunu iyi biliyor gibiydi. Cerbe Adası'nın ele geçirilmesiyle artık kuzey Afrika sahillerine doğru yelken açmanın vakti gelmiş oluyordu. Fakat bu dönemler boyunca Zırî el-Hasan'ı rahatsız etmek bir yana onunla müttefikliğini sürdürmeye devam etti. Hatta onun savaş gemilerini tamir ediyor ve donanmasında gemi sayısının artması için ona yardımda bulunuyordu³⁴⁷. Kral, el-Hasan ile muhtemeldir ki kuzey Afrika üzerindeki toprakları paylaşmak adına ittifak kurmuştu. Bu sulara Sicilya Normanları süper güç olarak dolaşmakta, el-Hasan da yine anlaşılıyor ki bu gücün koruması altına kalarak varlığını sürdürmektedir.

1143'ten sonra Kuzey Afrika kıyılarına Norman akınları sürekli hale geldi. Normanların ilerleyişi karşısında Zırîlerin sessiz kalmalarını, daha iyi anlayabileceğimiz bir diğer olay ise 1143 yılında gerçekleşti. Zırîler'e karşı bağımsızlığını ilan etmiş olan Benî Matrûh kabilesinin elinde bulunan Trablusgarp'ta halk el-Hasan'a karşı isyan etmişti. Bununla da yetinmeyerek kendilerine bir lider de seçmişlerdi. Şehir, onun şefliğinde idare olunuyordu. Burası saldırıldığında tam da Zırîlerin ses çıkarmayacakları bir yerdi. Kral Roger, bunun üzerinde Trablusgarp üzerine bir donanma gönderdi. 25 Haziran 1143 günü şehri kuşattılar ve savaşıma başladılar. Trablusgarp surlarını delmeyi başaran Normanlar, daha sonra karşılarında yardıma gelen Arap kuvvetlerini buldular. Bunun üzerine şehir halkıyla birleşen bu Araplar, Normanların kuşatmayı kaldırmalarına ve apar topar kaçmalarına neden oldular. Norman donanması büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı. Geri çekilirken arkalarında bıraktıkları silahları ve ağırlıkları buranın halkı ve yardıma gelen Araplar tarafından yağmalandı³⁴⁸.

Bu seferin dönüşünde ise Hammadîler'in elinde bulunan Cicelli (Cayla) limanına saldıran Normanlar, bu limanı yakıp yıktılar. Şehir halkı, buldukları yerleri terk edip daha korunaklı olduğunu düşündükleri dağlara çekildiler. Normanlar, buradan

³⁴⁶ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 38-39.

³⁴⁷ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 38.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.

³⁴⁸ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 88-89.- İbnü'l-Esir'in bu olayı anlatırken kurmuş olduğu cümlelerden Kral Roger'un Trablusgarp üzerine göndermiş olduğu bu donanmanın, el-Hasan'ın yardım talebi üzerine gönderildiği gibi bir izlenim ediniyoruz. Bunun yanı sıra bu saldırıyla Kral'ın da kuzey Afrika kıyılarına olan bakış açısını anlamak mümkün olmakla birlikte onun da hedeflediği bir saldırı olduğu kanısındayız.

çok sayıda esir de aldılar. Ayrıca Yahya b. el-Aziz el Hammâd tarafından yaptırılan köşkü de yaktıktan sonra buradan çekildiler³⁴⁹. Kral Roger, Zirîler'in düşmanlarına karşı yürüttüğü bu saldırılarla hem Emir el-Hasan'ı rahatsız etmemiş oluyor hem de yavaş yavaş İfrikiyye sahillerine yerleşmeye çalışıyordu. Sicilya Normanları bu şekilde çok akıllıca bir politika takip ediyorlardı. Bize göre Kral Roger, kontlukta krallığa geçişiyle bu unvanı ve tacını hak ettiğini bu yolla ispatlamış oluyor.

Kuzey Afrika üzerine Norman saldırıları, durmaksızın devam ediyordu. Üstelik Kral Roger'un akıllıca bir dış politika yürütmesiyle kuzey Afrika topraklarında el-Hasan ile kurulan ittifak da korunuyordu. Bu sayede Kral, çok fazla düşman edinmeden ve de en önemlisi, ona karşı koyacak ittifakların oluşması izlenen bu politikayla engellenmiş oluyordu. 1144'te Normanlar, Baraşk ve Kerkenna adalarına da saldırdılar.

1146 yılında Trablusgarp'ı ele geçirmeyi aklına koyan Kral Roger, büyük bir donanma kuvvetini buraya sevk etti. 15 Haziran 1146 yılında Trablusgarp'a ulaşan Norman donanması şehri hem denizden hem de karadan kuşattı. Şehir halkı Normanlar'a karşı önemli bir mukavemet gösterdi. Kuşatmanın üçüncü gününde beklenmeyen bir olay gerçekleşti. Trablus halkı, Norman donanması oraya varmadan önce Benî Metrûh kabilesi ile Murabıtlar arasında bir anlaşmazlık baş göstermişti. Norman kuşatması sırasında ise iki kabile arasında çatışma çıktı. Surların üzerinde kaleyi savunacak kimse kalmayınca Normanlar, surları aşmayı başardılar. Bu boşluğu iyi değerlendiren Normanlar, şehre girip kılıç zoruyla şehir halkını teslim olmaya mecbur bıraktılar. Kadınlar ve çocuklar esir alındı. Kaçabilenler ise yakınlarda bulunan Arap veya Berberî kabilelerine sığındılar. Şehir halkının Normanlar'dan can, mal ve inanç özgürlüğü talebi daha önceleri olduğu gibi Normanlar tarafından kabul olundu. Ardından herkese emân verildiği duyuruldu. Bunun üzerine şehirden kaçanlar da geri döndüler³⁵⁰. Normanlar, Sicilya Müslümanları'ndan öğrendikleri cizye uygulamasını burada da geçerli kıldılar. Amiral Antakyalı George, bölge halkına verdiği emân ile bu haktan yararlanmalarını sağladı³⁵¹. Daha önce Müslümanlar tarafından uygulanan bir sistemin kendilerine Hıristiyan bir devlet tarafından uygulanması buranın halkı için çok ilginç bir durumdur. Sicilya Normanları, bu uygulamalarıyla bizce övgüyü hak ediyorlardı. Her ne kadar İbnü'l-Esir, her adlarını andığında onlara lanet getirirse de.

³⁴⁹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 89.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 57.

³⁵⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 102.- Curtis, *a.g.e.*, s. 250.

³⁵¹ Curtis, *a.g.e.*, s. 250-251.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 57.

Normanlar, Sicilya'da öğrendikleri İslam devlet geleneğini egemenliklerini kurdukları her yerde uygulamaya gayret gösterdiler. Bunu şimdiye kadar gayet açık bir şekilde görebiliyoruz. Aslına bakılırsa Normanlar, İslâm adaletinin bir başka boyuttaki temsilcileriydiler. Buna karşı fikirleri de kısmen kabul edebiliriz belki ama uygulama esasına bakıldığında zaman yukarıda anlattıklarımız, İslam hukukunun temsili değil midir? Tabii bir tek farkla; uygulandığı toplum İslam toplumdur. Fakat gayri Müslim bir erk tarafından o yıllarda daha iyi bir yönetim veya idari hukuku da düşünülebilir mi? Bize göre cevap çok basit: tabii ki hayır.

Trablusgarp'ın ele geçirilmesi, Sicilya Norman Krallığı'nın gerçek anlamda Müslüman-Arap topraklarına ayak basması olarak kabul olunabilir. Sicilya her ne kadar Müslümanların egemenliğinde kalsa da onların buraya geldikleri ana vatanları kuzey Afrika topraklarıdır. Kral Roger, ise bu politikalarla Krallığı'nın sınırlarını Avrupa'dan Afrika'ya kadar genişletmiş oluyordu. Roger, artık iki kıta üzerinde egemen olmuştu.

Martino Mario Moreno, "*Sicilya'da Müslümanlar*" adlı makalesinde II. Roger'un Trablusgarp'ı ele geçirmesiyle alakalı olarak yaptığı yorumda "*Trablusgarp'ı ele geçirerek bir İslam imparatorluğu kurdu.*"³⁵² demektedir. Genişleyen sınırları ile Sicilya Norman Krallığı, devlet mekanizması olarak İslam Devlet geleneğine sahip olsa da sonuçta erki elinde bulunduranlar Normanlar'dı. Papa'nın elinden tacını giyerek tahtını kutsatan bir kralın İslam imparatorluğu kurması mümkün değildir. Eğer bu cümlesini II. Roger'a hayranlığını dile getirmek amacıyla yazdıysa anlam bakımından yetersiz olduğunu belirtmekte fayda var.

Kral Roger, kuzey Afrika topraklarındaki varlığını gün geçtikçe artırıyor. Mehdiye Hâkimi olan el-Hasan ile yapmış olduğu anlaşmalar bağlamında nüfuzunu Tunus topraklarına kadar yaymayı başarıyordu. Hatta Tunus'ta kendisi tarafından atanan bir de gümrük memuru bulunmaktaydı. Müttefiki olan el-Hasan'a borç vererek onu kendine bağımlı hale getirmişti. Ancak İfrikiyye topraklarında egemenliğini arttırdıkça burayı tamamen ele geçirmesinin önündeki tek engel, müttefiki olan Zırî Emiri el-Hasan kalıyordu. Roger'un bu dostluğa artık ihtiyacı kalmadığı andan itibaren onunla arasındaki ittifakı bozacak bir bahane bulması gerekiyordu. Kâbis şehrinde bir gurup gaspçı idareye el koyunca, burada bulunan Benî Cemî kabilesi, el-Hasan'a

³⁵² Moreno, *a.g.m.*, s. 185.

başvurdu. Kabîs şehrindeki bu gaspçılar ise bu durum karşısında Sicilya Kralı'ndan yardım talep ettiler³⁵³.

el-Hasan kısa süre içinde Kâbis şehrine müdahale ederek buradaki gaspçıları, etkisiz hale getirdi ve onları idam ettirdi. Kendisinden yardım dileyen gurubun müttefiki tarafından bu şekilde cezalandırılması Kral Roger'a el-Hasan ile devam eden dostluğunu ve ittifakını bozma fırsatını da böylece vermiş oldu. Kral, meşhur amirali Antakyalı Goerge komutasında bir donanmayı Mehdiye üzerine gönderdi. Mehdiye'yi ele geçirmeyi kararlı bir şekilde tasarlamış olduğunu, bu donanmanın direkt olarak Mehdiye üzerine gitmesinden anlayabiliyoruz. George, Mehdiye şehrini kısa süre içinde ele geçirmeyi başardı. Şehir halkı daha önce olduğu gibi Normanlar'dan emân³⁵⁴ dilediler. Onların bu talebi öncekiler gibi karşılığını buldu. Şehir halkının can, mal ve inanç özgürlüğü onların ödeyecekleri cizye vergisi karşılığında garanti altına alındı. Ancak Mehdiye şehrinin düşüşüyle birlikte burada yaşan birçok Müslüman, şehri terk etti. Şehrin Zirîler dönemindeki canlılığı giderek kayboldu. Mehdiye bir daha önceki dönemlerdeki gibi bir hayata sahip olamadı³⁵⁵.

Normanların şehri ele geçirmesinin ardından Zirî Emiri el-Hasan b. Ali es-Sanhâcî, Benî Hilâl Emiri Muhriz b. Ziyâd'a sığındı. Böylece el-Hasan, Zirîlerin son emiri oldu. el-Hasan daha sonra Muhahhidlerin kurucusu olan Abdülmümin el-Kûmî'den yardım istedi. Fakat Abdülmümin'in bu talebe karşılık vermesi, 1160 yılından önce olamayacaktır. Bu tarihe kadar da Mehdiye şehri Normanların egemenliği altında kalmaya devam edecektir³⁵⁶.

Böylece Kral II. Roger, Norman egemenliğini kısa sürede Sicilya ve İtalya topraklarından başka kuzey Afrika'ya kadar genişletmiş oldu. 1148 yılı içinde Kral Roger, kuzey Afrika topraklarındaki kıyı şehirlerini birer birer ele geçirmeye devam etti. Sûs, Kâbis ve daha birçok şehir ele geçirilirken Kral Roger'un büyük Amirali Antakyalı Goerge de 1152'de öldü. 1153 yılına geldiğimizde Tunus'un bir bölümü ve bir veya iki şehri hariç tüm sahili Normanlar tarafından işgale uğramıştı. Bunların

³⁵³ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 111-112.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 56

³⁵⁴ "Emân", İslam devlet geleneğinde ve hukukunda feth edilen topraklarda yaşayan halka verilen bir takım hakların garanti altına alındığı resmi belgelerdir. Bu belgeler İslam hukukuna göre düzenlenirdi. Sicilya Normanları da İslam devlet geleneğini sürdürdükleri için bu uygulamayı özellikle ele geçirdikleri Müslüman topraklarındaki yerleşik halka uygulamışlardır.

³⁵⁵ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 111-112.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 56.- Ahmed Kavas, "Mehdiye", *İA, TDV*, c. 11, Ankara, 2003, s. 387.- *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 5, s. 226.

³⁵⁶ Kavas, *a.g.e.*, s. 387.- Haskins, *a.g.e.*, s. 222.- Norman, *a.g.e.*, s. 144.-G.A. Loud, "Sicily Kingdom", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 1105.

tamamı üzerinde Sicilya Krallığı egemenliğini kurmayı ve onların itaatini sağlamayı başardı. Kral Roger bu tarih itibariyle “Sicilya Kralı” unvanının yanına “İfrikiyye Kralı” unvanını da ekledi. O artık sadece Sicilya ve güney İtalya’nın değil aynı zamanda İfrikiyye’nin de kralı olmuştu. Kral Roger, buradaki Müslüman halkı da Sicilya’dakilerden farklı bir muameleye tabi tutmadı. Ele geçirdiği şehirlerin tahrip edilen kısımlarının tamirini sağladı. Özellikle ticaret merkezlerinin yeniden tüccarlar açısından cazip hale gelmesi için çalışmalar yaptı. Şehir halklarına geniş hürriyetler tanıdı. Onların hukuk sistemlerinin devamını, bizzat kendisinin atadığı kadılar tarafından sağladı³⁵⁷.

Kral II. Roger, İfrikiyye kıyı şehirlerini ele geçirirken Roma veya Bizans’inkilerden farklı bir sistemi uyguluyordu. Bu yaklaşım kendisinden önce babası Kont I. Roger tarafından da uygulanmıştı. İki yüzyıla yakın bir süre Müslümanların idaresinde kalmış olan Sicilya’nın ele geçirilmesini tamamladıktan sonra kendisine karşı Müslüman ahalinin, ciddi bir isyan teşebbüsünde bulunmaması hatta ve hatta onun ordusunda asker olarak görev alıp onun için savaşmaları bakımlarından. Roger’un bu yaklaşımın nedenli önem taşıdığını göstermektedir. Bu sayededir ki Normanlar, Sicilya dışındaki Müslümanların elinde bulunan topraklara saldırırken Sicilya’daki Müslümanlar, onlara karşı bir isyanda bulunmamışlardı. İzlenen politikanın başarılı tecrübelerinden dolayıdır ki ele geçirdikleri yeni bölgelerde de bu politikayı uygulamaya devam ettiler.

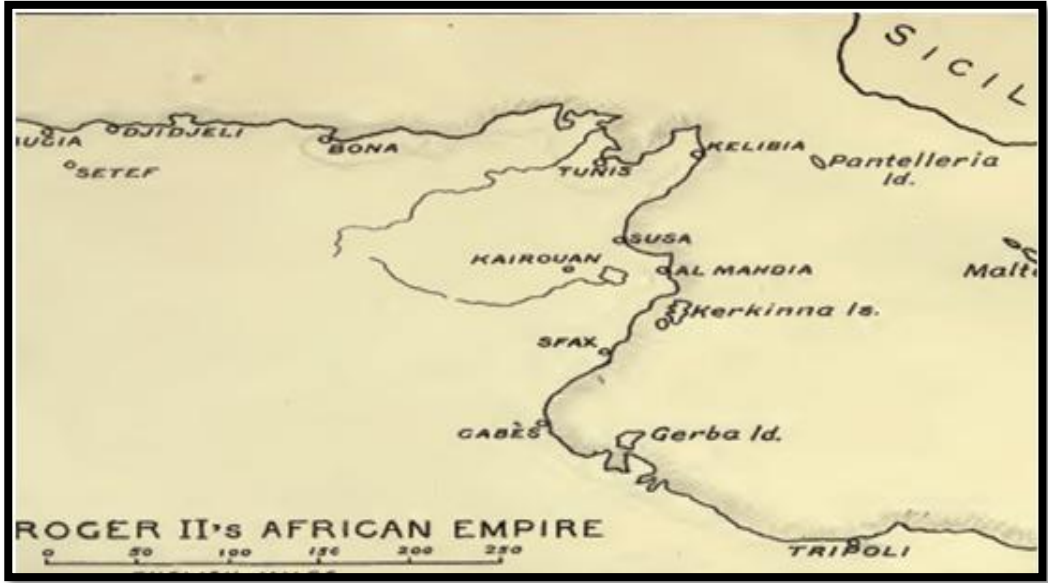
Tabi İfrikiye sahillerini ele geçirmekle beraber Sicilya Krallığı, Fatımîlerle doğal olarak komşu durumuna gelmişti. Kral Roger, Fatımîlerle çatışmak yerine ilişkilerini iyi tutma yolunu tercih etti. Mısır gibi Akdeniz ticaretinin önemli bir merkezi durumunda bulunan bu devlet ile kurulan iyi ilişkiler, ticari açıdan her iki tarafın da memnun olacağı türdendi. Siyasi ve askeri başarılarının devamında sadece ticareti hedefleyen bir politikanın üreticisi ve takipçisi Sicilya Kralı II. Roger idi. Dönemi itibariyle böyle bir politikayı takip edecek görünürde pek kimse de yoktu.

Sicilya Krallığı’nın ticaret ağını eline geçirmesi ve özellikle Sicilya üzerinden tahıl ticaretinin tekeline alması kuzey Afrika sahillerindeki düşmanlarının artmasına ya da en azından mevcut olanların düşmanlıklarının içten içe devam ettirmelerine neden oluyordu. Bu durum, Kralın ele geçirdiği toprakların bir bedeliydi. Normanları kuzey Avrupa’dan güneye, İtalya ve Sicilya’ya hatta İfrikiyye sahillerine çeken cazibe de bu

³⁵⁷Falcandus, *a.g.e.*, s. 57.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 57.- Curtis, *a.g.e.*, s. 251.

değil miydi? Ya da Haçlı seferlerindeki askerlerin kılıçlarının kımına saklanan ruhları dindar bir Hıristiyan'dan çok, zenginlik peşinde koşan birer maceraperestlerdi. Akdeniz'de hiç kimse bu zenginliğin farkında olmadan veya ona imrenmeden var olmayı başaramamıştı. Tarih onların Akdeniz'deki serüvenlerinin detaylarını işlemeye devam ediyordu.

Kral Roger, güneyde İfrikiyye topraklarıyla meşgul olmaktan başka Bizans ile de mücadeleye girmişti. Daha önce II. Roger'un siyasi gücünü artırıyor olması nedeniyle yalnız güneydeki Müslüman-Arap emirliklerinin değil aynı zamanda kuzeyde ve doğuda Hıristiyan devletlerin de ona karşı tedirginlik duyup korku içine girdiklerini söylemiştik. Özellikle Bizans, bunlar arasında daha özel bir konuma sahiptir. Her şeyden önce hâlâ Sicilya ve güney İtalya Bizans nüfuzunun var olduğu bölgelerdi. Bundan da öte Büyük Roma'nın mirasçısı olarak kendini kabul eden Bizans'ın Sicilya ve güney İtalya topraklarına karşı duyduğu özlem sadece hissi değil aynı zamanda siyasiydi. Herşeyden önce sadece bu sebep, Bizans ile Sicilya Krallığı'nı karşı karşıya getirmek için yeterliydi. II. Roger'un amcası Apulia Dükü Robert de Guiscard, Balkanlar'a daha önce çıkarma yapmış, hatta İmparator Alexios Komnena'yı mağlup etmişti.

Harita 4. II. Roger'un Sicilya Krallığı'na kattığı İfrikiyye'deki toprakları-
(Curtis, *Roger of Sicily*, s. 262.)

Ayrıca 1107-1108 yıllarında Normanların, tekrar Bizans üzerine gerçekleştirdikleri saldırılara şahit oluyoruz. 1105 yılında annesi Adelaide'nin naipliği

altında II. Roger'un tahta geçtiğini de hatırlayalım. Her ne kadar bu saldırının içinde yer almamış olsalar da Sicilya Normanları, Bizans için hep bir tehlike olarak var olmaya devam edeceklerdi.

Sicilya Kontu I. Roger'un yeğeni ve Robert de Guiscard'ın oğlu olan I. Bohemond Haçlı seferine katılmış ve Antakya'yı ele geçirmeyi başarmıştı. I. Haçlı seferi esnasında Haçlı şefleri arasında baş gösteren anlaşmazlıklardan dolayı en fazla Bizans etkilenmişti. Hatta sonuçları bakımından Bizans için bu seferin zararlı olduğu dahi söylenebilir. I. Bohemond ile Bizans İmparatoru'nun Antakya'dan sebep aralarının açılması çok da tesadüfî olmasa gerektir. Çünkü babası olan Robert de Guiscard'ın yanında Bizans birliklerine karşı Balkanlar'da savaşanlar arasında Bohemond da vardı. Bohemond Bizans'la tekrar karşı karşıya gelmesinin üzerine 1107 yılında İtalya'ya geri döndü ve Bizans üzerine saldırmak amacıyla hazırlık yapmaya koyuldu. 1107 Ekim ayında Bohemond, daha önce babasının zamanında olduğu gibi Balkanlar üzerinden Bizans topraklarına çıkarma yaptı. Tıpkı babası gibi Dyrrhakhion surları önünde Bizans kuvvetleriyle karşı karşıya geldi. Ancak sonuç 25 yıl önceki gibi olmadı. Bizans kuvvetleri onu mağlup etmeyi başardı. Bohemond bunun üzerine Bizans imparatoru Aleksios'a tabi olduğunu bildirdi. Böylece I. Bohemond, Antakya Haçlı Devleti'nin Bizans İmparatorun vassalı olduğunu kabullendi. Ayrıca askeri anlamda da İmparatorun tüm düşmanlarına karşı yardım sağlayacağına dair söz verdi ³⁵⁸. Kısacası artık Normanlar'ın adını duymak dahi Bizans'ı rahatsız etmeye yetiyordu.

II. Roger'un Sicilya tahtında geçirdiği dönem boyunca Bizans tahtı, üç imparator³⁵⁹ gördü. Ancak o, özellikle II. İonnes (1118-1143) ve I. Manuel (1143-1180) ile karşı karşıya gelerek mücadele etti. II. Roger'un liderliğinde güçlenen Sicilya Kontluğu daha sonra krallığa dönüşürken, hem siyasi hem iktisadi hem de askeri alanlarda hızlı bir gelişme gösteriyordu ki, bu durum Avrupa'da Bizans'ın da katıldığı hatta başı çektiği bir guruplaşmanın oluşmasına neden oldu.

Bizans İmparatoru II. İonnes, Normanlar'a karşı Alman Kralı Lothar ile ittifak kurmayı başardı. Lothar ile kurmuş olduğu ittifakı onun ölümünden sonra III. Konrad

³⁵⁸ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 337-338.- Komnena, *a.g.e.*, s. 393-438.- Loud, " *The Kingdom of Sicily*", s. 1105.-Anna Komnena, Bohemond ile babası İmparator Alexios arasında gerçekleşen bu mücadeleden oldukça detaylı bir şekilde söz ediyor. Bohemond ile ilgili olarak çok değerli bilgileri Anna Komnena'nın Alexiad'dan öğrenmek mümkün. Bk. Alexiad, s. 393-438.

³⁵⁹ II. Roger'un saltanat dönemine sırasıyla Alexios Komnena, oğlu ve halefi olan İonnes ve onun oğlu aynı zamanda da halefi olan Manuel Bizans tahtına çıktılar. Komnena ailesinden Bizans'ı yöneten en önemli isimler bunlardı.

ile de devam ettirdi. Bu ittifaka Bizans'ın verdiği imtiyazlar doğrultusunda İtalya'dan Pisa da katıldı. Aslında Bizans, hem batıda hem de doğuda Normanlar'dan ve onların faaliyetlerinden endişe duyuyordu. Özellikle Antakya Haçlı devletinin varlığından dolayı daha en başından beri önce Bohemond'un sonra da Tancred'in ³⁶⁰ faaliyetlerinden dolayı muzdarip olmuştu. II. İonnes, Bizans'ın doğu toprakları üzerinde hem Haçlılar'la hem de Türkler'le mücadele içindeydi. Batı tarafını kurmuş olduğu bu ittifakla garanti alarak tüm enerjisini doğudaki sorunlara ayırmayı planlıyordu. İmparator İonnes, Normanlar'a karşı Avrupa'da istediği ittifakı sağlamışken, doğu topraklarında yine onlarla mücadele içindeydi. İmparator, Bizans'ı saran bu karabulutların altında 1143 yılında düzenlenen bir suikast sonucu öldürüldü Ancak ölürken arkasında özellikle Sicilya Normanları'na karşı sağlamış olduğu güçlü bir ittifak antlaşmasını da bırakmış oldu³⁶¹.

Bizans, Normanlar karşısında bazı siyasi ve askeri önlemler almaya çalışırken Sicilya'nın zeki Kralı II. Roger da boş durmuyordu. O da Bizans'a karşı Avrupa topraklarında müttefik arayışına girdi. Gücünün zirvesine çıkan Sicilya Kralı, hem olası bir Bizans ve daha yakınında duran Germen tehlikesini savuşturmak amacındaydı. Ayrıca Kral, daha önce anlattığımız gibi 1140'larla birlikte kuzey Afrika topraklarında askeri, siyasi ve ticari baskılarını arttırmış durumdaydı. Burasıyla ilgilenirken başka bir tarafa enerjisini ayırmak niyetinde olmadığı anlaşılıyor. II. Roger, atacağı her adımda diplomasiyi kullanmaktan ve zaman zaman barışçıl ve zaman zaman da saldırgan bir politika izlemekten geri durmuyordu.

Alman İmparatoru Lohtar, II. Roger'un papalık makamı için desteklediği Anecletus'a karşı elinden tacını giydiği II. İnnocent'i desteklemişti. Buradan da anlaşılacağı gibi Lohtar ile II. Roger arasındaki çekime gayet açık bir şekilde su yüzüne çıkmıştı. Buna ilave olarak kuzey İtalya İmparator Lohtar'a şeklen bağlı olmak ile birlikte neredeyse bağımsız davranıyordu. İmparator Lohtar, Almanya'daki karışıklıklardan vakit bulup da burayı itaat altın almaktan geri kalıyordu. Fakat II. Roger'un Kral olmasından hemen sonra kuzey İtalya'ya bir sefer düzenledi (1132-33)³⁶². Ancak önemli bir sonuç alamadan geri dönmek zorunda kaldı. Bu seferin yapılmasının asıl nedeni daha önce de belirttiğimiz gibi Papa II. İnnocent'in Lohtar'ı, II. Roger'a karşı sürekli kışkırtmasından kaynaklanıyordu. Esasında II. İnnocent'in böyle

³⁶⁰ Tancred, I. Bohemond'un yeğeniydi.

³⁶¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 351.

³⁶² Savelli, *a.g.e.*, c. I, s. 78.

davranması da gayet doğaldı. Çünkü Papalık makamı için yapılan seçime II. Roger direkt olarak müdahale etmiş ve açıktan açığa Anelectus'u Papa seçtirmişti. Dolayısıyla da İnnocent, kuzey İtalya üzerindeki egemenliğini tekrar sağlayabilmek için II. Roger'un nüfuzunu kırmak ve bağımsız davranan şehirleri kendi itaati altına sokmak zorundaydı.

Lohtar, İtalya'ya ikinci bir kez daha sefer düzenledi (1137). Bu seferde büyük bir ordu ile Lombardiya'ya üzerine yürüdü. İonnes Kinnamos'un Historiası'ndan edindiğimiz bilgilere göre; Lohtar Lombardiya'yı istila edince, Kral Roger, askeri bir karşılaşmadan öte daha farklı bir yolla Lohtar'ı yenmeyi başardı diyebiliriz. Sadece Lohtar mı? Bunun cevabı, elbette ki hayır olur. Lohtar ile birlikte Papa II. İnnocent'i de etkisiz hale getirmiş oldu. II. Roger, Lohtar'ın ordusunda yer alan ve önemli bir mevki sahibi olduğu anlaşılan Lohtar'ın damadıyla bir şekilde temasa geçerek Lohtar'a ihanet etmesini sağladı. Kinnamos, Lohtar'ın damadı olan Heinrich'in, II. Roger tarafından satın alındığını yani Heinrich'in rüşvet aldığını iddia ediyor. Bunun sonucu olarak da Heinrich, Alman ordusunun dağılmasına neden olacak bir karışıklık yarattı. Lohtar'ın tüm çabalarına rağmen, Alman ordusu dağıldı. Lohtar, bunun üzerine hızlı bir şekilde Lombardiya'dan çekilmek zorunda kaldı. Lohtar, bu seferin dönüşünden kısa bir süre sonra hastalanarak öldü³⁶³.

Kral Roger, belli ki siyaseti kullanmayı devlet işlerinin her alanında ustaca uyguluyordu. Kralın tüm saltanatı boyunca diplomasiyi kullandığı her durumdan başarı ile çıktığına şahit oluyoruz. Şimdi sormak lazım Kuzey Avrupa'da doğan babasından sonra İtalya topraklarında doğan ilk kuşak Hauteville nesli olarak II. Roger, bu askeri ve siyasi başarıları nasıl yakaladı? Devletlerarası olsun, kriz anlarında olsun düşmanlarını bir siyasi deha görüntüsü çizerek yenmeyi başarmasının arkasında nasıl bir etken vardı? Bizce bu sorunun iki yanıtı var. Birincisi Sicilya tarihine bakıldığı zaman baskı veya saldırı altında kalan Ada'da her defasında idarecilerinin askeri karşılığında önce diplomatik çabalarının veya entrikalarının yaşandığına şahit oluyoruz. Bu durum aslında sadece Sicilya'ya özgür bir durum değildir. Bunu Kıbrıs veya Rodos'un tarihlerinde de görmek mümkündür. Ada, konumu gereği oldukça stratejik bir noktada yer alıyor. Dolayısıyla kaçınılmaz olarak bu konum, stratejik açıdan metodların geliştirilmesini zorunlu kılıyor olmalıdır. Anlaşılan bu diplomatik veya siyasi entrika yoluyla başarı sağlama metodu adanın diplomatik mirasıyla II. Roger'a ulaşmıştı.

³⁶³ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 71-72.- Savelli, *a.g.e.*, c. 1, s. 78.- Heyd, *a.g.e.*, s. 206.

Bir diğerk cevap ise; tabi ki adada daha önce var olan ve iki yüzyıl civarında süren Müslüman egemenliğinden aktarılan diplomasi bilgileridir. Özellikle bunların adaya sahip oldukları 9. ve 10. yüzyıllar, İslam Medeniyetinin zirveye tırmandığı dönemlerdi. Elbette ki Müslümanlar, zirveye sadece kültürel ve sosyal anlamda ulaşmamışlardı. O dönem için devlet gelenekleri ve kurumlarıyla da zirveyi onlar temsil ediyorlardı. Daha önce ifade ettiğimiz gibi Sicilya Normanları, İslami devlet geleneğinden oldukça fazla hatta neredeyse tamamından yararlanmışlardı. Diplomasi ve savaş hileleri konusunda da Sicilya'daki Müslümanlardan istifade etmiş olmaları ihtimal dâhilindedir. Bunun yanı sıra adadaki Bizans etkisini de unutmamak gerekir. Burada bulunan Grek bakiyelerinin Bizans ve Roma mirasından kalanları Sicilya Normanları'na aktarmaları da muhtemeldir.

Germen İmparatoru Lohtar ile başarıya ulaşmak bir yana Papa İnnocent, Lombardiya üzerinde II. Roger'un nüfuzunun daha da arttığına şahit oldu. Sicilya Krallığı, Avrupa'nın en güçlü ve zengin ülkesi; II. Roger ise en ihtişamlı kralı haline gelmişti. Bu nedenle 1139'da İnnocent, Germenlerle tekrar anlaşarak Roger'un üzerine yürüdü. Fakat yine başarılı olamadılar. Roger, onların ordugâhlarına ani baskın yaparak Papa İnnocent'i esir aldı. Yine Kinnamos'un verdiği bilgiye göre Papa, II. Roger'ü çadırında görünce onun Krallığını tanımaktan başka çaresi kalmadı³⁶⁴. Böylelikle II. Roger, düşmanlarına otoritesini ve tacını onaylatmış oldu. Avrupa bir kez daha Kral Roger'un dehasına şahit olmuştu.

Bizans ile ilişkilerine gelince Kral Roger, Bizans'ın Avrupa'da kurmuş olduğu ittifakı boşa çıkarmayı başarmıştı. Bizans'ın en güçlü müttefiki olan Germenler onun karşısında mağlup olmuşlardı. Üstelik Roger, bu ittifaka karşı Avrupa'da müttefik bulmakta zorlanmıyordu. Fransa Kralı VII. Luis ile ittifak kurup dostluğunu geliştirmişti. Germen dünyasında ise III. Konrad, kral seçildiğinden beri Roma'da tacını giymeyi hayal ediyordu. Ancak bir türlü bu isteği gerçekleştirememişti. Çünkü Sicilya Kralı, Almanya'da Konrad'ın düşmanlarını sürekli olarak kışkırtıyor ve onları el altından destekliyordu³⁶⁵. Konrad, Almanya'da kendisine karşı beliren muhalefetle uğraşmak zorunda kalıyordu. Bu sayede Roger, Konrad'ı baskı altında tutabiliyordu.

1146 yılına geldiğimizde yeni bir haçlı seferinin düzenlenmesi gündeme getirildi. Bu seferin organizatörlüğünü ise Fransız Kralı VII. Luis ve Papalık adına

³⁶⁴ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 72.

³⁶⁵ Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi*, Ankara, 2003, s. 16.

Piskopos Bernard de Clairvaux yapıyordu. Papalık tarafından bu çağrıyı yapmakla daha sonra azizlik mertebesine yükselen Bernard de Clairvaux³⁶⁶ görevlendirilmişti³⁶⁷. Bernard, tüm Fransa'yı dolaşıp haçlı seferi için vaazlar veriyor ve bu sefer için taraftar topluyordu. Fransa Kralı da Alman Kralı Konrad ve Macar Kralı II. Geyza'ya mektuplar göndererek haçlı ordusuna katılmalarını ve toprakları üzerinden geçecek olan bu orduyu desteklemelerini talep etti. Aynı talebini müttefiki olan Sicilya Kralı II. Roger'a da ulaştırdı. Bunun ardından davet gönderilen krallıklardan Fransa Sarayı'na Paris'te gerçekleştirilecek olan toplantı için elçiler gönderildi. Roger, gönderdiği elçiler aracılığı ile Anadolu üzerine gidecek bu haçlı ordusunun kendi toprakları üzerinden gemilerle gitmesinin daha kolay ve faydalı olacağını hatta bizzat kendisinin ve oğlunun da bu orduya katılacağını elçileri aracılığı ile Fransa'daki bu toplantıya ilettiler. Aslında bu teklifin perde arkasında başka bir düşünce vardı. II. Roger, Fransa Kralı VII. Luis ile birlikte Bizans'ın kalbini yani Constantinople (İstanbul)'yi ele geçirmek düşüncesindeydiler³⁶⁸.

Roger, Bizans topraklarına karşı özel bazı sebeplerden dolayı hâkim olmayı istiyordu. Amcası Robert Guiscard'ın oğlu ve Antakya Haçlı Devleti'nin kurucusu olan Bohemond'dan dolayı oradaki topraklar üzerinde hak iddia ediyordu. Bunun yanı sıra, daha önce de anlattığımız gibi Annesi Adelaide'in evlilik antlaşması nedeniyle Kudüs Krallık Tacınının kendi hakkı olduğunu da ileri sürüyordu. Dolayısıyla bu şekilde Anadolu ve Suriye topraklarında egemenlik kurmanın yollarını arıyordu. Sicilya ve İtalya'daki tüm Norman idari bölgelerini kendi krallığı altına birleştirmeyi başaran Roger, Anadolu'daki Norman topraklarını da krallığına katmayı pekâlâ ki düşünebilirdi. Bunun için de kendince haklı sebepleri de vardı. Ayrıca hak iddaa ettiği topraklara kavuşsa dahi karşısında bulacağı düşmanları arasında hiç şüphesiz ki Bizans da olacaktı. Bu durumun farkında olarak yapılacak bu haçlı seferiyle müttefiki Fransa Kralı ile birlikte Bizans'ı ele geçirebilmeyi umut ediyordu.

Kinnamos'un *Historiası*'ndan öğrendiğimize göre, Kral Roger, Bizans ile bir şekilde evlilik yoluyla kan bağı kurmayı hedeflemişti. Kurulacak bu bağla ileride Bizans tahtı üzerinde kendisi veya oğulları hak sahibi olabileceklerdi. Çok kurnazca olduğu kesin olan talebinde Kral Roger, İmparator İonnes'e oğlu için bir Bizans

³⁶⁶ Fransa'nın Baş Piskposu olan Bernard, genç yaşlarından itibaren Fransa'nın dini lideri olmayı başarmıştı. Özellikle sahip olduğu hitabet yeteneği onu efsaneleştirmiş ve azizlik mertebesine yükseltmişti.

³⁶⁷ Ebru Altan, *a.g.e.*, s. 16.

³⁶⁸ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 353.- Ebru Altan, *a.g.e.*, s. 23.

prenselerini gelin olarak vermesini istiyordu. Kral, bu talebini gönderdiği elçiler vasıtasıyla İmparator'a iletmek istedi. Ancak Roger'un elçileri Bizans'a varamadan İonnes öldü. Kral Roger, bu kez aynı talebini yeni İmparator Manuel'e de ilettili. Fakat olumlu bir cevap alamadı. Bizans İmparatoru Manuel, bu kez II. Roger'a elçiler gönderdi. Bu elçilerden biri olan Basileios, Kral tarafından para karşılığında ayarlılarak kendi tarafına çekildi. Bu nedenle iki ülke arasındaki gerginlik daha da artmış oldu. Bu gelişmeden kısa süre sonra da Roger, Bizans'a saldıracağı gün için hazırlık yapmaya koyuldu³⁶⁹.

Haçlıların Anadolu'ya geçiş güzergâhları II. Roger'un beklediği yönde olmadı. Fransız asillerinin de Sicilya Kralı'nın fikrini daha sağlıklı görüp desteklemelerine rağmen Almanların ve Bizans'ın beklediği şekilde Bizans toprakları üzerinden karada yoluyla Haçlı ordusunun ilerlemesine karar verildi³⁷⁰. Paris'teki bu tablodan aslında pek de şaşırtıcı bir sonucun çıktığı söylenemez. Her ne kadar Haçlı ordusu etrafında buluşmuş gibi bir görüntü verilse de aslında taraflar daha önceden belirlendiği için Fransa ve Sicilya krallıklarına karşı Alman Kralı ve Bizans İmparatoru önlemlerini de almış oldular.

II. Haçlı seferi Bizans toprakları üzerinden Anadolu içine sokulurken geçtiği her yerde bölge halkını rahatsız etmekten, yağmalamaktan ve soymaktan geri kalmadılar. Bizans imparatoru Haçlıların topraklarından geçerken verecekleri rahatsızlık ve tehditler konusunda başından beri endişeliydi. Bu endişelerinde de böylece haklı çıkmış oldu³⁷¹.

Anadolu Selçukluları, üzerlerine gelen Alman birliklerinden oluşan Haçlı ordusunu ağır bir bozguna uğrattı. Daha sonra Konrad'a katılan Fransa Kralı Luis, ortak karar alarak Selçuklular üzerine tekrar saldırmaktan vazgeçtiler. Konrad, kısa süre sonra Haçlı ordusundan ayrıldı. Sonrasında Kral Luis de Anadolu'yu terk edip Suriye'ye doğru gemiyle yola çıktı. Böylelikle ikinci Haçlı seferi tam bir rezaletle sonuçlanmış oldu. Fakat Sicilya Kralı için durum farklıydı. Bu sefere katılmayan Sicilya Normanları, Bizans için tasarladıkları planı uygulamaya koyuldular. Kral Roger, Bizans'a karşı daha

³⁶⁹ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 72-73.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 130-131.- Kral Roger'un Bizans ile ilgili planlarından Bizans İmparatoru Manuel'in haberdar olması ihtimal dahilindedir. Hatta bize öyle geliyor ki İmparator Sicilya Kralının bu hazırlığına karşı tedirginliğini kurmaylarıyla paylaşmış ve ona karşı koymak için hazırlık yapmaya başlamıştı. Bu kanımın oluşmasına neden; Niketas Khoniates'in *Historiası*'nda anlatıldığı üzere; Manuel'in ikinci Haçlı seferinde Haçlı ordularının topraklarından geçmesi durumunda yaşanacak olasılıkları tasarlaması ve bunlara karşı önlem almayı düşünmesidir. Khoniates'in anlattıkları bu düşüncemizi kanıtlıyor. Bk. Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s. 41.

³⁷⁰ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 353.- Ebru Altan, *a.g.e.*, s. 24.

³⁷¹ Işın Demirkent, *Haçlı seferleri Tarihi*, İstanbul, 2007, s. 4-12.

önceden Fransa ile kurmuş olduğu ittifaka Sırpları da eklemiştir. Roger, Bizans'ın içinde olduğu bu durumu çok iyi değerlendirerek amcası Robert de Guiscard gibi İtalya'daki Birindisi Şehri limanından Korfu'ya doğru hareket ettiğinde tarih, 1147 sonbaharıydı. Roger, Korfu'yu ele geçirdikten sonra Bizans'ın Yunanistan yarımadasındaki en zengin şehirlerinden olan Korinthos ve Thebai'yı işgal etti. Bu şehirler, Bizans'ın ipek sanayisinde önde gelen önemli merkezlerindendir³⁷². Bu şehirlerin ele geçirilmesinde II. Roger'un çok zorlanmadığını anlıyoruz. Bunun nedeni ise; Bizans İmparatorluğu'nun almış olduğu yüksek vergiler nedeniyle bölge halkının yönetimden hoşnut olmamasıydı. Khoniates'e göre Bizans vergi memurları oldukça katı ve baskıcıydılar. Halk, üzerinde kurulan bu baskı ve zulme daha fazla dayanamayarak istilaya gelen Norman kuvvetlerine karşı koymadan teslim olmayı tercih etmişlerdi³⁷³.

Bu arada II. Roger'un filo komutanı Antakyalı Goerge idi. Bölge halkı, şehir kuşatılınca onunla pazarlık yapmış ve Norman askerlerini şehirlere sokmuşlardı³⁷⁴. Roger, Yunanistan kıyılarını, bölgedeki gemileri ve bunların dışında ne varsa hepsini yağmalattı. Gemileri buralardan edinmiş olduğu ganimetlerle doldu. Birçok kadın ve çocuk esir aldı. Bunların arasında dokumacılıkta mahir olan esirleri Palermo'ya gönderdi. Bu kadınların çoğu ipekli dokumada çalışan tezgâh ustasıydılar³⁷⁵. Bu yolla Bizans'ın ipek dokumacılığı sanayisi Sicilya üzerinden Avrupa'ya da yayıldı³⁷⁶.

Kral Roger, daha fazla ilerlemeden Korfu'ya geri dönmeyi tercih etmişti. Bu kararı almasının birkaç nedeni olabilir. Bunların başında, tek başına Bizans'ı kendi ana karasında mağlup edemeyeceği düşüncesi olabilir. Hatta en mantıklısı da bu sebep olurdu. Diğerleri ise, Balkanlar ve Doğu Avrupa üzerinde sağlayacağı bir egemenlikle Bizans'ın karşısında daha sağlam ve güçlü bir duruma gelebilirdi. Ayrıca Haçlı seferinde bulunan müttefiki Fransa Kralı Luis olmadan bunları tek başına yapması pek mümkün görünmüyordu. Çünkü bu girişimin bir de Anadolu boyutu vardı. Hem Selçuklular hem de Anadolu ve Suriye topraklarında bulunan Haçlıları da hesaba katmak gerekiyordu.

Bizans'ın muzdarip İmparatoru Manuel, Haçlı tehdidinin sona ermesiyle birlikte, Normanları topraklarından çıkarmak ve onlardan intikamını almak için harekete geçti. Bunun için Haçlıların dönüş yolunda müttefiki Alman Kralı Konrad'ı İstanbul'da

³⁷² Khoniates, *a.g.e.*, s. 49.- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 73.- Ostrogrosky, *a.g.e.*, s. 354.- Haskins, *a.g.e.*, s. 223.

³⁷³ Khoniates, *a.g.e.*, s. 50.- Runciman, *a.g.e.*, c. 1, s. 228.-Crawford, *a.g.e.*, s. 264.

³⁷⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.

³⁷⁵ Khoniates, *a.g.e.*, s. 50.51.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.

³⁷⁶ Ebru Altan, *a.g.e.*, s. 46.- Runciman, *a.g.e.*, c. 1, s. 229.

misafir etti. O'nunla Roger'a karşı birlikte hareket edip, üzerine yürüme konusunda anlaşdı. Daha sonra bu ittifaka Venedik de dâhil edildi³⁷⁷.

İmparator Manuel, Roger tehlikesine bir son verebilmek adına büyük bir hazırlık yapmıştı. Beş yüz civarında trierem (veya trier)³⁷⁸, bin tanede ağır savaş ve yük gemisinden müteşekkil bir donanma oluşturuldu. Bu donanmanın komutanı olarak da kız kardeşinin kocası olan Contostephanos'u atadı³⁷⁹. Bu arada Fransa Kralı Luis, Filistin topraklarından Sicilya gemileriyle geri dönerken, Bizans donanmasının baskınına maruz kaldı. Bizans donanması, Sicilya gemileri karşısında üstünlük sağlamışken Kral Luis, Bizans müttefiki olan bir sancağı gemisine çekerek kurtuldu. Adamlarının birçoğu esir alındı ve mallarına el konuldu. Fakat daha sonra Luis, Bizans İmparatoru'ndan bunların iadesini istemiş ve İmparator da bunların kendisine iadesini sağlamıştı.

Bu arada Sicilya Kralı, kendisine yönelecek olan tehlikenin farkında olarak Bizans'ı kurmuş olduğu ittifaktan dolayı yalnızlaştırma yolunu arıyordu. Bu nedenle Alman Kralı Konrad'ı kendisinden uzak tutmak için Almanya iç işlerine müdahil olmayı başardı. Welfler'i Konrad'a karşı destekleyerek Konrad'ın dikkatini buraya çekti³⁸⁰. Kaldı ki Konrad, Haçlı seferi dönüşünde İmparator Manuel tarafından Bizans sarayında Noel'de misafir edilmişti. Bu misafirlik esnasında İmparator, genç ve güzel yeğeni Theodora'yı Konrad'ın yeğeni Österreich ile evlendirdi. Bu sayede Konrad'ın müttefikliğini bir de evlilik yoluyla garanti altına almış oldu³⁸¹.

Korfu'yu ele geçirerek burada bekleyen Sicilya Normanları'nın üzerine İmparator, denizden donanmasını gönderirken kendisi de karadan hareket etti. İmparator, kara üzerinden ilerlerken Kumanlarla da çarpışmak zorunda kaldı. Ancak onları alt edip geçmeyi başardı. 1149 yazında kuşatılan Korfu'da uzun ve şiddetli çarpışmalar oldu. Denizden ve karadan kuşatılan Korfu'nun geri alınması için Venedik donanması da İmparator'a söz verdiği gibi destek oluyordu. İmparator'un aynı zamanda kız kardeşinin kocası olan donanma komutanı kuşatma esnasında öldü. Ancak İmparator Korfu'yu kuşatma esnasındaki yoğun çarpışmalar sonrasında geri almayı başardı³⁸². II. Roger'un şehrin başına koyduğu kişi olan Kastellonos Theodoros, bu kuşatmanın

³⁷⁷ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 354.

³⁷⁸ Hızlı hareket etme yeteneğine sahip kürekli kadirga. (Bk. Khoniates, *a.g.e.*, s. 52)

³⁷⁹ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 76.- Khoniates, *a.g.e.*, s. 53.

³⁸⁰ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 354.

³⁸¹ Runciman, *a.g.e.*, c. I, s. 237.

³⁸² Khoniates, *a.g.e.*, s. 53-60.- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 79.

vehâmeti karşısında veya kaybedeceklerini anlayınca şehri Bizans İmparatoru'na teslim etti. Bu arada Korfu üzerine gelen bu kuşatma karşısında denizdeki savaşlar esnasında kırk tane Sicilya gemisi Bizans'ın kalbine yani Constinople (İstanbul)'ye ulaşmayı başardı. Şehri kuşatmaya çalıştılsa da önemli bir zarar veremediler. Gemilerdeki okçular surların içerisini ok yağmuruna tuttular. Damalis (Salacak) çevresindeki rıhtımları ateşe verdiler. Netice alamayınca Constantinople (İstanbul)'den ayrıldılar. Dönüş yolunda karşılaştıkları Bizans donanma kuvvetleriyle de çatıştılar ve birçoğu bu esnada Bizans donanması tarafından yok edildi. Geriye kalanlardan pek azı Sicilya'ya dönebildi³⁸³.

Bu zaferin ardından Bizans İmparatoru, Sicilya üzerine yürümek istedi. Elde etmiş olduğu başarı karşısında heyecana kapılan İmparator, Sicilya üzerine donanmasını hareket ettirmek üzereyken denizde güçlü bir fırtına belirdi. Sicilya'ya geçmeye çalışan İmparatorun donanması fırtınadan güçlülükle kurtulabildi. Donanmanın bir bölümü zarar görünce İmparator, bu fikrinden vazgeçti. Ayrıca Bizans toprakları içinde doğuda Türkler, güneyde Haçlı devletleri, diğer taraftan ise Sırp ve Macarlar Bizans'ı tehdit ediyorlardı. Bu durumdan haberdar olan İmparator Sicilya'yı arkasında bırakarak kendisini bekleyen sorunlarla uğraşmak üzere buradan ayrıldı³⁸⁴.

İkinci Haçlı Seferi ve sonrasında II. Roger'un Bizans'ın Balkan topraklarındaki yağmalamalarını, topluca değerlendirdiğimizde kimin ne kazandığına bakmak gerekir. Bizans, kendi talebiyle toplanmasına da vesile olduğu yeni haçlı seferinden en çok zarar gören taraflardan biri olarak karşımızda duruyor. Almanya Kralı Konrad da öyle. Fransa Kralı Luis ise; bir şey elde edemediği gibi dönüş yolunda düşman kuvvetleri olan Bizans donanmasının saldırısı karşısında az daha canından oluyordu. Fakat Sicilya Kralı için aynı şeyleri söylemek mümkün değil.

Kral Roger, ilk defa haçlı seferine yeşil ışık yakan Sicilya hükümdarı olmanın yanı sıra bu organizasyona destek vermesinin altında yatan başka bir sebep vardı. Roger'un asıl hedefi daha önce de belirttiğimiz gibi Bizans'tan başkası değildi. Ayrıca bu dönem boyunca izlemiş olduğu hem askeri hem de siyasi politikalar neticesinde kendisine karşı kurulmuş olan ittifakları alt üst etmeyi başarmıştı. Onların Anadolu topraklarındaki serüvenleri boyunca gerekli hamlelerini zamanında yaparak

³⁸³ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.- Khoniates, *a.g.e.*, s. 67.- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 79.

³⁸⁴ Khoniates, *a.g.e.*, s. 61- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 79.

karşısındakilerle boy ölçüşecek hatta belki onları köşeye sıkıştırabilecek kapasitede Arupa'da bir siyasi konjonktür oluşmasını sağladı.

Roger'un bu siyasi gayretiyle oluşan Avrupa siyasi konjonktürüne göre; Bizans, Almanya ve Venedik bir kanadı oluştururken diğer kanatta ise Sicilya Normanları, Welfler, Fransa, Macaristan ve Sırbistan bulunuyordu. Üstelik bu son kanada artık Papa da destek oluyor ve onların tarafında yer alıyordu. Bunda hiç şüphesiz Fransa Kralı Luis'in Bizans aleyhtarlığı ve Aziz Bernard de Clairvaux ile Alman Kralı'nı Bizans ittifakından ayırmak isteyen Papa Eugenius'un düşünceleri etkili oldu. Fransa Kralı Luis, 29 Temmuz 1149'da Calabria'da karaya çıktıktan sonra Sicilya Kralı Roger ile bir araya geldi. Roger, Luis'e bu kez Bizans üzerine düzenlenecek bir Haçlı seferi teklifinde bulundu. Luis'in son yaşadıkları düşünülürse buna hayır demesi zaten beklenemezdi. Öyle de oldu. Luis, bu teklifi fazla düşünmeden kabul etti. Aziz Bernard ise; bu fikre Konrad'ı dâhil etmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Alman Kralı, Sicilya Kralı Roger'un olduğu bir safta yer almayacağını bildirince yeni haçlı seferi gerçekleşmedi. Ancak yine yukarıda belirttiğimiz ittifaklar kurulmuş oldular³⁸⁵.

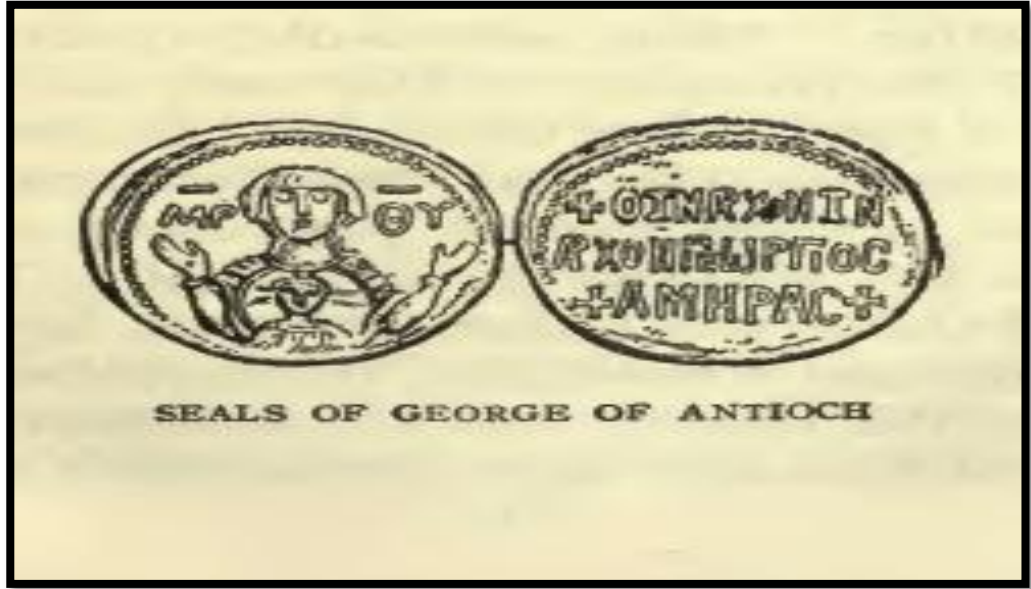
Kral Roger, bu dönemde tüm düşmanlarını bir şekilde sindirmeyi başarmıştı. Sicilya Krallığı, Avrupa'nın en güçlü devleti konumuna geldi. Bunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Avrupa'nın bütün kuvvetleri çıktıkları haçlı seferleriyle adeta bir macera yolculuğu yapmışlar ve ardından da büyük kayıplar yaşamışlardı. Bundan da ötesi siyasi açıdan hemen hepsi Sicilya Krallığı hariç olmak üzere itibar kaybetmişlerdi. Avrupa halkı arasında ise; saygınlıkları sorgulanır hale gelmişti.

Ayrıca papalık ve diğer dini kurumlar, Avrupa'da Haçlı ruhu oluşturmuş olsalar da kendi aralarındaki ayrılıkları daha da körükleyip büyütmiş oldular. Halk arasında yapılan vaazların etkisini devletlerde veya onların mutlak hâkimleri olan krallarda görmeleri zorlaştı. Bu tablonun doğru okunması, Haçlı seferlerinin perde arkasının anlaşılmasına ve bunun tarihsel gerçekliğine olumlu katkı sunacağı görüşündeyiz.

Tüm yaşananlardan sonra Kral Roger'un en sadık adamı, Krallığının denizlerdeki temsilcisi ve hatta vezirlik makamına yükselmiş olan Antakyalı George, 1151 veya bir sonraki yıl öldü. Gerçekten de Roger, onun döneminde denizlerde mutlak

³⁸⁵ Curtis, *a.g.e.*, s. 285.-Ebru Altan, *a.g.e.*, s. 116.- Ostrogrosky, *a.g.e.*, s. 355.- Ayrıca Bizans'ın işgali fikrini ilk defa ortaya atan Sicilya Kralı Roger olmuştur. Ancak bu planını gerçekleştirme şansı olmadı. 1204 yılında Roger'un bu fikri Bizans'ın başketi olan Constantinople (İstanbul)'un Latinler tarafından ele geçirilmesiyle gerçekleşti. Bizans yarım yüzyılı aşkın bir süre Latinler tarafından idare edildi. Bu konu hakkında bk. Christopher Tyerman, "Crusades against Christians", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), California, 2006, s. 326.

üstünlük sağlamayı başarmıştı. George'a karşı diğer adamlarından daha farklı bir yaklaşımı olmuş, onun sahip olduğu yeteneklerin de farkında olarak ona İslâm devlet geleneğindeki vezirlik (Chancellor) makamını vermişti. Sicilya Kralı'nın ondan oldukça fazla yararlandığına şahit oluyoruz. Özellikle İfrikkiye üzerine yönlendirdiği seferlerden birçok zafer elde etti. Antakyalı'nın ölümü, Roger ve Sicilya krallığı için büyük bir kayıp olmuştu³⁸⁶. George, kendisi tarafından Palermo'da yaptırılan kiliseye³⁸⁷ (1139-1143) gömüldü. Ayrıca bu kilisenin duvarlarındaki mozaik üzerine Hz. Meryem'in ayakları önünde diz çökmüş halini ve Kral Roger'un Hz. İsa'nın eliyle taç giydirilişi resmedilmişti. Curtis, onun bu resimdeki fiziksel özelliklerine bakıldığında bir Yahudi gibi olduğunu belirtmektedir. Onun aslen bir Yahudi olması da mümkün olabilir. Ancak kilise yaptırmış olmasına bakılırsa aslen öyle olsa da samimi bir Hıristiyan olduğu kesindir³⁸⁸.

Resim 1. II. Roger'un Veziri Antakyalı George'un Mührü-(Curtis, *Roger of Sicily*, s. 271.)

³⁸⁶ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.- Curtis, *a.g.e.*, s. 256.- Haskins, *a.g.e.*, s. 226.-İbnü'l-Esir, George'un ölümünden bahsederken Kral Roger için önemini de belirtiyor. Onun hakkında şöyle diyor: "*Sicilya Kralının yanında onun yerini dolduracak vasıfta başka şahıs yoktu.*" . Onun bu ifadesinden de açıkça anlaşılıyor ki Roger'un vezirlik makamına kadar yükseldiği George, sade bir donanma komutanı olmaktan çok öteye geçmiş biriydi. Ayrıca George, Ziriler'in de emrinde çalışmıştı. Dolayısıyla İslami devlet geleneğini de çok iyi bildiği ortadır. Getirdiği bu makamın ihdasında da kendi bilgi ve tecrübeleri etkili olmuş olabilir. Bk. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*,c. 11, s. 131.

³⁸⁷ İbn Cübeyr, bu kiliseyi 1185'te ziyaret etmişti. İbn Cübeyr, Hıristiyanların Noel Kutlamalarında kiliseye gitmiş ve hem Sicilya Hıristiyanlarının bu kutlamalarını hem de Kilisenin mimari özelliklerini izlemişti. O dönemde bu kilisenin "Antakyalı" adıyla anıldığını bildirirken kilesinin ihtiamışından da oldukça etkilendiğini ifade ediyordu. Bk.İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 250.

³⁸⁸ Curtis, *a.g.e.*, s. 258.

Doğudaki sorunları hem askeri hem de siyasi girişimlerle çözmeyi başaran Kral Roger, tekrar İfrikiyye ile meşgul olacaktı. Ayrıca Kralın Müslümanlara karşı tavrının da değişmeye başladığı hatta onlara karşı katı bir politika izlemeye başladığı zamanlar yaşanacaktır. Muvahhidlerin lideri olan Abdülmümin³⁸⁹, 1153 yılında İfrikiyye'deki Bona³⁹⁰ şehrine saldırdı. Bona'nın prensi olan el-Harit, bunun üzerine Sicilya Kralı'ndan yardım istemek zorunda kaldı. Kral Roger, kölesi olan Philip'i donanma komutanı olarak görevlendirip Bona üzerine gönderdi. Philip, sarayda yetişmişti. Bununla beraber Philip, bir Müslüman olarak doğmuştu. Ancak daha sonra Hıristiyan olmuştu. Ya da en azından öyle biliniyordu.

1153 yılının Eylül veya Ekim ayında Bona'yı kuşatan Philip'e buradaki Müslüman-Araplar da yardım ettiler. Bu destekle beraber Philip, Şehri ele geçirmeyi başardı. Birçok esir ve ganimet elde etti. Ancak şehirde bulunan bir guruba farklı bir muamelede bulundu. Bu gurubun içerisinde şehrin önde gelen aileleri ve bilgileri vardı. Philip, onların şehirden mahiyetleriyle beraber ayrılıp gitmelerine izin verdi. Kendisi de Bona'da on gün kadar kaldıktan sonra yanına alabildiği kadar esir ve ganimetlerle birlikte önce Mehdiye'ye geçti ve sonra da Sicilya'ya geri döndü. Philip, Kral tarafından yüceltilmiş, saray içinde önde gelen isimler arasına katılmış hatta donanmanın başına getirilmişti. Kısacası; Kralın Antakyalı'dan sonra önem verdiği yeni bir isim olmuştu³⁹¹.

Belli ki Philip'in bu yükselişi Norman sarayında ve etrafında pek de hoş karşılanmıyordu. Philip'in dönüşünden sonra onun ve Kral Roger'un hakkında dedikodular üretilmeye başlandı. *“Rivayete göre; Philip, Kral Roger ve onların kölelerinin hepsi Müslüman olmuşlardı. Ancak bunu gizliyorlardı. Philip'in Kral ile birlikte Hıristiyan oruçlarını tutmadıklarına ve onun Müslüman olduğuna şahitlik edenler oldu.”*³⁹². Philip'in Paskalya öncesinde tutulan oruçta et yediğini, hatta Camiye gittiğini ileri sürenler oldu. Üstelik bunları yapan saray içerisinde Antakyalı George'tan

³⁸⁹ Abdülmümin, Fas'ta doğmuş olan Muvahhidlerin lideri İbn Tumart'ın ölümünden sonra onun yerine geçti ve Muvahhidler devletinin ve kendi hanedanının kurucusu oldu. Abdülmümin, Telemsan ile Akdeniz arasında bulunan Nedromahta yaşayan bir çömlekçinin oğluydu. Muvahhidlerin lideri olan İbn Tumart ile tanışması, hem kendisinin hem de tarihin seyrini değiştirdi. Dini açıdan kendini geliştiren Abdülmümin daha sonra askeri ve siyasi açıdan da Fas'ta adını duyurmaya başladı. Fas, Mağrip ve Endülüs'te Muvahhidlerle beraber fetihlerde bulundu. Böylece geniş topraklara sahip güçlü bir devlet kurabildi. Abdülmümin, halife ünvanını da kullanıyordu. Bk. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 5, s. 341-347.

³⁹⁰ Bona, İfrikiyye'de Mehdiye şehrine yakın bulunan bir yerleşim yeri idi.

³⁹¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 162.-Curtis, *a.g.e.*, s. 259.

³⁹² İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 162.

sonra ön plana çıkan belki de ikinci adam olacak olan Philip idi. Ayrıca Kral da tüm bunlarla suçlanmaya karşı karşıya kalmıştı. Bunun üzerine Roger, kendisinin de bu ithamlardan zarar göreceğini anlayınca Philip'in papazlar ve baronlarca yargılanmasına göz yumdu³⁹³.

Hatta gözyaşları içinde bunun sonucuna müdahil dahi oldu ve şunları söyledi: *“Eğer o, bana karşı bir hata yapmış olsaydı onu affederdim. Ancak Tanrı'ya karşı bir hata işlemiştir. Bu hatayı oğlum dahi işlemiş olsa onu affetmezdim. Şimdi tüm dünya bilmelidir ki; ben Hıristiyan inancını tüm kalbimle seviyor ve yaşıyorum. Bu nedenle de buna karşı gelenleri adaletin kılıcına teslim ediyorum...”*³⁹⁴. Bunun üzerine Philip gaddarca ve hiç de adilane olmayan bir şekilde yargılandı ve gördüğü türlü işkencelerden sonra yakılarak idam edildi (Kasım veya Aralık 1153). Külleri ise donanmaların bulunduğu limanlara gönderildi ve buralarda denize döküldü³⁹⁵.

Yaşanan bu olayların Kral Roger'un üzerinde derin izler bıraktığı kesindir. Belli ki, Kral Roger ve etrafındakilerin Müslüman ahali ile kurmuş oldukları pozitif ilişkiler birilerini rahatsız etmişti. Bu rahatsızlık sadece Krallık topraklarındakileri rahatsız etmiş olamaz. Bu Müslüman karşıtlığı ve Kral Roger'a karşı yürütülen propagandanın arkasında dış güçler de pekâlâ ki müdahil olmuş olabilirler. Hatta bu bize göre daha yüksek bir ihtimaldir. Çünkü gücünün zirvesine çıkmış bulunan Sicilya Kralı, hem Avrupa'da hem güneyde hem de doğuda bulunan Bizans gibi düşmanlarının çok üzerinde bir konuma ve güce sahip olmuştu. Dini açıdan papalığın üstünlüğünü bir türlü kabul etmeyen Sicilya Normanları, tüm Hıristiyan dünyasının içinde olduğu Haçlı birliğinden ayrı durmayı da tercih etmişlerdi.

Hatta şunu da rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Kral Roger'un izlemiş olduğu politikalar nedeniyle Avrupa'da tam bir Haçlı birliği sağlanamamıştır. Avrupa'nın ileriki yüzyıllarda dahi guruplaşmasını etkileyecek ittifaklar onun izlediği politikalar ve çabalar nedeniyle şekillenecektir. Sicilya'daki Müslüman halkının desteğini alan, onları Krallığın önemli görevlerinde kullanan ve hatta devletini İslam devlet gelenekleri ve sistemiyle yöneten bir Kral'a karşı yapılabilecek en iyi propaganda böylelikle yapılmış oldu. Tüm bunlar karşısında ömrünün son döneminde Kral Roger, Müslüman ve Yahudi ahaliye karşı izlemiş olduğu hoşgörü politikasından nispeten vazgeçmek zorunda

³⁹³ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, C. 11, s. 162.-Curtis, *a.g.e.*, s. 260.

³⁹⁴ Curtis, *a.g.e.*, s. 260.

³⁹⁵ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 162.

kalmıştı³⁹⁶. İsteyerek veya istemeyerek Roger, ömrünün son aylarında böyle davranmak zorunda kaldı. Bu değişen politikaya, yukarıda anlattığımız Philip olayının neden olduğu kesindir.

Avrupa’da onun döneminde hiçbir kral, onun kadar tebasına hoş görülmesi olmamıştır. İzlediği politikalarla II. Roger, yalnızca kendi dönemine değil çağlar ötesine bile örnek oluşturacak değerde bir yönetim anlayışını ortaya koymuştu. Kral, Müslüman, Yahudi ve Greklere karşı çok toleranslı hatta onları koruyan bir yaklaşım içinde hareket ediyordu. Onlara karşı bir asimilasyon uygulamamış hatta bunu düşünenlere dahi karşı çıkmıştır³⁹⁷. II. Roger, uzun süren saltanatı boyunca takip ettiği bu hoş görü politikasını, hep sürdürmüştü. Ancak sadece ömrünün son birkaç ayı içinde yaşananlara bakarak onun daha önceki adilane yönetimini görmezden gelmek yanlış olur. Ele aldığımız dönemde ne Doğuda ne de Batıda onun yarattığı gibi bir krallık var olmadı.

Kral Roger, bu yaşananların ardından kısa bir süre sonra 17-26 Şubat 1154 tarihleri arasında yakalandığı ağır bir hastalık sonucu öldü³⁹⁸. Kral, Palermo’da ölmüştü. Ancak kendisi için daha sağlıklıyken 1145 yılında bir lahit mezar hazırlanmıştı. Bu lahit Cefalu’da bulunuyordu. Kral’ın nâşısı bu lahite konuldu. Daha sonra II. William, Kralın lahitini Palermo Katedrali’ne taşıttı³⁹⁹. 1105’ten itibaren resmen 1111’den sonra ise fiilen Sicilya tahtını idare etti. Sicilya Kontu olarak geçtiği tahtını, krallık tahtına dönüştürmek gibi oldukça büyük bir başarı yakaladı. Babası Kont I. Roger’un bıraktığı topraklara yenilerine ekleyerek Krallığın sınırlarını genişletti. Güney İtalya ve İfrikiyye toprakları, Sicilya Krallığı’nın sınırları içine katıldı.

Sicilya Krallığı onun döneminde Avrupa’nın en güçlü krallıklarından biri oldu. Elde ettiği bu güç ona karşı ittifakların kurulmasına neden oldu. Ancak II. Roger, izlediği iç ve dış politikalarla kendisine karşı oluşturulan ittifakları sonuçsuz bıraktı. Bizans’a karşı amcası Robert de Guiscard ve babası I. Roger’un izlediği saldırgan politikayı devam ettirdiği gibi Bizans’ın en çok çekindiği güç olarak karşısında belirdi.

³⁹⁶ Curtis, *a.g.e.*, s. 262.- Romuald of Salerno, *a.g.e.*, s. 221.- Romuald, Kral Roger’un, son günlerinde Müslüman ve Yahudilere karşı tavrının değiştiğini ve onların Hıristiyan olmaları için çabaladığını bildiriyor. Onları din değiştirmeleri konusunda teşvik etmek için çeşitli hediyeler ve önemli mevkiler öneriyordu. Burada II. Roger’un Müslüman ve Yahudilere karşı ölçsüz bir şiddet kullanmak yerine onları cezp edecek daha barışçıl bir yöntemi kendince izlemiş olduğuna şahit oluyoruz. Bk. Romuald of Salerno, *Chronicon*, s. 221.

³⁹⁷ Haskins, *a.g.e.*, s. 225.

³⁹⁸ Romuald, *a.g.e.*, s. 221.- İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 163.- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 91.-Curtis, *a.g.e.*, s. 295.

³⁹⁹ Romuald, *a.g.e.*, s. 221.- Curtis, *a.g.e.*, s. 295.

Denizlerde ise; kurduğu donanma ve Antakyalı George gibi yetenekli bir amiral ile süper güç haline geldi. II. Roger, öldüğünde ardında büyük ve güçlü bir krallık bırakmıştı.

II. Roger, uzun süren saltanatı boyunca çok iyi bir idareci oldu. Babası Kont Roger'un bıraktıklarının üstüne, çok şeyler koymayı başardı. Bu nedenle yaptıklarıyla babasını çok geride bırakmış oldu. Kendini takip eden ardılları ise ne yazık ki onun ihtişamını yakalayamadılar. Kral II. Roger, halkının sorunlarıyla ilgilenir, devlet adamlarını iyi işler yapmaya teşvik ederdi. Onlar arasında halkın ve kraliyetin faydasına işler başaranları mutlaka ödüllendirirdi. Onlara çeşitli hediyeler verir ve devlet kademelerinde önemli mevkilere atardı. Halk onun bu yönüne çok güvenir, Kralları ve ülkeleri için daha gayretli çalışırlardı. İdarecilerin halka adaletli davranmalarını ister ve onları bunu yapmaya zorlardı. Ülke halkının eşitliğini her zaman idarede gösterilecek adalet ile sağlamayı amaçladı. Bu nedendir ki kraliyet topraklarında huzur, barış ve refah ortamı yakalanmış oldu. Suçlulara karşı asla taviz vermezdi. Kral onlara karşı adalet ışığında davranır cezalarını çekmelerini sağlardı. Kral Roger, Krallığın hazinesini oldukça zengin bir hale getirmişti. Devlet ekonomik olarak oldukça iyi bir durumdaydı⁴⁰⁰. Devletin zengin olması, halkın da ekonomik açıdan yüksek bir refah seviyesi içinde yaşamlarını sürdürdüklerine işarettir. Görüldüğü gibi Kral II. Roger döneminde Sicilya ve Sicilya Krallığı'na ait topraklarda asayiş ve birlik sağlanmış, ülkenin ve krallığın ekonomik açıdan refah seviyesi oldukça yükselmiş bulunuyordu.

Kral Roger, kendi halkıyla barışık bir siyaset takip etmekteydi. Hatta babası gibi o da Müslüman ahaliye pozitif ayrımcılık yaptığı konular dahi olurdu. Sarayında birçok Müslüman görevli vardı. Kral Roger, İslam devlet geleneği içinde yer alan kurumları kendi devletinde kurmuş ve devamlarını sağlamıştır. Bu kurumlardan özellikle "divan"ları kullanmıştır. Mesela bunlardan "Divan-ı Mezâlim", Kral Roger döneminde ihya edilmiştir. Yine Kral Roger döneminde ihya edilen divanlardan bazıları ise şunlardır: "Divanü'r-Resâil ve'l-İnşa", "Divanü'l-Mezâlim" ve "Dinväu't-Tiraz". Bu sonuncusu sadece kraliyet ailesinin giyim kuşamlarıyla meşgul oluyor ve Kraliyet adına kumaş ürettiyordu⁴⁰¹.

Kral Roger, iyi derecede Arapça bilmekteydi. Onun kurmuş olduğu divanlarda evraklar Arapça "elhamdulillah ve şükran lini'emihi" ibaresi altında yazılırdı. Roger'un

⁴⁰⁰ Falcandus, *a.g.e.*, s. 57-58.

⁴⁰¹ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 88.- Moreno, *a.g.m.*, s. 185.

imzası bu şekilde atılırdı⁴⁰². Kral Roger, ömrünün son aylarında idarede büyük bir sıkıntı çekmesine neden olan İslami geleneklere oldukça bağlıydı. Sarayı, özellikle Fatimî ve Abbasi devletlerindeki uygulamaların etkisi altındaydı. II. Roger, tıpkı Müslüman Sultanlar gibi Arapça lâkap da kullanıyordu. Onun kullandığı lâkap, “el-Mu’tez Billah”dı⁴⁰³.

Kral Roger, Müslüman ve diğer ırklardan olan kimseleri sadece devlet kadrolarında veya asker olarak değerlendirmiyordu. Mesela sarayında birçok Müslüman bilim adamı ve sanatçıyı da barındırıyordu. Bunlardan hiç şüphesiz ilk akla gelen el-İdrisî’dir. Batılılar tarafından “The King Roger’s Book” veya “Il Libro di Ruggero” olarak bilinen coğrafya eserini el-İdrisî, bizzat II. Roger’un talimatı ve teşvikiyle yazmıştır. Günümüze kadar ulaşan ve bizim de çalışmamızda yararlandığımız bu eser, dönemi itibariyle çok önemli bilgiler içeren ve amacı doğrultusunda yazılmış ciddi bir eserdir. Yine Kral Roger’un isteği ile Roma’daki papalığa karşı Grek asıllı Neilos Doxopatrios “a History of the Five Patriarchates”, önemli bir eserdir. Bu eserle II. Roger’un siyasi ve politik dehası kendisini göstermiştir⁴⁰⁴. II. Roger ve hatta oğlu I. William, Latince ve Arapça’yı çok iyi biliyor ve konuşuyorlardı. Özellikle II. Roger, bu konuda çok ileri seviyeydi⁴⁰⁵.

Daha önce de söylediğimiz gibi Kral, kendi özel hayatında Müslüman-Arap kültüründen birçok ayrıntıyı kullanıyordu. En başta kıyafetlerini Müslüman-Arap sultanları gibi hazırlatıp giyiniyordu. Yaptırdığı manastır, kilise vb. yerlerde Arap, Grek ve Frenk üsluplarının harmanlanmasını büyük bir zevkle izliyordu. Bunun bir örneği Palermo’daki Kiddis Yuhanna manastırındaki süslemelerdir. Bu manastır süslemeleriyle bir camiden ayırt edilemeyecek durumdaydı⁴⁰⁶. Özellikle Palermo şehri, İslami sanat, mimari ve şehircilik anlayışının izlerini diğer şehir ve yerleşkelerden daha fazla taşıyordu. Bunun yanı sıra Grek sanat anlayışını da en az İslami öğeler kadar buradaki yapılarda ve sanat eserlerinde görebilmek mümkündür. Hatta her iki anlayışın muhteşem sentezleriyle birlikte gelişen bir Norman sanatından söz etmek daha doğru olur. Burada şekillenen sanat öğelerinin gelişimiyle kuzeyde yani İtalya ve Avrupa’da daha sonralar ortaya çıkacak olan sanat üsluplarının temelleri atılmış oluyordu. Bu

⁴⁰² Moreno, *a.g.m.*, s. 185.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 89.

⁴⁰³ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 89.

⁴⁰⁴ Haskins, *a.g.e.*, s. 238.- Crawford, *a.g.e.*, s. 265-266.

⁴⁰⁵ Hitti, *History of the Arabs*, s. 612.- Fuat Sezgin, *İslâm’da Bilim ve Teknik*, c.I, (Çev. Abdurrahman Aliy), Ankara, 2007, s. 38.

⁴⁰⁶ Moreno, *a.g.m.*, s. 186.- Haskins, *a.g.e.*, s. 241.

gelişmelerin temelinde hiç şüphesiz ki II. Roger'un yönetim anlayışının büyük rolü vardır.

Kral II. Roger, ülkesini bu şekilde ancak daha zor bir dönemin önlerinde durduğu bir rotada oğlu I. William (Guillaume)'a bırakıyordu.

Resim 2. II. Roger'un Lahiti-Palermo Katedrali-(Curtis, *Roger of Sicily*, s. 291.)

2.3. I. William (Kötü William)

II. Roger'dan sonra Sicilya onun gibi tam anlamıyla bir Norman olup da onun ihtişamını yakalayan bir kral daha görmedi. Ama yine de herkesin aklına gelen bir isim olacaktır elbet. Bu isim II. Frederich'ten başkası değildir. Fakat II. Frederich, bağlı olduğu hanedan nedeniyle bir Norman değildi. Sadece Anne tarafından II. Roger'un torundur. Michele Amari, bu iki Sicilya Kralını, “ vaftiz edilmiş iki sultan” olarak tanımlıyor⁴⁰⁷.

II. Roger öldüğü zaman yerine kimin geçeceği çok tartışılacak bir konu olmadı. Çünkü Kral'ın oğullarından çoğu daha o hayattayken öldüler. Kral Roger'un en büyük oğlu Roger, 1149'da ölmüştü. Bu oğlu Apulia Dükü idi. Diğer bir oğlu ise Tancred'dı. Tancred ise, Bari ve Taranto prensi idi. Bir diğerinin ismi ise Alfonso'ydu. Alfonso, 1144'te ölmüştü. Oğul Roger'un da Tancred isminde bir de oğlu vardı ki bu Tancred, II. William'dan sonra Sicilya tahtına geçecekti. Tancred'dan sonra da kendi oğlu ve Sicilya'nın Norman hanedanının son kralı olan III. William geçecekti. II. Roger'un, eşi Beatrice'den bir de kızı vardı. Bu kızının adı Constance idi. Constance, Alman İmparatoru I. Frederick'in oğlu VI. Henry⁴⁰⁸ ile evlendi. Alman imparatoru ile beraberce çocuk yaşta III. Henry'yi tahtan indirip katlederek onun tahtına Constance oturdu. Constance aynı zamanda Sicilya kraliçesi oluyordu. Daha sonra Henry'den olan oğlu II. Frederick hem Alman hem de Sicilya tahtlarına oturdu⁴⁰⁹.

I. William, 1120'de doğdu. 1144'ten itibaren Capua ve Napoli sırasında ise 1149-1154'e kadar da Pulya dukalıklarını idare etti⁴¹⁰. Böylece genç William, hayatının bu döneminde birçok tecrübe edinmiş oldu.

I. Wiliam⁴¹¹ (1154-1166), babasının tek ardılı olarak Sicilya Krallık tacını daha babası II. Roger hayattayken giymiş sayılırdı. Çünkü II. Roger, kendinden sonra Sicilya Krallığı'nda bir kargaşanın yaşanmaması için William'ı 1151 veya hemen sonrasında tahtın tek varisi olarak kendinden sonraki Kral olarak tanıtmış oldu⁴¹². Tehlikeleri

⁴⁰⁷ Amari, a.g.e., vol. 3, s. 365.

⁴⁰⁸ Alman İmparatoru I. Frederick Barbarossa'nın oğluydu. 1165 yılında Nijmegen'de doğdu. Barbarossa'nın ikinci oğluydu. 1190 yılında babasından sonra Alman Tahtına oturdu. Bk. Janus Moller jensen- Alan V. Murray, “ Henry VI. Of Germany (1165-1197)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed by. Alan V. Murray), California, 2006, s. 568-570.

⁴⁰⁹ Falcandus, a.g.e., s. 59.- Crawford, a.g.e., s. 268-269.

⁴¹⁰ Öztuna, a.g.e., c. 5, s. 412.

⁴¹¹ William adı, bazı eser ve kaynaklarda İtalyanca telaffuzu olan “Guglielmo” olarak da yazılır.

⁴¹² Falcandus, a.g.e., s. 59.- Öztuna, a.g.e., c. 5, s. 412.-Kral II. Roger, kendinden önce üç oğlunun ölümüne şahit olmuştu. Belli ki bu ölümler, Kral'da büyük acılara neden olmuştu. İlerleyen yaşı ve

öngörebilen II. Roger, Sicilya'da Hauteville hanedanının devamını sağlamak düşüncesiyle böyle bir adım atmış olması gayet normaldir. Bunun yanı sıra aynı tarihlerde II. Roger'un en gözde adamı olan veziri (veya Şansöylesi) Antakyalı George da ölmüştü. Kral, onun eksikliğini oğlu William ile de doldurmayı düşünmüş olabilir. Bu yolla hem ikinci adam noktasında daha rahatlamış olacak hem de oğlu William'ın Krallığı yönetmesi için şimdiden hazır olması sağlanacaktı. Romuald, kroniğinde Kral Roger ve Oğlu William'ın iki yıl on ay beraberce krallığı yönettiklerini belirtiyor⁴¹³.

I. Wiliiam, kötü William olarak da bilinir. Kötü lakabını hak edip etmedeğine gelin birlikte bakalım ve neden Kötü William olarak lâkaplandırıldığını anlamaya çalışalım.

II. Roger'un ölümünden sonra hem William'ı hem de Sicilya Krallığını sıkıntılı günler bekliyordu. William, babası Kral Roger kadar enerjik ve kudretli bir idareci değildi. Bu nedenle devlet işlerini derhal yardımcılara devretti. Yeni Kral'ın bu halinden haberdar oldukları anlaşılın düşmanları zaman kaybetmeden Krallığın topraklarına saldırmaya başladılar. Bunların başında ezeli düşmanları olan Bizans ve elbette ki papalık geliyordu. Ayrıca Krallığın vassalları da boş durmadılar. Onlar da isyan hareketlerine giriştiler⁴¹⁴. I. Wiliiam, krallık tahtını öyle büyük bir kraldan devralmış oldu ki belki de onun başarılarının altında kalma korkusunu yaşıyordu. Durumu her ne olursa olsun onun iyi bir idareci olamadığı veya en azından kendi tebaası tarafından beğenilmediği gayet açık bir şekilde anlaşılıyor⁴¹⁵. William, Barili Maio'yu⁴¹⁶ amiral olarak atadı. Bu kişi daha önce de Krallık bünyesinde hizmet

amansız düşmanları karşısında tedirginliğe düşmesi de muhtemeldir. Falcandus, II. Roger'un bu halet-i ruhiyesini betimlemektedir. Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 59.

⁴¹³ Romuald, *a.g.e.*, s. 221.- Bu arada kendimize şu soruyu da sormadan edemiyoruz. Acaba Kral Roger'un ölümü doğal nedenlerden dolayı mı gerçekleşti? Çünkü Kral, kısa bir hastalık evresinin hemen ardından vefat etmişti. Kralı zehirlemek suretiyle bir suikast düzenlenmiş olabilir mi? Böyle bir durumda Kralın ölümünden oğlu William veya yandaşlarının her hangi bir sorumluluğu olabilir mi? Bu soruların zihnimize uyanmasının nedeni Kral II. Roger'un on gün gibi bir kısa süre içerisinde hastalanarak ölmesidir. Ardında da Sicilya sarayında ve yönetiminde özellikle de Kral Wiliiam'ın veziri olan Maio'nun başı çektiği bir hizipleşmenin ortaya çıkmasıdır. Bk. Romuald, *a.g.e.*, s. 221.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 163.- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 91.- Curtis, *a.g.e.*, s. 295

⁴¹⁴ Khoniates, *a.g.e.*, s. 69.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 58.- Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 355.

⁴¹⁵ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 163.

⁴¹⁶ Falcandus, Maio'nun başlangıçta iyi bir insan olduğunu, fakat almış olduğu bu geniş yetkilerden sonra yönetme hırsının kurbanı olduğunu ve bu nedenle de Kral'ı avuçları içine aldığı söylüyor. Kral William'ın ondan başka kimseyi dinmediğini, onun söylediği yalanlara itimat ettiğini ifade ediyor. Ayrıca saray içerisinde oldukça ahlaksızca davranan ve seks düşkününü biri olduğunu, özellikle de soylu kadınlarla beraber olduğunu iddaa ediyor. Ayrıca Palermo kilisesinde görev yapan piskopos Hugh'u da Başpiskopos yaparak kendine dini açıdan destek sağladığını belirtiyor. Maio'nun ve Kralı I. William'ın çok sempatik olmadıklarını kabul etmekle birlikte Maio hakkında söylenenlerin nedeni doğru olduğu da şüphelidir. Fakat onun döneminde Sicilya Krallığında saray ve soylular arasında bir kutuplaşmanın hatta

veriyordu. Maio, yavaş yavaş yükselerek I. Wiliiam'ın en önde gelen adamı oldu ve Kral William onu kendinden sonraki idareci (Chancellor veya Vezir) olarak tayin etti⁴¹⁷. Fakat Maio ile birlikte Sicilya Krallığı, Saray ve soylular arasında entrikaların baş göstermeye başladığı bir döneme girmiş oldu.

Maio ve Krallığın iç sorunlarına birazdan geri dönmek kaydıyla; bu arada Kral I. Wiliiam, iki önemli sorunla ile karşı karşıya kalacaktı. Bu sorunların ilki, yeni Kral'a karşı bazı adaların ve İfrikiyye topraklarındaki bazı şehirlerin isyan etmeleriydi. Diğeri ise Bizans İmparatoru Manuel'in Sicilya ve İtalya topraklarındaki hak iddiası ve "Büyük Roma'yı yeniden ihya etme hayelleriydi. Kinnamos, "Historia"sında Sicilya'nın yeni Kralı'nın Bizans İmparatoru ile sorunları çözmek adına, babası II. Roger tarafından Yunan şehirlerinden gasp edilen malları ve insanları iade etmek istediğini; bu nedenle de Bizans İmparatoru'na elçiler gönderdiğini yazıyor⁴¹⁸. I. Wiliiam'ın durduk yere bunu yapması, kendini veya babasını daha önceki olaylardan dolayı suçlu ilan etmesi ve her şeyden öte Sicilya Krallığı'nı böylece küçük düşürmesi pek sağlıklı bir düşünce gibi durmuyor.

Fakat yeni Kralın karşılaşmış olduğu isyanlar ve toprak kayıplarını göz önüne alırsak, olası bir Bizans tehdidine karşı İmparatorluk sarayına elçiler göndermesi olanaklı gibi duruyor. Toprak bütünlüğünün tehlikede olduğu dönemde Bizans ile savaşmak yerine diplomatik ilişkiler içerisinde sorunlarını çözmek daha akıllıca bir yöntemdi. Bu nedenle I. William'ın Bizans sarayına elçi göndermesi Kinnamos'un anlattığı biçimde Kralın basiretsizliğine işaret etmek yerine zekice bir dış politikaya işaret eder. Belli ki Sicilya Kralı, bu yolla Bizans'ın olası bir askeri saldırısının önüne geçmeyi hedefliyordu. Ya da isyanları bastırabilmek adına Bizans tehdidini diplomasi yoluyla oyalayarak vakit kazanmayı düşünüyordu.

I. William'ın hedefleri ne olursa olsun gönderdiği Sicilyalı elçiler Bizans sarayı tarafından kabul edilmediler. İmparator Manuel, hem Sicilya Kralının içinde bulunduğu durumdan kendine fırsat yaratmanın hem de İtalya ve Sicilya topraklarını tekrar geri

çatışmanın olduğu da doğrudur. Falcandus'a göre bunun kaynağı Maio'dur. Falcandus'un Maio ve Kra I. William hakkında bu kadar olumsuz konuşmasının nedeni; kendisinin de Maio'ya karşı oluşan gurubu destekliyor olmasından kaynaklanıyordu. Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 60-61.-Maio'nun bu yönüyle ilgili olarak İbnü'l-Esir de benzer bilgileri vermektedir. Falcandus ile İbnü'l-Esir, bu konuda hem fikirdirler. Bk. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 163. Ayrıca bk. Romuald, *a.g.e.*, s. 220.

⁴¹⁷ Falcandus, *a.g.e.*, s. 60.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 163.-Romuald, *a.g.e.*, s. 220.

⁴¹⁸ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 91.

kazanabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle kısa süre içerisinde Sicilya Krallığı tarafından ele geçirilen yerlerde Bizans egemenliğini tekrar kurmak için hazırlıklara başladı.

İmparator, Sicilya üzerine göndereceği donanmanın başına Constantinos Angelos'u tayin etti. Sicilya Krallığı'na hem denizden hem de karadan saldırıyı planlayan Manuel, Angelos'a Lakonia limanında diğer kuvvetlerle birleşmek üzere beklemesini emretmişti. İmparator'un kendisi de kuzeyde beliren Macar tehlikesi nedeniyle Tuna kıyılarına yöneldi. Angelos, burada beklerken Akdeniz'de gezinmekte olan bir Sicilya filosundan haberdar oldu. Aldığı bu haber üzerine İmparator'un emrinin aksine hareket ederek bahsedilen Sicilya filosuna saldırmak üzere yelken açtı. Angelos, onları Sicilya yakınlarına kadar takip ettikten sonra üzerlerine hücum etti. Ancak Sicilya donanmasına göre oldukça az sayıda olan Bizans donanması ağır bir yenilgi aldı. Hatta donanmanın komutanı olan Angelos dahi Sicilyalı Normanlar tarafından esir alındı. Sicilya Kralı bu değerli esiri de tutsak olarak zindana koydurdu⁴¹⁹. Hiç şüphesiz Bizans için beklenmedik bir gelişme ve önemli bir kayıp olmuştu bu yenilgi. Angelos'un bu aptalca girişimi İmparator'un tüm hazırlıklarını ortaya çıkarttığı gibi planlarının değişmesine ve de saldırısının gecikmesine de neden olmuştu.

İmparator, bu mücadele öncesi özellikle Alman İmparatoru'ndan destek talebinde bulunmuştu. Bu nedenle İmparatorluk'ta önemli mevkilerde bulunan ve sebastos ünvanını taşıyan Mikhail Palaiologos ve İoannes Dukas'ı I. Frederick'e göndermişti. Ancak Frederick, gelen elçilerin tekliflerini reddedip onları geri gönderdi. Bizans İmparatoru, en büyük müttefikinin onu yalnız bırakmasıyla ansızın karşı karşıya kalmıştı. Manuel'in gönderdiği bu heyet arasında II. Roger tarafından, idarecisi olduğu Gravina şehrinden sürülmüş olan Aleksandros da vardı. Bu heyet dönüş yolunda Bassonville⁴²⁰ adında biriyle karşılaştılar. Sicilya Kralı William'ın tahta çıkmasından sonra II. Roger döneminde Apulia bölgesini idare eden Bassonville'nin muhtemeldir ki Maio'nun müdahalesiyle görevindeki rütbesi düşürülmüştü. Bunun üzerine Bassonville, I. William'a karşı bayrak açarak isyan etmişti. Bassonville, İmparatorun elçileri ile

⁴¹⁹ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 91-93.- Khoniates, *a.g.e.*, s. 65

⁴²⁰ Robert de Bassonville, Kral Roger'un kızkardeşi olan Judith'in oğlu idi. Bassonville, Loritello Kontu idi. Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 63.- Robert, Romuald'ın anlattığına göre, Maio'nun tüm Krallıkta olduğu gibi güney İtalya'da etkin olması Bassonville'nin de, onun emri altına gimesinden dolayı rahatsız olduğunu anlıyoruz. Daha önce de belirttiğimiz gibi Apulia, Sicilya Normanları için özel bir statüye sahipti. Çünkü Normanların özellikle de Hauteville ailesinin ilk egemenlik kurdukları yer burasıydı. Güney İtalya ve Sicilya, Apulia Kontluğunun idaresi altında ele geçirildi ve idare edildi. Bu durum Kral II. Roger'a kadar da böyle devam etmişti. Ancak her ne olursa olsun Apulia Düklüğü'nün gerek maddi ve gerekse de manevi açıdan Normanlar için bir önemi vardı. Bassonville, bu düşünceleri doğrultusunda hareket etmiş olmalıdır. Bk. Romuald, *a.g.e.*, s. 221.

anlaşarak Bizans İmparatoru'nun güney İtalya'ya yapacağı çıkarmaya yardım edeceği sözünü verdi. Bunun üzerine elçiler de İmparator Manuel'e bu durumu ilettiler. Böylece Bizanslılar, güney İtalya'ya yapacakları sefer öncesi Bassonville'nin yardımıyla orada kendilerine müttefik buldular⁴²¹. Bizans kuvvetleri, bu bölgede kendilerine ücretli askerler de topladılar. Bunlara ilave olarak Aleksios, Almanya'dan da savaşçıları türlü bahanelerle ve nedenlerle ikna edip ücret karşılığında bu orduya dâhil etmeyi başarmıştı. İmparator, İtalya'da kalabilmek adına elinden gelen her şeyi yapıyor, verebileceği her türlü vaadi önermekten çekinmiyordu. Ücretli askerlere ister ödeyebileceği ister ödemeyeceği miktarlar da olsun para teklif etmekten çekinmiyordu⁴²². Bizans komutanları oldukça akıllıca bir taktik izleyerek az sayıdaki ordularını İtalya topraklarında topladıkları ücretli askerlerle veya Kral I. William'a karşı isyan etmiş olan baronlarla ittifak kurmak suretiyle güçlendirmeyi başarmışlardı. İmparator bu kadarıyla yetinmek istemiyordu. Cenevizlilere, Pisalılara ve elçilerinin ulaşabilecekleri her şehrin idarecilerine, Bizans topraklarında önemli derecede ticari imtiyazlar içeren ittifak antlaşmaları öneriyordu. Manuel, bu rüyasını gerçekleştirmek adına müttefiklerine Bizans'ı zarara dahi uğratacak içerikte olan birçok imtiyaz tanımış oldu⁴²³.

Constantinos Angelos'un Sicilya Donanmasına karşı yaşattığı denizdeki yenilgiye rağmen 1155 yılının sonbaharında İmparator Manuel, Ankona üzerine bir donanma kuvveti gönderdi. Sicilya Krallığı'ndaki kargaşadan yararlanarak ve de isyancıların yardımıyla Bizans Kuvvetleri, güney İtalya'da Apulia bölgesini ele geçirmeyi başardılar. Çok az bir kuvvetle bunu başaran Bizans, uzunca bir süreden sonra güney İtalya'ya tekrar ayak basmanın heyecanına kapılmıştı. Çünkü buradaki baronlar Krala karşı isyan halindeydiler ve Bizans kuvvetleriyle birlikte hareket ediyorlardı⁴²⁴. Ankona'dan Tarentuma'a kadar tüm bölge, Bizans egemenliğini kabul etmiş oldu. Böylece Büyük Roma'nın tekrar canlandırılması için ilk adım atılmıştı⁴²⁵. En azından imparator Manuel böyle düşünüyordu.

Fakat gerçekler, öyle değildi. İmparator, elde etmiş olduğu bu zaferin geçici olacağını ya görmüyor ya da görmek istemiyordu. Onun düzenlediği bu seferinin daha

⁴²¹ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 104-107.

⁴²² Falcandus, *a.g.e.*, s. 66.- Khoniates, *a.g.e.*, s. 66.- Heyd, *a.g.e.*, s. 220.- Romuald, *a.g.e.*, s. 223.

⁴²³ Bu imtiyazlar için bk. Heyd, *a.g.e.*, s. 220-222.

⁴²⁴ Buradaki baronların Sicilya Kralı I. William'a karşı isyanlarının sebebi Kralın bir numaralı adamı olan Maio'nun onlara karşı almış olduğu tavır ve onlar üzerinde kurmaya çalıştığı otoriteydi.

⁴²⁵ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 355.- Curtis, *a.g.e.*, s. 428.- Heyd, *a.g.e.*, s. 220.

başında kuzeyde Macarlar, Bizans'a saldırmak için harekete geçmişlerdi. Bizans'ın batıya doğru yönelmesi, onları rahatsız ettiği gibi aynı zamanda Bizans'a saldırmak için de tam zamanı olduğunu düşünüyorlardı⁴²⁶. Bu gelişmelerden sadece Macarlar değil, Bizans ile müttefik olanlar da rahatsızlık duydular. Rahatsız olanların başında Alman İmparatoru Frederich geliyordu. Bizans'ı Sicilya saldırısında yalnız bırakmasından dolayı bu tedirginlik geyet açık bir şekilde anlaşılıyordu. Bu girişimden rahatsız olanlar listesine bir de Venedik'i dâhil etmek lazımdır. Çünkü güney İtalya'ya kim gelirse gelsin burada kalıcı olmak niyetini taşıyorsa Venedik ile o güne kadar müttefik olup omuz omuza savaşmış dahi olsa gelecekte potansiyel bir düşman haline görülürdü. Bu nedenle Bizans'ın girişiminden duyduğu tedirginlikten dolayı Venedik de karşı tarafta yer aldı. I. William, böylesine zor bir durum içerisindeyken hiç olmazsa Avrupa tarafından talih az da olsa yüzününe gülmüş oluyordu. En azından Sicilya Krallığı karşısında müttefik olanlar şimdi ayrılığa düşmüş oluyorlar, bu sayede en zor dönemlerini yaşayan Sicilya Krallığı kendisine karşı oluşturulan ittifaktan kurtulmuş oluyordu.

Burada Bizans'ın yanında durup askeri anlamda destek sunan şaşırtıcı bir müttefik bulunuyordu. Bu desteği, Sicilya Normanları'na karşı Bizans'a sunan papalık, İmparator Manuel ile ilginç bir antlaşmaya varmıştı. Bu uzlaşmaya göre, Bizans Büyük Roma'yı tekrar canlandırırken Papa da Hıristiyan dünyasının tek lideri oluyordu. Bu gizli pazarlık, aslında daha önceye dayanıyordu. İmparator II. İonnes, Papa II. İnnocent'e gönderdiği mektubunda dünyada iki kılıç olduğunu bunlardan dünyevi olanın kendisinin ruhani olanın ise papa olduğunu yazmıştı. İşte bu düşünceler doğrultusunda Sicilya Normaları'na karşı iki müttefik ortak hareket etmişlerdi⁴²⁷. Bu arada Sicilya Kralı ile Papa Adrian arasındaki gerginlik giderek artmıştı. Papa, Sicilya Kralı William'a gönderdiği mektubunda ona Kral olarak değil "Sicilya Lordu" olarak hitap ediyordu⁴²⁸. Anlaşılan Papa, Bizans İmparatoru'nun kendisiyle olan yaklaşımasından ve Papalığı da dini merkez olarak kabullenmesinden oldukça memnun kalmıştı.

Bizans İmparatoru Manuel'in papayla birlikte kurdukları büyük düşlerin aslında ne kadar ortada kaldığı Sicilya Kralı William'ın gücünü toparladıktan sonra 28 Mayıs 1156'da İtalya'da Birindisi üzerinden çıkarma yapmasıyla anlaşılacaktı. William,

⁴²⁶ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 92.

⁴²⁷ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 356.

⁴²⁸ Romuald, *a.g.e.*, s. 222.

Sicilya Krallığı için çok önemli olan bu toprakları Bizans'a terk etmeyi elbette ki istemiyordu. Birindisi'de karşı karşıya gelen Sicilya Normanları ve Bizans kuvvetleri büyük bir mücadeleye girdilerse de Normanlar, Bizans kuvvetlerini burada ağır bir yenilgiye uğratmayı başardılar. Bu zaferin ardından Kral William, Bizans'ın işgal ettiği tüm güney İtalya topraklarını yoğun bir mücadeleyle tekrar geri almaya başladı.

Bizans, bu dönemde oldukça yıpranmış bir durumdaydı. Bizans, topraklarına karşı nereden geleceği belli olmayan saldırılar karşısında ne yapacağını bilmez bir duruma gelmişti. Haçlı seferleriyle birlikte hem müttefik hem de dindaşlarından düşmanlar da edinmişti. Sicilya Krallığı'nın henüz diri olan birlikleri karşısında dayanması çok zordu. Sicilya Norman kuvvetlerinde ağır süvari birlikleri mevcuttu. Bu birlikler genel olarak zırhlı ve kuşandıkları silahlar bakımından Bizans birliklerinden çok daha üstün Norman Şövalyelerinden oluşuyordu⁴²⁹.

Sicilya ordularının komutası Maio'nun elindeydi. Maio'nun, Bizans kuvvetlerini yenmeye başlamasıyla birlikte Kral'a (aslında Maio'ya karşı isyan etmişlerdi.) karşı isyan eden baronlar da birer birer teslim olmaya başladılar. Bizans'ın başarısız olacağı onlar tarafından da artık anlaşılıyordu. Bunun yanı sıra Bizans ordusunun yerli halka karşı yağmaya girişmeleri ve karşı koyanlara katliam uygulamaları bölge halkının tepkiyle karşılaştı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Bizanslı komutanlar ordularını güçlendirmek için pek çok ücretli asker toplamışlardı. Bunların arasında pek çok farklı milletten topluluklar vardı. Bunlar arasında Almanlar, İskitler ve Macarlar ilk akla gelenlerdir. Bunların yanı sıra Bizans'ın aleyhinde birçok gelişmeler yaşanmaya başlamıştı. Sicilyalılar tarafından esir edilen bazı Bizanslı soylular ve komutanlar, Sicilya Kralı'na özgürlüklerini geri almak düşüncesiyle ya da işkenceler sonucunda bu mücadelede yardım etmişlerdi⁴³⁰.

Güney İtalya'da süren savaşlar ve mücadeleler neticesinde kazanan taraf Sicilya Normanları oldu. Fakat bu savaş her iki tarafı da oldukça yıpratmışa benziyor. Çünkü 1158 yılında karşılıklı olarak barış görüşmeleri yapılmaya başlandı. Üstelik barış sağlanması için Papa da aracılık yapıyordu⁴³¹. Bizans ile barış görüşmelerini Sicilya Kralı adına Maio yürütüyordu. Bununla beraber Maio, Papa ile temasa geçip tekrar Kral'ı tanımasını ve barış için arabulucuk yapmasını sağlamıştı⁴³².

⁴²⁹ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 112-113.-Curtis, *a.g.e.*, s. 428.

⁴³⁰ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 126.

⁴³¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 357.

⁴³² Khoniates, *a.g.e.*, s. 66.- Curtis, *a.g.e.*, s. 428.

Bu gelişmeler olurken Sicilya Kralı William ile Bizans İmparatoru Manuel arasında antlaşma şartlarını belirlemek üzere karşılıklı yazışmaları oluyordu. Bu yazışmalar arasındaki mektuplardan birinde belki de sonucunda Sicilya Kralı William, İmparatora şöyle sesleniyordu: *“Toprağımıza ayak basan sizler için barış şartlarını kabul etmek şerefsizlik değildir; hayır aksine ziyadesiyle şanlıdır. Esir ettiğimiz Romalıları derhal geri alacaksınız. Kaderin bu mümtaz kişileri bize teslim ettiğinden dolayı bize daha fazla kızmamalısınız. Savaşan bir insan için düşmanlarına karşı harekete geçmek ayıp değildir. Şimdi haklı bir sebepten dolayı bize savaş açtınız: Euboea konusundaki hatamızdan dolayı. Bunun için de siz, dediğimiz gibi, aşırı şekilde karşılıklı bulundunuz. Eğer sizin ülkenize yaptıklarımızdan dolayı bizi cezalandırmak kararında idiyerseniz, biz de siz Majestelerine özürlerimizi sunduk. Fakat sürekli olarak bizim ırkımıza karşı savaşırsanız, bunun insanî kurallara uyup uymadığını düşünmeniz mantıklı olur. Çünkü savaşları sebepleri ile değerlendirip ölçmek insanîdir ve biri de diyebilir ki daha da ileri gitmek hayvanîdir. Ama biz böyle söylemeyeceğiz. Biz istiyoruz ki, siz bir anlaşma yapın ve savaşı bitirin.”*⁴³³.

Aslında yukarıdaki metinden gayet açık bir şekilde, her ne kadar Sicilya Kralı galip olsa da, bu savaştan başka devam eden ciddi sorunları olan iki idarecinin varlığı anlaşılıyor. Bizans güneyden, kuzeyden, doğudan ve batıdan hep baskı ve saldırılarla boğuşmak durumundaydı. Sicilya Kralı ise; isyan etmiş baronlarını yeniden itaat altına almanın çabası içindeydi.

Ayrıca güneyde Sicilya Krallığı'nın İfrikiyye topraklarında da isyanlar baş göstermişti. Muvahhidler, bazı yerleri ele geçirmeye başlamışlardı. Bu nedenle Sicilya Kralı için bu savaşı sürdürmenin bir anlamı yoktu. Ayrıca İtalya'daki topraklarını zaten Bizans'tan geri almıştı. Bu şartlar içinde Bizans ile Sicilya Krallığı arasında bir antlaşma yapıldı (1158)⁴³⁴. Böylece Bizans ile Sicilya Krallığı arasındaki husumet uzunca bir süreliğine sonlanmış oldu. Yaklaşık otuz yıl boyunca iki devlet arasında askeri anlamda bir karşılaşma olmadı. Bu arada Bizans İmparatoru ile Sicilya Kralı arasındaki bu antlaşma gereğince bir de ittifak doğmuştu. Kral I. William'a karşı isyan eden ve kral olmak isteyen II. Roger'un gayri meşru oğlu ve dolayısıyla da Kral'ın üvey kardeşi olan Taranto prensi Simon, bu konuda desteğini almak için İmparator Manuel'e

⁴³³ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 128.- Bu mektubun naklinde Kinnamos, Bizans adına biraz abartılı yazmış olabilir. Ancak yine de metnin geneline bakıldığında Sicilya Kralı'nın galip taraf olduğu havası esmektedir.

⁴³⁴ Khoniates, *a.g.e.*, s. 66.- Kinnamos, *a.g.e.*, s. 128.- Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 357.- Curtis, *a.g.e.*, s. 428.

başvurmuştu. Ancak İmparator, I. William ile yapmış olduğu antlaşmaya sadık kalarak isyancı Simon'u huzuruna kabul dahi etmedi⁴³⁵. Bu bize gösteriyor ki; Sicilya Krallığı ile Bizans arasında sağlam ve güvene dayalı bir ilişki doğmuştur.

Sicilya Krallık ailesinde ve baronlarında kutuplaşmaların baş gösterdiğini hatta Bizans'ın güney İtalya'yı ele geçirmesinde bu kişilerin oynadıkları rollerden söz etmiştik. Normanlar arasında isyanların ve huzursuzluğun ortaya çıkmasına asıl neden, kaynaklardan da edindiğimiz bilgilere göre Maio, idi. I. William'ın Chancellor (Şansöyle veya Vezir) olarak atadığı bu kişi, sahip olduğu makam nedeniyle Hauteville ailesinden olan kontları, baronları ve diğer soyluları oldukça rahatsız etmişti. Hem Kral'la aralarında böyle bir köprünün olması hem de Maio'nun onların üzerinde bir pozisyonda bulunması bu olayları tetiklemiş oldu. Maio'nun özellikle 1156'dan sonra artan gücü ve Kral üzerindeki etkisi, tepkilerin çoğalmasına neden oldu. Bununla birlikte Maio, sarayda kendine oldukça önemli bir müttefik bulmuştu. Bu kişi Kraliçe Margaret⁴³⁶ idi. Sarayda Maio ve Kraliçe'nin başını çektikleri bir gurup oluştu. Bu gurubun karşısında ise saray dışındaki soylular ve daha önceden isyan edenler vardı. Saraydaki bu gurubun içerisinde özellikle Müslüman olan saray görevlileri vardı. Bunlar arasında Maio'nun finans idaresindeki Müslüman görevliler, başı çekiyordu⁴³⁷.

Saray içerisinde Müslümanların etkinliklerini arttırmaları ve Maio gibi Krallığın ikinci adamı tarafından da bu kadar kollanmaları gayri Müslim halkta bir tepkiye neden oldu. Normanların adaya ilk ayak bastıkları andan beri Müslümanlar, o ana kadar hâkim sınıf olmalarına rağmen, sadece siyasi erki ellerinden yitirmişler ancak bürokraside, sosyo kültürel alanda, iktisatta hatta ve hatta askeri anlamda dahi varlıklarını Norman Sicilyası'nda korumayı başarmışlardı. Başta belki onların devlet kademelerinde bulunmaları çok fazla göze batan bir durum oluşturmamıştı. Ancak I. Wiliiam döneminde yukarıda da değindiğimiz gibi bazı iç gelişmeler Müslüman karşıtı veya en azından onlara tanınan bazı toleranslara karşı bir hareket geliştirdi⁴³⁸. Tabi Maio'nun

⁴³⁵ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 128.- Bu durum Sicilya'daki siyasi çekişmeleri ve Kral'ın idaredeki zaafının iyice belirginleştiğini gösteriyor. Üvey kardeş Taranto prensi Simon'un isyan etmesi ve Kral olmak istemesi de tıpkı Bassonville gibi Maio ilişkilidir diye düşünüyoruz. Zira Maio'nun Norman soylularının ve özellikle de Hauteville ailesinin tepkisini çektiği ortadır.

⁴³⁶ Kraliçe Margaret of Navarre, bir ispanyoldu. Navarre Kralı'nın Kızı. Kont I. Roger'un eşi Adelaide'dan sonra adını en fazla duyuran eş oldu. Bk.Henry Galley Knight, *The Normans In Sicily*, London,1838, s. 54.

⁴³⁷ Falcandus, *a.g.e.*, s.70 -Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.

⁴³⁸ Cahen, *a.g.e.*, s. 168.

saraydaki hizipçiliği ve Kral ile beraber giderek artan kibirliliklerini de ekleyince bu huzursuz ortamda Krallığın üzerinde karabulutlar dolaşmaya başlamış oldu.

Diğer taraftan güneyde Sicilya'nın karşı kıyılarında da işler iyi gitmiyordu. Sicilya'daki huzursuzluk burada da kendini gösterdi. Fakat daha da önemlisi II. Roger'un ele geçirdiği topraklarda Sicilya Krallığı'na karşı giderek artan bağımsızlık kıpırdanmaları görülmeye başlandı. Kral I. William'ın kötü idaresi onları Krallığın egemenliği altından çıkmak konusunda cesaretlendirmiş olmalı. Ayrıca kuzey Afrika kıyılarına Normanların yağma amaçlı akınları da devam ediyordu. Bu yağmalar İfrikiyye topraklarında endişeye ve tepkilere neden oluyordu. Bu akınlardan biri 1154'te Tinnis üzerine yapılmıştı. Sicilya Normanları tarafından yapılan bu sefer, Müslümanlar üzerinde önemli bir tepkiye neden oldu ⁴³⁹.

1156 yılında Cerbe ve Kerkanna adalarında Sicilya Krallığı'na karşı isyanlar başladı. Bu iki adanın halkı, Sicilya Krallığı'nın egemenliğinden çıktıklarını açıkça ilan ettiler. Bu gelişmeler İfrikiyye kıyılarında da karşılık buldu. Buranın halkı, çoktan beridir rahatsız oldukları Sicilya Krallığı'na karşı isyan bayraklarını açmaya başladılar. Bunların başında Safakus (Sfax) şehri geliyordu. Safakus'ta Sicilya Krallığı'nın valisi olarak görev yapan Ömer b. Ebu'l-Hüseyn el-Furriyânî ilk isyani başlatan kişi oldu. Ömer'in babası Ebu'l-Hüseyn'i, II. Roger, bu şehri ele geçirdiği zaman Krallığa bağlı olarak vali tayin etmişti. Ancak Ebu'l-Hüseyn bu görevi oğlunun yürütmesi için Roger'a talepte bulundu. Ebu'l-Hasan Safakus'ta önde gelen âlim bir kişiydi⁴⁴⁰. Bu talep üzerine Kral, Ömeri buraya idareci olarak tayin etti ve babası Ebu'l-Hüseyn'i Normanların adetleri olmak üzere yanında rehin olarak Sicilya'ya götürdü. Şubat 1156 tarihinde Safakus'ta Ömer'in liderliğinde şehirde bulunan Norman birliklerine ve evlerine ani bir baskın yapıldı ve buradaki tüm Normanlar öldürüldü. Böylelikle Ömer, Sicilya Krallığı'na karşı şehir halkıyla beraber isyan etmiş oldu⁴⁴¹.

⁴³⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.

⁴⁴⁰ Ebu'l-Hasan, yüksek ihtimaldir ki Safakus'ta kadı idi. Normanlar, İfrikiyye topraklarını ele geçirdikleri zaman genellikle toplum üzerinde etkisi en yüksek olan kişileri ağırlıklı olarak da âlim veya kadıları bu şehirlere idareci olarak tayin ediyorlardı. Kaldı ki buralara atadıkları idarecilere de kadı diyorlardı.

⁴⁴¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 175.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.-Romuald, *a.g.e.*, s. 225. -İbnü'l-Esir, Ömer'in Sicilya Kralına karşı isyan etmesine neden olarak; Babası Ebu'l-Hasan'ın vasiyetini gösteriyor. "*Ebu'l-Hasan, Sicilya'ya gitmeden önce Ömer'e "Ben artık yaşlandım, ecelim yaklaştı. Ne zaman fırsat bulursan düşmana isyan et, olardan çekinme, ben öldürülürüm diye korkma, beni ölmüş farz et."* dedi. Ömer bu fırsatı bulunca şehir halkını isyana çağırdı ve: "*Bir kısmınız surlara çıkacak, bir kısmınız da Frankların ve Hıristiyanların evlerine hücum edecek ve hepsini öldüreceksiniz."* dedi. Bunun üzerine onlar: "*Efendimiz Şeyh Ebu'l-Hasan'ın, yani babanızın akibetinden korkarız."* dediler. Ömer de: "*Bunu bana o emretti, eğer Şeyh ile beraber düşmandan da binlerce kişi öldürülürse Şeyh ölmez."* dedi.

Ömer'in başlatmış olduğu bu isyan İfrikiyye sahillerindeki diğer şehirlere de örnek oldu. Bu isyandan cesaretlenen Benî Metrûb kabilesi, Ebû Muhammed b. Matrûb önderliğinde Trablus'ta isyan etti. Ebu Muhammed, Trablus'ta idareyi ele geçirdi ve Metrûb kabilesinin egemenliğini bu şehirde tekrar kurdu. Kabis'te ise Muhammed b. Reşid, isyan ateşini yaktı. Muhammed, Normanlar tarafından Kabis'e atanmış valiydi (Kadı veya Naib). Buradaki Norman birliklerini yok ettikten sonra şehri kendi idaresi altına aldı ve böylece Sicilya Krallığı'ndan ayrıldı⁴⁴². Kısa süre içerisinde, Kral II. Roger tarafından uzun süre devam eden politika ve savaşlarla ele geçirilen İfrikiyye toprakları, I. William döneminde hızla elden çıkmış oldu. I. William, bu kayıplar karşısında önemli derecede itibar kaybına uğradı. Büyükbabası olan Kont I. Roger'dan beri Sicilya Normanları ilk defa toprak kaybına uğruyorlardı. Görünen o ki, I. William ile Krallık zafiyet, istikrarsızlık ve kayıplar içerisine sürükleniyordu. Bu durum Krallık içinde başlayan iç çekişmelerin ve hiziplerin artmasına neden olduğu gibi halkın da tepkisine neden oluyordu.

Kral William "Kötü" lakabını almayı yavaş yavaş hak ediyordu. Kral Roger'dan sonra daha saltanatının ilk yıllarında yaşanan bu olaylar karşısında I. William'ın yetersiz kalması ona bu lakabın verilmesinde en büyük etken oldu.

Güneyde yani İfrikiyye'deki gelişmelere dönecek olursak, Sicilya Krallığı'nın bu topraklarda işi giderek zorlaşıyordu. 1158'de Kral William, bir donanma hazırlatarak İfrikiyye üzerine gönderdi. Bu donanma kuvveti, isyan eden bazı bölgelerde kısmi başarılar elde etse de önemli bir zafer kazanamadan geri döndü⁴⁴³. Bu şehirlerden özellikle de Zeville, Sicilya Normanları'na karşı önemli bir mücadele verdi. Bu şehirde Sicilya Normanlarına karşı isyanı da Ömer b. Ebu'l-Hüseyn teşvik etti. Bölgedeki diğer Arap kabileleri, şehir halkına yardımda bulundular. İsyancılar, Normanlar'ın elinde bulunan Mehdiye şehrine erzak yardımlarını engelliyorlardı.

Sicilya Krallığı, kötü gidişatı durduramıyordu. Kral William, bu gelişmelerden haberdar olunca yanında rehin tuttuğu Ömer'in babası Ebu'l-Hüseyn'e oğluna hitaben bir mektup yazmasını istedi. Bu mektupta oğlunu isyanlardan vazgeçirtmesini aksi

Sabahleyin güneş doğmadan Frankların hepsini öldürdüler." Bk. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 175.- İsyanın teşviki noktasında olaylar, böyle gelişmemiş olabilir. Belki de Sicilya'dan gelen haberlere göre Krallığın Bizans ve güney İtalya'da isyan eden baronların yarattıkları kargaşadan yararlanmak amacıyla bu isyan başlamıştı. İkinci seçenek bize; bir vasiyetin gerçekleştirime arzusundan daha inandırıcı gelmektedir.

⁴⁴² İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 175.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.

⁴⁴³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.

halde bu işin sonucundan korkması gerektiğini, iletmesini istedi. Ebu'l-Hüseyn, bu talebi iletmeyince Kral William, Ömer'e bir elçi göndererek isyanı bitirmesini istedi. Ancak Ömer, gelen elçiyi Kral'ın isteklerini kabullenmeyerek geri çevirdi. Ömer, açıkca Kral'a meydan okuyordu. Kral William, bu meydan okumaya oldukça kızmış görünüyor. Çünkü yanında rehin tuttuğu Ömer'in babası olan Ebu'l-Hüseyn'i idam ettirmişti⁴⁴⁴.

Zeville şehrine, diğer Arap kabileleri ve Safakus (Sfax) halkı da destek verdi. Bunlar birleşerek Normanların İfrikiyye'deki merkezleri olan Mehdiye'yi kuşattılar. Bunun üzerine Kral I. William, 20 parça gemi ve kadırgadan oluşan bir donanma kuvvetini isyancıların üzerine gönderdi. Ayrıca Kral, isyancıların kurmuş oldukları ittifakı bozabilmek adına Arap kabilelerine para teklif etti. Bunların birçoğu ile bu yolla anlaşarak onları kurulan ittifaktan ayırdı. Kral'ın yaptığı hamlelerden sonra zayıflayan Zeville şehri, Sicilya Normanları'nın kuşatması altına düştü. Safakus halkı, çarpışmaların şiddetlenmesiyle birliktelikte ağır kayıplar verdiler ve burayı gemilerine binip giderek terk ettiler. Zeville halkının çoğu bu kuşatmada surlar önünde yapılan çarpışmalarda can verdiler. Az sayıda insan kurtulabildi. Kalanların bir kısmı dağılırken bir kısmı da Abdülmümin'in yanına kaçıp ona sığındı. Sicilya Normanları, buraları elinde tutmakla Mehdiye'nin bir süre daha elinde kalmasını sağladı. Bununla beraber Normanlar, Zeville'de egemenliklerini sürdürmeye devam ettiler⁴⁴⁵.

Sicilya Krallığı, İfrikiyye'deki bu sorunlarla baş etmek için çabalarken Bizans ile savaş halindeydi. Aslında Kral I. William'ın başı dertteydi. Daha önceleri etrafına saldırı pozisyonunda olan Sicilya Krallığı, şimdi ise savunma yapma durumuna düşmüştü. Askeri açıdan bakıldığında Sicilya Krallığı, en zor dönemini yaşıyordu. Baş kaldıran baronlar ve soylular, Bizans ve Papa'nın kurduğu ittifakın ardından gerçekleşen Bizans'ın saldırısına bir de İfrikiyye topraklarındaki başkaldırıları eklenmişti. Bunların hepsi aşağı yukarı aynı yıllarda gerçekleşiyordu. Tüm bunlarla baş etmek için I. William gibi saray hayatına düşkün bir Kralın yapabileceklerinin çok üstünde bir meziyete ihtiyaç vardı. Kral'da olmayan bu meziyetler acaba Krallığın ikinci adamı olan Maio'da var mıydı? Sicilya Krallığı'nın aleyhine olan bu negatif gelişmelerde Kral'ın suçu olduğu kadar anlaşılabilir Maio'nun da vardı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kral, devlet idaresini tamamıyla onun ellerine bırakmıştı.

⁴⁴⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 176.

⁴⁴⁵ Romuald, *a.g.e.*, s. 225.-Falcandus, *a.g.e.*, s. 79.-İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 176.-Ahmed, *a.g.e.*, s. 59.

1159 yılına geldiğimizde ise; Muvahhidler'den Abdülmümin, İfrikiyye sahillerinde görüldü. Çünkü Abdülmümin, Orta-Mağrib'i de ele geçirmeyi planlıyordu. Bunun için önündeki en büyük engel Normanlar'dı. Bunun için uygun zamanı bekleyen Abdülmümin, İspanya'dayken İfrikiye topraklarında Sicilya Normanlarına karşı başlayan isyanlardan ve Krallığın içindeki çekişmelerden de istifade ederek Fas'tan hareketle İfrikiyye üzerine bir donanma kuvveti ile yola çıktı. Abdülmümin, buralarda ordusunu fazla yıpratmadan ve hızlı bir şekilde sonuç almayı planlayarak yoluna devam ediyordu⁴⁴⁶. Bu yolculuk esnasında ordusunun lojistik ihtiyaçlarını da karşılıyordu. Özellikle yiyecek sıkıntısı çekmemek için bolca erzak depoluyordu. Abdülmümin'in ordusunun İfrikiyye sahillerine vardığı tarih 1159 yılının Mart ayının başlarıydı. Abdülmümin'in özellikle bu tarihi beklediği anlaşılıyor. Çünkü Sicilya Norman kuvvetleri (aslında korsanları) her sene bu tarihlerde İfrikiyye sahillerinde görünürler ve çoğu kez de yağmalarda bulunurlardı. Abdülmümin, böylece bu Norman kuvvetleriyle karşılaşma şansını yakalayarak hem Normanları etkisiz hale getirmek istiyor hem de İfrikiyye halkının kurtarıcısı konumuna gelmek istiyor olmalıydı. Bu, oldukça akıllıca bir tasarıydı aslında. Abdülmümin'in ordusu ilk etapta Bona (Buvanna) şehrine saldırdı. Burayı ele geçirdikten sonra Suse (Sousse) ve Mehdiye hariç Sicilya Krallığı'na ait bulunan tüm yerleri ele geçirdi. Böylece buralardaki Norman egemenliğine de son verdi⁴⁴⁷.

Aslında Sicilya Krallığı, Akdeniz'deki adaların tarihi karakterlerine aykırı davranıyordu. Akdeniz'de bir adanın, etrafında bulunan bir ana kara parçasına hükmettiği pek nadir görülen bir durumdu. Fakat Sicilya, kuzeyinde güney İtalya'ya güneyinde ise İfrikiyye (kuzey Afrika)'ye egemen olmayı (bu sonucusuna kısa süreli de olsa) başarmıştı. Bu nedenle bu topraklardaki egemenliğinin geçici olması bize göre şaşırtıcı değildir.

Mehdiye, Normanların eline geçeli daha on yıl kadar henüz olmuştu. Fakat Abdülmümin, egemenliği altındaki toprakları genişletmek arzusundaydı ve Mehdiye şehri onun için önemliydi. Aslına bakılırsa Mehdiye şehri, o bölge için önemli bir merkezdi. Mehdiye, bulunduğu konum itibarıyla hem stratejik hem ticari açıdan değerli bir şehirdi. O dönemde civarında bulunan her devletin, sahip olmayı arzuladığı kuzey Afrika'da merkezi özelliği olan bir şehirdi.

⁴⁴⁶ Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c. 5, s. 350.

⁴⁴⁷ İbnü'l-Esir, a.g.e., c. 11, s. 176.-Falcandus, a.g.e., s. 78.-Cahen, a.g.e., s. 169.

Yaşanan son olaylarla İfrikiyye halkıyla arası iyiden iyi açılan Sicilya Kralı I. William'ın, Abdülmümin'in olası salıdırısına karşı koyabilecek durumu açıkçası yoktu. Abdülmümin'in, bunun bilince olduğu gayet açık. Ayrıca Norman saldırılarından yılmış durumdaki kuzey Afrika halkı ve özellikle de Zeville halkı, onu kurtarıcı olarak görüyorlardı. Kuzey Afrika'da Fatimiler'in egemenlik sahalarına kadar uzanan topraklardaki tek güç Abdülmümin'in başında olduğu Muvahhidler Devleti'ydi. Abdülmümin, kendisine sığınan halkı koruması altına aldı. Onları, ülkesinde misafir ederken Mehdiye'yi ele geçirmenin hesaplarını yapıyordu. Abdülmümin, bu seferin hazırlıklarına yaklaşık üç yıl öncesinden başlamıştı. Ülkesinin topraklarında bulunan tüm naiplerine bu konuda hazırlık yapmalarını buyurdu. Güzergâhı üzerinde su kuyuları açılmasını sağlamış, erzak ve hububat stoğu yaptırmıştı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Abdülmümin, 1159 yılının Mart ayının başlarında Merâkeş'ten yola çıkmıştı. Mehdiye üzerine yürürken İfrikiyye ve Mehdiye hükümdarı olan el-Hasan b. Ali b. Yahya b. Temim de Abdülmümin'in yanına geldi. Abdülmümin, 13 Temmuz 1159 tarihinde Tunus şehrini kuşattı. Tunus hâkimi Ahmed b. Horasan idi. Tunus şehri Abdülmümin'e teslim olmadı. Bu arada çıkan kuvvetli bir fırtına, şehrin fethini geciktirdi. Ancak daha sonra şehir halkı Abdülmümin'den emân diledi. Abdülmümin, bu emanı şehir halkının mal varlıklarının yarısını askerlerine almak kaydıyla verdi. Şehirde bulunan Hıristiyan ve Yahudiler'e Müslüman olmalarını teklif etti. Müslüman olanlar kurtulurken ihtida etmeyenler öldürüldüler⁴⁴⁸. Tunus halkı, bu emânı Abdülmümin'den neredeyse mallarının, canlarının ve inançlarının gasp edilmesinde karşılığında almış oldular.

Burada Sicilya Normanları ile Muvahhidler'in fetih politikalarını kısaca değerlendirmek gerekiyor. Sicilya Normanları, ele geçirdikleri topraklardaki yerli halkın malına mülküne karşı gaspta bulunuyordu. Fakat Abdülmümin'in uygulaması kadar da değildi. Bu ana kadar Normanlar'ın, daha adilene bir uygulama sergilediklerine şahit olduk. Onlar sadece Frank kurallarıyla değil daha fazlasıyla İslami hukuk kuralları içinde bu konularda hüküm verip uygulamışlardı. Bu konuda Sicilya Normanları'nın uygulamalarını takdir etmemek mümkün değildir.

Abdülmümin, Tunus'tan ayrıldıktan sonra asıl hedefi olan Mehdiye'ye doğru ordusunu yönlendirdi. Muvahhidlerin ordusu, yüzbin kişilik bir askeri birlikten oluşuyordu. Bu orduya denizden de büyük bir donanma destek vermekteydi. Mehdiye'den önce Zevile'ye geldiklerinde buranın Normanlar tarafından boşaltıldığını

⁴⁴⁸ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 201-202.

gördüler. Şehir bir anda askerlele ve şehri terk etmek zorunda kalmış olan halkıyla tekrar doldu. el-Hasan b. Ali b. Yahya'nın halkı olan Sanhâceler de onlara katıldı. Bu arada bölgedeki Kral'ın şövalyeleri ve Norman soyluları Mehdiye'de bulunuyorlar ve Abdülmümin'in gelişini bekliyorlardı⁴⁴⁹.

Mehdiye şehri, bir yumruk gibi denizin içine doğru uzanıyordu. Bu nedenle şehrin kuşatılması oldukça güç bir işti. Ayrıca Norman şövalyeleri, arada dışarı çıkıp Muvahhidler'e saldırıyor sonra surlara geri dönüyorlardı. Abdülmümin, şehrin eski hâkimi olan el-Hasan ile bir değerlendirme yaptıktan sonra şehri saldırıyla ele geçiremeyeceğine karar verdi. Bu nedenle şehri, uzun bir kuşatma altında tutarak Normanları teslim olmaya zorlamayı planladı⁴⁵⁰.

Bu arada Sicilya Kralı William'a, Maio tarafından kuzey Afrika'daki topraklarında olup bitenleri anlatan bir rapor sunuldu. Kral, bunun üzerine İspanya sularında bulunan donanmasını⁴⁵¹ Mehdiye'yi kuşatan Abdülmümin'in üzerine yönlendirdi. Kısa süre sonra Sicilya Donanması, Mehdiye önünde belirdi. Abdülmümin'in donanması, onları Mehdiye önünde karşıladı. Sicilyalılar'ın Donanması yaklaşık olarak yüz elli parça savaş gemisi ve bunun haricinde daha hafif gemilerden oluşuyordu. Donanmanın başında Kadı Peter bulunuyordu⁴⁵². Peter'in amacı denizden kuşatılan şehri Abdülmümin'in donanmasının kışkıracısından kurtararak kaledeki birliklerin karşı saldırıya geçmelerini sağlamaktı. Peter, tam olarak bunu planlamıştı. Ancak karşı karşıya savaşan iki donanma arasından Abdülmümin'in askerleri, galip çıkmayı başardılar. Sicilya donanması, bu yenilgi üzerine Mehdiye önünden geri çekilerek Sicilya'ya doğru yelken açtı. Geri çekilen Norman donanmasından yedi parça gemi, Muvahhidler'in eline geçti. Sicilya'ya doğru yelken açan Norman filosu, denizdeki fırtınalar nedeniyle birçok kayıplar verdikten sonra Sicilya'ya ulaşabildi⁴⁵³.

⁴⁴⁹ Romuald, *a.g.e.*, s. 225.-İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11., s. 203.

⁴⁵⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 203.

⁴⁵¹ Yüksek ihtimalle bu donanma, İspanya sularında korsanlık faaliyeti içindeydi. Çünkü İbnü'l-Esir'in verdiği bilgilere bakılırsa; Mehdiye önlerine geldiklerinde bu gemilerde birçok kadın ve çocuk esir de bulunuyordu. Bu bilgiler bize, Sicilya donanmasının Akdeniz'de korsanlık faaliyetleri içinde olduğunu gösteriyor. Bk. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 203.-Romuald, *a.g.e.*, s. 225.-Falcandus, *a.g.e.*, s. 78.

⁴⁵² Falcandus, *a.g.e.*, s. 78.- Peter, Kral'ın kölelerinden biriydi. Peter, aslında bir müslümandı. Sadece adı Hristiyan ismiydi. Falcandus, Peter'in da saraydaki diğer köleler gibi aslında Müslüman olduğunu bu durumu gizlemek için de adının Peter olduğunu ileri sürüyor. Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 78. Eğer Falcandus'un ileri sürdüğü bu iddaalar doğruysa Sicilya Norman Sarayı sanılandan daha fazla Müslüman etkisi altında demektir. Bu durum bize daha önce de bahsettiğimiz bir başka konuyu da hatırlatıyor ki bu II. Roger'un Antakyalı George'tan sonraki gözde adamı ve kölesi olan Philip'in hikâyesidir. Philip'in de aslında Müslüman olduğu hatta Kral Roger ile birlikte Müslüman gibi ibadet ettiklerine dair dedikodular dahi yayılmıştı. Bunun ardından da bu iddaalar, Philip'i idama kadar götürmüştü.

⁴⁵³ Falcandus, *a.g.e.*, s. 78.-Romuald, *a.g.e.*, s. 225.-İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 204.

Bu yenilgi üzerine Mehdiye surları içinde mücadele veren Normanlar'ın oradan zaferle çıkacaklarına dair umutları azaldı. Yaklaşık altı aylık bir süreden beri Abdülmümin'in kuşatmasına karşı koymaktaydılar ve artık erzak stokları da tükenmişti. Kale içinde artan sefalet ve umutsuzca süren çarpışmalar onları Abdülmümin'den emân dilemeye mecbur etti. 11 Ocak 1160 yılında on kişilik bir Norman şövalyelerinden oluşan heyet, Abdülmümin'den emân dilemek için yanına gittiler. Fakat Abdülmümin, onlara öncelikle Müslüman olmalarını şart koştu. Normanlar ise sadece can ve mal güvenliklerine dair söz alıp ülkelerine dönmek istiyorlardı. Abdülmümin'e birkaç kez daha bu taleple geldilerse de o, Müslüman olmalarını ön koşul olarak onlara sundu. Bu arada gelişmelerden haberdar olan Kral William, Abdülmümin'in bu tavrına tepki koydu ve Mehdiye'deki Normanların başına bir şey gelirse kendisinin de aynı muameleyi Sicilya'daki Müslümanlar'a yapacağını bildirdi. Sonunda Muvahhidler, Mehdiye'deki Normanlar'ın taleplerini kabul ettiler. Abdülmümin, onların istedikleri emânı verdi ve Normanlar'ın Sicilya'ya geri dönmeleri için kendilerine gemiler tahsis etti. Bu arada tarih, 21 Ocak 1160 olmuştu. Mevsim kış olduğu için geri dönen birçok Sicilyalı Norman, denizde fırtınaya tutuldu ve birçoğu öldü. Bunların çok azı sağ salim Sicilya'ya dönebildiler. Böylelikle İfrikiyye topraklarında Sicilya Krallığı'nın egemenliği sona ermiş oldu⁴⁵⁴.

Bu durum, aynı zamanda Sicilya Krallığı için büyük bir itibar kaybı anlamına geliyordu. Ayrıca Sicilya'nın hemen güneyinde Kral'ın artık güçlü bir düşmanı vardı. Ama Sicilya Krallığı, eski gücünden uzak bir görünüm sergiliyordu. Muvahhidler ise Mağrip, İfrikiyye ve İspanya toprakları üzerinde egemenliklerini kurmuş büyük bir devlet olarak beliriyorlardı. Sicilya Kralı'nın bunun farkında olarak onlarla savaşmayı sürdürmek niyetinde olmadığını anlayabiliyoruz. Bunun ilk sinyalinin Sicilyalı Normanlar, daha savaş meydanında vermişlerdi. Mehdiye'ye gönderilen ilk donanmanın yenilgisinden sonra ikinci bir kuvvet daha gönderilmemiş ve Mehdiye'deki Normanlar, başlarının çaresine bakmaya terk edilmişlerdi.

Kral William, Avrupa üzerinden gelen tüm baskılara rağmen Muvahhidlerle savaşmamayı tercih etmişti⁴⁵⁵. Kral, Sicilya Krallığı'nın içinde bulunduğu ortam ve şartlara bakıldığında en uygun yolu tercih etmiş oluyordu. İfrikiyye ile devam ettirilecek olan savaş hali, Sicilya iktisadi vaziyeti için de tehlike demektir.

⁴⁵⁴ Falcandus, *a.g.e.*, s. 79.-Romuald, *a.g.e.*, s. 225.-İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 204.- İbn Haldun, *a.g.e.*, c. I, s. 659.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 58.-Knight, *a.g.e.*, s. 62.

⁴⁵⁵ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. 5, s. 350.

Kral I. William'ın kötü bir idareci olduğuna dair birçok gelişme, anlaşılabilir veya değerlendirilebilir durumdadır. Fakat bu kötü gidişatın bir numaralı suçlusu da ne yazık ki, Kralın veziri (Admiral veya Emir'ul-Umerâ) Maio ilan edildi. Maio ile Kral'ın zaafiyet içinde oldukları onların icraatlarından net olarak anlaşılıyor. Kötü gidişat, toprak kayıplarıyla da birleşince Sicilya Krallığı'nın başında özellikle de sarayda karabulutlar dolaşmaya başladı. Maio'nun düşmanları, onun için pek de güzel bir son düşünmüyordular. Aslına bakılırsa isyancıların birçoğu, Kral Roger'un ölümünden sonra birçok haksızlığa uğramışlardı. Bazılarının elinden toprağı ve unvanları alınmış bazıları ise Sicilya'dan sürgün edilmişlerdi⁴⁵⁶.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Sicilya Norman Krallığı'nda Maio'nun başı çektiği bir saray hizbiyle beraber karşılıklı olarak oluşan Baron, Prens ve Soylulardan oluşan bir gurup daha vardı. Kral, bu sonuncu gurubun isyanlarıyla bir hayli meşgul olmak zorunda kaldığı gibi aynı zamanda güney İtalya'daki Bizans işgâlini de teşvik edip onlara yardım etmelerine tanık olmuştu. Hauteville ailesinden Maio'ya karşı olan soylular bir araya geldiler. Bunlar arasında başı çeken isim, Matthew Bonellus⁴⁵⁷ idi. Bu ittifakın içinde yer alan ve çoğu da Kral ile yakın akraba olup diğer önde gelen isimler ise şunlardı: Cornila Kontu ve Gaete Dükü Jonathan, Grovina Kontu Gilbert, Monopello Kontu Bohemond, Acerra Kontu Roger, Kont Simon, Tricarico Kontu Roger ve Marius Borell idi. Bunlara ilave olarak da özellikle Apulia bölgesinden ve Melfi'den birçok şövalye ve toplulukları da belirtebiliriz⁴⁵⁸.

Bu gurup, saraydaki guruba özellikle de Maio ve Kraliçe Margaret'e karşı bir de saray dışında kalsa da Maio'ya en yakın isimlerden biri olan Palermo Piskoposu hakkında karalama kampanyası yürüttüler. Başlangıçta Maio ile Matthew Bonellus'un ilişkisi oldukça iyi durumdaydı. Hatta Matthew, Maio'nun kızıyla evlenmek dahi istiyordu. Fakat gelinen bu noktada Matthew, yukarı da belirttiğimiz kişilerle birlikte Maio'yu ortadan kaldırmanın planlarını yapmaya başladı. Öcelikle Kral'dan Maio'yu görevlerinden azletmesini ve Sicilya'dan uzaklaştırmasını istediler. Kral I. William'a bu konuyla ilgili olarak birçok defa mektup gönderdilerse de Kral, her defasında onların bu isteklerini reddetti. Daha sonra Maio'nun canına kasd edeceklerini duyması üzerine

⁴⁵⁶ Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 82-87.

⁴⁵⁷ Matthew Bonellus, Sicilya Adası'ndaki Caccamo ve Prizzi'nin Lordu idi. Ayrıca Calabria'daki birçok soylu kişiyle de akrabalık ilişkisi vardı. Bonellus ailesi I. Roger döneminden beri Krallık'ta iyi bir konuma sahipti. Falcandus, *a.g.e.*, s. 86.

⁴⁵⁸ Romuald, *a.g.e.*, s. 228.-Falcandus, *a.g.e.*, s. 83.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.

onları uyaran bir mektup gönderen Kral, bu düşüncelerinden vazgeçmelerini istedi. Fakat ne yaptıysa da onları bu düşüncelerinden vazgeçiremedi⁴⁵⁹.

Kral'ı, bir türlü Maio'nun azli için ikna edemeyen Bonellus ve gurubu, daha fazla beklemeden Maio'yu ortadan kaldırmak için hareket geçti. Gizlice Palermo'ya gelen bu gurup Maio'yu takibe başladılar ve onun geceleri sık sık yakın dostu Piskopos Hugh'a gittiğini tespit ettiler. Ayrıca Matthew, Maio'nun kızını kendisine eş olarak alacağını da bu guruba ilan etti. Maio'yu öldürdükten sonra onu kendisine eş yapacağını ve baronların ona bu amaç için yardım etmeleri konusunda onlarla uzlaştı⁴⁶⁰. Nihayet 1160 yılının Kasım ayı içerisinde bir gece Maio, sadık dostu olan Palermo Piskoposun'un evine gitti. Suikastçiler ise onun kullandığı yolu biliyorlardı. Bu yol, saray ile Piskoposun evi boyunca uzanan "Via Coperta" caddesiydi. Caddenin en daraldığı noktada suikast için pozisyon alındı. Bunu organize eden Matthew Bonellus, idi. Matthew da dâhil tüm suikastçiler, birer şövalye gibi giyinmişler ve silahlanmışlardı. Daha sonra Piskoposun evinden çıkan Maio, suikastçilerin saklandığı caddenin en dar yerine gelince saldırganlar, birden önüne çıktılar. Maio'dan intikam almak için bekleyen tüm soylular oradaydı. Matthew ve diğerlerinin kılıç ve bıçak darbeleriyle Maio, hemen orada öldürüldü⁴⁶¹.

Maio'nun böyle bir suikast sonucu sokak ortasında öldürülmesi gece yarısı Palermo'yu ayaklandırmıştı. Tüm halk, bu saldırıdan haberdar oldu ve şehri bir anda huzursuzluk ve panik kapladı. Kral da kısa süre sonra olanlardan haberdar oldu ve Maio'nun ölümü, onu adeta öfkeden çılgına döndürdü. Suikastçiler, bu durumda daha fazla şehirde kalamayacaklarını anladılar ve hemen Palermo'yu terk ederek Matthew Bonellus'un Caccamo'daki şatosuna sığındılar⁴⁶².

Bu olay gerçekleşikten birkaç ay sonra (9 Mart) hapiste tutulan bazı baronlar ve tutsaklar hapisten çıkarıldı. Bunlar, silahlandı ve Kral'ın sarayını kuşatıp Kral William'ı da konsil toplantı odasında tutsak ettikten sonra onu bir hapishaneye koydular. İsyancıların başında II. Roger'un gayri meşrı oğlu Simon (Taranto Prensi), Dük Roger'un gayri meşru oğlu Lecce'li Tancred vardı. Daha sonra Kraliçe ve çocuklarını sarayda bir odada tuttular. Sicilya Krallığı, korkunç bir kargaşanın içine

⁴⁵⁹ Romuald, *a.g.e.*, s. 228.

⁴⁶⁰ Falcandus, Maio'nun Banellus'a karşı sanki oğluymuş gibi bir sevgi beslediğini ve kızını onunla evlendirmek amacıyla nişanladığını belirtiyor. Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 86.

⁴⁶¹ Romuald, *a.g.e.*, s. 229.-Falcandus, *a.g.e.*, s. 97.-Curtis, *a.g.e.*, s. 427.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.- Knight, *a.g.e.*, s. 64.

⁴⁶² Falcandus, *a.g.e.*, s. 97.- Knight, *a.g.e.*, s. 65.

birkaç gün içinde düşmüş oldu. Saray saldırganlar ve işgalciler tarafından yağmalandı⁴⁶³. Bu arada şehirde Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasında bir çatışma patlak verdi. Birçok Müslüman'ın evi ve malları yağmalandı. Bir o kadarı da bu çatışmalarda katledildi⁴⁶⁴.

İsyancılar, Kral I. William'ı tutsak ettikten sonra oğlu Apulia Dükü Roger'u bir ata bindirip şehirde tur attırarak onu yeni kral ilan ettiler. Bu yolla şehir halkı üzerinde baskı kurup korkutmak istiyorlardı. Tabii bir de Kral William'ı tahtından indirmek istiyorlardı. Dük Roger, ertesi gün yine at sırtında şehri dolaştı. Şehir yağmalara, cinayetlere ve katliamlara teslim olmuş durumdaydı. Palermo'da başlayan bu kargaşa tüm Sicilya'ya yayılmak üzereydi. Halk içinde Kral'a karşı olanlar kadar olmayanlar da vardı. Özellikle de halk arasında Sicilya Krallığı taraftarları, oldukça fazlaydı. Halkın isyancı ve yağmacılara karşı artan rahatsızlığı Matthew ve onun gurubunu da tedirgin etmeye yetti. Tam bu sırada Syracuse Piskoposu Richard, Salernolu Piskopos Romuald, Messinalı Piskopos Robert ve Mazzaralı Turstan, insanlara çağrıda bulundular. Bu çağrıda isyancılara karşı çıkmalarını, onlara karşı savaşmalarını ve Kralları olan William'ı kurtarmalarını telkin ettiler. Bu çağrı, halk arasında hemen karşılık buldu. İnsanlar, silahlanarak isyancılara karşı atağa geçtiler. Halk, sarayı kuşattı ve isyancıları Kral'ı bırakıp isyana son vermeleri konusunda uyardılar. Halkın karşısında tutanamayacaklarını anlayan isyancılar, Kral'ın ayaklarına kapanarak ondan af dilediler. Kral, tutulduğu kuleden halkının karşısına geçti ve onlara kendisini kurtardıkları için teşekkür etti. Daha sonra; evlerine dönüp daha önce olduğu gibi barış içinde yaşamalarını söyledi⁴⁶⁵. Bu arada Apulia Dükü olan oğlu Roger, halkın Kralı kurtarmak

⁴⁶³ Romuald, *a.g.e.*, s. 230- Falcandus, *a.g.e.*, s. 98.

⁴⁶⁴ Bu çatışmanın patlak vermesi tesadüfi veya anlık gelişen bir olay gibi durmuyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi Maio ve Kral'ın Krallığın Müslüman tebaasına karşı tıpkı babası II. Roger ve dedesi I. Roger gibi özel ilgisi vardı. Onları devlet kademelerinde ve özellikle de sarayında barındırıyorlardı. Maio da tıpkı Kral'ı gibi hatta ondan da fazla olmak üzere Müslümanları, koruyup gözetiyordu. Falcandus ve Romuald'ın bu konuda geniş anlatımları mevcut. Bu nedenle muhtemeldir ki, isyancı gurup suikastın gerçekleştiği gece ve sonrasında hem başkentin kargaşaya süreklenmesi hem de Müslümanların Kral ve saray üzerindeki etkinliklerinin kırılması için Hıristiyan halkı bu konuda kışkırtmışlardı. Gerçekleşen tüm bu olaylar bize şunu, işaret ediyor. Bk. Romuald, *a.g.e.*, s. 228-230-Crawford, *a.g.e.*, s. 274.-Norman, *a.g.e.*, s. 152.

⁴⁶⁵ Kral'ın yapmış olduğu konuşmadan, bizler şunu anlayabiliyoruz. Kral, düştüğü bu esareten şehir halkının tamamının desteği ile kurtulmuş olmalıdır. Çünkü Müslüman halk tarafından zaten sevilen bir Kral ve yönetim iş başındaydı. Şehirdeki kargaşa esnasında bilinçli olarak kışkırtıldıklarını düşündüğümüz Hıristiyan halkın Müslümanlarla çatışmasının altında yatan sebep de bu olmalıdır. Norman Kralı'nın halkına daha önce olduğu gibi huzur ve barış içinde yaşamalarını emretmesinden de anlaşılabilir budur. Muhtemeldir ki Kral'ı bu esareten Müslüman ve Hıristiyan ahali birlikte kurtarmışlardı.

için saraya saldırdığı esnada gözüne yakın bir yerden ok yarası almıştı. İsyancılara katılan bu hain evlat almış olduğu bu yara nedeniyle birkaç gün sonra öldü⁴⁶⁶.

Tüm bunlar yaşanırken isyancılar, Palermo'dan kaçtıkları halde hem Sicilya'da hem de güney İtalya'da Kral'a karşı hareket etmeye devam ediyorlardı. Özellikle İtalya'da Loritello Kontu Robert, Kont Gilbert ve Kont Bohemond isyanlarını sürdürüyorlardı. Bunun yanında Kont Roger Sclavus, kuzey İtalya'da Sicilya'ya karşı sefer düzenlemek için çaba harcıyor ve Müslüman ahaliden kimi bulsa oracıkta katlediyordu. Bunları duyan Kral, önce İtalya'ya Salerno Piskoposu olan Romuald'ı gönderdi. Onun aracılığı ile isyancıları, tekrar kendisine bağlıklarını ve itaatlerini sunmak üzere Palermo'ya devat etti. Anlaşılan Kral, onları Palermo'da ele geçirip işlerini bitirmek istiyordu. Fakat onlar, Kral'ın bu taleplerine olumlu yaklaşmadılar. Bunun üzerine Kral, ilk olarak Matthew Bonellus'u yakalatıp Palermo'da hapse attırdı. Krak William, yaşananların hesabını sormaya başlamıştı. Hazırladığı bir orduyu da Bonellus'un sarayının ve şatosunun bulunduğu Piazza'ya gönderdi ve burasını yerle bir ettirdi. Kral William, daha sonra İtalya'ya geçti. Buradaki düşmanlarını teker teker saf dışı etti. Son olarak da en zamlimleri ve tam bir Müslüman düşmanı olan Roger Sclavus Butera'da sıkıştırdı. Butera şehri, oldukça korunaklı bir şehirdi. Uzun süren kuşatmadan her iki tarafta bir netice alamadı. Bunun üzerine Kral William, Roger Sclavus ve adamlarını her şeylerini aldıktan sonra burayı boşaltıp gitmelerine izin verdi. Böylece Roger tehlikesi de savuşturulmuş oldu. Kral William, ülkesinin huzurunu bozan tüm düşmanlarından kurtulmanın zaferiyle Sicilya'ya geri dönüp Palermo'daki sarayına yerleşti⁴⁶⁷.

Tüm bu yaşananlar I. William üzerinde derin etkiler bırakmışa benziyor. Tabii Sicilya halkı da aynı durumda olmalıydı. Kral, tabiatı gereği bu olaylardan sonra tekrar sarayına kapanacak ve burada şairlerle, filozoflarla vakit geçirecektir. Palermo'da kendisine çok güzel bir saray yaptırdı. Bu sarayın adı, La Zisa idi. Kral, tüm yaşananlara rağmen sarayında Müslüman ve Yahudiler'i bulundurmaya devam etti. Onlarla ve Grek asıllı saray hizmetlileriyle vakit geçirmekten keyif alıyordu⁴⁶⁸. William, halkına daha önce dedesi ve babasından miras aldığı gibi eşit davranmaya devam etti. Hatta özellikle de Müslümanlar'a karşı katliamlar yapan Roger Sclavus'u saf dışı etmesindedir belki de William, Müslüman ahali tarafından sevilirdi. Kral

⁴⁶⁶ Romuald, *a.g.e.*, s. 230-231.- Falcandus, *a.g.e.*, s. 114.- Knight, *a.g.e.*, s. 67.

⁴⁶⁷ Romuald, *a.g.e.*, s. 231-232.- Curtis, *a.g.e.*, s. 429.

⁴⁶⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.

William'ın da Müslüman ahaliye karşı sevgisi olduğu kadar onların kültürlerine karşı ilgisi de vardı. Hatta öyle ki onun sarayı Doğu'daki haremleri andırıyordu⁴⁶⁹. Kral I. William da tıpkı II. Roger gibi Arapça lâkap kullanıyordu. Onun lakabı “el-Hâdi bi-emri'llah idi”⁴⁷⁰.

Kral, hastalanıp da öleceğini anlayınca velihtı olan oğlu II. William'ın henüz daha küçük yaşta olması nedeniyle midir bilinmez ama Kraliçe Margaret'i tahtın ortağı ve oğlu William'ın da koruyucusu olarak ilan etti. Fakat kendisinden sonra tahta oğlu William'ın geçmesini vasiyet etti. Kral William, ateşli bir hastalığa yakalanmıştı ve ağır acılar ve diarre çekiyordu. Kralın bu hastalığı yaklaşık iki aydır sürüyordu⁴⁷¹. Hastalığına çare bulması için Salerno Piskoposu II. Romuald'ı saraya getirtti. Fakat Kral William'ın vücudu, uygulanan tedavilere cevap vermedi. 15 Mayıs⁴⁷² 1166'da acılar içinde hayata veda etti⁴⁷³. Kral'ın cenazesi, saray içindeki bir Chapel'e gömüldü⁴⁷⁴.

Kral William, öldüğünde kırk altı yaşındaydı. Saltanatı ise on beş yıl on ay kadar sürmüştü. II. Roger ile zirveye çıkan Sicilya Krallığı, onun döneminde önceki gücünden biraz uzak kaldı. Kral William'ın, gerek kendi kişiliği ve gerekse de etrafındaki idarecilerin zafiyetlerinden dolayı Krallığı yönetmede zorluk çektiği söylenebilir. Ancak idarecilikte zafiyet ağır sonuçlara neden olabilir. William bunu en acı şekilde tecrübe etmiş oldu. Bu acı tecrübelerden olsa gerek Kral, 1161 ve özellikle de 1162 yılından sonra ülkesinde barışı tekrar egemen kılmayı başardı. Onun ölümünde Sicilya'da halk ve devletin önde gelen isimleri büyük bir üzüntü duydular. Din, dil ve ırk fark etmeksizin insanlar siyah elbiseler giyindiler. Özellikle de Müslümanlar, diğerlerine göre daha üzgünlerdi. Onlar da siyahlara bürünmüşler ve ölen Krallarının ardından yas tutuyorlardı. Müslüman kadınlar onun için samimi ve içten gelen duygularla gözyaşı döküyorlar ve hatta saçlarını yoluyorlardı. Halk, Kral için üç gün boyunca bu matemi tutmaya devam etti⁴⁷⁵.

Kral William, ölümünden önce iktidarına eşi Kraliçe Margaret'i de ortak etmiş ve kendisinden sonra tahtın sahibinin de oğlu William olduğunu ilan etmişti. Kral I.

⁴⁶⁹ Crawford, *a.g.e.*, s. 271.

⁴⁷⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

⁴⁷¹ Falcandus, *a.g.e.*, s. 137.- Yüksek ihtimalle Kral, dizanteri veya benzeri bir hastalığa yakalanmış olmalıydı. Ölümüne de bu hastalık, sebep olmuş olmalı. Bk. Knight, *a.g.e.*, s. 71.

⁴⁷² Romuald, bu tarihi 7 Mayıs olarak bildiriyor. Bk. Romuald, *a.g.e.*, s. 238.

⁴⁷³ Falcandus, *a.g.e.*, s. 138.- Romuald, *a.g.e.*, s. 238.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.- Curtis, *a.g.e.*, s. 429.

⁴⁷⁴ Falcandus, *a.g.e.*, s. 138.- Öztuna, *a.g.e.*, c. 5, s. 412.

⁴⁷⁵ Falcandus, *a.g.e.*, s. 136.- Crawford, *a.g.e.*, s. 276.

William, öldüğünde oğlu William daha ön dört yaşında yoktu. Bu nedenle de Annesinin idaresi altında tahtın varisliğine devam etti. Fakat Kraliçenin ülkeyi yönetmesine Kral'ın ölümünün hemen ardından itirazlar gelmeye başladı. Hatırlarsanız daha önce, Kraliçe Margaret'i kısaca tanıtmıştık. Kraliçe saraydaki hizip gurubunun başlarından biriydi. Çok muhtemeldir ki Kraliçe, Kral'dan habersizce de olsa siyaset yürütmekteydi. Bu nedenle Maio'dan sonra saray dışındaki soyluların en karşı çıktığı isim o idi⁴⁷⁶. Kral I. William, 1162 yılından sonra ülkesindeki asayiş ve huzuru sağlamıştı. Öldüğünde arakasında sakin bir ülke ve idare bırakmıştı. Fakat ölümünden hemen sonra iktidar kavgası belirdi. Bu gelişmeleri de gelecek başlıkta yani II. William döneminde ele almakta fayda olduğunu düşünüyoruz.

2.4. II. William (İyi William)

Sicilya Adası, Norman egemenliği altındaki en kudretli günlerini Kont I. Roger ve onun halefi olan II. Roger dönemlerinde yaşamıştı. Hauteville hanedanının mutlak iktidarı, II. Roger ile birlikte sınırlarının ulaştığı güney İtalya, Sicilya ve İfrikiyye topraklarında sağlanmıştı. Fakat I. William döneminde Kral'ın idarecilikteki zayıflığı, Krallık içindeki iç çekişmelerin artmasına ve hatta çatışmalara neden olmuştu. Bu dönemlerde Bizans ve İfrikiyye'de de özellikle Muvahhidlerin saldırıları gerçekleşmiş, Bizans saf dışı edilirken Muvahhidler, Abdülmümin ile İfrikiyye topraklarını Sicilya Krallığı'ndan koparmayı başarmışlardı. Sicilya Norman Krallığı, II. Roger'un bıraktığı yerde kalmamış hatta gerilemişti.

I. William'ın genç yaşta ölmesinin ardından yerine halef tayin ettiği oğlu II. William da çocuk denecek yaşta idi. Kral öldüğünde henüz öndördünde bile değildi. I. William, hastalığının ağır seyri nedeniyle ölmeden önce eşi Kraliçe Margaret'i ona naiplik yapması için iktidarın ortağı yapmıştı. Fakat Kral öldükten sonra bir İspanyol olan Margaret'in naipliği, Kral tarafından söndürülmüş olan soyluların ve devlet adamlarının isyan ateşlerini yeniden yakmak üzereydi. Daha önce değindiğimiz gibi Kraliçe Margaret, Krallık içinde oluşan hizip guruplarından saraydaki gurubun içinde yer almış ve Maio ile birlikte hareket etmişti. Dolayısıyla daha önceden de bir tarafı

⁴⁷⁶ Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.- Falcandus, *a.g.e.*, s. 139-151.- Curtis, *a.g.e.*, s. 430-431.

temsil ettiği için Kraliçe'ye muhalefet hemen Kral I. William'ın gözlerini yummasıyla birlikte su yüzüne çıktı⁴⁷⁷.

Kral I. William'ın ölümünden sonra Kraliçe Margaret, Krallık içindeki tüm duklere, baronlara, başpiskoposlara, piskoposlara ve halka haber gönderdi. Onları, Kraliyetin merkezine yani Palermo'ya St. Mary Kilisesi'nde gerçekleşecek olan oğlu II. William'ın tahta çıkış ve taç giyme merasimine davet etti. İki gün sonra, St. Mary Kilisesi'nde II. William Salerno Piskoposu II. Romuald'ın elinden tacını giyerek Sicilya Krallığı tahtına oturdu. Bunun üzerine Kraliçe Margaret, toplumdaki huzurun devamını sağlamak için ve oğlu William'ın tahta geçmesi nedeniyle hapisanelerdeki tutuklular için genel af ilân etti. Kiliselere topraklar bağışlayarak onlara ihsanlarda bulundu. Sürgünde bulunan soyluların geri dönüşü için izin verdi. Anlaşılan Kraliçe toplumun her kesimini lütuflarıyla kraliyete bağlamak istiyordu. Kraliçe, yalnız Kraliyet içindeki huzur ve barış ortamını korumayı düşünmedi. Saraydaki kölelerin başındaki "Kaid" veya "kadi" Peter'ı yüklice bir para ile birlikte Fas hâkimine gönderdi⁴⁷⁸.

Sicilya Krallığı tahtına II. William'ın geçmesinin ardından isyancı soyluların başında gelen isimlerden ve aynı zamanda II. Roger'un gayri meşru oğlu olan Simon, Sicilya tahtını ele geçirmek için harekete geçti. Sicilya'da aradığı desteği yeterince bulamadığı anlaşılan Simon, Bizans İmparatoru Manuel'in sarayına yani Constantinople'ye giderek ondan yardım istedi. Fakat Bizans İmparatoru daha önce I. William ile yapmış olduğu antlaşmaya sadık kalarak Simon'un bu talebini reddetti (1166)⁴⁷⁹. İmparator belki de geçmişteki olaylardan bir ders çıkarmıştı ve artık Bizans'ı yeni maceralara sürüklemek istemiyordu. Veya daha önce savaştığı ve bu savaş sonucunda antlaşmaya yaptığı I. William'a vermiş olduğu sözlerin samimiyetle arkasında duruyordu.

Her iki anlamda da netice, Bizans ile Sicilya Krallığı arasındaki barışın devam ettirildiğidir. İmparator, kendine güvenilir müttefikler bulma arayışına devam ediyordu. Bizans sarayı bu konuda hem geleneksel hem de diplomatik yöntemleri kullanmaktan geri durmuyordu. İmparator Manuel'in de evlilik çağına ulaşmış güzel bir kızı

⁴⁷⁷ Falcandus, *a.g.e.*, s. 154-155.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.- Curtis, *a.g.e.*, s. 430.- Kraliçe Margaret, Norman soylularının açık hedefi haline daha önceden zaten gelmişti. Maio'nun dönemindeki olaylarda isyancı soyluların en nefret ettikleri ikinci kişiydi. Öyle anlaşılıyor ki Kraliçe, hem kendi hem de oğlunun geleceği için bu adımları atarak olası bir guruplaşmaların önüne geçmeyi planlıyordu. Bu siyasetinde haklı olduğu kısa süre içinde anlaşılacaktı.

⁴⁷⁸ Romuald, *a.g.e.*, s. 239.

⁴⁷⁹ Kinnamos, *a.g.e.*, s. 128.

bulunuyordu. İmparator, kızını evlendirmek için genç ve henüz evlenmemiş hükümdar arayışındaydı. Bu sayede İmparator, evlilik yoluyla kuracağı ilişkiyle birincil derecede yakınlık sağlamış olarak doğal bir müttefik de edinmiş olacaktı. Öyle anlaşılıyor ki Simon'un destek almak umuduyla geldiği Bizans İmparatoru'na genç yeğenin Sicilya Tahtına geçtiğini de haber vererek onun zihninde bir damad adayı fikrini oluşturmuştu. Bu nedenle Bizans İmparatoru, Sicilya Sarayı'na bir heyet gönderdi. Hem Simon'un bu girişimini haber verip Sicilya Krallığı'nın dostluğunu kazanmak hem de yeni Kral ile devam eden barışı yenilemek için gönderilen bu heyet, İmparatorun kızıyla genç Sicilya Kralı II. William'ın evlendirilmesi konusunu Norman sarayına ilettiler. Bu olumlu yaklaşımlar içerisinde Bizans ile Sicilya Krallığı arasında bir süre sık sık elçi heyetleri iyi niyetleriyle karşılıklı gidip geldiler. İki devlet arasında sıcak ve iyi bir ilişki yakalanmıştı. Sicilya Krallığı, bu konuda oldukça istekli davrandı. Ayrıca Sicilya Kralı bu konuda neden istekli olmasın ki? Zira en eski ve güçlü düşmanlarının başında gelen Bizans sarayı ile akrabalık bağının kurulması her açıdan Sicilya Krallığı için ele geçmez bir nimet sayılırdı. Fakat karşılıklı gidip gelmelerin neticesinde bu evlilik gerçekleşmedi⁴⁸⁰. Yine de Bizans ile iyi ilişkiler devam ettiği gibi yeni bir dostluk ve barış antlaşması yapıldı⁴⁸¹. Bu gelişmeler, Sicilya Krallığı için istenilen sonuca tam olarak ulaşmamış olsa da gelinen nokta itibarıyla ilişkiler, oldukça iyiydi. En azından henüz tahta geçmiş ve dâhili pek çok düşman potansiyeli olan genç bir Kral ve onun naibesi için oldukça iyi bir sonuçtu.

Dış politikada bunlar yaşanırken, içerde kazan kaynamaya devam ediyordu. Kral I. William'ın ölümünden sonra soylulardan oluşan on kişilik bir soylu meclisi vardı ki bunlar, Kraliçe Margaret'in gücünü kırmaya çalışıyorlardı. Bu meclisteki soylular, bunu kısa süreli de olsa başardılar. Bu arada Kraliçe'nin de bu meclise karşı siyasi ataklar yapmaya başladığını görüyoruz. Önce İspanya'da bulunan ağabeyi Henry'i Sicilya'ya

⁴⁸⁰ Khoniates, *a.g.e.*, s. 118.- Romuald, *a.g.e.*, s. 239-240.-Bizans İmparatoru Manuel, başlangıçta bu evlilik için oldukça istekliydi. Hatta bu fikri ortaya atan dahi kendisiyken nasıl oldu da bu karardan vazgeçti? Bunun özel sebepleri kendilerinde saklı kalmak kaydıyla bize göre; siyasi sebepleri ağırlık basmış olabilir. Gelinen nokta ne olursa olsun Sicilya Krallığı, eski gücünden uzak bir durumdaydı. Ayrıca Kral II. William da oldukça gençti ve geleceği henüz garanti değildi. Daha Krallığın idaresini bile ele almış değildi. Bu bakımdan İmparator Manuel için çok da cazip bir damad adayı olmadığı anlaşılıyor. Eğer biricik kızına siyasi bir evlilik yaptırtacaksa damadının İmparator Manuel ve Bizans için daha güçlü bir müttefik olması muhtemel biri olmalıydı. Bize göre İmparator bu düşünceler içerisinde hareket etmişti.

⁴⁸¹ Romuald, *a.g.e.*, s. 240.

getirtti ve onu II. Roger'un kızlarından biri ile evlendirdi. Ardından da Henry'i Mantescaglioso kontu olarak tayin etti⁴⁸².

Kraliçe, kendisi ve oğlu adına iktidarlarını sağlama almak için Sicilya soylularından uzak duruyor ve idareye kendi kanından veya ülkesi İspanya'dan getirdiği kişileri alıyordu. Bunlardan biri de vezir veya şansölye (Chancellor veya Emir'ul-Umerâ) olarak atamak için yine Kraliçe, kendisiyle kanbağı olan Perche Kontu'nun oğlu Stephen'ı Palermo sarayına aldı⁴⁸³. Bu karagaşa döneminde, Müslüman halka karşı açıktan tavır alındı. Özellikle de on kişilik meclis tarafından saraydaki ve devlet kademelerindeki Müslümanlar, inançlarından vazgeçip Hıristiyan olmaları için zorlandılar. Bu baskılar sonucunda birçoğu, ihtida ederek Hıristiyan oldu. Bu dönemde halk üzerindeki baskı artmıştı. Halk arasında daha önceden ortaya çıkan huzursuzluk ve çatışma ortamı yeniden belirmişti. Fakat Kraliçe, Müslüman halkı yine de korumaya çalışıyordu. Müslümanların cezalandırılmaları Hıristiyan halk arasındaki bir gurubu memnun ediyordu, Özellikle de Lombardları⁴⁸⁴. Palermo'daki Hıristiyan ahalinin bir kısmı Norman sarayında inançlarını gizleyen ve Müslüman olup da Hıristiyanmış gibi davranarak saraydaki mevkilerini ellerinde tutanların olduğundan, hatta saraydaki kölelerin Müslüman olan başka köleleri satın alarak onları görünüşte Hıristiyan ama aslında Müslüman olarak kalmalarını sağladıklarını iddaa ederek Saray'a başvurdular⁴⁸⁵.

Ayrıca bu konularla bağlantılı olduğunu ileri sürdükleri Robert Calataboiano adlı kişinin, Hıristiyan kadın ve çocukları köle olarak sattığını ve saraydaki Müslümanlarla ilişkilerinin oldukça iyi olduğu konusunda da şikâyetçi olundu⁴⁸⁶. Bu talepler karşısında Robert Calataboiano, tutuklandı ve daha sonra bu suçlamalar nedeniyle yargılandı. Hakkında birçok suçlama yapıldı. Halkın öfkesi oldukça büyük oldu ve onu hapisaneye doğru götürürlerken görmüş olduğu işkenceler neticesinde öldü (1167)⁴⁸⁷.

⁴⁸² Romuald, *a.g.e.*, s. 240.

⁴⁸³ Romuald, *a.g.e.*, s. 240.-Falcandus, *a.g.e.*, s. 161.

⁴⁸⁴ Ahmad, *a.g.e.*, s. 72.

⁴⁸⁵ Falcandus, *a.g.e.*, s. 168-169.

⁴⁸⁶ Falcandus, *a.g.e.*, s. 167-69.

⁴⁸⁷ Falcandus, *a.g.e.*, s. 169.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 72.-Norman *a.g.e.*, s. 153.- I. William döneminde yaşanan tecrübeler, belli ki Kraliçe'yi daha sakin ve gizlice hareket etmeye zorlamıştı. Kraliçe, Norman sarayının Müslümanların hamisi olduğunu, daha I. Roger'dan beri Norman idarecilerinin yanında yer aldıklarının ve bunun da Hıristiyan ahali üzerinde kışkırtmalar neticesinde Müslüman karşıtlığının doğmasına neden olduğunun bilincinde olarak davranıyordu. Kraliyet idaresini daha özgürce kullanmaya başlamasıyla birlikte Müslüman ahalinin durumu önceki dönemlere geri dönmüş olacaktı.

1169 yılına gelindiğinde Kraliçe'nin yerinde olarak yapmış olduğu hamleler netice verdi. Özellikle de Palermo ve Salerno piskoposlarının yarımıyla on kişilik soylular meclisi pasifize edildi. Kraliçe, bu hamlenin ardından rahat bir nefes alabildi. Bu tarihten itibaren Kral II. William ve annesi Kraliçe Margaret, beraberce idareye tam anlamıyla hâkim olmaya başladılar. Fakat vezir (Chancellor) olan Stephen'a karşı Sicilya halkının ortak bir karşı duruşu gelişmişti. Bu karşıtlar arasında, soylular, bürokratlar ve halk da vardı. Hatta Müslümanlar dahi bu karşıtlığın içinde yer aldılar. Stephen, hem sevilmeyen Kraliçe'nin yakını hem de bir İspanyol idi. Stephen, kendinen önceki Vezir'e (chancellor) neler olduğunu biliyordu. Durumun fakında olarak Roma'ya gitme bahanesiyle Sicilya'dan ayrıldı. Bir daha da geri dönmedi. Stephen'ın yerine bir vezir (chancellor) atanmadı. Onun yerine daha az yetkileri olan yardımcı vezir (vice-Chancellor) atandı. Bu görev, Matthew Ajelo'ya⁴⁸⁸ verildi. Soylular meclisine Palermo Piskoposu Walter of the Mil⁴⁸⁹ de dâhil edildi ve bu konsil tamamen idarenin eline geçti⁴⁹⁰.

Kraliçe ve genç Kral William, isyancılarla bir süre daha mücadele etmeye devam ettiler. Bu mücadelelerinde onlara en büyük destek "vice-Chancellor" olarak atadıkları Matthew'dan geldi. Bu arada Kraliçe'nin kardeşi Henry, Reggio şehrinde tutsak edilmişti. Henry'i tutsak alanlar yine Norman soyluları idi. Tekrar bir isyanla karşı karşıya kalan Sicilya Krallığı, Matthew'ın zamanında müdahalesiyle bu isyana son verebildi. Matthew, kuzeyde Apulia'daki donanmanın komutanı olan ve aynı zamanda Kraliçe ile de kan bağı bulunan Gilbert Gravina'yı Messina'da buluşmak üzere çağırdı. Matthew, yanında Kral II: William ve Kraliçe Margaret ile beraber, Messina'ya gitti. Burada buluşan iki kuvvet, Reggio şehrini ele geçirdi. Kraliçe'nin kardeşi Henry'yi kurtardılar. Matthew, isyancı gurubun hem Henry'i hem de kendisini ortadan kaldırmak niyetinde olduğunu öğrenince onları yakalayıp hapse attrırdı. Bu isyancı gurubun önde gelen isimleri; Kont Richard of Molise, Bartholomew de Parisio ve John de Sinopoli hapse tıkdılar⁴⁹¹. Böylece II. William'ın saltanatının düşmanları daha o idareyi fiilen

⁴⁸⁸ Matthew Ajelo, Salernolu'ydu ve bu göreve getirilmeden önce krallığın bir bürokratu idi. Bk. Romuald, *a.g.e.*, s. 242.

⁴⁸⁹ Palermo Piskoposu Walter of the Mil, adından da anlaşıldığı üzere bir İngiliz idi. Bk. Crawford, *a.g.e.*, s. 279.

⁴⁹⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s. 60., 72.- Romuald, *a.g.e.*, s. 242.

⁴⁹¹ Romuald, *a.g.e.*, s. 242.

ele almadan önce etkisiz hale getirilmiş oldular. Daha sonra Kraliçe kardeşi Henry'yi ülkesine geri gönderdi. Giderken de ona 1.000 altın verdi⁴⁹².

Sicilya'da son yıllarda halk arasında kışkırtmalar sonucunda patlak veren çatışmalar olsa da yine de toplumda birlikte yaşama kültürünün devam ettiği anlaşılıyor. Bu çatışmalarda özellikle Müslüman halk, daha özeldense Norman Sarayı'ndaki Müslüman görevliler hedef alınmış olsa da 1169 yılında Kraliyet merkezinin gücü yeniden ele almasıyla birlikte durum II. Roger ve I. William'ın dönemlerindeki günlere geri döndü⁴⁹³. Bu arada Palermo sarayındaki Müslümanlar'ın etkinlikleri sürüyordu. Sicilya Müslümanları'nın önde gelen isimlerinden biri olan ve İbnu'l-Hacer diye bilinen Seyyid Ebu'l-Kasım b. Hammud'un⁴⁹⁴ Norman Sarayı'ndaki Müslümanlar üzerinde etkisi vardı. Fakat kendisi Palermo'daki çatışmalardan sonra bir süre ev hapsinde tutulmuş, mallarının bir kısmı da yağmalanmıştı. Kral, bir süre onu saraydan uzak tutmuş ancak Krallık yönetimi sakinleşince onu tekrar eski konumuna yükseltmişti⁴⁹⁵.

Ebu'l-Kasım, ortalık sakinleştikten sonra Norman Sarayı'ndaki hizmetlilerin baş idarecisi olan Kaid (Kadı) Richard'a özellikle Robert Calataboiano'nun sonu ve yaşananlar konusunda öğütler vermişti. Richard ise, yaşananlar esnasında vezirin (Chancellor) güzünden düştüğünü özellikle de Müslümanlar arasında en zengin kişi olan Kaid Sedictus (Sıddık) ile görüşmesinin yanlış anlaşıldığını belirterek, sonuçta kendisinin verdiği hediyelerle onun güvenini tekrar kazandığını Ebu'l-Kasım'a bildirdi⁴⁹⁶. Bu durum bize, Krallık'ta Müslümanlar aleyhine yapılan bu kadar şeye rağmen; Ebu'l-Kasım'ın ve Müslümanların Norman Sarayında ne kadar etkin olduklarını gösteriyor. Müslümanların lehine olan bu düzelmeye hiç şüphesiz Kraliçe'nin büyük rolü olmalıydı. Çünkü daha önce Saray'da Maio'nun da başını çektiği guruba destek saraydaki Müslümanlar'dan gelmişti. Bu nedenle Kraliçe ile Müslümanlar arasında samimi bir ilişkinin ve karşılıklı desteğin sürüyor olması muhtemeldir. Fakat Müslümanların durumu ne kadar iyi olursa olsun eskisi gibi

⁴⁹² Falcandus, *a.g.e.*, s. 196.- Öyle anlaşılıyor ki Kraliçe, Mattew'nun idaresinden memundu ve onun sadakatini görünce artık Henry'ye de ihtiyacı kalmamış oluyordu. Ayrıca kendi yakınlarının sarayda bulunması, tepkilere neden olabiliyordu. Bu nedenlerden dolayı olsa gerek Henry, İspanya'ya geri gönderilmişti.

⁴⁹³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.

⁴⁹⁴ Ebu'l-Kasım'dan Falcandus, söz ettiği gibi 1185'te Ada'yı ziyaret eden İbn Cübeyr de bahsetmektedir. Falcandus, onun adını Bulcassis olarak veriyor. Ayrıca Ebu'l-Kasım, bir seyyid olması nedeniyle secere olarak nesli Ehl-iBeyt'e dayanmaktaydı. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 256.-Falcandus, *a.g.e.*, s. 170.

⁴⁹⁵ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 256.

⁴⁹⁶ Falcandus, *a.g.e.*, s. 170.

olmayacaktı. Norman Sarayı'nda özellikle de Kral ve ona yakın olan Hıristiyanlar arasında hep bir kuşku varlığını hissettirecekti⁴⁹⁷.

Bu arada Sicilya'da 1167 veya 1168 yılında çok güçlü bir deprem meydana geldi Sicilya'da büyük yıkımlara neden oldu. Bu depremde Syracuse kalesinin büyük bir bölümü tahrip oldu. Catania şehri ise yerle bir olmuştu. Buradaki St. Agatha Kilisesi yıkılmış ve yıkıntılar içinde kalan papaz ve kırk beş keşiş can vermişti. Bu deprem, ayrıca Lentini ve Mohec gibi Sicilya'da birçok şehirde de büyük yıkımlara neden oldu. Bu depremin ardından Messina'da yeni bir büyük deprem daha meydana geldi⁴⁹⁸.

Depremler, Sicilya'da oldukça yıkıcı olmuşlardı. Falcandus, bu depremde özellikle Catania'da 15.000 kadın ve erkeğin öldüğünü belirtmenin yanı sıra şehirdeki manastırda papaz ve keşişlerin de göçük altında kaldıklarını ifade ediyor⁴⁹⁹.

İç karışıklardan kurtulan Sicilya Krallığı, kısa süre sonra kaybedilen toprakları geri almak ya da eski gücünün dirildiğini ispat etmek amacıyla olsa gerek kuzey Afrika kıyılarına saldırıya başladı. Bu saldırıların perde arkasında, Levanten'deki Haçlı devletlerinin yardım çağrılarının etkisi de olmuş olabilir. Çünkü Esedüddin'in Mısır'ı ele geçirmesinden dolayı oradaki Haçlı devletleri, oldukça tedirgin olmuşlardı. Bu nedenle Sicilya Kralı da dâhil Avrupalılar'a mektuplar yazarak onların Mısır üzerine ortak bir saldırı düzenlemelerini istediler⁵⁰⁰. Sicilya Kralları, bu ana kadar Haçlı seferlerine karşı hep mesafeli olmuşlardı. Kont I. Roger, Kral II. Roger ve I. William politikalarını hep aynı çizgide tutmuşlardı. Fakat II. William'ın bu konuda biraz daha atak davrandığını görüyoruz. Belki de böyle davranmasındaki amacı, dış politikadaki bu çıkışıyla Krallık içinde bir biriyle boğuşanların ilgilerini dışarıya kaydırabilirdi. Dışarıda yapılacak bir savaş ile muhalifler, bu davranışlarından vazgeçebilirlerdi. Kral, bu politikayı düşünüp uygulamak istemiş olabilir. Ya da kazanacağı yeni topraklarla Krallığı, II. Roger'un dönemindeki parlak ve zafer dolu günlere tekrar kuvuşturabilirdi.

⁴⁹⁷ Crawford, *a.g.e.*, s. 278.

⁴⁹⁸ Romuald, *a.g.e.*, s. 243.- Falcandus, *a.g.e.*, s. 216.-217.- İbnü'l-Esir- *a.g.e.*, c. 11, s. 244.-Bu depremden İbn Cübeyr de söz etmektedir. Ada'yı gezerken duyduğu rivayetlere göre bu depremler, Palermo Sarayı'nda da oldukça güçlü bir şekilde hissedilmişti. Hatta saray içinde (Deprem olduğu dönemlerde özellikle saraydaki Müslümanlar üzerindeki baskılar artmıştı.) çalışan hizmetlilerin neredeyse tamamı Müslümanlardı. Fakat inançlarını gizliyorlardı ve deprem esnasında korkudan inançları gereği gibi dua etmeye ve Allah'ı anmaya başlamışlar, bunları duyan Kral II. William, "Herkesin tanrısı kimse ve kime tapıyorsa onun adını ansın!" diyerek onları rahatlatmıştı. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 244.

⁴⁹⁹ Bk. Falcandus, *a.g.e.*, s. 216.-217.

⁵⁰⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 284.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.

1169 yılında diğer Avrupa kuvvetleriyle ortak olarak Norman donanması da Mısır üzerine saldırmak üzere yola çıktı. Dimyat'ı ele geçirerek tüm Mısır'a hâkim olmayı planlayan bu Haçlı birliğinin yola çıkmasından hemen önce Selahhaddin Eyyubî, Mısır'da vezir olmuştu. Dimyat üzerine gelen ve içlerinde Sicilya Normanları'nın bulunduğu donanma bir süre Dimyat'ı kuşattıysa da 13 Aralık 1169'da bozguna uğradı. Böylece II. William'ın göndermiş olduğu kuvvet, kuzey Afrika topraklarına yapmış olduğu ilk seferden yenilgi ile dönmüştü. Salahaddin, bu ortak orduyu bozguna uğratmayı başardığı gibi Mısır'ı da Haçlılar'dan kurtarmış oldu⁵⁰¹.

II. William, en az babası kadar popüler olmak ve krallığının tarihinde hatırlanmak istiyordu. İdarecilerinin birçoğunun karşı çıkmasına rağmen Kral II. William, kuzey Afrika'daki Müslüman topraklarına saldırılarına devam etti. Bu yolla babasına atfedilen "Kötü" lakabından öte kendisi "İyi" lakabını almak istiyordu. Bunun yanı sıra izlediği politikalarla, Akdeniz'deki Levant ticaretinde daha fazla etkin olmak, Levant'taki Hıristiyan komünlerinin koruyuculuğunu üstlenerek Avrupa ve Kutsal topraklar arasında temel köprü olmayı düşünüyordu⁵⁰².

Bu arada kuzey İtalya'da Sicilya Krallığı'na karşı ittifaklar gelişmişti. Bunun başında Pisa, Ceneviz ve Germenler vardı. Germen İmparatoru Fredeick Barbarossa, 1174'te Alpler'i geçip İtalya'ya doğru hızla ilerledi. İmparator'un Papa III. Alexandre ile arası açılmış, Papa da ona karşı İtalya'da ittifak kurmuştu. Bu ittifaka Sicilya Kralı II. William da dâhil oldu⁵⁰³. Genç Kral, Sicilya Krallığı'ndaki isyanları bastırıp hem Sicilya'da hem de Güney İtalya'da otoriteyi tekrar kurmasıyla birlikte bu ittifaka katılmıştı. Kral artık otoritesini İtalya'da da güçlendirmek istiyordu. Frederick, İtalya'da bazı başarılar elde ettiyse de zayıflayan ordusu ve kendi ülkesindeki papazların baskısı nedeniyle Papa ve onun müttelikleriyle antlaşma yoluna gitti. Bu arada bazı İtalyan şehirleri, Frederick'in tarafına geçmişti. Ancak onların bu destekleri de Frederick'e önemli bir katkı sağlayamadı. Sonuçta, Ferderick'in saldırmasından önce Sicilya Kralı, Frederick ile on beş yıl geçerli olacak bir antlaşma yaptı. 1175 yılında da Ceneviz ile bir dostluk antlaşması yaptı. Böylece kuzeyden doğabilecek tehditler de ortadan kalkmış oldu⁵⁰⁴.

⁵⁰¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 284-285.-Ramazan Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a*, İstanbul, 2007, s. 9.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.- Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 324.

⁵⁰² Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.

⁵⁰³ J.W. Thomson- E.N. Johnson, *An Introduction to Medieval Europe*, New York, 1937, s. 404.

⁵⁰⁴ Knight, *a.g.e.*, s. 80.- Savelli, *a.g.e.*, c. I, s. 84.- J.W. Thomson- E.N. Johnson, *a.g.e.*, s. 404.

1171 yılına geldimizde Kral II. William, Krallığı tek başına yönetmeye başladı. 19 veya 20'li yaşlarına gelen II. William, bu tarihten itibaren Sicilya Krallığı'nın politikalarını kendisi şekillendiriyordu. Görünen o ki, etrafındakilerin tavsiyelerine de pek kulak asmıyordu. Genç Kral, Akdeniz politikasını kendine göre çoktan çizmişti. Haçlıların içinde birebir yer almadan fakat onları kullanarak Akdeniz'deki bu paylaşımından o da pay almayı istiyordu. Aslına bakılırsa II. William'ın, sahada var olmak istemesi, pek de yadırganmamalıdır. İlk haçlı seferinde önemli rol oynayanların başında onun amcazadeleri de geliyordu. Robert Guiscard'ın oğlu Bohemond, Antakya Haçlı Prenslığı'ni kuran kişi değil miydi? Kudüs Kralı ile evlenen atası I. Roger'un dul eşi değil miydi? Ayrıca bu evliliğin bir antlaşması vardı ki buna göre dedesi II. Roger'un Kudüs tacında hak iddaası vardı. Aslına bakılırsa II. William'ın oralarda olması için birçok haklı nedeni vardı.

Kral II. William'ın düşlerine bir de Suriye'deki Haçlıların davetleri eklenince yeniden Akdeniz'e Norman donanmasını göndermeyi kabul etti. Dimyat yenilgisinden sonra, hayallerinden vazgeçmeyen II. William, 1174 yılında bu kez İskenderiye üzerine bir donanma gönderdi. II. William'ın donanması kuvveti oldukça kalabalıktı. Bu donanmada, 280 adet, yaklaşık olarak 30.000 piyade asker taşıyabilen, Galley türünde gemi, ayrıca 1.500 adet at taşıyan 6 gemi ve erzak taşıyan 40 yük gemisi mevcuttu ⁵⁰⁵. Kral, bu donanmanın başına yakın akrabası olan Lecce Kontu Tancred'ı atadı⁵⁰⁶. Sicilya Krallığı, II. William tarafından hazırlatılan bu donanmayla kendini yeniden Akdeniz'de gösterme imkânı bulmuştu. Ancak karşılarında güçlü bir Müslüman dayanışması ve direnci vardı. Ayrıca Selahhadin gibi bir komutan da bu güçleri yönetiyordu. Kral'ın donanması, İskenderiye'de haçlı devletlerinden gelecek desteklerle birleşecekti. Fakat bekledikleri destek gerçekleşmedi. Bir de Kudüs Kralı Amuary'in ölümü II. William'ın tüm planlarını alt üst etti. Donanma yola çıktığında Kral, aleyhine gelişen bu durumlardan habersizdi. Kral, daha önce Bizans'ın bu ittifak içinde yer alması için yapılan teklifleri reddetmişti ⁵⁰⁷. Kral William'ın, Bizans İmparatoru Manuel' karşı kızgınlığı vardı. Hatırlarsak II. William, Sicilya Tahtı'na geçtiği zaman İmparator Manuel, önce kızının bu genç Kral ile evlenmesini istemiş sonrasında ise bu kararından vazgeçmişti. Dolayısıyla her ne kadar son zamanlarda Bizans ile ciddi bir problem

⁵⁰⁵İbnü'l-Esir, bu donanmadaki asker sayısını belki biraz da abartarak elli bin olarak veriyor. Bk. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 330.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.-İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 330.

⁵⁰⁶Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 330.

⁵⁰⁷Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 330.

yaşanmasa da Bizans ile Sicilya Krallığı arasında karşılıklı olarak güvensizlik durumu devam ediyordu.

Sicilya donanması, 25 Temmuz 1174⁵⁰⁸ tarihinde İskenderiye'ye ulaştı. Ani bir şekilde İskenderiye önünde beliren Sicilya Donanması, şehir halkını şakına çevirdi. Ancak kısa sürede şehrin valisi tarafından organize edildiler ve surların içine çekilerek şehri savunmaya başladılar. Normanlar, karaya çıkarak derhal kuşatma çalışmalarına başladılar. Surların karşısına yüksek mancınıklar kurdular ve şehri taş yağmuruna tuttular. Şehir, Norman donanmasından habersiz olduğu için baskın yemişti ve üstelik kaledeki asker sayısı azdı. Bu nedenle şehrin valisi, derhal Salahaddin'e mektup yazarak ondan yardım istedi. Bu arada şehrin yakınlarındaki iktalarında bulunan askeri birlikler de vardı. Kuşatmanın ilk gününde Norman ordusu şehri oldukça yıprattı. Kurdukları mancınıklar ile şehre oldukça yaklaştılar. İkinci gün veya sonraki üçüncü günde iktalardaki askerler yardıma geldiler. Bunun üzerine cesaret alan şehir halkı surların kapılarını açıp Normanların üzerine saldırdılar. Norman ordusu beklediği bir dirençle karşı karşıya kalmıştı. Ayrıca şehre yardım etmek için Salahaddin'in de yolda olduğunu öğrenince Norman ordusu ağır kayıplar vermeye başladı. II. William'ın göndermiş olduğu Sicilya donanması, İskenderiye'den çekilmek zorunda kaldı. Geri çekildikleri gece İskenderiyeliler, baskın yaparak Norman ordusunu bozguna uğrattılar. Birçok ganimet elde ettikleri gibi birçok Norman piyadesini de öldürdüler. Sabah saatlerine kadar çarpışmalar, devam etti. Normanlar, karaya yanaştırılan gemilere aceleyle binerek kaçmaya çalıştılar. Sicilya filosundaki bazı gemileri İskenderiyeliler yaptıkları saldırılarla batırmayı başardılar. Geriye kalanlarla ise çarpışmalar devam etti ve sonunda çoğu öldürüldü. Geriye kalanlar ise esir alındı. Bu sefer sonucunda Sicilya Krallığı, ağır bir yenilgiye uğramış oldu⁵⁰⁹.

Kral II. William, Akdeniz'de Sicilya donanmasının gücünü hissettirmek ve Krallığı eski günlerine döndürmek için sürekli çabaladı. İzlediği politikalar doğrultusunda 1175-1178 yılları arasında kuzey Afrika topraklarına saldırılar düzenlemeye devam etti. 1180 veya 1181 yıllarında Muvahhidler'in kontrolünde olan Balear Adaları'na saldırdı. Fakat önemli bir netice alamadı. Daha sonra

⁵⁰⁸ İbnü'l-Esir, Norman donanmasının İskenderiye'ye varış tarihini 25 Temmuz olarak veriyor. Bk. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 330.

⁵⁰⁹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 330-331.- Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 337.- Curtis, *a.g.e.*, s. 434.- Şeşen, *a.g.e.*, s. 10.

Muvahhidler'den Abdulmümin'in oğlu Ebu'l-Yusuf Yakub ile bir ticaret antlaşması yaptı⁵¹⁰.

Bu arada Bizans İmparatoru Manuel, öldü (1180). Bizans iyiden iyiye zayıflamıştı. Anadolu'da Türkler, Manuel'in ordularını ağır yenilgilere uğratmışlardı. Akdeniz kıyılarında ise Haçlılar, Salahaddin'in bayrağı altında birleşen Müslümanlar karşısında giderek güç kaybediyorlardı. Bizans ise buralara müdahale etmekten aciz kaldığı gibi uluslararası siyasette hiçbir etkinliği kalmamış üçüncü sınıf bir devlet haline gelmişti⁵¹¹.

Ayrıca Sicilya Krallığı ile Germen İmparatorluğu arasındaki ilişkiler de düzelmeye başlamıştı. I. Frederick, Bizans ile olan ilişkilerinde oldukça sertleşiyor ve Bizans'a notalar veriyordu. Bunlar yetmezmiş gibi Bizans'ın iki düşmanı olan Sicilya Krallığı ile Germenler arasında bir evlilik gerçekleşti. I. Frederick'in oğlu Henry ile II. William'ın kız kadeşi olan Constance⁵¹² evlendi. Bu dönemde Bizans tahtına Andronikos oturmuştu⁵¹³. Sicilya'nın son dönemlerde izlediği saldırgan politika da göz önüne alınırsa II. William'ın Bizans'a saldırması düşünülmeyecek bir olasılık değildi. Acaba II. William, Bizans ile yaşadığı evlilik trajedisini hatırlayarak mı Bizans politikasını belirliyordu? Belki de bu olayı unutmuştu.

Bizans İmparatoru tehlikeyi sezindiği için olsa gerek doğudaki tehlikeden kurtulup batıdan gelebilecek olası bir Norman saldırısına karşı hazırlık yapmak amacıyla Salahaddin ile bir antlaşma yaptı. Bu antlaşmayla Bizans, Salahaddin'in Franklara karşı yapacaklarına Bizans tarafından müdahale edilmeyeceği garantisini veriyordu. Fetihlerin paylaşımı ve sınırların çizilmesi dahi bu antlaşma dâhilinde ele alınan konulardı⁵¹⁴.

Nihayet II. William, neredeyse atası olan Robert Guiscard'ın Bizans topraklarına ilk saldırısının yüzüncü yılında, tıpkı Robert de Guiscard gibi, Grek sahillerine saldırdı ve gönderdiği bir ordu ile Dyrrhakion'a çıkarma yaptı (Haziran 1185). Şehir hemen teslim alındı ve Sicilya ordusu daha önce olmadığı kadar Grek Yarımadası'nda hızla ilerliyordu. Epiros şehri, kuşatılıp ele geçirildi. Normanlar durmak bilmeden Korfu, Kephallenia ve Zakynthos adalarını da ele geçirdiler. Normanların daha önceki

⁵¹⁰ Ahmad, *a.g.e.*, s. 61.

⁵¹¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 363-364.- Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 359.

⁵¹² Bu çift, daha sonra Sicilya Krallığı'nda Norman egemenliğine son veren II. Frederick anne ve babasıdır.

⁵¹³ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 365.- Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 358.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.- Curtis, *a.g.e.*, s. 435.

⁵¹⁴ Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 358-359.

saldırılarında bu kadar hızlı ve ileri gidilmemişti. Daha sonra bu ordu, Grek Yarımadası'nda ilerleyerek Selanik üzerine yürüdü. Karadan gelen Norman ordusu 6 Ağustos'ta Selanik'i kuşattı. 15 Ağustos'ta da Norman Donanması, Selanik sularında görüldü. Şehri David Komnenos adlı bir komutan savunuyordu. Fakat şehrin savunması, Norman ordusu karşısında zayıf kalıyordu. Sonuç olarak Norman ordusu, 24 Ağustos 1185'te Bizans'ın ikinci büyük kenti olan Selanik'i ele geçirdi. Şehir yağmalandı ve şehir halkından birçoğu katledildi. Bu gelişmeler yaşanırken İmparator Andronikos, halkı tarafından linç edilerek öldürüldü. Onun yerine İsaakios Angelos imparator ilân edildi⁵¹⁵.

Ele geçirilen yerlerde Norman ordusunda bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkmaya başladı. Norman ordusu, bu hastalıklar nedeniyle oldukça fazla kayıp veriyordu. Bunu fırsat bilen Bizans kuvvetleri, 7 Kasım 1185'te başlattıkları saldırıyla, Normanları yenmeyi başardılar. Bunun ardından Norman birlikerli Selanik'ten çekildiler. Normanlar, Dyrrhakhion'dan ve Korfu'dan da çekilmek zorunda kaldılar. Elllerinde yalnızca Kephallenia ve Zakynthos kaldı. Yeni imparator, Bizans'ın artık savaşacak gücünün olmadığı düşüncesiyle Sicilya Krallığı ile Bizans açısından onur kırıcı bir antlaşma yapmak zorunda kaldı⁵¹⁶. II. William, bu zaferle Bizans'tan intikamını ömrünün son zamanlarında almış oluyordu. Bizans ise, mevcut durumu içinde en az kayıpla Sicilya davasından kurtulmuş oluyordu. Böylece Bizans batıdan gelebilecek tehlikeden bir süre için dahi olsa da kurtuldu.

Bizans saldırısı öncesinde Kral II. William'ın hazırlıklarına İbn Cübeyr de şahit olmuştu. Durumun farkında olmamasına rağmen Messina Boğazı'nı geçerken batan gemiden kurtulan İbn Cübeyr, kurtarma çalışmalarını izlemek üzere Kral II. William'ın da geldiğini hatta bizzat Müslüman hacıların kurtarılması için bölgede bulunan kayıkçıları yönlendirip onlara bu iş için bizzat ödeme yaptığını belirtiyor. Bu esnada Kral'ın burada bulunmasının sebebinin de Messina'da inşa edilmekte olan donanmayı yerinde görmek olduğunu belirtiyor. Bu da bize Kral William'ın Sicilya donanmasına verdiği önemi gösyteriyor. İbn Cübeyr'in yaşadığı bu olayın tarihine bakılırsa (8 veya 9 Aralık 1184) Sicilya Normanları'nın Bizans'a saldırılarından aylar öncesidir. O halde İbn Cübeyr'in şahit olduğu bu hazırlık, 1185 yazında Bizans toprakları üzerine

⁵¹⁵ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 370-372.- Runciman, *a.g.e.*, s. 359.

⁵¹⁶ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 373.-Runciman, *a.g.e.*, c. II, s. 359.- Curtis, *a.g.e.*, s. 435.- Heyd, *a.g.e.*, s. 300.

yapılacak seferin hazırlığıydı⁵¹⁷. Ayrıca, yine bu dönemde donanmaya büyük önem veren II. William'ın Messina tersanesinin yanı sıra Palermo'da da büyük bir tersanesi vardı⁵¹⁸.

II. William, kendinden öncekilerin tersine Haçlılar ile çok yakın temasta bulunmuştu. İzlediği dış politika nedeniyle yaratılan her fırsatta Yakın-Doğu üzerine kuvvetler göndermekten geri durmadı. Saltanatının son yıllarında yine böyle bir girişimi kaçırmadı ve Suriye sahillerindeki Trablus üzerine oradaki haçlıların yardım talebinin karşılığı olarak yetmiş parçadan oluşan bir donanma kuvveti gönderdi. Gönderilen bu Norman Donanması'nı Margaritus, komuta ediyordu. Bu sırada Salahaddin, Antakya ve Cebele'ye doğru hareket ediyordu. Norman Donanması, bundan haberdar olunca el-Markab'ın aşağısında denizde beklemeye başladı. Salahaddin'in ordusuyla karşılıklı ok ve mancınıklarla çatıştılar. Fakat Norman Donanması onları durduramadı. Salahaddin'in ordusu Cebele'ye ulaştı ve burayı fethetti (Temmuz 1188)⁵¹⁹.

Norman Donanması, Salahaddin'in ordusunu denizden takip ediyordu. Salahaddin'in ordusu Lazkiye'ye gelince Normanlar da Lazkiye önlerinde durdular. Lazkiye'deki Franklar, şehri Salahaddin'e kısa süre içinde teslim ettiler. Sicilya Donanması, onların bu kadar kısa süre içinde teslim olmalarını hazmedemediler. Şehri terk eden Franklara saldırdılar. Bunun üzerine Franklar, şehri terk etmek yerine cizye ödeyerek Lazkiye'de kalmayı Normanlar'ın elinde ölmeye tercih ettiler⁵²⁰. Donanma komutanı Margaritus, Sultan Salahaddin ile ondan izin alarak bir görüşme yaptı. Komutan Salahaddin'e: *“Sen asil ve merhametli bir hükümdarsın. Franklar'a yapacağını yaptın ve onları itaat altına aldın. Onları salıver de senin kölelerin, beldeler ve ülkeler fetheden askerlesin olsunlar. Onlara beldelerini geri ver. Aksi halde denizden karşı koyamayacağın ordular gelir ve işte o zaman zor durumda kalır ve sıkıntıya*

⁵¹⁷ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 241.

⁵¹⁸ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 245.- İbn Cübeyr'in II. William'ın Bizans üzerine yapacağı saldırının hazırlıklarına şahitliği sadece bunlarla sınırlı değildi. O, Termini şehrini gezerken şehir valisinin karşısına çıkartılmıştı. Bu vali, onlarla Arapça konuşarak Bizans (Konstantiniyye) hakkında bildiklerini sormuştu. Ayrıca bahar aylarına doğru II. William, tüm limanalara emir göndererek kendi donanmasından önce hiçbir geminin limanlardan ayrılmamasını istemişti ve bunu da İbn Cübeyr, sahildeki insanlardan öğrenmişti. Halk arasında ise, Kralın büyük sefer hazırlığında oluğu biliniyor ancak tam olarak hedefin neresi olduğu tartışılıyordu. Ancak yine de halkın da bu hedefin Bizans olacağı konusunda ortak bir düşüncesi oluşmuştu. Kral'ın bu hazırlıklarıyla ilgili olarak İbn Cübeyr bize değerli bilgiler sunmaktadır. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 241-255.

⁵¹⁹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 12, s. 19.- Curtis, *a.g.e.*, s. 435.

⁵²⁰ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 12, s. 21.

düşersin” dedi”⁵²¹. Norman Donanması, bu seferden de eli boş olarak geri dönmek zorunda kaldı. Donanma komutanı olan Margaritus döneminde Sicilya Donanması, son dönemlerin en parlak günlerini geçirdi. Fakat sonuç olarak Sicilya Krallığı denizlerde yelkenlerini rüzgârla doldurmaktan başka bir şey elde edemedi⁵²².

II. William döneminde Sicilya Krallığı, uluslararası arenada söz sahibi olabilmek adına saldırgan bir dış politika takip etti. Bizans’a, kuzey Afrika’ya, Mısır’a ve Suriye sahillerine saldırılarda bulundu. Fakat bu seferlerin hiç birinden elle tutulur bir sonuç alınamadı. Ancak özellikle I. William döneminde Akdeniz sularındaki kayboluşlarının yerini tekrar Akdeniz’de güçlü bir donanmayla almak istedi. Bu gelişmeler, Kral II. William’ın az ya da çok Akdeniz’de söz sahibi olmasını sağlamıştır denebilir. En azından II. William’ın Bizans İmparatorlarından daha çok sözü geçer haldeydi.

II. William’ın saltanattaki ilk yılları, annesi Kraliçe Margaret ile birlikte tahtını isyancı soylulara karşı korumakla geçti. Bu durum Sicilya’da iç çatışmalara ve kavgalara neden oldu. Halk arasında daha I. William döneminden yaşanan olaylardan dolayı oluşan kin ve öfke hâlâ devam ediyordu. Fakat Kraliçe’nin iktadarı oğlu adına sağlamaştırmasından sonra asayiş Sicilya Krallığı’nda tekrar sağlanmıştı. Bu arada Kraliçe Margaret, 1183 yılında öldü⁵²³.

II. William’ın saltanatının son yıllarındaki Sicilya’ya göz atacak olursak; Ada’da baskıyla da olsa asayişin sağlandığını söyleyebiliriz. Ada halkı, bolluk ve lüks yaşantı içerisindedir. Ada’nın bu haline bakılırsa dönemindeki birçok ülkeden çok daha yüksek bir refah seviyesinde olduğu görülür. Kral, selefleri gibi sarayında Müslümanları ön planda tutmaya devam ediyordu. Neredeyse tüm saray erkânı Müslümanlar’dan oluşuyordu. Kral, Müslümanlara çok güveniyor ve önemli mevkilerde onları kullanıyordu. Kral’ın baş aşçısı dahi bir Müslümandı. Yine Kral’ın elbiselerini hazırlayan ve altınla işleyen nakışçı Yahya b. Fıtyan da bir Müslümandı. Ülkeyi çoğunluğu genç olan Müslümanlar görevliler ile birlikye yönetiyordu. Kral, sarayında oldukça lüks bir yaşantı içerisindeydi. Devlet teşkilatlanmasında ve idaresinde Müslüman sultanlar gibi davranıyordu. Genç bir Kral olan II. William aynı zamanda

⁵²¹ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 12, s. 21.- Norman donanması, Salahaddin ve ordusunun azmini fark etmiş olmalı. Levanten’deki Haçlılar onun karşısında neredeyse çaresiz kalmışlardı. Norman komutanın Salahaddin ile yapmış olduğu bu konuşmayla tam olarak neyi hedefliyordu bilinmez ama Salahaddin ve ordusunun Haçlılar üzerinde yaratmış olduğu korkunun farkında olarak belki de gelecekteki Haçlı seferlerini ön görüyor ve bunu Sultanla paylaşıyordu.

⁵²² Curtis, *a.g.e.*, s. 435.

⁵²³ Knight, *a.g.e.*, s. 81.

Arapça konuşup yazabiliyordu. Arapça'yı özel hizmetçileri arasında bulunan birinden öğrenmişti. Bu kişi babası I. William'a da Arapça'yı öğreten kişiydi⁵²⁴. Kral, özellikle Arap kasidelerini ve müziğini dinlemekten büyük zevk alırdı⁵²⁵.

II. William'ın Müslüman-Arap kültürünü iyi bildiğine ve devlet idaresinde de onların tecrübe ve bilgilerine dayandığına şahit oluyoruz. Her ne kadar onun döneminde Müslümanlar'a karşı bir karşıt görüş oluşmuş olsa da Kral'ın onları yine de koruduğu anlaşılabilir. II. William'ın Müslüman-Arap kültürünü iyi bildiğine ve devlet idaresinde de onların tecrübe ve bilgilerine dayandığına şahit oluyoruz. Her ne kadar onun döneminde Müslümanlar'a karşı bir karşıt görüş oluşmuş olsa da Kral'ın onları yine de koruduğu anlaşılabilir.

Kral'ın cariyeleri ve odalıkları da Müslüman inancındaydılar. Saraya daha sonradan gelen kadınlar, saraydakilerin etkisiyle Müslüman olurlardı. Ancak üzerlerindeki ağır baskılar nedeniyle saraydaki Müslümanlar, kendi inançlarını gizliyorlardı. İbadetlerini gizli yapmaya, bunu dışarıya duyurmamaya çalışıyorlardı⁵²⁶. Kral'ın, sarayındaki bu insanların inançlarından habersiz olması düşünülemez. Fakat bize göre Kral William, sarayındaki Müslümanları daha önce yaşananlardan dolayı uyarmış olmalı. Bu nedenle inançlarını, ibadetlerini ve düşüncelerini gizlemelerini emretmiş olmalıdır. Yani sanılanın aksine Kral II. William, Müslümanlar'a karşı bir duruş sergilememişti. Bunu bize kabullendiren birçok neden vardır⁵²⁷. Ama Müslümanlar üzerinde özellikle soyluların ve halk arasında bazı aşırı Hıristiyan kitlelerin baskısı da söz konusuydu. II. William döneminde Müslümanlar'dan cizye ve Öşr benzeri bir verginin alındığını biliyoruz⁵²⁸. Kral, İslam hukukunu Hıristiyan bir devlet olan Sicilya Krallığı'nda Müslümanlara uyguluyordu. Bu oldukça şaşırtıcı bir durumdu. Fakat bu uygulama, Norman Krallığı'nın idari yapısının ve de hukuk uygulamalarının niteliğine dair güzel bir örnek teşkil etmektedir. II. William da selefleri gibi Arapça lâkap da kullanıyordu. Kral II. William'ın lakabı, "el-Musta'izz-billâh" idi. II. William, bu lakabını bastırıldığı paralarda dahi kullanıyordu⁵²⁹.

II. William döneminde Sicilya'yı ziyaret eden Tudelalı (Toledolu) Benjamin, adadan övgü ve hayranlıkla söz eder. Özellikle Palermo'ya büyük övgüler yağdırır. Onun anlattıklarından Palermo'nun yani Kraliyet merkezinin nedenli lüks ve refah

⁵²⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 243.

⁵²⁵ Moreno, *a.g.m.*, s. 188.

⁵²⁶ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 244.

⁵²⁷ Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 239-257.

⁵²⁸ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 242.- Müslüman Köylülerden alınan bu vergi, cizyenin dışında olarak Grekler'den hatta çok daha az olmak kaydıyla Latin'lerden de alınıyordu. Norman idarecileri, bu konuda oldukça ciddi ve titiz davranmışlardı. Bu sayede toplanan düzenli vergiler, Kraliyet hazinesini hep dolu olmasını sağlamıştır. Bk. Wearn, *a.g.e.*, s. 86-87.

⁵²⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

içinde olduğu anlaşılıyor. Benjamin'in anlattıklarına göre, şehirde birçok bahçe ve meyve ağaçlarının türlü türlüşünün bulunduğunu, Kral II. William'ın ise yüksek duvarlarla çevrili özel bir bahçesinin var olduğunu ve içinde altın ve gümüşle kaplı gemisinde haremdeki kadınlarla dolaştığını öğreniyoruz. Benjamin, Sicilya'nın oldukça canlı ve refah seviyesi yüksek bir ada olduğunu belirtirken, bu dönemde Sicilya Krallığı sınırları içindeki bazı şehirlerin de önemlerini belirtiyor. Tudelalı'nın isimlerini telafuz ettiği birkaç şehir ise; başta Syracuse, Trapani, Marsala, Catania, Petralia ve Messina'dır. Adanın başlangıç noktası olarak gösterdiği Messina'nın ise, dünyadan en güzel varlık ve ürünlerini içerdiğini belirtiyor⁵³⁰.

II. William döneminde Sicilya'yı ziyaret etmiş olan gerek İbn Cübeyr ve gerekse de Tudelalı Benjamin'den II. William dönemine ait çok önemli bilgiler ediniyoruz. Anlattıkları bakımından birbiryle örtüşen bu iki gezginin verdikleri bilgilerden Sicilya'nın oldukça canlı sosyal, kültürel ve ekonomik bir hayata sahip olduğunu kolaylıkla anlayabiliyoruz.

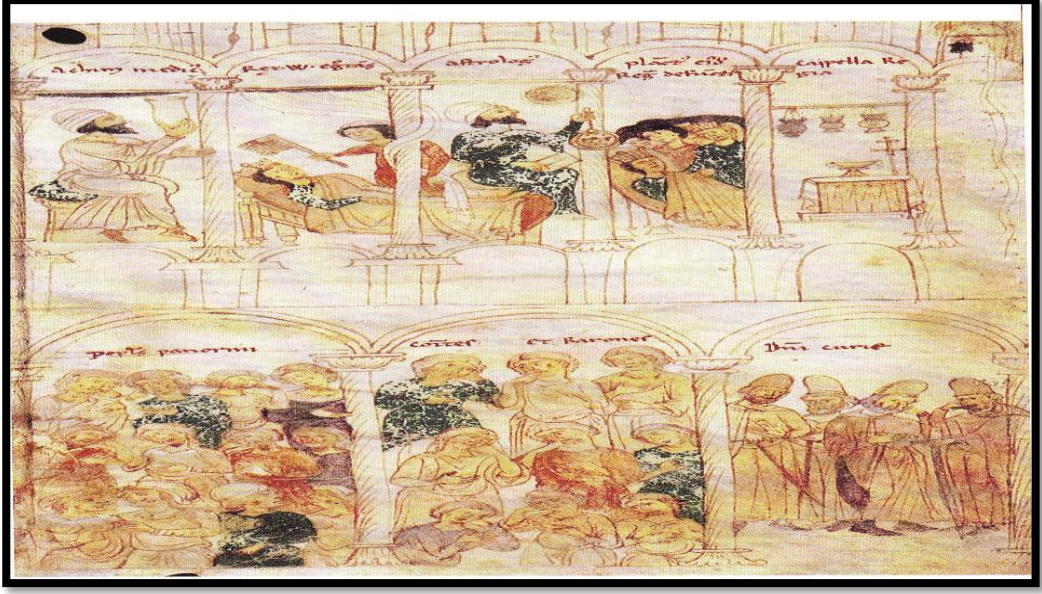
Kral II. William, Kasım 1189'da halefi olacak bir oğul arkasında bırakmadan⁵³¹ genç yaşta öldü. II. William'ın ölümü Sicilya Norman Krallığı'nın kaderini belirleyecekti. Çünkü bir halef bırakmadan ölen Kral'dan sonra Sicilya Krallığı idari açıdan tam bir kargaşanın içine sürüklendi. Bu Sicilya Krallığı'nda Norman hanedanı için sonun başlangıcıydı⁵³². II. William'ın kendinden sonra da Sicilya Norman Tahtına II. Roger'un kızı ve halası olan Constance'ı tayin etmesinden kısa süre sonra Sicilya Tahtında doğal olarak Germen İmparatoru Henry, hak iddia ederek tahta oturmak istedi⁵³³.

⁵³⁰ Benjamin of Tudela, *The Itinerary of Benjamin of Tudela, Critical Text*, (Translation and Commentary by Marcus Nathan Adler), London, 1907, s. 78-79.

⁵³¹ Kral II. William, İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard'ın Kız kardeşi olan Joanna ile evliydi. Fakat bu çift bir çocuk sahibi olamamışlardı. II. William öldükten sonra Joanna, bir manastırda tutsak edildi. Sahip olduğu mallar ve mülkler elinden alındı. Bk. Öztuna, *a.g.e.*, c. 5, s. 412.-Runciman, *a.g.e.*, c. III, s. 32.

⁵³² Alsında II. William'ın ölümüyle Sicilya Krallığı'nda Norman hanedanı resmen son bulmuştur. Çünkü kendisinden sonra Sicilya Norman Tahtına çıkanlar tam anlamıyla Hauteville ailesinden sayılmazlardı. Kral olan Tancred, II. Roger'un illegal torunuydu. Onadan sonra tahta geçen III. William da babası Tancred'dan dolayı meşru sayılmazdı. Fakat Norman soyluları Kraliyet tahtına oturacak kişinin bir Alman olmasındansa gayri meşru olan Tancred ve oğlu William'ı tercih edeceklerdi. Bu açıdan da Sicilya Norman Krallığı'nın II. William ile son bulduğunu ileri süren Curtis haklı sayılır. Bk. Curtis, *a.g.e.*, s. 436.

⁵³³ Curtis, *a.g.e.*, s. 436.- Knight, *a.g.e.*, s. 87.- Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 381.-İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 97.- Norman, *a.g.e.*, s. 154.- J.W. Thomson- E.N. Johnson, *a.g.e.*, s. 397-398.

Resim 3. Kral II. William'a hasta yatağında yanında duran Müslüman Astronom ve hekimler (Fuat Sezgin, *İslâm'da Bilim ve Teknik*, c. 3, s. 7.)

Artık Sicilya Krallığı'nda Normanların Hauteville hanedanıyla sahip oldukları tahtın egemenliği Germen olan "Hohenstaufen"lara geçiyordu. Buna engel olmak için Norman soyluları, derhal harekete geçtiler. Fakat sonuç, onların aleyhine kaçınılmaz olarak geliyordu. II. William'ın ölümüyle Sicilya Krallığı'nda Norman hanedanı resmen onunla sona ermiş oluyordu⁵³⁴. Gayri resmi olarak ise II. Frederick'in Sicilya Tahtını ele geçirmesiyle son bulur.

2.5. Sicilya Norman Krallığı'nın Sona Ermesi

Sicilya Kralı II. William'ın tacının ve tahtının veliahdı olacak bir evlat arkasında bırakmadan ölmesi Sicilya ve güney İtalya'daki Normanlar için büyük bir talihsizliktir. Aynı şekilde özellikle Sicilya'da yaşayan başta Müslümanlar ve Grekler için de durum böyledir. Normanlar, bu topraklarda eşine tarihte az rastlanan bir idare örneği ortaya koymuşlardı. Normanlar, hem ırk hem de inanç boyutundaki ayrı toplulukları bir arada tutmayı başarmışlardı. Bu farklı toplumlar, hatta zaman zaman aynı saflarda Kralları için yan yana savaşmışlardı. Hükümdarları birer Hıristiyan Kral olmasına rağmen, devlet idaresinde, sanatta ve bilimde ağırlıklı olarak İslâmî gelenekler ile öğelerin yanı sıra Grek unsurların da kullanıldığı bir başka Batılı devlet daha yoktur.

⁵³⁴ Curtis, a.g.e., s. 436.

Ayrıca Akdeniz’de Sicilya kadar Norman Krallığı ile ulaştığı bu güce sahip olup, sanatta, bilimde ve iktisatta ileri bir seviyeye ulaşmış bir ada daha gösterilemez. Bu başarılar, hiç şüphesiz Sicilya Adası’nın idarecileri olan Normanlara aittir. Normanlar’dan sonra adaya hâkim olan Alman hanedanı Hohenstaufenlerden II. Frederick, Sicilya Normanlarının mirasına konmuştu. II. Frederick’in bu mirasa sahip çıkmadığını söyleyemeyiz. O da tıpkı II. Roger gibiydi. Belki anne tarafından bir Hauteville hanedanının kanına sahipti fakat bir Norman değildi.

2.5.1. Gayri Meşrû Kral: Tancred

Kral II. William, ölemeden önce tahtının varisi olarak II. Roger’un kızı, kendisinin halası ve Alman İmparatoru VI. Henry’nin eşi olan Constance’ı tayin etmişti⁵³⁵. Fakat Sicilya Krallığı’nda II. William’ın vasiyeti üzerine guruplaşmalar oluştu. Bir gurup İmparator’un gelip Sicilya tahtına oturmasını isterken başta halk (hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar) olmak üzere Norman soyluları buna karşı çıkıyorlardı. Constance, resmen idarenin başında olmasına rağmen bu dönemde yanında kimse durmuyordu. Sonuç olarak Palermo halkı, soyluların da desteğini alan II. Roger’un Apulia Dükü olan oğlu Roger’un gayri meşru oğlu Tancred’ı tahta çıkması için davet ettiler. Ocak 1190 yılında Palermo’ya gelen Tancred, Sicilya tahtına oturdu. Tancred’ın Sicilya tahtına çıkmasını, Krallığın ikinci adamı olan Matthew Ajelo ve Papa III. Clements sağladı⁵³⁶.

Tancred, aslında güçlü ve otoriter biriydi fakat yaşlıydı. Ayrıca Tancred’ın gayri meşru olması Sicilya Tahtı için onun meşruluğunu sorguluyordu. Sicilya’daki iktidar kargaşası devam ediyordu. Tancred’ın iktidarına karşı birçok isyan gelişti. Bunların yanı sıra daha önce olduğu gibi Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında çatışmalar oldu. Tancred’a karşı isyan etmiş olan Müslümanlar, Palermo’da büyük bir kıyıma uğradılar. Halk arasındaki bu çatışmaların daha önce de gerçekleşmiş olmasından dolayı Müslümanlar, Palermo’yu önemli ölçüde terk ettiler. Birçoğu dağlara çekilirken bazıları da korunaklı kaleleri ele geçirerek oraya yerleştiler. Bu isyancı Müslümanların bir kısmı saraydaki köle Müslümanlar tarafından kışkırtılmışlardı. Köle olanlar ise; çıkan bu isyanda onlara katılarak efendilerinin hükmünden kurtulmak istiyorlardı⁵³⁷. Bu isyan Müslümanların Sicilya’daki sonlarının yaklaştığına işaret etti. Çünkü II. Fredrick

⁵³⁵ Curtis, *a.g.e.*, s. 437.- Crawford, *a.g.e.*, s. 282-283.

⁵³⁶ Ahmad, *a.g.e.*, s. 61.- Curtis, *a.g.e.*, s. 437.- Runciman, *a.g.e.*, c. III, s. 32.

⁵³⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 61.-Moreno, *a.g.e.*, s. 190.-Curtis, *a.g.e.*, s. 437.

döneminde, adadaki Müslümanlar, Sicilya'dan sürgün edileceklerdi. Bunların bir kısmı da Luccera'ya sürgün edilerek orada yaşamaya zorlanacaklardı.

Bu arada III. Haçlı seferi için Avrupa hazırlığını yapmış, İngiltere ve Fransa Kralları, Sicilya'da buluşmak üzere yola çıkmışlardı. Sicilya Kralı, bu haçlı seferine katılacak durumda değildi. Ancak Haçlıların topraklarından geçmesine izin verdiği gibi onları lojistik destek vermek kaydıyla da destekliyordu. Sicilya'ya ilk olarak Fransa Kralı Philip vardı. Kral Tancred, onu Messina'ya yerleştirdi. Daha sonra ise İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard, Sicilya'ya ulaştı. Richard, deniz kendisini tuttuğu için karayolu ile İtalya'ya gelip Messina boğazından geçerek Sicilya'ya gelmişti. Richard da Philip gibi Messina'ya yerleştirildi⁵³⁸.

Haçlıların Sicilya topraklarına ayak basmaları, Kral Tancred ve Sicilya halkı için pek de hayırlı olmadı. Özellikle Aslan Yürek ve İngiliz askerleri Sicilya ve güney İtalya'da asayişin bozulmasına neden oldular. Aslan Yürek, Sicilya Kralı II. William'ın eşi olan Joanna ile kardeşti. İngiltere Kralı, kız kardeşinin kocası Kral II. William'ın ölümünden sonra bir manastıra kapatıldığını ayrıca elinden mal varlığının alındığını da öğrenince oldukça öfkelenmişti. Ayrıca II. William, kayınpederi olan ve Aslan Yürekli'nin de babası olan II. Henry'ye büyük ölçüde bir miras bırakmıştı. Ancak bu miras İngiltere'ye ulaşmamış ve hatta Tancred bunları da alıkoymuştu. Aslan Yürek, daha Salerno'dayken Tancred'a haber göndererek kız kardeşinin serbest bırakılıp mallarının iadesini ve babası Henry'ye ait olan mirasın kendisine iade edilmesini talep etti. Sicilya Kralı, taleplerini oldukça sert bir dille ileten Richard karşısında korkuya kapıldı. Tancred, duyduğu endişeden dolayı haklıydı. Richard'ın düşmanlığını kazanmak, hassas bir dönemde olan Sicilya Krallığı'nın sonu olabilirdi. Richard'ın bu taleplerinin ardından Tancred, Joanna'yı onun yanına gönderdi. İngiltere Kralı'nın geri kalan taleplerini de görüşmek üzere müzakerelere başladı⁵³⁹. Fakat Aslan Yürek, öfkeye kapıldı ve Messina'yı kuşatarak şehri Fransa Kralı'nın kaldığı bölge hariç olmak üzere tamamıyla yağmaladı. Bundan başka Calabria bölgesine de asker sevk ederek burada da bazı yerleri askerlerine yağmalattı. Messina'da halktan bir gurup bu zorbalığa karşı isyan ederek İngiliz askerleriyle çarpıştı. İngiliz gemilerinin bazılarında da zarar verdiler. Bunun üzerine Sicilya Kralı Tancred, Aslan Yürek ile yüz yüze görüşüp müzakere yapmak için donanma komutanı Magritus'u, Messina Başpiskoposu ve bazı Norman

⁵³⁸ Runciman, *a.g.e.*, c. III, s. 33.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 61.- Crawford, *a.g.e.*, s. 279.

⁵³⁹ Runciman, *a.g.e.*, s. 35-36.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 61.

soylularını görevlendirdi. Fransa Kralı Philippe, ise bu ikili arasında ara buluculuk yapıyordu. Fakat Richard, yeniden öfkeye kapıldı ve şehri talan edip tamamını ele geçirdi⁵⁴⁰. Sonuç olarak zaten zor durumda olan Tancred, Richard'ın isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Joanna'nın el konulan mal varlığının ve Aslan Yüreklinin babasına II. William tarafından bırakılan mirasın bedeli olarak ona altın ödemesi yaptı. 8 Ekim 1190'da İngiltere Kralı Richard ile Sicilya Kralı Tancred arasında bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya Papa da şahit olarak yazıldı. Bu arada Philip, bu olaylar yaşanırken Sicilya Kralı Tancred'a müttefik olmayı teklif etmişti. Ancak Tancred, her şeye rağmen Almanlar'a yakın olan Philip'i ile ilerisi meçhul olacak bir ittifak kurmaktansa Almanlar'a ezeli düşman olan İngiltere ile ittifak kurmayı daha akıllıca bulmuş ve Aslan Yürekle dost olmayı tercih etmişti⁵⁴¹. Bu Sicilya Krallığı'nın içinde olduğu zayıf durumu gösteriyordu. Sicilya, iktisadi açıdan çok zor bir dönem yaşamasa da siyasi açıdan oldukça zor günler geçiriyordu.

Sicilya Kralı Tancred, Aslan Yürekle böyle bir antlaşma yapmakla en akıllıca hareketi sergilemiş oldu. Elbette ki Sicilya Krallığı'nı Fransa'nın egemenliği altında tutmaktansa, İngiltere Kralı ile dostluk kurmak daha iyi bir seçenektir. Bu arada Aslan Yürek, Kral Tancred'ı Catania bölgesinde ziyarete gitti. Aslan Yürek, Sicilya Kralı'na sonsuz bir dostluk vaat etti. Sicilya ile İngiltere yakınlaşması Philip'i de rahatsız ediyordu. Bunn üzerine Philip'de bu iki kralın yanına giderek onlara katıldı⁵⁴². Sicilya Kralı Tancred, aslında büyük bir tehlikeyi en az kayıpla karşılamanın ve iyi bir stretejinin getireceği başarının zorunlu tecrübelerini ilerleyen yaşına rağmen edinmiş oldu. Ayrıca I. Roger ve II. Roger'un Haçlılara karşı hep mesafeli olduklarını biliyoruz. Onların Haçlı ordularının Sicilya'dan geçişlerine neden izin vermediklerini, onlarla neden ortak hareket etmekten kaçındıklarını, Kral Tancred'ın yaşamış olduğu bu olaylardan sonra daha iyi anlayabiliyoruz.

Bu arada İmparator Henry, Sicilya'yı ele geçirmeyi planlıyordu. Henry, 1191'de Ceneviz ve Pisa ile anlaşarak Naples ve Salerno'yu kuşattı. Bu arada İmparatoriçe Constance da Terranice sarayına yerleşmişti. İmparator'un ordusunda salgın bir hastalık çıkınca İmparator Constance'ı oğlu Frederick ile Salerno'da bırakarak Almanya'ya

⁵⁴⁰ Crawford, *a.g.e.*, s. 281.- Runciman, *a.g.e.*, c. III, s. 36.

⁵⁴¹ Runciman, *a.g.e.*, c. III, s. 35.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 61.- Crawford, *a.g.e.*, s. 281-282.

⁵⁴² Runciman, *a.g.e.*, c. III, s. 37.

doğru yola çıktı. Henry, gittikten sonra Salerno halkı, ayaklanarak İmparatoriçe'nin bulunduğu yeri kuşattı ve onu Kral Tancred'a teslim etti⁵⁴³.

Şubat 1192'de Kral Tancred, Papa ile ilişkilerini düzene koydu ve Papa onun Sicilya Kralı ünvanı tasdik etti. Fakat aynı yıl kendisini destekleyen ve önemli bir isim olan Chancellor (vezir-Şansöyle) Matthew, öldü. 1194 yılında da Sicilya Kralı Tancred, öldü. Kral Grek dilini iyi bilen ve bu dile hâkim olan biriydi. Ayrıca selefleri gibi Arap ve Bizans kültürlerini de iyi biliyordu⁵⁴⁴.

2.5.2. III. William

Kral Tancred, öldüğünde arakasında henüz daha çocuk olan bir varis bırakmıştı. Bu varis III. William olarak Sicilya Tahtına geçmiş oldu⁵⁴⁵. Fakat bu çocuk Kral adına ne Annesi Syblle ne de Norman soyluları Sicilya Tahtını koruyamayacaklardı. Tancred'ın ölüm haberini alan İmparator Henry, ordusuyla Sicilya'ya doğru hareket etti. İmparator'un ordusu 20.000 askerden oluşuyordu ve bu orduya Ceneviz ile Pisa, donanmlarıyla destek veriyorlardı. Nihayet 20 Kasım 1194'te Henry, Palermo'ya girdi. İmparator, Sicilya tahtının varisi olan III. William ve annesi Syblle'yi, Sicilya Donanmasının büyük amirâli Margaritus'u ve Norman soylularını ele geçirdi. Artık Sicilya'da ona karşı koyabilecek bir kuvvet kalmamıştı. İmparator, Sicilya Kraliçesi Sybelle ve oğlu William'ın hayatını bağışladı. III. William, kapatıldığı hapisshande 1198'de öldü. Kraliçe Sybelle ve III. William'ın hayatlarını bağışlayan Henry, ele geçirdiği soylu ve bazı kimselerin gözlerini kör ettirdi. Bunlardan bazılarını da idam ettirdi. Bazılarını ise Almanya'ya sürgüne gönderdi. İmparator, Sicilya'yı sindirmek için sadece istila etmekle yetinmemiş bu uygulamalarıyla korku da salmış oldu⁵⁴⁶. İmparator Henry, Sicilya'ya artık tamamıyla hâkim olmuştu. Kendisi, Sicilya'da "La Cuba Sarayı"na yerleşti. Sicilya'yı tamamen ele geçirmiş olan Germen İmparatoru Henry, 25 Aralık 1194'te Palermo'da Sicilya Kraliyet tacını giydi⁵⁴⁷. Böylelikle Henry, hem Germen İmparatoru hem de Sicilya Kralı olmuştu. Bu o dönem için Avrupa'da sahip olunabilecek en büyük güç demektir.

⁵⁴³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 61-62.

⁵⁴⁴ Moreno, *a.g.m.*, s. 190.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 62.- Curtis, *a.g.e.*, s. 439.

⁵⁴⁵ Öztuna, *a.g.e.*, c. 5, s. 413.

⁵⁴⁶ Crawford, *a.g.e.*, s. 284.-Jensen- Murray, *a.g.e.*, s. 569.-Loud, "Sicily, in the Twelfth Century", s. 473-474.

⁵⁴⁷ Jensen- Murray, *a.g.e.*, s. 569.

Bu arada imparator, Haçlı seferinin hazırlıkları içindeydi. Hazırladığı Haçlı ordusunun komutanı olarak Henry of Kalden'i⁵⁴⁸ atamıştı. Hazırlıkları ilerlerken 1197'de Sicilya'da İmparator'a karşı bir isyan belirdi. Bunun üzerine İmparator, düzenleyeceği seferi erteleyerek Sicilya'daki bu isyanı bastırmakla meşgul oldu. Bu arada Henry of Kalden, Sicilya'ya gelerek isyanı bastırmada İmparator'a yardımcı oldu. Bu isyan Mayıs 1197'de bastırıldı. Fakat İmparator, yeniden hazırlıklara başlamıştı ki yaz aylarında bir hastalığa yakalandı. Germen İmparatoru ve Sicilya Kralı olan VI. Henry, 28 Eylül 1197'de öldü. Cenazesi Palermo Katedraline gömüldü⁵⁴⁹.

2.5.3. Hauteville Hanedanı'ndan Sonraki Sicilya

Sicilya Tahtına Henry'den sonra oğlu henüz daha çocuk olan II. Frederick oturdu⁵⁵⁰. II. Frederick'in annesi II. Roger'un kızı olan Kraliçe Constance idi. Fakat II. Frederick baba soyu esasıyla Germen "Hohenstaufen" hanedanına mensuptu. Babası öldüğünde henüz çocuk olan II. Frederick'e önce annesi⁵⁵¹ daha sonra da vezirleri ona naiplik yaptılar. II. Frederick, Sicilya'da büyümüşü. Dolayısıyla Sicilya'nın kozmopolit kültürüne ve idaresine bizzat şahit olmuştu. II. Frederick, önce Sicilya Kralı, daha sonra Germen İmparatoru ve son olarak Kudüs Kralı olmuştur. II. Frederick, devrinin en büyük hükümdarlarından biri oldu. Sicilya'da edindiği ve öğrendiği bilgiler onu tarihin müstesna şahsiyetlerinden biri yaptı. Sicilya Krallığı, onun döneminde istikrara kuvuştu ve tıpkı II. Roger ve haleflerinin devrindeki gibi bir dönem yaşadı. Müslümanlar ve Grekle iyi ilişkiler kurabildi. II. Frederick, Norman Sicilya Krallığı'nın mirasından fazlasıyla nasibini aldı. Krallık, bir Germen hanedanı üyesi tarafından yönetilse de adanın sahip olduğu Norman, Arap ve Grek kültür ve idare usülleri devam etti. Fakat aynı zamanda onunla birlikte giderek de eridi⁵⁵².

Normanlar döneminde Sicilya Adası, daha önce hiç sahip olmadığı bir devri yaşadı. Özellikle II. Roger döneminde Sicilya Krallığı Avrupa ve Akdeniz'in en zengin

⁵⁴⁸ Henry of Kalden, Germen İmparatorluğu'na hizmet eden bir şövalye ailesinden geliyordu. Henry of Kalden, Gemen sarayında vezir konumundaydı. Sırasıyla I. Frederick'e, VI. Henry'ye ve II. Frederick'e hizmet etti. Ayrıca VI. Henry'nin hazırladığı ve Üçüncü Haçlı Seferi'nde de ordu komutanıydı. Bunun dışında çocuk yaşta olan II. Frederick'in de koruyucusu olmuştu. Bk. Alan V. Murray, "Henry of Kalden", *The Crusades Encyclopedia*, (Edit. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 573.

⁵⁴⁹ Jensen-Murray, *a.g.e.*, s. 570.

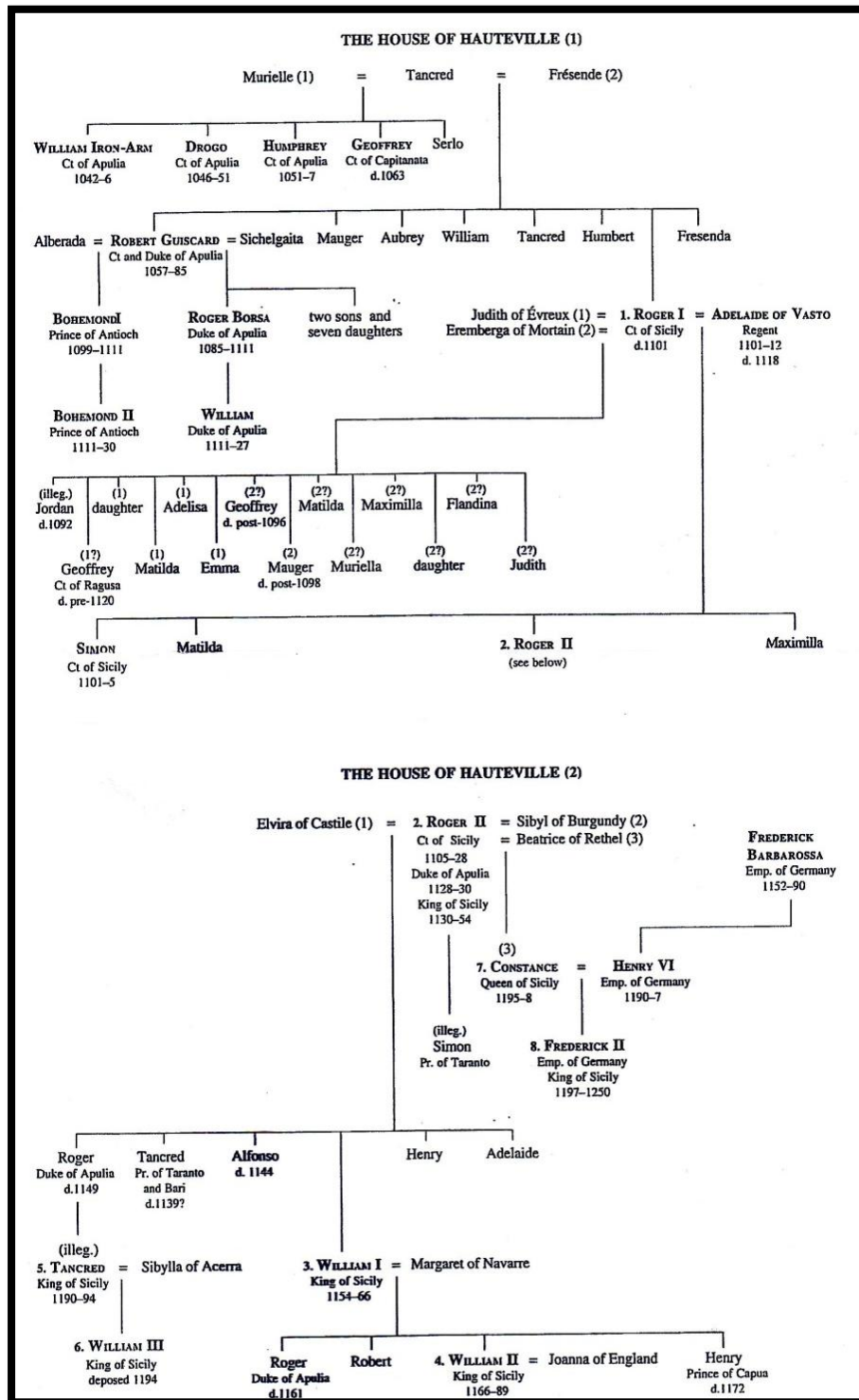
⁵⁵⁰ II. Frederick, babası öldüğü zaman henüz dört yaşındaydı. Frederick, 26 Aralık 1194'te İtalya'nın Ancona şehri yakınlarında bulunan Jesi'de doğdu. Sicilya tahtını fiilen 1208'de idare etmeye başladı. Bk. Björn K.U Weiler, "Frederick II. Of Germany", *The Crusades Encyclopedia*, (Edit. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 475-477.

⁵⁵¹ Kraliçe Constance, 1198'de öldü.

⁵⁵² Norman, *a.g.e.*, s. 156.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 98.

ve güçlü devletleri arasında yer aldı. Sanatta, bilimde ve kültürde Avrupa'nın çok önünde yer alıyordu. Bizans ve Arap kültürü, burada yeni bir havaya büründü. Normanlar, bu kültürleri iyi harmanlayarak yarattıkları melez kültürün Avrupa'ya taşınmasında köprü oldular. Bu dönemki Sicilya, gelecekteki Avrupa'ya her alanda kazanç sağladı. Kuzeyden istilalar halinde güneye gelen ve kuzeyin barbarları olarak nitelendiren Normanlar, Sicilya'da yarattıkları krallıkla tarihte eşine az rastlanır ihtişamlı bir dönem yaşadılar. Ayrıca istilalarının henüz başladığı döneme denk gelen Haçlı Seferlerine, son zamanlar hariç, genel olarak mesafeli oldular. Özellikle batılı tarihçilerin “riconquista” olarak niteledikleri kavramın yaşandığını iddaa ettikleri iki mekânından biri olarak Sicilya'nın gösterilmesine rağmen Sicilya Krallarının amaçları ve uygulamaları göz önüne alınırsa bu kavramın bir mekânı olarak Sicilya'yı ve uygulayıcıları olarak da Normanları göstermelerini doğru bulmuyoruz. Bize göre; Normanlar bu amaç için Sicilya'yı istila etmemişlerdi. Her ne kadar I. Roger'un Sicilya'da yapmış olduğu savaşlar papalık tarafından “kutsal bir savaş” olarak nitelendirilmiş olsa da.

Sicilya Norman Krallığı, hem batı dünyası, hem İslam dünyası hem de Akdeniz tarihi için dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Biz bu çalışmamızda, Sicilya Normanları'nın belirttiğimiz konular dâhilinde gerçeklerini ortaya koymaya çalıştık.

Resim 4. Hauteville Hanedanı'na ait Soyağacı. (Jeremy Johns, *The Arabic Adimisteration: Royal Diwan*, s. XVI-XVII.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NORMANLAR DÖNEMİNDE SİCİLYA ADASI'NIN İDARİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE İKTİSADİ DURUMU

Sicilya Adası, Normanlar döneminde gerek siyasi gerek sosyal ve gerekse de ekonomik olarak en parlak yıllarını yaşadı. Özellikle I. Roger ve II. Roger'un saltanatlarında Sicilya'da uzunca bir süreden sonra asayiş ve huzurun sağlandığını görüyoruz. Kurulan güçlü ve bir o kadar da adaletili otorite ile Sicilya halkı, birlik içinde ekonomik ve sosyal refah seviyelerinin en üst düzeyde olduğu, bilim ve sanatın değer bulduğu bir toplum olarak yaşamaya başladı. Bu durum, Sicilya Krallığı'nın son dönemlerinde bozulmaya başlasa da Sicilya Adası, bolluğun ve lüksün yaşandığı bir yerdi.

İdari açıdan ise Sicilya Adası; Roma, Bizans ve İslam kültür ve medeniyetlerinin etkisi altında kalmıştı. Bu medeniyetler, Sicilya'ya sosyal ve kültürel anlamda miras bıraktıkları gibi devlet geleneklerinin en güzel uygulamalarını da onlara tecrübeleriyle birlikte bırakmışlardı. Bu miraslar arasında Normanlar döneminde ön plana çıkan ise İslâm kültür ve medeniyetine ait öğelerdi. II. Roger ile birlikte Sicilya tam bir Monarşi ile yönetildi.

3.1. Sicilya Norman Krallığı'nın Devlet Teşkilatı

Normanlar, Sicilya'ya geldiklerinde adanın oldukça iyi işleyen idari bir teşkilatlanması vardı. Elbetti ki Sicilya Adası'nın idari olarak böyle bir yapıya sahip olmasının bir nedeni var. Bu neden, adaya idari açıdan dönemlerinin en mükemmel sistemlerini kuran devletlerin egemen olmalarından kaynaklanıyor. Roma, Bizans ve Müslüman-Araplar, Sicilya'nın idari mirasının Normanlar'a ulaşmasına ve olgunlaşmasına katkıda buldular. Onların idari ve kültürel öğelerini Normanlar, ortadan kaldırmak yerine koruyup işleterek Sicilya ve ada halkının idari ve sosyal doğasını bozmadılar.

Normanların almış oldukları bu miras içerisinde özellikle Müslüman-Arap ya da daha doğrusu İslâmî devlet geleneği diğerlerine göre ağır basar. Çünkü Normanlar'ın Sicilya'ya gelmelerinden önce ada, yaklaşık olarak iki yüzyıl boyunca Müslüman-Arapların egemenliği altında kalmıştır. İslâm kültür ve medeniyetinin zirveye çıktığı bir

dönemde Sicilya, Müslüman-Araplarca feth edilince kısa süre içine İslâm devlet geleneği ve hukukuna uygun bir şekilde teşkilatlandırılıp yönetilmeye başlandı⁵⁵³. Özellikle Kelbîler ile Sicilya bu etkinin en fazla hissedildiği ve uygulandığı bir dönemi yaşamış oldu. Kelbîlerin hemen sonrasında Sicilya Adası, Normanların eline geçmişti. Avrupa'nın en kuzey noktasından gelerek İtalya topraklarında ücretli asker veya yağmacı olan Normanlar, özellikle de Hauteville ailesinin liderliğinde giriştikleri istila hareketinde Sicilya'yı da ele geçirmeyi başardılar. Sicilya'yı ele geçirme işi Hauteville kardeşlerden Roger'a düşmüştü. Normanların Sicilya Fatihi olan I. Roger, Norman Sicilya'sının idari açıdan teşkilatlanmasının ve idari hukukunun temellerini atıp sınırlarını çizmiştir. Bu temellerin olgunlaşması ise halefi olan oğlu II. Roger'a nasip olacaktır⁵⁵⁴.

Sicilya, Normanların üzerinde tam egemenlik kurmalarıyla birlikte feodal bir yapıya bürünecektir. Bu Normanların aslında İtalya'nın kuzeyinden getirdikleri ve belki de adanın çok da farkında olmadığı bir durumdu. Fakat Normanlar'dan önce bu yapı Müslüman-Arapların egemenliği altındaki Sicilya'da mevcuttu değildir. Norman idaresi, bürokrasi örgütlenmesine pek müdahil olmasa da şehirlerin başında dükler, baronlar, prensler ve soylular bulunmaya başladı. Bu feodalizmin Sicilya'ya Normanların eliyle girişinden başka bir şey değildir⁵⁵⁵. Norman Sicilya Kontları veya Kralları bu idarecilerin tamamını kendi yakınlarından seçmişlerdi. Daha doğrusu hemen hemen hepsi Hauteville hanedanının üyelerinden olmuşlardır. İdari alandaki bu yapılanmanın yanı sıra askeri alanda da durum aynıdır. Robert Guiscard'ın, I. Roger'un ve II. Roger'un çocukları babalarının yanında birçok kez savaş meydanlarında çarpışmışlardı. Hatta bölgesel orduları komuta ediyorlar, prensten öte bir asker gibi Krallarına hizmet veriyorlardı⁵⁵⁶.

İtalya ve Sicilya'nın ele geçirilmesinden sonra Norman Feodalizmi, Hauteville hanedanının üyelerinin eliyle adaya yerleşti. Normanlar, her ne kadar Sicilya'daki bu

⁵⁵³ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 107.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

⁵⁵⁴ Hiroshi Takayama, *Administration of Norman Kingdom of Sicily*, Lieden, 1993, s. 26.

⁵⁵⁵ Norman, *a.g.e.*, s. 154.

⁵⁵⁶ Takayama, *a.g.e.*, s. 27.- Bu konuda Hauteville hanedanının üyelerinin, liderlerine karşı tam itaatları söz konusuydu. I. Roger'un oğlu Jordan, babasıyla beraber yan yana savaşmış bir prensdir. Yine I. Bohemond, Antakya Haçlı devletinin de kurucusu, babası Robert Guiscard'ın yanında güney İtalya'da savaşmış ve Calabria bölgesinin ele geçirilmesinde çok önemli hizmetleri olmuştur. Son bir örnek olarak da I. Roger'un yeğeni olan Serlo'dur. Serlo çok iyi bir askerdi ve hem Robert Guiscard'a hem I. Roger'a bir komutan olarak hizmet etmişti. Bu bakımda Sicilya'da Norman feodalitesi ailenin İtalya ve Sicilya'yı istilaları esnasında belirmişti. Normanların bu askeri feodalitesi, istilaları sona erince toprak feodalizmine dönüştü.

mirasın üzerine devletlerinin idaresini inşa etseler de Sicilya'ya gelirken kendi örf ve adetlerini getirmişlerdi⁵⁵⁷. Bu adetler Sicilya'da daha ziyade feodalitenin oluşumunda kendini gösterdi. Sicilya Norman Krallığı'ndaki mevkilerin sıralaması ana hatlarıyla şöyleydi: ilk sırada duklar ve baronlar, daha sonra ruhban sınıfından olanlar ve onlardan sonra da devlet görevlileri geliyordu⁵⁵⁸.

Sicilya'da, daha "Büyük Kont I. Roger" döneminde devletin bürokrasisi oluşmaya başlamıştı. I. Roger, Müslüman-Arap döneminden kalan hali hazırda bulunduğu ve gayet iyi işleyen bu sistemi değiştirmemişti. II. Roger döneminde Krallığın sınırları daha da genişlemiştir. Sicilya Normanlarının egemenliği altına yeni giren bu toprakların çoğunluğu yine Müslümanların yaşadıkları yerledi. Bu nedenle Sicilya hükümdarları ele geçirdikleri yerlere daha I. Roger döneminden itibaren atadıkları şehir valilerine "emir" unvanı veriyorlardı. Palermo'nun ele geçirilmesinden sonra şehre Robert Guiscard tarafından atanan valinin unvanı "Ammiratus" veya "Emir" idi⁵⁵⁹. Bunun yanı sıra "kadı" veya "ka'id" de çok kullandılar. Özellikle İfrikiyye sahillerini ele geçirdiklerinde şehirlere atadıkları idarecilere "ka'id" veya "kadı" unvanı veriyorlardı⁵⁶⁰. Ayrıca Sicilya Kralı II. Roger'un izlediği politika doğrultusunda İfrikiyye topraklarının tamamının ele geçirilmesiyle birlikte bu toprakların Sicilya Krallığı'yla samimi bir şekilde birleşmesi için Kabis'e idareci olarak atanan "Kadı" Muhammed b. Reşat, burayı Sicilya Kralı'nın "Naib"i olarak yönetti. Sicilya Kralı tıpkı Fatımîler veya Abbasîlerin uygulamalarına benzer bir idari örneği uyguluyordu⁵⁶¹. "Naib"lik uygulaması, Norman Krallığında bir ilktir.

Sicilya Kralları, II. Roger dönemi ile birlikte idarede ikinci isimlerin yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığı görülür. II. Roger'un donanma komutanı olarak ordu hizmetine aldığı Antakyalı George, donanma kaptanlığından sonra Kral II. Roger'dan sonra devletteki en önemli ikinci şahsiyet oldu. George'u, bizzat Kral II. Roger, "emiru'l-Umerâ" yani vezir (Chancellor) olarak atadı⁵⁶². Fakat bu mevkinin sahip olabileceği en geniş yetkiler ile icrası I. Willaim döneminde bu göreve getiren Barili Maio dönemindedir. Maio, bu göreve atanmadan önce Antakyalı gibi bir şöhrete sahip

⁵⁵⁷ Matthew Donald, *The Norman Kingdom of Sicily*, Cambridge, 2001, s. 207.-Hitti, *The History of Arabs*, s. 606-607.-Holliester, *a.g.e.*, s. 160.

⁵⁵⁸ Takayama, *a.g.e.*, s. 29.

⁵⁵⁹ Johns, *a.g.e.*, s. 33.

⁵⁶⁰ Johns, *a.g.e.*, s. 34.

⁵⁶¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 175.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 59.-Johnson, *a.g.e.*, s. 34.

⁵⁶² İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 55-56.- Curtis, *a.g.e.*, s. 113-114.

değildi. Fakat devlet kadrosunda bir memur idi. Maio, I. William'ın tembel, zevk düşkününü biri olmasından oldukça fazlaca faydalandı. Kısa sürede daha önce Sicilya Krallığı'nda görülmemiş bir şekilde devleti neredeyse tamamen o, yönetiyordu. Maio ile birlikte “emirlerin emiri” veya Vezirlik (Chancellor) makamı ön plana çıkmış oldu. II. Roger döneminde kurulmuş olan bu mevki, Sicilya Krallığı'nın doğu hükümdarlıkları ile idari açıdan ne kadar benzeştiğine çok güzel bir örnek oluşturur⁵⁶³.

“Emir” veya “amiratus”, unvanları ilk olarak Robert Guiscard tarafından birçok görevliye verilmiştir. Fakat en yüksek unvan olarak “Emiru'l-Umerâ” Norman Krallığı'nda diğer bütün devlet ünvalarının üstünde bir anlam taşıyordu. Hatta “Chancellor” unvanının dahi üstünde bir mevkii anlamına geliyordu. Fakat bu unvan, Norman Krallığı tarihinde kraldan sonra en geniş yetkilere sahip olmuş olan Maio'nun hazin sonundan sonra kaldırılmıştır⁵⁶⁴. Sicilya Norman Krallığı'na genel olarak baktığımızda Kral'dan sonraki idareciler olarak, en geniş yetkiye ve Kralın güvenine layık olup da devlet üzerinde otorite sağlayan birkaç isim ön plana çıkıyor. Bunların Başında Antakyalı George, sonrasında Barili Maio ve Percheli Stephen gelir⁵⁶⁵. Bu isimler Sicilya Norman Krallığı tarihinde çok önemli rollere sahip olmuşlardı. Onlarsız bir Sicilya Norman tarihi kuşkusuz çok daha farklı olurdu.

Normanların devletlerindeki bu teşkilatlanma şekillerine şaşırılmamak lazım gelir. Çünkü onlar, hem mevcut olan İslâmî devlet geleneklerini kullanırken aynı zamanda Kontları ve Kralları da birer “Sultan” gibi davranıyorlardı⁵⁶⁶. Müslüman-Arap kültürünü böylesine benimsemiş olan Norman idarecilerinin devlet teşkilatlanmasında da yine aynı kültürden beslenmesi, gayet normaldi.

Bunların yanı sıra, İslam devlet geleneğinde yer alan “Divan”lar, Norman hâkimiyeti altında da yine aynı adla devam ettiler. Roma veya Grek devlet geleneği teşkilatlarının yerine bunlar tercih edilmiş olmalıdır. Divanlar, Fatımîler ve onların üzerinden Kelbîler aracılığı ile Sicilya'da uygulana gelmiştir. Roger, döneminde uygulamaları devam eden bu divanlardan biri de, Müslüman-Arap finans idaresi birimi olan “Divanü't-Tahkik”tir. Bu birimin kaba veya ilkel latince'deki karşılığı “Dohan de Secretis” idi⁵⁶⁷. Bu sistemin aslı Fatımîler'de mevcut olup onların adaya hâkim olduğu

⁵⁶³ Falcandus, *a.g.e.*, s. 60.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s.163.-Romuald, *a.g.e.*, s. 220.-Donald, *a.g.e.*, s. 209.-Curtis, *a.g.e.*, s. 342.

⁵⁶⁴ Ahmad, *a.g.e.*, s. 65.- Curtis, *a.g.e.*, s. 65.

⁵⁶⁵ Donald, *a.g.e.*, s. 216.

⁵⁶⁶ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 365.-Moreno, *a.g.m.*, s. 86.

⁵⁶⁷ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 323-324.

dönemlerde Sicilya'da da işletilmişti. Bu birimde Sicilya'da hazinenin idaresi, ülke maliyesinin kontrolü, mali sicillerin takibi ve tutulması gerçekleşiyordu. Burada tutulan siciller Arap dilinde yazılıyorlardı. Bir diğeri; “Divanü'l-Ma'mur” idi. Bu da finansal olarak bölgelere ayrılmış yerlerin gelirlerinin işlendiği bir birimdi. “Divanü'l-Fevaid” ise; toprak alım satımlarına ait kayıtların yapıp takip edildiği birimdi ⁵⁶⁸. Bu birimlerde sicillerin tutulduğu kayıt evraklarına yine Fatımî ve Kelbîler'de olduğu gibi “defiter” veya “defter”⁵⁶⁹ denilmekteydi. Defterlerden biri “difter el-hudud” ismindeydi ki yine Latince'deki karşılığı olarak “Registro de' Confini” idi, yani “sınır kayıt defteri”ydi⁵⁷⁰.

Yine Kral II. Roger döneminde ihya edilen divanlar vardır. Mesela bunlardan “Divan-ı Mezâlim”, Kral Roger döneminde ihya edilmiştir⁵⁷¹. Kral Roger döneminde ihya edilen divanlardan bazıları ise şunlardı: “Divanü'r-Resâil ve'l-İnşa”, “Divanü'l-Mezâlim” ve “Dinväu't-Tiraz” idi. Bu sonuncusu sadece kraliyet ailesinin giyim kuşamlarıyla ve ipek gibi değerli kumaşların Kraliyet adına üretilmesiyle meşgul oluyordu⁵⁷².

Bu divanlarda belgeler Arapça ve Grekçe olarak yazılırlardı. Belgeler, Kralların lakabıyla (motto)⁵⁷³ imza edilirdi. Mesela Kral II. Roger'a ait belegelere onun lakabı olan “el-melik el-mu'azzam el-kıddis”⁵⁷⁴ yazılırdı. Bazen de Kur'an ayetleri yer alırdı. Yine basılan paralar, Fatımî paralarını taklit ederlerdi ve Arap albesi kullanılarak kesilirdi. II. Roger'un kestirdiği parlarda “nâsir'en-nasrâniyye” yani “Hıristiyanların koruyucusu ve yardımcısı” yazılıydı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kral II. Roger, “el-Mu'tezz bi'llah” lâkabını da kullanıyordu. Bu nedenle onun saray şairlerinden biri olan Trapanili Abdurrahman (Abdurrahman of Trapani), onun Palermo yakınında bulunan “Mare-Dolce” kraliyet villasını “Mu'tezziyye” diye anıyordu⁵⁷⁵.

Divanlar, daha I. Roger döneminde işlemeye başlamıştır. Aslında işleyen sistem Normanların egemenliğinde de devam etmiştir dersek daha doğru olur. I. Roger döneminde onun vermiş olduğu emirleri, yapmış olduğu antlaşmaları tıpkı Müslüman-Arapların döneminde olduğu gibi sarayda kaleme alınıp yazılmaya ve saklanmaya

⁵⁶⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 66.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 86.

⁵⁶⁹ İtalyanca karşılığı olarak “cartapecora” kullanılmaktaydı. Bk. Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 324.

⁵⁷⁰ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 324.- Wearn, *a.g.e.*, s. 32.- Bazancourt, *a.g.e.*, 7. Bölüm, s.76.

⁵⁷¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 198.

⁵⁷² İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 88.-Moreno, *a.g.m.*, s. 185.

⁵⁷³ Kralların kullandıkları bu lâkaplara İtalyanca'da “Motto” Arapça olarak ise “âlâma” sözcüğü kullanılmaktadır. Bk. Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

⁵⁷⁴ “Büyük ve kutsal hükümdar” anlamını içerdiği için Kral Roger, bu lakabı kullanmıştı.

⁵⁷⁵ Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

devam edildi. Bu İslâm devlet geleneğinde yer alan bir kurumdu. Sicilya Normanlarında ise bu kurum, 1130 yılı itibariyle II. Roger döneminde “Kraliyet Divanı” olarak çalışmaya devam etti. Bu divanda tutulan belgelerin bir kısmı günümüze kadar ulaşmış durumdadır⁵⁷⁶. Bu divan, Krallığın idarî merkezi olan Palermo’da bulunuyordu ki, bu divanın Latince karşılığı olan “Curia Regis” veya “Magna Curia” olarak da biliniyordu. Bu divan, aynı zamanda en yüksek adli birimdi. Bu birim tam olarak II. Roger Dönemin’de organize edildi. Kraliyet Divanı’nda en yüksek kararlar alınır, hükümler verilir ve tartışılırdı. Bu divan’ın üyeleri, yüksek rütbeli devlet görevlileri, hanedan üyelerinden ileri gelenler, başrahipler (kardinal), Krallığın vasallarının şefleri veya temsilcileri (Müslümanların emirleri, Greklerin temsilcileri) ve Norman yargıçlarıydı. Burada Müslümanlar, Grekler ve Normanlar yan yana çalışırlardı. Kral II. Roger döneminden itibaren aktif olan bu organ, Sicilya Krallığı’nın en önemli idari organı oldu. Kral, “Familiars” olarak bilinen danışmanlarını genellikle bu organ içerisinden seçerdi. Bu divandan seçilen “familiares”den biri de Abu’l-Kasım⁵⁷⁷ isiminde biridir. Bu divan, II. Roger’un halefleri tarafından da işletilmeye devam etti⁵⁷⁸.

Kraliyet Divanı’nda kayıtlar 1130’a kadar ağırlıklı olarak Gerçekçe tutuluyordu. Fakat II. Roger dönemine denk gelen bu yıllarda Kraliyet Divanı kayıtlarında Arapça ön plana çıkmaya başlamış ve yaygın olarak kullanılmıştır. Kraliyet Divanı’nda Arapça’nın yanı sıra Grekçe ve Latince’de kullanılıyordu. Tutulan kayıtlar, bazen sadece Arapça bazen Arpça ve Grekçe beraber ya da üç dilde kaleme alınıyordu. Tutulan bu divan kayıtlarında kullanılan dilleri, kullanım ağırlığı bakımından sıralamaya tabi tutarsak bu belgelerde Arapça yüzedelik dilimin yarsını, Grekçe yüzde otuzunu ve Latince de yüzde yirmisini alır⁵⁷⁹.

Norman idaresinde, devlet bürokrasisi oldukça iyi çalışıyordu. Devlet kurumları sadece Kraliyet merkezinde değil, merkezden uzak şehirlerde de işliyordu. Buna bizzat İbn Cübeyr, Sicilya’da yapmış olduğu zorunlu misafirlik esnasında ada şehirlerine yapmış olduğu gezilerde tesadüf etmiştir. Hatta İbn Cübeyr’in gerçekleştirdiği bu

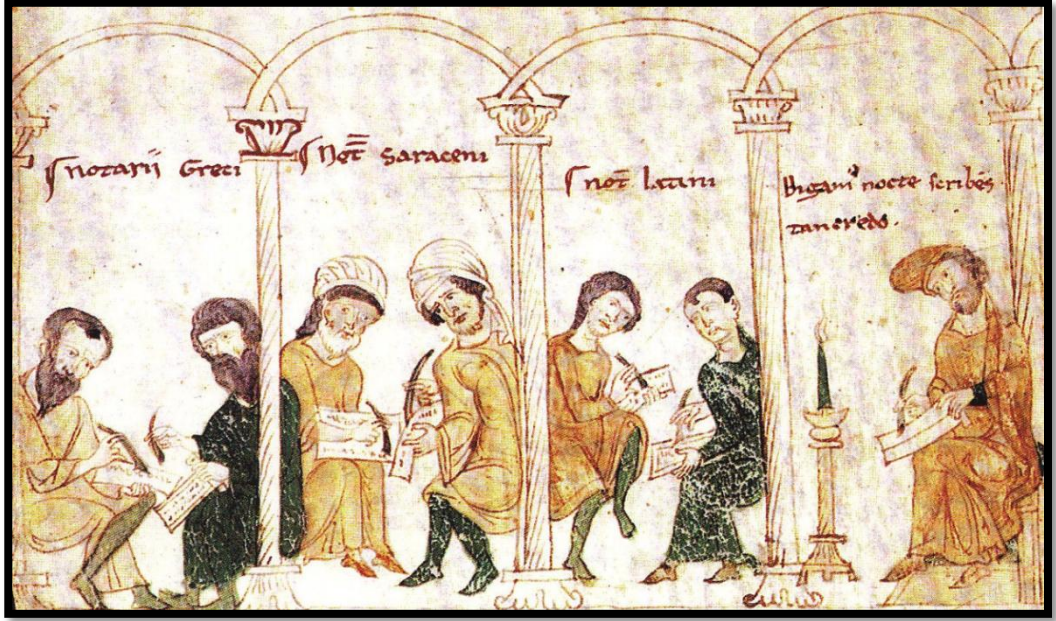
⁵⁷⁶ Norman Sicilyası’nın divan kayıtlarından bir kısmını, Jeremy JOHNS, “*Arabic Administration in Norman Sicily: The Royal diwân*” adlı çalışmasında ele alarak çözümlenmiş ve Sicilya’nın Normanlara ait dönemine ilişkin olarak çok önemli bir eser ortaya koymuştur. Bk. Jeremy Johns, *Arabic Administration in Norman Sicily: The Royal diwân*, Cambridge, 2002.

⁵⁷⁷ Kraliyet Divanı olan Magna Curia veya Curia Regis’e çalışan ve daha sonra da Kral tarafından Familiars seçilen Ebu’l-Kasım, yüksek ihtimalle İbn Cübeyr’in Sicilya tanışıp sohbet ettiği Ebu’l-Kasım ile aynı kişidir. Bu kişinin İbn Cübeyr ile yapmış olduğu sohbeti de göz önüne alırsak bu bahsi geçen iki isim aynı kişi’dir. Ebu’l-Kasım’dan önceki sayfalarda söz etmiştik. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 256.

⁵⁷⁸ Curtis, *a.g.e.*, s. 341.-Johns, *a.g.e.*, s. 35.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 65.

⁵⁷⁹ Johns, *a.g.e.*, s. 207.

ziyaretler, Krallığın son dönemlerinde olmasına rağmen Kraliyet bürokrasi taşlarda dahi oldukça iyi hizmet veriyordu⁵⁸⁰.

Resim 5. Kraliyet Divan'ında görev alan Müslüman, Grek, Latinler'in resmi.(Fuat Sezgin, *İslâm'da Bilim ve Teknik*, c. 3, s. 4.)

Sicilya Normanları, idari anlamda dönemindeki Avrupa monarşilerinin hepsinin ötesinde olarak halkına eşit davranan, halkının etnik kökeni ve inancı ne olursa olsun hak ve hukuklarını koruyup güvence altına alan bir yönetim sergilemişlerdi. Sicilya Normanları geldikleri yerlerden görüp tecrübe ettikleri bütüm idare tarzlarından daha iyi bulmuş olacaklar ki; Sicilya Adası'nın idari ve medeni durumunu korumayı uygun bulmuşlardı.

Sicilya Normanlarının bu yöndeki tercihleri, onları Sicilya'ya hâkim kılmada büyük yararlar sağlamıştır. I. Roger, Sicilya'yı Müslüman-Araplar'dan alırken ve aldıktan sonra kendisine ve idaresine karşı büyük isyanlarla karşılaşmamıştır. Onlar için Norman istilasından sonra el değiştiren idarenin tutumuyla bu durum neredeyse sadece idari anlamda bir hükümet değişikliği gibi kendini hissettirmiş olmalı.

⁵⁸⁰ Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 246.

3.1.1. Norman Krallığı'nın İdari ve Medeni Hukuk Uygulamaları

Norman idarî hukuku, genel olarak Bizans ve İslâm hukukundan beslenmiştir. Buna ilave olarak medeni hukukta Grek ve İslâm hukuku uygulanmıştı. Ancak her şeyden önce Normanlar Sicilya'yı tam bir monarşi ile yönetmişlerdi. Bunu göz ardı etmemek lazım.

Burada özellikle daha önce sözünü ettiğimiz "Kraliyet Divanı" (Magna Curia veya Curia Regis), idari bir kurul olmasının yanı sıra aynı zamanda en yüksek yargı organıydı. Sicilya Normanları, idarî mekanizmasını Latin, Grek ve İslâmî hukuk kuralları içinde şekillendirirken kendi örf ve adetlerini de bunlarla birleştirmişlerdi⁵⁸¹. Kraliyet Divanı'nda Müslüman, Grek ve Normanların dini lideri ve aynı zamanda da yargıçları olan kişiler aynı ortamda bulunup hizmet veriyorlardı. Sicilya Kralları, heterojen bir toplum yapısına sahip olan halkına karşı oldukça müsamahakâr bir idare anlayışını benimsemişlerdi⁵⁸².

Normanların dışındaki halkların, (bunların başında Müslümanlar ve Grekler geliyordu) kendi hukuklarıyla yargılanmalarına izin verilmişti. Bu uygulamanın varlığına bizzat İbn Cübeyr, Sicilya'da şahit olmuştu. İbn Cübeyr, Müslümanların, yaşadıkları sorunları çözmek için kendi kadılarına başvurduklarını ifade ediyor⁵⁸³. Bu örnek, Norman Krallığı'nın yönetimde takip ettikleri usuller açısından çok önemli bir detaydır.

Medenî hukuk konusunda Sicilya Krallığı, halkı içindeki gurupların inanç, örf ve adetlerinin gereğince yargılamalarını bu şekilde en adilane yöntemle ile sağlamış oluyordu. Ayrıca devlet halktan vergilerini yine Müslüman-Araplar'ın uygulamalarındaki şekliyle topluyordu. Bu kurallara göre, Müslümanlar Sicilya Krallığı'na cizye⁵⁸⁴ ödüyorlardı⁵⁸⁵. Bu uygulama, kaderin Sicilya Müslümanlarına karşı gerçekten çok şaşırtıcı bir imtihanı gibi duruyor. Sicilya'da yaşayan bir Müslüman'ın

⁵⁸¹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 64-67.- Holliester, *a.g.e.*, s. 161.- Hitti, *The History of The Arabs*, s. 607.- Norman, *a.g.e.*, s. 155.

⁵⁸² Ahmad, *a.g.e.*, s. 65.- Hunke, *a.g.e.*, s. 296.- Haskins, *a.g.e.*, s. 224.

⁵⁸³ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 249.- Sicilya'daki Müslüman-Araplar genel olarak Malikî mezhebine bağlı kalmışlardı. Bundan dolayı İslâm hukuku Sicilya'da Malikî mezhebinin içtihadına göre uygulanıyordu. Bk. Ali Mahazerî, *Ortaçağ'da Müslümanların Yaşayışları*, (Çev. Bahriye Üçok), İstanbul, 1972, s. 167.- Ayrıca bk. Moreno, *a.g.m.*, s. 194.- W. Granara, "Sicily", *Medieval İslâmic Civilization, An Encyclopedia*, Vol.1, (Ed. Joesef W. Meri), New York, 2006, s. 744-745., s. 745.

⁵⁸⁴ Cizye, İslâm hukukunda gayri Müslim halktan alınan bir varlık vergisidir. Ancak Sicilya Adası'nda daha önce Müslümanların gayri Müslimlere uyguladığı bu usûl, şimdi Hristiyanlar tarafından Müslümanlara uygulanıyordu.

⁵⁸⁵ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 111-112- Johns, *a.g.e.*, s. 34.

günün birinde Sicilya’da bir Hıristiyan devlete cizye ödeyeceği aklına gelir miydi? Bunun düşünülmesi bile, neredeyse imkânsızdı.

Sicilya Krallığı bünyesindeki topraklarda yaşayan Müslümanlar “cizye” vergisini ödemekten başka yine islâm hukuku içerisinde yer alan ve uygulanan bir diğer vergi türü olan “öş” vergisini de ödüyorlardı. Kırsal bölgelerde yaşayan halktan toplanan bu vergiye tüm halkın dâhil edilmiş olmalıdır. İbn Cübeyr, bu konuyla ilgili olarak tesadüf ettiği bir bilgiyi bize şöyle aktarıyor: “ *Hıristiyanlar, Müslümanları iyi idare etmekte ve onları kullanmaktadırlar. Onlardan yılda iki mevsim vergi almakta; topraktan kazandıklarına da el koymaktadırlar.*”⁵⁸⁶. Müslümanların dâhil oldukları bu uygulamaya, Sicilya Yahudileri de tabî idiler. Cizye Yahudilerden de alınıyordu. Normanlar dönemindeki uygulamalar, kendilerinden sonra II. Frederick döneminde olduğu gibi devam ettirilmiştir⁵⁸⁷.

Cizye vergisinin alınması, Normanların adayı ele geçirmesiyle birlikte başlamıştır. Toplanan vergiler, özellikle 1090’lardan sonra düzenli olarak kayıt altına alınıyordu. 12. Yüzyılın ortalarına kadar cizye, Latince “tributum” veya “censum” veya Grekçe “doma” adıyla kaydediliyordu. Ancak bu tarihlerden sonra Sicilya’daki telaffuzu ile “gesia” veya “gisia” olarak kaydedilmeye başlandı⁵⁸⁸.

Cizye, bizzat Krallık memurları tarafından toplanırdı. Toplanan vergiler direkt olarak Kraliyet hazinesine aktarılırdı. Bu konuda yalnızca Yahudiler’den alınan cizye vergisinde farklı bir uygulama olmuştur ki, bazen kilise’ye bu gelir aktarılmış ve toplanması kilisedeki ruhbanlara havale edilmiştir. Müslümanlar için ise böyle bir uygulama söz konusu olmamıştır. Onlardan alınan vergiler direkt olarak Kraliyet malikânelerince toplanırdı⁵⁸⁹. Bu farklılığın ortaya çıkmasına küçük bir ayrıntı, neden olmuş olabilir. Sicilya Adası’nda Hıristiyanlardan sonraki asli unsur Müslümanlar olduğuna göre, nüfus olarak da oldukça kalabalıklardı. Bu nedenle onlardan alınan cizye vergisi de miktar olarak Yahudiler’den toplanandan fazla olmalıdır. Dolayısıyla Müslümanlar’dan alınan bu vergi Kraliyet gelirleri arasında önemli bir yer tutmakta ve bu nedenle de direkt olarak hazineye aktarılması hedeflenmiş olmalıdır. İdarî sistemin ayrıntıları, özellikle Normanlar tarafından ele geçirilen şehirler ve bölgelere yapılan bir antlaşma metniyle ile aktarılırdı.

⁵⁸⁶ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 242.

⁵⁸⁷ Johns, *a.g.e.*, s. 35.-36.

⁵⁸⁸ Johns, *a.g.e.*, s. 38.

⁵⁸⁹ Johns, *a.g.e.*, s. 38.

“Emân”, yine İslam hukukunda yer alan bir kavramdır. Daha çok feth edilen bölge veya şehir haklarının teslim olma koşullarına karşılık verilen garantileri kapsardı. Sicilya Normanları, bu kavramı olduğu şekliyle kendi hukuklarına dâhil etmişlerdi. II. Roger’un Trablus’u ele geçirmesiyle kavram, İfrikiyye topraklarındaki Müslümanlar’a Normanlar tarafından uygulandı. Şehir halkının Normanlar’dan can, mal ve inanç özgürlüğü talebi olduğu gibi kabul olundu. Ardından bu belirtilen özgürlükleri kapsayan “emân”ın verildiği duyuruldu. Bunun üzerine şehirden kaçanlar dahi geri döndüler⁵⁹⁰. Normanlar, cizye uygulamasını da burada geçerli kıldılar. Antakyalı George, bölge halkına verdiği emân ile bu haktan yararlanmalarını sağlamıştı⁵⁹¹. Normanlar tarafından İfrikiyye topraklarının ele geçirilmesinin tamamlanmasıyla buralar, Sicilya Krallığı’na fedaratif bir yapı ile bağlanmış oldu. Mehdiye’nin ele geçirilmesiyle birlikte İfrikiyye Sicilya Kralı’nın atadığı kadı veya naibler tarafından Kral’a bağlı olarak yönetilmişti. Sicilya Krallığı ile İfrikiyye arasındaki bu bağ, Krallık ile bölge halkı arasında yapılan antlaşmaya yani “emân” veya “foedus”a bağlı olarak resmiyet kazandığı gibi, halkının özgürlüğü, can ve mal güvenliği de Sicilya Krallığı tarafından garanti altına alınmış oluyordu⁵⁹².

Sicilya Norman Kralları, egemenlikleri altındaki gurupların inanç özgürlüklerine saygı göstermişlerdi. Sicilya’da bulunan Yahudiler, Grekler ve Müslümanlar kendilerine tanınan bu özgürlükten oldukça geniş anlamda faydalandılar. Grekler, özellikle Krallığın güney İtalya’daki topraklarında ve Sicilya’da olmalarına rağmen Bizans kilisesine bağlı kalmışlardı. İbadet şekillerini ve içeriğini onlarla güdümlü olarak yerine getiriyorlardı. Normanların güney İtalya ve Sicilya’yı istila etmeye başladıkları daha ilk yıllarda Robert de Guiscard, bu fetihlerden sonra kendisini Bizans’ın halefi olarak tanıtmıştı. Ele geçirilen bölgelerde Bizans’ın kurmuş olduğu idari teşkilatlar, kurumsallığı ve bilinen düzenleriyle çalışmaya devam ettiler. Şehirleri yine “strateg” veya “excarh” unvanlı idareciler yönettikleri gibi kiliselerde de ayinler, Grekçe yapılmaya devam etti. Normanlar, özellikle dini konularda oldukça fazla hoşgörülüdürler⁵⁹³.

Müslümanlar için de benzer uygulamalardan söz etmiştik. Sicilya’da inanç bakımından ikinci sırada yer alan Müslümanlar’ın ibadethaneleri olan mescitlerin

⁵⁹⁰ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 102.- Curtis, *a.g.e.*, s. 250.

⁵⁹¹ Curtis, *a.g.e.*, s. 250-251.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 57.

⁵⁹² Johns, *a.g.e.*, s. 34.

⁵⁹³ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 456.-Savelli, *a.g.e.*, s. 56.

Norman Krallığı'nın son anına kadar mevcut olduklarını görüyoruz. Hatta Norman Krallığı'nın başkenti Palermo'da ezan seslerinin yakınlandığını ve Müslümanların ibadetlerini yapmak için buralara özgürce gittikleri de biliniyor. Buna İbn Cübeyr, bizzat şahit olmuştu⁵⁹⁴.

Normanlar, Sicilya'yı ele geçirdiklerinde mevcut sosyal ve iktisadî durumun zarar görmemesine olukça dikkat etmişlerdi. Yaşanan savaş ve çatışmalarla yeterince yıpranan Sicilya'nın dengesinin daha fazla bozulmasının, Normanlar'a bir faydası yoktu. Ele geçirilen topraklar, Müslüman veya Hıristiyan ayrımı yapılmaksızın asıl sahiplerine bırakıldı. Bunun karşılığında şahsi hizmet, aynî vergi ya da gelir vergisi olarak vergiler alınmıyordu⁵⁹⁵. Bu, o dönemde olabilecek en adil vergilendirme uygulamalarından biri olarak karşımızda duruyor.

Sicilya Norman Krallığı, idarî ve medeni hukuk uygulamalarını bir monarşiden beklenmeyecek kadar geniş özgürlükler ve tolerans içeren bir anlayış içerisinde kurumsallaştırmaya çalışmıştı. Normanlar, daha Sicilya'yı ele geçirmeye başladıkları andan itibaren bu politikayı takip etmişlerdir. II. Roger'dan sonra dönem dönem bu toleranslarda azalma olsa da genel itibariyle istisnasız bütün Norman Kralları bu politikaya sadık kalmışlardı. Normanlar döneminde Sicilya halkının din, dil ve vicdan özgürlüğü sağlanmış, her toplumun hukukî sorunlarını çözmeleri için kendilerine özgü yargı kurumlarının varlığına izin verilmiştir.

Bunların dışında zaman zaman, özellikle I. ve II. William dönemlerinde yaşanan iç sorunlar nedeniyle Müslüman toplumlara karşı bazı baskılar ve onları Hıristiyanlaştırma yönünde çabalar da olmuştur. Bu baskı ve din değiştirmeleri yönündeki çabalar, Krallar tarafından veya resmi olarak devam suretle uygulanan bir politika olmamıştır. Dönemsel olarak yaşanmış olaylardır. Bunlara bir örnek vermek gerekirse; içerik olarak hem bu baskıları hem de hukuksal bir duruma işaret eden ve İbn Cübeyr'in özetlediği şu uygulamaya dikkat kesilelim: “ *Ada halkının başındaki en büyük belalardan biri de bir insan, oğluna veya karısına yahut bir kadın oğluna kızdığında karşıdaki kişinin gururuna yediremeyip kilisenin eline düşmesi ve Hıristiyanlaştırılarak vaftiz edilmesidir. ... Büyükler, bu düşme korkusuyla sürekli*

⁵⁹⁴ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 249.- Anonim olarak yazılmış olan “Coğrafya” adlı eserde’de Palermo’da büyük bir cami ve mescid’den söz ediliyor. Bk. Anonim, *Coğrafya*, Biblioteca Arabo sicula, Michele Amari, s.165.

⁵⁹⁵ Moreno, *a.g.e.*, s. 195.

*ailelerinin ve çocuklarının suyuna gitmektedirler.*⁵⁹⁶. Anlatılan bu uygulama, oldukça dikkat çekicidir.

Tüm bunlardan sonra küçük bir örnek ile bu konuyu tamamlamak istiyoruz. 1098 yılında Sicilya Kontu I. Roger'un Güney İtalya üzerine gerçekleştirdiği seferindeki ordusunda çok sayıda Sicilyalı Müslüman asker de vardı. Sicilya'dan getirdiği ordusunun içindeki Müslümanlar, Capua'daki kuşatması esnasında ilginç bir olayla karşı karşıya kaldılar. Roger'u karşılamak üzere gönderilen piskopos İnsilmo Cantriri, Müslüman askerlerin varlığından haberdar olup onlarla tanıştığında onların Hıristiyan dinine girmeye hevesli kimseler olduğu düşüncesine kapıldı. Ardından da Roger'un adamlarına Kral'ın neden onları Hıristiyan yapmadıklarını sorunca; Kont Roger'un Müslümanların dini inanışlarına müdahale etmediğini, edilmesine de izin vermediğini belirttiler⁵⁹⁷. Yaşanan bu olay, Normaların, kendilerine tabî olan halkların inançlarına ve vicdanlarına olan saygılarını ve samimiyetlerini gözler önüne seriyor.

Özetle Sicilya Krallığı ve ondan önce de Sicilya Kontluğu'nda Normanlar, adli işler bakımından çok hukuklu bir yapıya sahiptiler. Her topluluk kendi hukuk anlayışına göre yargılanabiliyordu. Ancak yargıda en yüksek merci elbette ki Kraliyet Divanı'ydı.

3.2. Saray Teşkilatı

Norman sarayları her bakımdan bir Fatimî veya Abbasî sarayından çok farklı değillerdi. Normanlar, Sicilya'daki idari mekanizmayı ne kadar İslâmî devlet geleniğindeki kurumlara göre tasarladılarsa, sarayın düzen ve teşkilatını da o kadar aynı kaynaktan taklit ettiler. Normanlar, sadece Arap kültürüne bağlı kalmadılar elbette, bunun yanı sıra Grek ve Latin kültürlerinin de etkisi altındaydılar.

Sicilya Kralları'nın özellikle II. Roger'un Hıristiyan bir Kral'dan daha çok bir emir veya sultan gibi olduğunu belirtmiştik. Michele Amari, onu vaftiz edilmiş bir sultan olarak tanımlıyordu⁵⁹⁸. II. Roger'un tacı, Bizans İmparatorlarının kullandıklarından farklı değildi. Fakat üzerine giydiği kıyafetleriyle sanki Müslüman sultanları andırıyordu. Kral Roger'un giyindiği ve bugün hâlâ Viyana Müzesi'nde sergilenen kaftanında işlenmiş kufî yazı ile birlikte bir deveye saldıran aslanlar resmedilmiştir⁵⁹⁹.

⁵⁹⁶ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 256-257.

⁵⁹⁷ Moreno, *a.g.e.*, s. 184.

⁵⁹⁸ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 365.

⁵⁹⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

Sicilya Norman Kralları, Müslüman-Arap kültürünün ağır etkisi altındaydılar. Bunda hiç şüphesiz onların saraylarındaki Müslüman görevlilerin etkisi de büyüktür. Norman saraylarındaki görevlilerin neredeyse tamamı Müslümanlar'dı. I.Roger'un ölümünden sonra iki çocuk veliahtla baş başa kalan Naibe Kontes Adelaide, en zor zamanlarında Sicilyalı Müslümanlar'ın ve Greklerin desteğini, devlet merkezini onların yoğun olarak yaşadıkları Palermo'ya kaydırarak almıştı⁶⁰⁰. Sicilya Müslümanları, Kraliyet merkezinde ve sarayında giderek öne çıkmayı daha sonra da saraydaki hâkim sınıf olmayı başardılar.

Sicilya Norman Sarayı'ndaki bu duruma ilişkin olarak İbn Cübeyr, bakın şahit olup duyduklarını nasıl anlatıyor: *“Kral William ve Güzel Yönetimi: Bu kral'ın idaresi ve Müslümanlar'a iyi davranması ve Müslüman gençleri sarayda çalıştırması ilginçtir. Bu genlerin hepsi veya çoğu, imanını gizlemekte ve İslam şeriatına bağlı yaşamaktadır. Kral, Müslümanlar'a çok güvenmekte; önemli işlerini onlara tevdi etmekte ve sırlarını onlara açmaktadır. Hatta baş aşçısı Müslümandır. Hizmetinde de Müslüman zenci köleler bulunmaktadır ve başlarında yine kendilerinden biri vardır. Vezirleri ve bekçilerinin hepsi gençtir. Kral'ın yakın çevresinde yer alan bu genç gurup ülkeyi yönetmektedir. Ülkenin letafeti ve zindeliği onlara da yansımıştır. Çünkü değerli giyisiler ve güzel bineklere sahiptirler. Her birinin maiyeti, hizmetçileri ve yardımcıları vardır.*

Beyaz Saray: Bu Kral'ın, özellikle Kraliyet merkezinde, muhteşem sarayları ve zarif bahçeleri var. Ayrıca Messina'da, deniz sahiline bakan, güvercin kadar beyaz bir sarayı bulunmaktadır. Birçok genç hizmetçisi ve cariyesi var. Hıristiyan krallar içerisinde bunun kadar lüks ve bolluk içinde yaşayan yoktur. Kraliyet nimetlerinden faydalanma, konun koyma, yönetmelik getirme, adamlarına rütbelerine göre davranma, krallığını ihtişamlı bir hale getirme ve bu ihtişamı sergileme konusunda Müslüman sultanlara benzemeye çalışmaktadır. Krallığı, gerçekten de büyüktür. Tabipleri ve müneccimleri vardır. Onlara o kadar çok önem verir ve özen gösterir ki, bir tabip veya müneccimin ülkesinden geçtiğini öğrendiğinde, yakalanmasını ve ülkesini unutturacak bolluk ve lüks içinde yaşatılmasını emreder. ... Anlatılan garipliklerden biri de, Arapça okuyup yazabiliyor olmasıdır. Öğrendiğimize göre; bunu özel hizmetçilerinin birinden öğreniyormuş. Aynı hizmetçi, babasının da hocalığını yapmış.

⁶⁰⁰ Curtis, a.g.e., s. 101.- Johns, a.g.e., s. 63.- Amari, a.g.e., s. 335-360.- Haskins, a.g.e., s. 227.

*William'ın Yönetimindeki Müslümanlar: Kralın cariyeleri ve odalıklarının hepsi, Müslümandırlar. Kral'ın hizmetçisi ve elbiselerini altınla işleyen nakışçı Yahya b. fıtyan'ın anlattığı en garip hikâye, onun sarayına düşen Hıristiyan kadınların da Müslüman olduğudur... Ülkesinin gözü kulağı, yönetimindeki sağ kolu olan gençler de Müslüman.*⁶⁰¹.

İbn Cübeyr'in 1185'te Sicilya'da bizzat öğrendiği ve araştırdığı bu konu hakkında söyledikleri, Sicilya Norman Kralı II. William'ın idarî anlayışını ve saray teşkilatını ana hatlarıyla betimlemektedir.

Sicilya Norman saray teşkilatındaki görevlilerin başında şunlar geliyordu: Canib, Hâcibler, Silahdar ve Cândar geliyordu⁶⁰². Tıpkı Fatimî ve Abbasî saraylarında olduğu gibi Sicilya Norman sarayında da Fıtyan (uşaklar) bulunuyordu. Bu hizmet görevlileri, Norman krallarının yanına izin almaksızın direkt olarak gidip gelebiliyorlardı. Sarayın resmi törenlerinin tamamı Müslüman-Arapların tarzındaydı ve bu törenler, onların yaptığı gibi icra ediliyordu. Saray içerisinde bir de harem bölümü mevcuttu. Tüm saray hizmetlilerinin başında onlardan sorumlu bir kişi vardı⁶⁰³. Tüm saray erkânını bu kişi yönetirdi. I. William döneminde saray teşkilatının başında kadı (kaid) unvanını taşıyan Richard bulunuyordu⁶⁰⁴. Bu kişi, saray teşkilatı içerisinde Kral'dan sonraki en önemli ve yetkili kişiydi.

Normanlar Sicilya'da saraylarını ihtişmaları sergilemek düşüncesi doğrultusunda inşa etmişlerdi. Aynı zamanda Sicilya'da İslâmî devletlerinin geleneklerine uygun olarak saray teşkilatının bizzat krallar tarafından düzenlendiğine şahit oluyoruz. Sicilya'da Norman sarayları, başta İslâm, Grek ve Latin kültürlerinin izlerini taşıyordu. Bu hâkim kültürler, her alanda olduğu gibi Sarayların teşkilatlanmasında da kendilerini gösteriyorlardı⁶⁰⁵.

3.3. Askerî Teşkilat

Sicilya Norman Krallığı'ndaki askerî yapıyı değerlendirecek olursak, Krallığın idari kısmındaki bürokratik yapıyla bir açıdan benzerlik gösterir. Bu benzerlik, Norman ordusunun teşkilatlanmasında ve askerlerinin etnik kökeninde kendini gösterir. Söz

⁶⁰¹ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 242-244.

⁶⁰² İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 173.

⁶⁰³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 64.

⁶⁰⁴ Falcandus, *a.g.e.*, s. 170.

⁶⁰⁵ Haskins, *a.g.e.*, s. 238.

konsu benzerliği, konu içinde vereceğimiz örneklere daha da anlaşılır bir hale getirmeye çalışacağız.

Sicilya, her şeyden önce bir adadır. Kendini savunması için mutlaka bir donanma gücüne hatta askerî açıdan donanımlı birçok filoya sahip olmak zorunda olduğu hisseder. Bu tüm adalar için kendilerini savunmak adına en önde gelen ihtiyaçtır. Donanma, sadece savunma için değil, ticaret için de gerekli bir araçtır. Normanlar, döneminde Sicilya Adası, genele bakılıdığı zaman Akdeniz’de saygın bir deniz gücüne sahip olmuştur. Deniz gücünün yanı sıra Norman orduları karada da oldukça başarılıydılar.

Sicilya Norman ordusu, Krallığın feodal yapısıyla yakından ilişkilidir. Merkezi bir ordunun yanı sıra dük ve baronların merkez ordusuna dâhil ettikleri kuvvetlerden oluşan bir kara ordusu vardır. Norman ordusunun ağır silahlı gücünü şövalyeler oluşturuyordu. Şövalyeler, Normanların Sicilya’ya gelmeden önceki yaşamlarında yer alan askerî güçleriydi. Fakat I. Roger ile birlikte Sicilya’nın ele geçirilmesinde şövalyelerin, önemli katkıları olmuştur. Norman orduları içindeki bu gurup, ağır silahlı donanımlarının yanı sıra manevî açıdan da önemseniyorlardı. Onların bu özelliği Norman ordularının ve onların Sicilya’da sürdürdükleri istilanın kuzeyde yani Roma’da ruhbanlar tarafından kutsanmasına neden olmuştur. Bu nedenle Şövalyeler, Norman ordusu için karadaki çarpışmalarda önemli bir güçtür⁶⁰⁶. Şövalyeler, aynı zamanda ordunun süvari gücünü de oluşturuyorlardı.

Sicilya ordusunda, etnik açıdan farklı kökenden askerler bulunabiliyordu. Meselâ Müslümanlar bunlardan biridir. Daha Normanlar adaya ilk adım attıkları zaman I. Roger’un ordusuna destek, Kelbîler döneminin isyankâr valisi İbn Semne’den gelmişti. Reggio’dan hareket edip Sicilya’ya varan I. Roger’un ordusuna katılan İbn Semne komutasındaki Müslümanlar, Sicilya’nın kapılarını kendi elleriyle Normanlar’a açmış oldular⁶⁰⁷.

Sicilya’yı istila etmek amacıyla olan Norman ordusunun komutası altına giren bu Müslüman kuvvetler, Norman ordusu içinde yer almak bakımından ilk olmuşlar fakat son olamamışlardır. Robert de Guiscard’ın ölümünden sonra özellikle güney İtalya’da, Sicilya Kontu’na karşı ayaklanmalar, söz konusu oldu. I. Roger, bu isyanı bastırabilmek için Sicilya Adası’ndaki Müslümanlar’dan oluşan askerî birlikler oluşturmuş ve bu

⁶⁰⁶ Cardini, *a.g.e.*, s. 46.47.

⁶⁰⁷ İbnü’l-Esir, *a.g.e.*, c. 10, s. 171.- Moreno, *a.g.m.*, s. 182-183.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 78.- Curtis, *a.g.e.*, s. 64.- Romeo, *a.g.e.*, s. 52.- Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 60-72.

birlikleri İtalya'daki isyanları bastırmak için kullanmıştı. I. Roger'un ordusundaki Müslüman askerlerin sayısı 20.000 civarında idi. Sicilya Norman Krallığı'nın en zor zamanlarında dahi Müslüman Askerler, Sicilya Ordusuna ihanet etmemişler, hatta ve hatta Norman ordusunun yanında yer alıp onlarla omu omuza savaş meydanlarında Kralları için savaşmışlardı⁶⁰⁸.

Norman ordusu, daha önce de belirttiğimiz gibi hem kara hem de denizde savaşabilen ve kara ile deniz kuvvetlerini başarıyla koordine edebilen bir yapıya sahipti. Mesela Bizans ile giriştiği mücadelede Robert de Guiscard, 150 parça gemiden ve 30.000 civarındaki atlı ve piyadeden oluşan ordusuyla 1081'de Bizans sınırları içinde yer alan Arnavutluk sahilindeki Durazzo'ya bir çıkarma yapmıştı⁶⁰⁹. Bu ordu, Durazzo'ya yapılan çıkarmadan sonra karada oldukça düzenli bir şekilde başarıyla ilerleyebilmişti. Norman donanması ise; onları denizden desteklemeye devam etmişti.

I. Roger'un döneminde Sicilya ordusu, hem denizde hem de karada hızlı bir şekilde hareket ediyor ve giderek Akdeniz'deki etkinliğini artırıyordu. Normanlar, Sicilya ve Güney İtalya'ya gelmeden önce Avrupa nehirlerinde gemilerini yüzdürerek kara Avrupası'nın içlerine doğru ilerleyebiliyorlardı. Yani gemicilik konusuna uzak bir toplum değillerdi. Sadece nehirlerde değil elbette, Norman denizciliği de yabana atılır türden değildir. Onlar kuzey Avrupa'da açıklarda olmasa da okyanusun karaya paralel sularında gemilerini yüzdürme becerisini tecrübesine sahiplerdi⁶¹⁰. Normanlar, özellikle denizcilik sahasında 9. ve 10. yüzyıllarda kendilerini oldukça geliştirdiler. Nehirlerde kullandıkları gemilerle 40-100 kişi taşıyabiliyorken, bu sayı 9. ve 10. yüzyıllarda bu sayı 500 ile 1.000 civarına ulaşmıştı. Bu sayededir ki Normanlar, kuzey Avrupa'dan başlayarak okyanusun Avrupa sahilleri boyunca bulunan tüm ada ve kıyılara karşı saldırı ve istilaya girişmişlerdir⁶¹¹. Dolayısıyla Sicilya ve İtalya'yı ele geçirdikleri zaman kara üzerinde gelmiş olmaları onların birer usta denizci oldukları gerçeğini untturmamalıdır. Sicilya Norman donanması Akdeniz sularında söz sahibi olmakla birlikte Avrupa devlet ve halklarının da gerek savaşlarda gerekse ticaret ve taşımacılık hizmetlerinde her zaman ihtiyaç duydukları bir öneme sahipti. Haçlı seferlerinde Sicilya donanmasına duyulan ihtiyaç nedeniyle Sicilya Krallarının kapılarının sık sık Avrupalılar tarafından çalındığını biliyoruz.

⁶⁰⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 54.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 85.

⁶⁰⁹ Komnena, *a.g.e.*, s. 57.

⁶¹⁰ LE Goff, *Ortaçağ Batı Uygurluğu*, s. 51.

⁶¹¹ Seignobos, *a.g.e.*, s. 121.- Le Goff, *a.g.e.*, s. 51.- Owman, *a.g.e.*, s. 31-32.- Barber, *a.g.e.*, s. 193.

Normanların, Sicilya Adası'na gelmeden önce kuzey Avrupa'da kullandıkları ejderha başlı gemilerini Akdeniz'de yüzdürme şansları pek de yoktu aslında. Şanslılardı ki Sicilya'da yaklaşık olarak 400 yıla yakın bir süredir Akdeniz sularında tecrübelerini arttırmış ve hatta Akdeniz'deki en büyük güç olmuş Müslüman-Arap denizciler tecrübe ve birikimleriyle onların hizmetine gireceklerdi. Fenike ve Bizans'tan aldıkları denizcilik tekniklerini daha da ileri bir seviye getirmiş olan Müslüman-Araplar, Sicilya Norman donanmasının yapılanmasında edindikleri bu tecrübelerini kullanmışlardı. Norman donanmasını Akdeniz'de güven içerisinde hızlı hareket edebilecek ve askerî açıdan donanımlı bir hale getirdiler. 1174'te İskenderiye üzerine sefere çıkan Norman donanması, bu özelliklere sahip bir filoydu. 280 adet, 30.000 piyade taşıma kapasitesindeki hızlı ve saldırı mekanizmalarına sahip gemilerin yanı sıra, böylesine büyük bir oduya lojistik destek sağlayacak 40 adet yük gemisi ve 1.500 tane binek hayvanı taşıyabilen gemiden oluşan bir filoydu. Bu büyük donanma sayesinde Sicilya Normanları, Akdeniz üzerindeki uzak noktalara kolayca ulaşip askerî harekât düzenleyebilme kabiliyetine sahip oldular⁶¹².

Sicilya Normanlarının bu güçlü donanması, özellikle II. Roger döneminde Sicilya Krallığı'nın hizmetine giren Christodulus ve Antakyalı George isimdeki denizciler ile birlikte Akdeniz'deki en ihtişamlı günlerini yaşadı. Antakyalı 1131 yılından itibaren Sicilya donanmasının başına geçmişti. Hemen ardından kuzey Afrika toprakları üzerine birçok başarılı seferler düzenlemişti. İfrikiyye, bu güçlü donanma sayesinde Sicilya Krallığı'nın egemenliği altına girmiştir⁶¹³.

II. Roger, Sicilya Norman ordusunu oldukça güçlendirmiş ve daha önce Avrupa'da görülmemiş bir şekilde donanmasını yeniden yapılandırmıştı. Donanma kaptanlığını ilk defa II. Roger, kurmuştur. Bu mevki, tıpkı Müslüman-Araplar'da olduğu gibi "Amiral"⁶¹⁴ (ya da batı dilindeki telafuzla ile "Admiral") yani donanma komutanlığı olarak onun tarafından kuruldu. Bu mevkideki ilk isimler, II. Roger döneminde Sicilya Krallığı'nın emrine giren Hristodulus ve sonrasında onun yerine atanan Antakyalı George oldular. Batı dünyasında ilk olarak Amiral unvanını taşıyan kişi, Sicilya Norman donanmasının komutanı olarak Hristodulus olmuştur. Fakat bu mevki, özellikle Antakyalı'nın Amiral olmasıyla birlikte Sicilya Krallığı'nda Kral'dan sonraki en önemli ikinci mevki oldu. Kral Roger, bu mevkiye o kadar çok önem verdi ki

⁶¹² Ahmad, *a.g.e.*, s. 60.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 330.- Hunke, *a.g.e.*, s. 298.

⁶¹³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 55-56.- Curtis, *a.g.e.*, s. 113-114.

⁶¹⁴ Arapçası, "Emir'ür-rahl"dır.

Antakyalı, aynı zamanda Krallığın başyargıcı, Kralın noter ve danışmanı oldu. II. Roger, kendinden sonra yetkili kişi olarak onu göstermişti⁶¹⁵.

Norman donanması, zaman zaman darbeler aldıysa da gücünü ve Akdeniz'deki önemini sürdürmeyi başardı. İbn Cübeyr, II. William'ın Bizans üzerine saldırısından az önce Sicilya'da bulunmuş ve Kral'ın büyük donanmasının hazırlığına şahit olmuştu. Bu konuda İbn Cübeyr, şunları söylemektedir: “Kral'ın Messina kentinde bir tersanesi olup, içinde sayısız gemiden oluşan donanması vardır. Palermo'da da benzer bir tersanesi bulunmaktadır.”⁶¹⁶. Sicilya, bulunduğu stratejik konum nedeniyle olması gerektiği gibi bir donanmaya genel olarak sahip olmuştur.

Sicilya Normanları, Krallık topraklarını askerî alanlar olarak bölgelere ayırmışlardı. Bu yapılanma modeli, yine İslâmî askerî teşkilatlanma yapısının Normanlar tarafından uygulandığını gösteriyor. Sicilya Normanları, askerî bölgeler olarak taksim ettikleri bu yerlere tıpkı Fatimî veya Kelbîler'de olduğu gibi “iklim” diyorlardı. Ayrıca savaşlarda Müslüman-Araplarca kullanılan savaş taktikleri ve teçhizatlarından Norman ordusu da yararlanmıştı. Savaş sanatında usta olan Arap askerî mühendisleri Norman ordusu için çalışmışlardı. Bu mühendisler, kuşatmalarda kullanılacak olan hareketli kuleler ve mancınıkları ürettiler. Bu sayededir ki, Sicilya Norman orduları şehir kuşatmalarında oldukça başarılıydılar. Normanlar, kazandıkları beceriler sayesinde birçok yeri Müslüman-Araplar'dan edindikleri savaş taktikleri ile ele geçirmeyi başarmışlardır. Bunun dışında Müslüman mühendisler, kale ve surların inşasının yanı sıra tamirinde de çalıştılar. Mesela, Bari şehrinin surlarının güçlendirilmesinde II. Roger, Arap mühendislerin becerilerinden yararlanmıştı⁶¹⁷.

Normanlar, Araplar'dan öğrenmiş oldukları askerî teknikler ve donanımlarla oldukça güçlü bir orduya sahip oldular. Özellikle II. Roger döneminde Sicilya ordusu, en parlak zaferlerini yaşamıştır. Sicilya Norman ordusu, çeşitli etnik unsurlardan oluşuyordu. Bunun içinde Müslümanlar ve Grekler de vardı. Kral'ın merkezî ordusuna feodalite usulünce kendine bağlı topraklar üzerindeki duk ve baronların topladıkları birlikler de katılırdı. Bu kuvvetler birleşince oldukça büyük ve güçlü bir Norman ordusu ortaya çıkmış oluyordu.

⁶¹⁵ Hunke, *a.g.e.*, s. 298-299.

⁶¹⁶ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 245.-Palermo'da donanmaya ait gemilerden ve muhtemel olarak da tersnaden el-İdrisî de söz etmektedir. Bk. S. 590.

⁶¹⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 67.

3.4. Normanlar Döneminde Sicilya'nın Sosyal ve Kültürel Durumu

Sicilya, soyo-kültürel anlamda olukça zengin bir geçmişe sahipti. Sicilya, Akdeniz kültür medeniyetlerinin öncüleri olan milletlerle bir şekilde ilişkide olmuştur. Bu ilişki bazen ticaret ile bazende kendisini istila edip ele geçirmeleriyle kurulmuştu.

Fakat sebep her ne olursa olsun Sicilya, her yeni gelen efendisine sahip olduğu bu zengin mirası cömertçe sunmuştur. Normanlar için de durum böyledir. Onlar da Latin, Grek ve Müslüman-Araplarca olgunlaştırılan sosyal ve kültürel değerlerin mirasçısı oldular.

3.4.1. Sicilya'nın Etnik Yapısı

Sicilya halkı, bu dönemde etnik açıdan birçok farklı unsurdan oluşuyordu. Adanın yerli halkları olan Siceller ve Sikullar'ın muhtemelen adaya gelen diğer kavimlerle kaynaşıp Sicilya halkını ilkçağlarda oluşturmuşlardı. Sonrasında adaya egemen olan Fenikeliler ve Grekler koloniler kurmuşlar ve kendi halklarından bir kısmını da burada iskân etmişlerdi⁶¹⁸. Roma ve sonrasında Bizans dönemine gelindeğinde Sicilya'daki toplumun asli unsuru olarak İtalya ana karasından gelen yerli halkı göstermek mümkündür⁶¹⁹.

Grekler, Normanlar döneminde özellikle Krallığı'n güney İtalya'daki topraklarında yoğun olarak bulunuyorlardı. Buradaki Grekler, günlük hayat içerisinde yer alan insanlardan ziyade papaz, keşiş ve manastır görevlilerinden oluşan bir topluluk idi. Sicilya'da ise Greklerin en yoğun oldukları şehir Messina'ydı. Buradaki Grek Nüfusu adanın diğer şehirlerine göre çok daha yoğun olmaklar birlikte şehrin etnik toplulukları arasında yerli halktan sonra en kalabalık olanıydı. Bunun dışında adanın özellikle Kuzey-doğu kesiminde bulunuyorlardı⁶²⁰.

Adanın Müslüman Araplarca fethinden sonra Sicilya'ya öncelikle sayı olarak çok kalabalık olan askeri garnizonlar yerleştirildi. Sicilya Adası'nı feth eden Müslümanlar, İfrikiyye'den yani Tunus kıyılarından hareket etmişlerdi. Bu bölgenin yerel halkı Berber'ler'den oluşuyordu. Fakat özellikle Abbasîler döneminde bu

⁶¹⁸ İbn Hurdazbih'in belirttiğine göre, Trablus bölgesinde Berberilerden önce Rumlar yaşamaktadı. Onun Rum dedikleri, Büyük Roma ve sonrasında Bizans bakiyeleri olmalıdır. Berber'lerin burayı ele geçirmesiyle birlikte bunların da Sicilya'ya göç ettiklerini belirtiyor. Bu göç sicilya'da Bizans hâkimiyeti döneminde gerçekleşmiş olmalıdır. Bk. İbn Hurdazbih, *a.g.e.* s. 81.

⁶¹⁹ G.F. Hill, *a.g.e.*, s. 13.- Freeman, *a.g.e.*, s. 432.- Memiş, *a.g.e.*, s. 218.

⁶²⁰ Deno John Geanakoplos, *Constantinople and the West*, Medison, 1989, s. 190-193.- Jasper Moore, *The Land of Italy*, London, 1923, s. 237.

bölgelerde Araplar'dan oluşan askerî garnizonlar bulunmaktaydı. Bu garnizonlardaki Arap askerler, aileleriyle birlikte bu ordugâhlarda yaşıyorlardı. Bu nedenle bu Arap askerler, ele geçirdikleri yerleri kısa zamanda bir yerleşim yerine döndürebiliyorlardı. Sicilya'yı ele geçirenler, Berberîler ile birlikte bu Arap askerler idi. Yani Sicilya'yı ele geçirip sonra da orada yaşayan Müslümanlar, ağırlıklı olarak Arap ve Berberîlerden oluşuyordu. Ancak bunlara ilâve olarak Abbasiler, İfrikiyye'ye içinde Horasanlı askerlerin de bulunduğu bir orduyu Sicilya'da asayişin sağlanması için takviye olarak göndermişti. Abbasilerin Horasanlıları buraya göndermelerindeki amaçları, Müslümanlar arasındaki kabilecilik ve ırksal çekişmelerden doğan çatışmaların önüne geçebilmektir⁶²¹. Abbasiler tarafından gönderilen bu ordunun içerisindeki Horasanlı askerler arasında Türk kökenli askerlerin bulunması ihtimali de söz konusudur. Dolayısıyla bize göre; Sicilya'da bulunan garnizonlar içinde Türk kökenli askerlerin varlığı da tartışma konusudur⁶²².

Buradan hareketle Sicilya Adası'nın Müslüman-Arapların egemenliği altına girmesinden sonra Arap, Berberî ve Acemler, Sicilya Müslüman halkını oluşturmuşlardır⁶²³. Buna bir de yukarıda açıkladığımız olasılığı da eklersek; bir ihtimal (çok az sayıda olsa da) Türkler de adada Müslüman nüfusunun içinde yer almış olmalıdır. Müslüman ahali içindeki Arapların dışındaki diğer etnik unsurlar, giderek Arap-Berberî kültürü içinde kalarak, yüksek ihtimalle asimile olarak Araplaşmışlardır.

Böylelikle Sicilya, etnik bakımdan çok uluslu bir yapıda olmuştur. Bunun yanı sıra, Sicilya'da gerek Müslüman-Arapların egemenliği döneminde olsun gerekse de Normanlar döneminde olsun, din değiştirerek nüfus dengesinde değişiklikler de gerçekleşmiş olmalıdır. Yüksek ihtimalle Müslüman-Araplar döneminde bu denge

⁶²¹ Moreno, *a.g.m.*, s. 193-195.

⁶²² Bu durum, bir ihtimal olarak önümüzde duruyor. Ayrıca bizi bu yargıya varmamıza iten sebep ise; anonim olarak yazılan “Tarih-u ceziretü's-sıkilliyye” de Dukak el-Kutamî adlı bir komutandan söz ediliyor olmasıdır. Dukak ismi, özellikle belirtilen dönemde Türk askerler arasında yaygın kullanan bir isimdir. Fatımîler tarafından Sicilya Adası'na vali olarak tayin edilen Salim b. Ebî Râşid döneminde muhtemelen Sicilya Adası'ndaki askeri bir garnizo'nun başında bulunan bir komutan olan Dukak el-Kutamî, bir şekilde Sicilya'ya gönderilen Türk asıllı askerlerden olabilir. Dukak, Abbasîler tarafından daha önce Sicilya'ya destek vermesi için gönderilen birlikler arasında yer almış olmalıdır. Abbasiler'in İfrikiyye ve Sicilya'ya Horasanlılar'dan oluşan askerî birlikleri göndermelerinin sebebi ise; buralarda bulunan Müslümanlar arasında Beberî-Arap, Araplar içerisinde Kahtanîler-Adananîler ve Yemenliler-Kaysiler olmak üzere kabilecik anlayışları nedeniyle ortaya çıkan çatışmaların önüne geçebilmektir. Sicilya'da daha önce de sözünü ettiğimiz bu çatışmalar, sık sık tekrar olunmuştur. Bu çatışmalar Sicilya'daki Müslümanların Ada'daki egemenliklerini de zayıflatmıştır. “Tarih-u Ceziretü's-Sıkilliyye”de verilen bu komutanın ismi doğrusa Sicilya'da bulunan askeri garnizonlar içinde Türk asıllı askerler de bulunuyordu anlamına gelir. Dolayısıyla Sicilya Adası'na Türkler de bu yolla ayak basmış bulunuyorlardı. Bk. Anonim, *Tarihu Ceziretü's-Sıkilliyye*, s. 171.

⁶²³ Moreno, *a.g.m.*, s. 193.

onların lehine gelişirken Normanlar döneminde Hıristiyan toplumu lehine değişmiştir. Sicilya’da bazı bölgelerde Müslüman ve Hıristiyan toplumlarının nüfus oranında birinin diğerine karşı oranı fazlaca olabiliyordu. Mazara ile Palermo arasında kalan bölgede Müslüman nüfusu diğer inanç sahibi toplumlara göre fazlaydı. Noto ile Messina şehirleri arasında ise Hıristiyan inancındaki toplumların oranı Müslüman olanlarınkinden olukça fazlaydı⁶²⁴. Sicilya’da azımsanmayacak kadar Yahudi de yaşıyordu. Yahudiler, Müslümanların egemen oldukları birçok coğrafyada yaşamakla birlikte Normanlar dönemindeki Sicilya’da Müslümanlar ile aynı kaderi paylaşmışlardı⁶²⁵. Sicilya’da Yahudilerin nüfus olarak çok sayıda olmadıkları anlaşılmaktadır. 1170’ yılında adayı ziyaret etmiş gezginlerden biri olan Tudelalı Benjamin, nüfusun en yoğun olduğu yer ve aynı zamanda Sicilya’nın başkenti olan Palermo’da 1.500 Yahudi’nin var olduğunu bildiriyor. Bu rakama bakacak olursak sicilya’daki toplum içerisinde nüfus olarak en az olanlardan biri de Yahudi toplumdur⁶²⁶. Yahudilerin daha ziyade ticaretle uğraşmalarından dolayı özellikle kıyıkentleri ve ticaretin canlı olduğu yerlerde meskûn olmaları da muhtemeldir. Sicilya’daki Yahudiler, Sicilya ve Akdeniz ticaretinde önemli bir rol oynadıkları şüphe yoktur⁶²⁷.

Normanlar döneminde Sicilya’ya yoğun olmakla birlikte Lombardlar da yerleştiler. Lombardların, Sicilya’ya yerleşmeleri koloniler halinde gerçekleşiyordu. Lombardlar, Sicilya’da daha çok Butera, Piazza, Randazo, Vicari, Capizzi, Nicosia ve Maniaci’ye yerleşmiş ve koloniler kurmuşlardı. Lombard göçmenlerinin yanı sıra

⁶²⁴ Moreno, *a.g.m.*, s. 193-194.-İbn Cübyer de gezdiği şehir ve bölgelerdeki Müslüman ve Hıristiyanların nüfuslarından sayısal değerlerde olmasa da oransal açıdan söz etmektedir. Onun verdiği bilgiler de bu tespitleri doğrulamaktadır. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 241-255.

⁶²⁵ Ruth Lamdan, “Women, Jewish”, *Medieval Islamic Civilization*, Vol.1, (Ed. by Josef W. Meri), New York, 2006, s. 861.- Sergio J. Sierra, “Sicily”, *Encyclopedia Judaica*, New York, vol. 18, 2008, s. 542-543., s. 542.- Segio Sierra- Nadia Zeldes, “Palermo”, *Encyclopedia Judaica*, Vol. 15, New York, 2007, s. 580-581., s. 580.

⁶²⁶ Benjamin of Tudela, *a.g.e.*, s. 78.-Sierra, *a.g.e.*, s. 542.- Eliyahu Ashtor, “Geç Ortaçağlar’da Akdeniz Ticaretinde Yahudiler” adlı makalesinde, 13. Yüzyılda Sicilya’daki Yahudiler’in 30-35 bin arasında bir nüfusa sahip olduklarını belirtiyor. II. William döneminde Palermo’da bin beşyüz kişi civarında bir Yahudi nüfusunun olduğunu kabul edersek, Ashtor’un vermiş olduğu bu rakama şüpheyle yaklaşmamız gerekir. Çünkü Normanlar döneminde en nüfusun en yoğun olduğu yerlerin başında elbette ki Kraliyet Merkezi olan Palermo geliyordu. Palermo’da Benjamin vermiş olduğu rakam’ın güvenilirliği ayrı bir şüphe uyandırmakla beraber verdiği bu rakamla Yahudilerin çok yoğun bir nüfusa sahip olmadıklarını vurgulamış oluyor. Fakat Sergio J. SiERRA, “Syracuse” adlı makalesinde Syracuse’da Yahudilerin 13. Yüzyılda 5.600 kişilik bir nüfusunun olduğunu belirtiyor. Sierra ve Ashtor’un verdikleri doğru kabul edersek. Sicilya’daki Yahudi Nüfusunun 30-35 Bin olması mümkündür. Bk. Eliyahu Ashtor, “Geç Ortaçağlar’da Akdeniz Ticaretinde Yahudiler”, (Çev. Abdulhalik Bakır-Pınar Ülgen), *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çevriler*, c.II, Ankara, 2008, s. 849.- Sergio Sierra, “Syracuse”, *Encyclopedia Judaica*, Vol. 19, New York, 2007, s. 386-387.

⁶²⁷ Ashtor, *a.g.e.*, s. 837.

Venedikli, Cenevizli ve Amalfili tüccarlar da Sicilya'ya yerleşiyorlardı⁶²⁸. Sicilya'daki ticarî hayat, Normanlar döneminde oldukça canlıydı. Bu nedenle Sicilya, çevresinden göç alıyordu. Normanları, Sicilya'ya çeken de adanın sahip olduğu bu cazibeler değil miydi?

Sicilya'da egemen olan sınıfın dini inancına göre, zaman zaman Müslüman ve zaman zaman da Hıristiyanlık dinine geçişler yaşanmıştı. Din değiştirmeler, böyle durumlarda sıkça yaşanan olaylardır. Normanların egemenliği altındaki Sicilya halkına inanç ve ibadet özgürlüğü tanınmıştı. Bazı kargaşa dönemleri hariç tutulursa Norman Kralları, bu tutumlarını genel itibariyle devam ettirmişlerdir⁶²⁹. II. William döneminde Sicilya'da bulunan İbn Cübeyr'in bizlere aktırdıklarından, Krallığı'n resmi bir tutumu olmamasına rağmen Müslüman toplumunun özellikle soylular ve halk arasındaki bazı guruplar tarafından Hıristiyan dinine girmeleri yönünde baskıların var olduğuna şahit oluyoruz. Bakınız bu konuda İbn Cübeyr, Trapani şehrindeyken karşılaştığı olaylarla ilgili olarak bizlere neler anlatıyor: “ ... Hatta bazı yaşlıların bile din değiştirmeye vardırarak baskılarla karşılaştıklarını dinledik. Bu hikâyelerden biri, zorba Kral'ın başkentindeki fakihlerden birinin başından geçmiş. Bu Fakih'in adı, İbn Zur'a idi. Memurlar kendisine baskı uyguladıklarından İslam dininden döndüğünü, Hıristiyan olduğunu ilan etmiş; İncil'i ezberlemiş. Hıristiyan azizlerinin hayatlarını öğrenmiş, o şeriatın konunlarını ezberlemiş ve Hıristiyan dininin hükümleri konusunda kendisine danışılan papazlardan biri olmuş. İslam dininin hükümlerini de iyi bildiğinden bazen o konuda da fetva verdiği oluyormuş. Her iki dinin hükümlerine göre verdiği kararlar isabetliymiş. Evinin karşısındaki mescidini kiliseye çevirmiş. ... Fakat bütün bunlarla beraber asıl imanını gizlediğini öğrendik.”⁶³⁰

Bi başka olayda ise; “ Bu günlerde, ada Müslümanlarının lideri, komutan İbnü'l-Hacer diye bilinen Seyyid Ebu'l-Kasım b. Hammud,⁶³¹ bu kente geldi. Kendisi Ehl-i Beyt'tendir. Seyyidlik atalarından miras kalmıştır. Bununla birlikte onun iyilik yapan biri olduğunu, iyilik dilediğini, halk arasında sevildiğini, esirleri salıvermek, fakirlere ve yolda kalmış hacılara sadaka dağıtmak gibi hayırlı ve sevaplı işler yaptığını gördük. Geldiği gün, kent ayağa kalktı. Geçen süre içinde zorba Kral tarafından düşmanlarının suçlamasıyla evinde hapis tutulmuştu. Kendisine Muvahhidler'le

⁶²⁸ Ahmad, a.g.e., s. 70.

⁶²⁹ Ahmad, a.g.e., s. 71-73.

⁶³⁰ İbn Cübeyr, a.g.e., s. 255.

⁶³¹ Ebu'l-Kasım hakkında daha önce detaylı bilgiler vermiştik.

görüştüğüne dair asılsız suçlamalar yapılmıştı. Koruyucusu olmasa, öldürülebilirdi. Müsadere edilip, otuz bin müminiyyeden fazla cezaya çarptırılabilirdi. Atadan deden kalma bütün mülk ve evlerini vere vere elinde bir şey kalmamıştı. Her nasılsa, bugünlerde zorbayı memnun etmiş, o da önemli idarî işlere katılabileceğini emretmiş; ancak gücü, kudreti ve otoritesi elinden alınmıştı.⁶³² ...İbn Hammud'a Hıristiyanlar da büyük önem veriyorlar ve eğer o Hıristiyan olursa, adadaki tüm Müslümanların ona uyararak din değiştireceklerine inanıyorlardı.⁶³³

Bu baskılar, her egemen sınıfın altında kalan farklı inanç ve etnik topluluklarının maruz kalabileceği türdendir. Ayı durumu, Müslüman-Arapların Sicilya Adası'nı ele geçirdiği dönemde zaman zaman gayr-i Müslimler de yüksek ihtimalle yaşamış olabilirler. Sicilya'da bir birbirleriyle çatıştıkları dönemlerde adadaki kargaşa ortamında asayişin kaybolduğu, yağamların yaşandığı dönemlerde bu tarz baskıların artması daha da olanaklıydı. Bunların dışında baskı ve yağmalardan dolayı ya da en azından cizye ödememek için dahi olsa din değiştirmiş olanların varlığı da mümkündür. Böyle olaylara tarihin birçok yerinde tesadüf etmek mümkündür.

Moreno, Sicilya Adası'ndaki bu çok uluslu nüfusun bir biriyle kaynaşmış olduğunu, Sicilyalılar'ın bu nedenle karmaşık bir soy kütüğüne sahip olmalarını muhtemel buluyor. Adada yaşamış olan bu toplulukların, yapılan evlilikler üzerinden kurulan akrabalıklar ile tek vücut haline geldiklerini ileri sürerken bu durumu şöyle özetliyor: *"Bu topluluklar adaya renk kattılar... Tıpkı beyaz, kırmızı ve pembe türündeki üzümün şırahanede saf, yeni, lezzetli ve hoş kokulu bir şaraba dönüştüğü gibi."⁶³⁴*

Sicilya'da feodalite Normanlar döneminde kendini göstermeye başlamakla birlikte kölelik kurumu daha öncelerden kalmış olsa da Normanlar ile birlikte varlığını devam ettirdi. Bu dönemdeki kölerin büyük çoğunluğu Müslümanlar'dan oluşuyordu. Daha I. Roger döneminde esir alınan Müslümanların birçoğu İtalya'da köle olarak satılmak üzere kuzey bölgelere gönderiliyordu. Afrika kökenli siyahî köleler de oldukça çoktu. Ayrıca Müslüman köylüler, tam bir Ortaçağ feodalitesi anlayışı içinde algılanıp değerlendiriliyordu. Bu köylülerin aslında kölelerden pek bir farkları yoktu. Kişisel özgürlükleri kısıtlıydı ve savaş esansında azkerlik hizmeti vermekle yükümlüydüler.

⁶³² Ebu'l-Kasım, II. William döneminde yaşanan olaylardan oldukça fazla etkilenmiş. Bu olaylardan en çok zarar görenlerden biri olduğunu anlıyoruz. Fakat Kendisi Kraliyet Divan üyesi olmasının yanı sıra Müslüman halkın bir temsilcisi olması nedeniyle Kral, onu yine de koruması altında tutmuş görünüyor.

⁶³³ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 256-257.

⁶³⁴ Moreno, *a.g.m.*, s. 196.

Bunlar Norman divanlarında “ricâl el-Cerâ'id” Latince’de ise “servi glebae” olarak kaydedilmişlerdir⁶³⁵. Kölelerin de Sicilya nüfusunda önemli bir yer tuttuğunu gözden kaçırmamak gerekir. Sicilya’da kölelik kurumunun antikçağlardan beri varlığı söz konusudur. Bunlara giriş bölümünde değinmiştik.

Sicilya, Normanlar döneminde feodal toplum yapısıyla birlikte şehirlerde Müslüman-Arapların egemenliği yıllarındaki gibi şehir hayatının tüm canlılığı ve sosyalliğini bir arada yaşamaktaydı. Bu yaşam tarzı, Sicilya’yı bulunduğu coğrafyada eşsiz bir yere koyuyordu. Bu bakımdan Sicilya’da, Sicilya’nın yerli halklarının yanı sıra Lombardlar, Acemler, Araplar, Berberîler, Yahudiler ve Grekler hep bareberce yaşamaktaydılar⁶³⁶.

3.4.2. Norman Sicilya’sının Entelektüel ve Günlük Yaşamı

Normanlar, İtalya ve Sicilya’da birer istilacı veya isyankâr olmaktan öteye geçmeyi başarmış tarihteki ender milletlerden biri oldular. Bunu nasıl başardıklarını, tez konumuz dâhilinde kronolijik açıdan bir düzen içerisinde açıklamalar eşliğinde anlatmaya çalıştık.

Sicilya’da Normanların, hali hazırda mevcut bulunan bir kültürel birikimin üzerine inşa ettikleri krallıklarında entelektüel düşünce ve hayat, yalnız kendi dönemlerindeki yaşanmışlığı ile kalmadı. Kendilerinden sonra Sicilya’ya egmen olan diğer idarecilere bu olguyu, daha gelişmiş haliyle ulaştırdılar. Bu, Normanların başta Avrupa, sonra İslâm ve daha sonra da dünya medeniyet tarihine yapmış oldukları büyük bir katkıdır.

3.4.2.1. Saray Hayatı ve Soylular

Sicilya Adası’nın zengin tarihiyle berabe sosyal ve kültürel açıdan oldukça renkli bir geçmişe sahip olduğunu daha önce belirtmiştik. Sicilya gibi Akdeniz’in neredeyse ortasında yer alan bir adanın bundan daha farklı bir durumda olması da beklenmemeli. Sicilya, birçok farklı millete ev sahipliği yapmış, Akdeniz üzerinden birçoklarıyla siyasî, ticarî, askerî ilişkiler kurmuştur.

Sicilya, ilkçağlarda anakarası olan İtalya ile sonrasında Fenikeliler ve Greklerle, Afrika’nın Kartacasıyla, İspanya’yla, Roma ve Bizans’la, Müslüman-Araplar ve nihayet

⁶³⁵ Johns, *a.g.e.*, 115.-119.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 70.-Norman Sarayındaki siyahî kölelerden İbn Cübeyr de söz etmektedir. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 243.

⁶³⁶ Durant, *a.g.e.*, s. 185.

Normanlarla tanışmış oldu. Sicilya, kuzeyden, güneyden, doğudan ve batıdan gelenlerle sürekli bir döngü içerisinde yer almıştır. Bu döngüler içerisinde Normanlar dönemine göz attığımızda karşımıza Müslüman-Arapların vasıtasıyla İslâm kültür ve medeniyetinin etkisinde kalan bir Sicilya çıkar⁶³⁷. Norman Sicilya'sını yanı sıra bu dönemde Müslüman-Arapların etkisi altında olan bir Endülü İspanya'sı vardır. B bakımdan Avrupa topraklarında ister siyasi isterse sosyal ve kültürel bakımlardan olsun benzerliklerin karşılıklı etkileşim içinde yaşandığı iki yerden biri Sicilya diğeri ise İspanya idi⁶³⁸.

İslâmî etki, kendisini Norman Sicilyası'nın her köşesinde gösterir. Sanatta, bilimde, mimaride, idarede ve hatta Kralların kendisinde bile bu etki belirgindir. Fakat Sicilya'da İslâmî etki, yalnız değildir. Bu kültürü Grek, Latin ve Normanların kendi öz kültürlerine ait unsurların etkileri takip eder. Ancak yine de bu belirtilen etkiler içerisinde İslâmî etki, birinci sıradadır. İslâm kültürünün ağır bastığı bu dönemde, Sicilya'da tıpkı Güney İspanya'da olduğu gibi Hıristiyan, Müslüman ve Yahudi toplumları bir arada (Convivencia veya İtalyancası'yla Vivere insieme) yaşayıp, bilim ve sanatta yeni bir ufuk yaratmışladı⁶³⁹. Bu ufuk çizgisindeki güneş, sanat, bilim ve kültürden oluşan ışıklarını Sicilya üzerinden tüm Avrupa'ya yayıyordu.

Normanlar döneminde Sicilya'daki modern (veya çağdaş) kültür ve medeniyet İslâm kültür ve medeniyetidir. Bu medeniyet, Siyasî, Sosyal, İktisadî ve askerî açıdan devrin en modern ve ileri seviyesinde bulunmaktadır. Avrupa, bu medeniyetten nasibini Sicilya ve İspanya üzerinden almaya başlayacaktır. Ayrıca bu iki nokta, yalnız kendi dönemlerine değil bugünlerimize dahi örnek teşkil edecek bir yaşam ortamına sahiptirler⁶⁴⁰.

Sicilya ve İspanya'da ön plana çıkan Müslüman-Araplar ve kültürlerine karşı bir set oluşturma, hatta onları geri çekilmeye zorlama düşünceleri “haçlı ruhu”nun temelinde yer almışlardır. Bunun için gayret gösteren ve haçlı sefelerinin başlatılmasını sağlayan din adamları, bu yoldaki teşviklerini veya mücadelelerini yalnızca silaha dayandırmadılar. Bu işe, entelektüel ortamda yani yazın alanında da katkılar oldu. II.

⁶³⁷ Freeman, *a.g.e.*, s. 431.- Norman, *a.g.e.*, s. 155.- Cardini, *a.g.e.*, s. 41.- Moore, *a.g.e.*, s. 234.- Curtis, *a.g.e.*, s. 376.

⁶³⁸ W. Barthold, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, (Haz. Fuat Köprülü), İstanbul, 1973, s. 17-18.

⁶³⁹ Cardini, *a.g.e.*, s. 42.- İbrahim Kalın, *İslâm ve Batı*, İstanbul, 2008, s. 63.- Norman, *a.g.e.*, s. 155.- Moore, *a.g.e.*, s. 234.

⁶⁴⁰ Kalın, *a.g.e.*, s. 77.-İbrahim Sarıçam- Seyfettin Erşahin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Ankara, 2008, s. 240.

Roger döneminde bu işi üstlenenelerden biri de, Cluny tarikatı manastırının başrahibi olan Peter the Venerable (1092/1094-1156) oldu. İslâm karşıtı olmakla beraber, Yahudi ve Cluny tarikatı karşıtlarıyla mücadele içine de girdi. 1142 veya 1143 yılında İspanya'ya gidip orada bir tercüme ekibi oluşturdu. Bu ekiple beraber Kur'an'ı Latince'ye çevirdiler. Ayrıca Hıristiyanlara İslâmiyet'i kendi görüşleriyle anlatan bir de kitap yazdı. Bunun yanı sıra, Müslümanları da Hıristiyan yapmak için 1155 veya 1156'da "Contra sive haerism" adlı eseri yazdı⁶⁴¹. Ne Haçlı seferleri için yapılan acıklı çağırılardan ne de entelektüel açıdan ortaya konulan yazılı propagandalardan Norman Kralları, etkilenmemişlerdi. Onlar her şeye rağmen, ada halkına karşı mümkün olduğunca hoşgörülü ve eşitliğe dayalı bir yol izlemişlerdi.

Norman kralları gerek idarecilikte gerekse de özel yaşantılarında tamamıyla Müslüman emir ve sultanları taklit etmekteydiler. Öncelikle Sicilya Norman Kralları iyi derecede Arapça biliyorlardı. II. Roger, I. William ve II. William, Norman sarayındaki hocalarından Arapça öğrenmişlerdi⁶⁴². Sadece Norman Kralları değil, Norman soylu ve idarecilerinin birçoğu da bu dili iyi kullanıyorlardı. Norman idarecilerinin Arap kültürüne aşina olduklarını dair iki örnek vermemiz bu konu için yeterli olur diye düşünüyoruz. Bunlardan ilki Robert Guiscard ve I. Roger'un Palermo'yu ele geçirdiklerinde şehre "Emir" unvanıyla tayin ettikleri vali Peter the Dacon, çok iyi derece Arapça konuşup yazabiliyordu⁶⁴³. Bir diğer örnek ise, neredeyse yüzyıl sonra İbn Cübeyr'in şahit olduğu bir idarecidir. Termini şehrindeyken yüksek ihtimalle şehrin valisi ile yaşadığı ilginç görüşmeyi İbn Cübeyr, bizlere şöyle aktarıyor: "... *Kralın görevlisi eteklerini tutan iki hizmetçinin arasında salınarak geldi. Gösterişli, uzun beyaz bıyıklı, yaşlı birisiydi. Fasih bir Arapça ile bize nereli olduğumuzu ve niçin geldiğimizi sordu. Biz de sorulara cevap verdik. Bize şefkât göstererek, tekrar selam verdi ve duadan sonra ayrılabileceğimizi söyledi. Duruma biz de şaşırдық.*"⁶⁴⁴. Görüldüğü gibi Arap dili ve kültürü yalnız Kraliyet merkezinde değil, Sicilya'nın neredeyse her köşesinde kendisini gösteriyordu. Krallar, Arapça lakaplar kullanıyorlardı. Kral II. Roger'un lakabı, el-Mu'tez-billâh, I. William'ın el-Hâdî bi-emri'llâh ve II. William'ın

⁶⁴¹ John Tolan, "Peter the Venerable (d. 1092/1094-1156)", *The crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray, California), 2006, s. 383.

⁶⁴² Moreno, *a.g.m.*, s. 185.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 89.- İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 243.- İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 243.

⁶⁴³ Johns, *a.g.e.*, s. 33.- Curtis, *a.g.e.*, s. 380.

⁶⁴⁴ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 248.

ise el-Musta'iz-bi'llâh idi⁶⁴⁵. Krallar, sarayda Arap musikisi ve kasidelerini dinliyor ve onlarla vakit geçirmekten hoşlanıyorlardı⁶⁴⁶. Normanlar tarafından ön plana çıkarılan Müslüman-Arap kültürü ve dili, Sicilya ve İtalya'da Norman döneminden sonra bilimsel açıdan bilinçli bir şekilde öğretilmeye başlandı. Ayrıca bu kültürün ve dilin öğretilmesinde Papalık dahi öncü olacaktır⁶⁴⁷.

Norman Kralları, Müslüman-Arap ve Grek asıllı bilim insanları ve sanatçılarında oldukça önem vermişlerdi. Onları saraylarında himaye edip, önemli eserler vermelerine aracı olmuşlardı. Norman krallığı tarafından himaye edilenlerden biri de Müslüman Coğrafyacı el-İdrisî'dir. Kral II. Roger'un, talimatıyla Norman Sarayın'a alınan el-İdrisî, yine Kral'ın talimatıyla "The King Roger's Book", "Libro di Ruggiero" veya İslâm dünyasında bilenen ismiyle "Kitabu Rujer"⁶⁴⁸ diye bilenen "Nüzhetü'l-Müştâk fî İhtirâki'l-âfâk" adlı eserle birlikte 70 adet civarında harita da hazırladı. II. Roger, el-İdrisî'ye özel bir ilgi göstermiş ve onun bu çalışmayı yapmasını talep ettiği gibi desteklemişti de⁶⁴⁹. el-İdrisî Sicilya'yı dolaştığı gibi kuzey Afrika, Fransa ve İngiltere'ye kadar gittiği ileri sürülmektedir. Bazı bilim tarihçileri ise bu iddaaya katılmamaktadırlar⁶⁵⁰. Bize göre el-İdrisî'nin bu kadar yeri gezip dolaşması pek mümkün görünmüyor. Bu konuda; Fuat Sezgin'in tespitleri ve iddaaları bizce daha gerçekçi ve mantık olarak da daha tutarlıdır⁶⁵¹.

⁶⁴⁵ Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 89.

⁶⁴⁶ Moreno, *a.g.m.*, s. 188.

⁶⁴⁷ Bekir Karlıga, *İslâm Düşüncesinin Batı'ya Etkileri*, İstanbul, 2004, s. 56-57.

⁶⁴⁸ İbn Haldun, el-İdrisî'nin bu eserinden övgüyle söz etmektedir. "Kitabu-Rojer" olarak sözünü ettiği eser'in sahibi olan İdrisî'nin coğrafya alanında bilinenlere ilaveler ve bazı yenilikler de yapmış olduğunu ifade ediyor. Bk. İbn Haldun, *Mukaddime*, c. I, s. 109, 117.

⁶⁴⁹ İbn Haldun, *a.g.e.*, c. I, s. 128-129.- Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul, 1998, s. 108.- Hunke, *a.g.e.*, s. 301.-302.- İbrahim Hassan Hassan, *İslâm Tarihi*, (Çev. İsmail Yiğit), c. 4, İstanbul, 1986, s. 292.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 127.- Mehmet Azimli, "Sicilya'daki İslâm Medeniyeti'nin Batı'ya Etkileri", *Osmanlı ve Avrupa*, (Ed. Seyfi Kenan), İstanbul, 2010, s. 135-157., s. 149.- Sezgin, *a.g.e.*, c. I, s. 38-39.

⁶⁵⁰ Hassan, *a.g.e.* s. 292.- İbrahim Aaltan, *a.g.e.*, s. 127.- Azimli, *a.g.m.*, s. 135-157., s. 149.- Sezgin, *a.g.e.*, c. I, s. 38-39.

⁶⁵¹ Bu konuda Sezgin, el-İdrisî'nin sözü edilen ülkelerin hepsini bizzat gezip gözlemlemesinin mümkün olmadığını ileri sürüyor. Bu konuda özellikle kendinden önceki coğrafyacıların çalışmalarından yararlandığını belirten Sezgin, yararlandıkları arasında özellikle Abbasî Halifesi, el-Me'mun döneminde yapılan çalışmaların bulunduğunu idda ediyor. Bu konuda önemli çalışmalar yapan Sezgin, başka bir iddaada daha bulunuyor. Buna göre, el-İdrisî'nin Asya'daki nehir ve ırmakları dahi belirtebildiği haritasında bu bilgileri nasıl elde etmişti? Sezgin'in buna gerçekte tutarlı bir cevabı var. Buna göre; Asya coğrafyasını anlatan bir kitap el-İdrisî'ye kadar ulaşmıştır. Fakat el-İdrisî'nin kendisine ait olduğunu ileri sürdüğü bu eser, aslında Hânâh (Gâgân veya Cânâh) b. Hâkân el-Kîmâkî isimli biri tarafından yazılmıştı. Bu eser, Kimak Türkleri'nden bir hükümdarın kitabıdır. Bu tespit ve iddaalarıyla bize göre tutarlı olan Sezgin, bu yolla İdrisî'nin çalışmaları hakkında yanlış veya eksik bilinenleri de tamamlamış oluyor. Bk. Sezgin, *a.g.e.*, c. I, s. 38-39.

Resim 6. el-İdrisî'nin Dünya Haritası. (Fuat Sezgin, *İslâm'da Bilim ve Teknik*, c. 3, s. 27.)

el-İdrisî, bu eserini tam on beş yılı aşkın sürede yapmış olduğu seyahâtler, gözlemler ve birebir edinmiş olduğu rivayetlerden yola çıkarak hazırlamıştır. 1145 yılında tamamladığı eserini, Kral II. Roger'a iftiharla sunmuştu. Bunun yanı sıra yetmiş adet civarında hazırlamış olduğu yeni haritaları da Kral'a sundu. Bunların arasında büyük bir gümüş levha üzerine işlenmiş bir de dünya haritası vardı⁶⁵². el-İdrisî, yapmış olduğu bu çalışmayla döneminin en önemli ve sağlıklı coğrafi eserini Sicilya Norman Krallığı'na kazandırmış oluyordu. Bu hiç şüphesiz Krallığın bilim insanlarına ve entelektüel düşünceye verdikleri önemi gösteriyordu. Kral II. Roger'un talimat verip hazırlattığı bir diğer eser ise, bilimsellikten öte dini ve siyasi bir kitaptı. Papalık ile yaşadığı gerginlik neticesinde Grek asıllı Neilos Doxopatrios'a "a History of the Five Patriarchates" adlı eseri yazdırdı⁶⁵³.

Norman Kralları, saray hayatındaki entelektüel yaşantıya oldukça önem veriyorlardı. Bun krallardan biri de II. William idi. İbn Cübeyr, onunla ilgili şunları söylüyor: *"Bu Kral'ın, özellikle kraliyet merkezinde muhteşem sarayları ve zarif bahçeleri var. Ayrıca Messina'da, deniz sahiline bakan güvercin kadar beyaz bir saray bulunmaktadır. Birçok genç hizmetçisi ve cariyesi var. Hıristiyan krallar arasında bunun kadar lüks ve bolluk içinde yaşayan yoktur. Kraliyet nimetlerinden faydalanma, konun koyma, yönetmelik getirme, adamlarına rütbelere göre davranma, krallığını ihtişamlı hale getirme ve bu ihtişamı sergileme konusunda Müslüman sultanlara benzemeye çalışmaktadır. Krallığı gerçekten de büyüktür. Tabipleri ve müneccimleri vardır. Onlara o kadar çok önem verir ve özen gösterir ki, bir tabip veya müneccimin ülkesinden geçmekte olduğunu öğrendiğinde alı konulmasını ve ülkesini unutturacak bolluk ve lükse içinde yaşatılmasını emreder. Allah ihsanıyla Müslümanları bu gibi fitnelere korusun. Gücünden ve saldırısından Allah, Müslümanları korusun. Anlatılan garipliklerden biri de Arapça okuyup yazabiliyordu. Öğrendiğimize göre bunu özel hizmetçilerinin birinden öğreniyormuş. Aynı hizmetçi babasının da öğretmenliğini yapmış."*⁶⁵⁴.

Tudelalı Benjamin de Norman Sarayı'ndaki bu lüks yaşantıya şahit olmuştu. II. William'ın saray yaşantısına saray dışından gözlemleyerek bizlere şunları söylüyordu: *"Burada (Palermo'da) Kral William'ın sarayı var. Burası öyle bir bölgedir ki, bol*

⁶⁵² Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, s. 108.- Hunke, *a.g.e.*, s. 302.- Hitti, *History of the Arabs*, s. 609.- Hassan, *a.g.e.*, s. 293.- Barthold, *a.g.e.*, s. 19.- Tanilli, *a.g.e.*, s. 276.

⁶⁵³ Haskins, *a.g.e.*, s. 238.- Crawford, *a.g.e.*, s. 265-266.

⁶⁵⁴ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 243.

miktarda kaynak suları ve dereleri vardır. Arpa ve buğday'ın çokça üretildiği ve geniş tarlaların bulunduğu bir yer olmasının yanı sıra bahçelerin de çok olduğu bir yerdir. Tüm Sicilya Adası'nda burası gibi bir yer daha yoktur. Burada el-Harbina (el-Hacina) adı verilen ve içinde türlü türlü meyve ağaçlarının da bulunduğu Kral'a ait bir arazi ve bahçe de vardır. Bu bahçenin içinde büyük bir de fıskiye bulunmaktadır. Kralın bahçesi büyük bir duvarla çevrilidir. Bahçede ayrıca adına el-Buheyra denilen bir de yapay göl bulunmaktadır. Bu gölün içinde birçok türde balık yaşıyor. Göl üzerinde Kral'a ait üzerleri altın ve gümüşle kaplı gemiler dolaşır. Kral bu gemilerde haremindeki kadınlarla eğlence turları yapar. Yine bu alan içerisinde duvarları boyalı, altın ve gümüşlerle kaplı olan Kral'ın sarayı da bulunur. Bu sarayın mermerlerle kaplanmış yerlerinin yanı sıra içinde altın ve gümüşün kullanıldığı birçok süsleme türlerini de görmek mümkündür. Böyle bir yapı başka hiçbir yerde yoktur.”⁶⁵⁵.

Norman egmenliği döneminde, Sicilya'daki Müslüman-Arapların sanat ve bilimle uğraşmaya devam ettiklerini görüyoruz. Bazılarının ise Norman işgali sonucunda Sicilya'yı terk etmişlerdi. Norman işgalinden sonra Sicilya'yı terk etmeyerek kalanların arasında önemli eserler veren bazı isimler ve eserleri şunlardı: Abdurrahman b. Muhammed b. Ömer el-Butirî es-Sıkkîlî, II. Roger döneminde yaşamış bir şairdi. Ebu'l-Hasen b. Ebi'l-Hüseyin, Sicilya'da Kur'an öğretisiyle ilgili eğitim veren bir kişiydi. Tarih bilmiyle ilgi olarak, Ebu'l-Kasım Cafer b. Ali b. Muhammed b. el-Katta' (Ö. 1120)'nin Sicilya Tarihi ile ilgili bir eser yazdığı biliniyor. Fakat bu eser günümüze kadar ulaşmamıştır. Yine Sicilyalı tarihçilerden biri de Abdülcebbar b. Abdullah b. Ahmed b. Esbağ'dır (ö. 1122). Esbağ'ın eseri ise “Uyunu'l-imame ve nevizu's-siyase”dir. Coğrafya konusunda elbette ki el-İdrisî'dir (ö.1165). Tam adıyla Muhammed b. Muhammed b. Şerif b. İdris el-İdrisî'dir. Onun hakkında daha önce geniş bir bilgi vermiştik. Edebiyat alanında Osman b. Ali b. Ömer es-Sirakuzî es-Sıkkîlî (ö. 1180), ise şiir ve kıraat ile ilgilenmiştir. Kendisi Sicilya'dan ayrılmış ve Mısır'a gitmiştir⁶⁵⁶. Sicilya tarihinde önemli isimlerden bir de Hugo Falcandus'tur. Sicilya tarihi ile ilgili olarak yazmış olduğu kronik oldukça önemlidir. Bir diğeri ise Salernolu Romuald'dır. Falcandus gibi aynı dönemleri içeren kroniği Sicilya tarihinin Normanlar dönemine ışık tutuyor. Bu son ikisini kaynaklar bölümünde tanuttığımızdan dolayı burada tekrar etmiyoruz.

⁶⁵⁵ Benjamin of Tudela, *a.g.e.*, s. 79.

⁶⁵⁶ Hassan, *a.g.e.*, s. 292.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 112-131.

Sicilyalı Müslüman bilim ve sanat insanlarından ilk akla gelen isimlerin başında hiç şüphesiz Sicilya hakkında yazmış olduğu hüznün ve özlem dolu şiirleriyle İbn Hamdîs yer alır. Tam ismi, Abdu'l-Cebbâr b. Muhammed b. Hamdîs el-Ezdî es-Saragosî'dir⁶⁵⁷.

İbn Hamdîs, soylu bir aile olan Ezd kabilesinin bir ferdi olarak 1055 yılında Syracuse'da doğdu. Doğduğu yıllarda Sicilya, Norman istilasıyla karşı karşıya kalmıştı. Normanların, tüm adayı ele geçirmeye başladıkları dönemde 1078'de ülkesini terk ederek Sevilla'ya göç etti. İbn Hamdîs, doğduğu ve gençlik yıllarını geçirdiği Sicilya'yı asla unutmuyacak hatta 370 civarında şiirini içeren divanında Sicilya'ya duyduğu özlemi dile getiren birçok şiirine de yer veriyordu⁶⁵⁸. İbn Hamdîs, Sicilya'ya duyduğu özlemi yazdığı bir şiirinde şu mısralarla dile getiriyordu:

*“Benden bir cenneti ayırmaktasın ey deniz, öte sahilinde
Bilmezdim dert nedir, Şimdi o uzak vatandımda
Sabah güneşleri ne kadar da parlaktı, ben orada yaşarken
Şimdi uzaklardan görüyorum, onu yarı batarken.”*⁶⁵⁹

Bir diğer şiirinde de;

*“Ah! Koşup ona gitmeme deniz imkân vermiyor
Bu biricik arzuma yalnız o engel oluyor
Bu sefer hilâk kayıkla gözlüyorum, Sicilya sahilini
Gömüyorum bağıma, karşıda kalan vatan güneşini.”*

*“Bir vatan ki benden olanların kemikleriyle ruhlarını taşır bağrında
Düşünürüm daima gözyaşlarıyla, kalmışlar ayaklar altında.”*⁶⁶⁰

Sicilya Norman sarayında özellikle Kralların teşvikiyle oldukça ileri düzeyde bir entelektüel hayat sürülüyordu. Normanların bu geniş ufuklu kralları sayesinde Sicilya'da gerek sanatta gerek bilimde ve gerekse de mimari de Arap, Grek ve Latin unsurları birleşerek yep yeni bir Norman-Sicilya entelektüel anlayışı ortaya çıkmıştı.

⁶⁵⁷ Moreno, *a.g.m.*, s.213.- Cardini, *a.g.e.*, s. 42.

⁶⁵⁸ William Granara, “İbn Hamdîs”, *Medieval Islamic Civilization*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s. 355-356. - Hunke, *a.g.e.*, s. 294.- İbn Hamdîs, 1078'den 1091 yılına kadar Sevilla'da kaldı. Daha sonra İfrikiyye geçti ve ömrünün geri kalanını Mehdiye şehrinde geçirdi. İbn Hamdîs'in kaleme aldığı 370 şiirini içeren “Divan”ı günümüze kadar ulaşmıştır. Bk. Granara, *a.g.e.*, s. 356.

⁶⁵⁹ Hunke, *a.g.e.*, s. 294.

⁶⁶⁰ Hunke, *a.g.e.*, s. 294-295.

Ortaya çıkan bu anlayış, Sicilya üzerinden İtalya'ya ve oradan da Avrupa'ya kadar ilerleyecek ve gittiği her yere yenilikler katacaktı.

3.4.2.2. Sicilya Halkının Günlük Yaşamı

Saraydaki yaşamı kısaca özetledikten sonra saray dışında kalan Sicilya halkının günlük yaşantısına gelirsek, Norman Sarayına göre çok daha mütevazı, hatta özellikle taşrada feodalitenin kendini, halkın üzerinde hissettirmeye başladığı bir hayatla karşılaşırız. Fakat bu durum şehir merkezlerinde tam tersinedir. Özellikle Sicilya'nın büyük şehirlerinde toplumların daha özgür, ekonomik refah seviyelerinin yüksek ve entelektüel yaşamı sürdürdükleri anlaşılıyor.

Bu konuda yine bize yol gösteren kronikçiler ve seyyahlar'ın kaleme aldıkları eserler var elbette. Bunlardan biri Palermo'da yaşayan halk için bakınız neler söylüyor: *“Buranın insanları temizlik ve elbiseleri yönünden çok itibarlı insanlardı. Ayrıca insanlar arasında iyilik yapma güzel yüzlülük ve refah seviyesi yönünden önemli özelliklere sahiptirler ve İnsanlarla iyi geçinirler.”*⁶⁶¹. Yazarı bilinmeyen bu eserde kısaca verilen bu bilgilerden Palermo halkı hakkında fikir edinmemiz mümkündür.

Sicilya, aynı zamanda deniz ticaretinde önemli bir uğrak noktası ve tricari hayatın oldukça canlı olduğu bir yerdi. Bu nedenle özellikle sahil şeridindeki şehirler diğerlerine göre daha avantajlı konumdaydılar. Palermo hakkında el-İdrisî ise şunları söylüyor: *“ Bu şehir adanın doğusundaki sahilde yer alıp yüksek dağlarla çevrilidir. Sahil kısmı ise çok güzel manzaralı olup güzel binları vardır. Bunların hepsi mimari açıdan çok güzeldir... Yüksek evler, mescitler, oteller, hamamlar, tüccar dükkânları vardır.”*⁶⁶². El-İdrisî'nin yapmış olduğu Palermo betimlemesinden anlaşıldığı üzere, başkent olan bu şehir, konunlarına ve yerleşiklerine ticarethaneleriyle, evleriyle, otelleriyle ve de hamamlarıyla lüks bir yaşantı sunmaktadır.

Bu konuda anlatılanlara İbn Cübeyr de şahitlik ediyor ve Palermo halkının yaşantısını şu sözlerle bizlere iletiyor: *“ Adalar içinde medeniyet merkezidir. Bolluk ve canlılık gibi iki güzelliğe birden sahiptir. Nereye baksan güzellik, yeşillik ve olgunluk görürsün. Eski ama güzel, göz alıcı ve zariftir. ... serâpâ güllük gülüstanlık dolaşırsın... Birçok maksure, sarnıç ve mesireleri vardır. Kentin her yanında süslü sarayları, ruhbanlara tahsis edilmiş yerleri, haçları altın ve gümüşten dökülmüş kiliseleri*

⁶⁶¹ Anonim, *Coğrafya*, Biblioteca Arabo- Siculo, M. Amari, s.165.

⁶⁶² el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 590-592.

bulunmaktadır... Bue kentteki Müslümanların imanlarını gösteren bazı izler hâlâ vardır. Mescitlerin çoğunu canlı tutar; aleni okunan ezanla namaz kılarlar. Hıristiyan nüfusundan ayrı olarak yaşadıkları mahalleleri bulunmaktadır. Çarşılarda ticareti ayakta tutan Müslümanlardır.”⁶⁶³.

Palermo, Sicilya tarihinde hep en önemli şehir veya başkent olma konumunu korumayı bilmişti. Normanlar döneminde de Kraliyet merkezi olması nedeniyle Krallığı'nın elbetti ki göz bebeği ve tüm ihtişamının sergilendiği bir yerdi. Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi Palermo'da halkın yoğun bir şekilde ticaret, şehir dışında kalan kısmının ise zirai üretimle daha ziyade meşgul oldukları anlaşılıyor. Ticaret ve elverişli coğrafya nedeniyle zengin bir zirai üretim bu bölge halkının ekonomik refah seviyesini ve dolayısıyla da kültürel açıdan zenginliğini de beraberinde getirmiş oluyordu.

Bunun dışında Yakût el-Hamâvî, Palermo halkı arasında çok sayıda öğretmen olduğunu ileri sürerek ve 300 civarında öğretmenin Palermo'da var olduğunu ifade ediyordu. Yakût'un ileri sürdüğü bu iddaanın gerçekliği bir tafra, şehrin başkent olması nedeniyle çok sayıda bürokrat olmasından dolayı olsa gerek Yakût Mücemu'l-Buldân'da böyle bir bilgiyi kaydetmesine neden olmuştur diye düşünüyoruz⁶⁶⁴.

Başkent dışındaki şehirlerde özellikle kıyı şehirlerindeki yaşam ve yaşam ortamları, Palermo'yu andırmakla birlikte daha küçük ölçekli olduklarını gözlemleyebiliyoruz. Bu konuda bizlere İbn Cübeyr ve el-İdrisî önemli bilgileri bizlere yazmış oldukları eserlerinde sunmaktadırlar⁶⁶⁵.

Norman Sicilya'sında özel teşebbüslerin yanı sıra devlet eliyle kamuya yönelik hizmetlerin varlığı da söz konusudur. Mesela; Sicilya'da kamu hizmeti gören kuruluşlarında olduğunu bildiğimiz gibi, Termini şehrinde hastane hizmeti veren sağlık kurumları dahi bulunuyordu⁶⁶⁶. Sağlık hizmetleri konusunda Sicilya Krallığı, oldukça titiz davranıyordu. Kamu sağlığına oldukça dikkat edilip takip ediliyordu. Belki de bu nedendir ki; Normanlar dönemindeki Sicilya'da tüm ülkeyi tehdit eden salgın bir hastalıktan veya benzeri bir durumdan haberdar değiliz.

Normanların, sağlık konusunda göstermiş oldukları özene Salerno şehrinin bir tıp merkezi haline gelmesinden anlayabiliyoruz. Salerno'da tıp eğitimi veren bir de okul

⁶⁶³ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 249.

⁶⁶⁴ Bk. Yakût el-Hamâvî, *Mücemu'l-Buldân*, s. 476.

⁶⁶⁵ Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 241-252.- el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 590-620.

⁶⁶⁶ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 246.-247.

vardı. Bu okul, tarihte Salerno Tıp Okulu olarak bilinir. Aslında Salerno'da daha 820'li yıllarda sağlık hizmeti veren bir kurum vardı. Fakat eğitim verip hekim yetiştirmesi çok daha sonralara denk gelir ki, bu dönem 11. Yüzyılın ilk yarısıdır. 1137 yılında ise II. Roger, Salerno Tıp Okulunu yarı resmiyete kavuşturarak bu okulu Kralliyet dâhiline aldı. II. Roger tarafından resmiyete kavuşturulan Salerno Tıp Okulu, Sicilya Krallığı'nın hekim yetiştiren kurumu oldu. Bu okulun yetiştirmedeği halde bu işi yapmaya kalkışanlar ve bu okuldan alınmış bir lisans belgesi olmayanlar, eğer hekimlik yapmaya kalkışirlar ise tutuklanıp hapse atılıyorlardı⁶⁶⁷. Salerno Tıp Okulu'nda 11. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte özellikle Müslüman-Arap kökenli hekimlerin ve onlara ait olan çalışmaların etkisi artar.

Bu okulda özellikle Afrikalı Constatine'nin yapmış olduğu çalışmalar, Normanlar dönemindeki Tıbbi çalışmalara yeni ufuklar kazandırmıştır. Afrikalı Constantine ve onun çalışmaları, Salerno'daki Tıp eğitiminin İtalya'ya ve oradan da Avrupa'ya taşınmasında aracı oldu⁶⁶⁸. Norman Sicilya'sı her alanda olduğu gibi kamu sağlığı ve tıp bilimi alanlarında da Avrupa'da bilinmezleri, yaşıyordu. Öyle ise, İbn Cübeyr'in Termini'de görmüş olduğu sağlık hizmeti veren kuruluş, Salerno Tıp Okulu'ndan yetişmiş hekimler ile öğrencilerinin bulunduğu bu şehirde de aynı eğitimi ve hizmeti veren bir okuldu. Bu okuldan yetişen hekimler Sicilya halkına sağlık konularında hizmet vermenin yanı sıra, Tıp bilimine yönelik çalışmalar da yapıyorlardı.

Selorno Tıp Okulu'nda II. Roger tarafından verilen talimat ve bu talimata ait uygulamalardan sonra Tıp eğitimi sekiz yıla çıkarıldı. Bunun dışında, tedavide hekimler ve eczacılar ayrı ayrı görev yapmaktaydılar. Eczaneler, yine Kraliyet görevlileri tarafından denetleniyordu. Kamu sağlığına yönelik olarak tüm bu süreçlerin profesyonel bir şekilde yapılmasına dikkat edilir ve denetlenelirdi. Tedavi uygulamalarının bilimsellik dışında farklı yöntemlerle icra edilmesine kesinlikle izin verilmiyordu. Özellikle bu konuya ruhbanların müdahil olması engellenmiştir. Bu sayede tedavilerde hurafelerden uzak ve dönemin bilimsel birikimlerine uygun yöntemlerin uygulanması sağlanmıştı⁶⁶⁹.

Salerno Tıp Okulu'ndan mezun olanlardan biri de, tez konumuz dâhilinde kendisine sıkça başvurduğumuz Salernolu Romuald'dır. Salerno piskoposu olan

⁶⁶⁷ II. Roger, 1140 yılında çıkardığı bir kanunla, buradan mezun olan hekimleri imtahana tabi tutulmalarını sağlamıştır. Bu uygulama daha önce İslâm dünyasında yapılmıştır. Abbasî Halifesi el-Muktedir, böyle bir uygulamayı başlatan ilk kişidir. Bk. Hunke, *a.g.e.*, s. 238.

⁶⁶⁸ Curtis, *a.g.e.*, s. 390.-391.-Sarıçam-Erşahin, *a.g.e.*, s. 242.

⁶⁶⁹ Hunke, *a.g.e.*, s. 238-239.

Romuald, bu okuldan tıp eğitimi alıp mezun olmuştur. Hatta Kral I. William hastalanınca onu çağirtmış ve onun vermiş olduğu tedavi recetesini uygulamıştır⁶⁷⁰.

Genel olarak Sicilya Adası'nda şehirlerde yaşayan halkın ekonomik refah seviyesi yüksekti. Norman Kralları, Krallığın sınırlarını genişletirken ele geçirdikleri toprakların mevcut iktisadî durumlarının bozulmamasına özen gösterirlerdi. Norman Krallarının öncelikli hedeflerinin Akdeniz ticaretine hâkim olmak olduğunu, izlemiş oldukları gerek iç ve gerekse de dış politikalarından anlamaktayız. II. Roger'un İfrikiyye üzerine düzenlediği seferler sonrasında burasıyla ilgi olarak uyguladığı politika, bunun en güzel kanıtını oluşturur. Sicilya Normanları'nın, ne "Haçlı" ruhuyla hareket eden bağnazlar ne de sadece yağma ve ganimet peşinde koşan bir topluluk olmadıkları ortadır. Bu nedenledir ki Sicilya Adası'nda şehir halkı, etnik kökeni veya inancı fark etmeksizin ekonomik olarak döneminin en yüksek standartlı yaşam koşullarına sahip olmuşlardı.

Taşralarda durum daha farklıdır. Feodalizmin etkilerinin açıkça görüldüğü bu yerlerde toprağa dayalı bir ekonominin varlığı söz konusudur. Geniş toprakların sahipleri, Norman soylularından oluşan dukler, baronlar ve prenslerdir. Burada yaşayan soyluların dışında köylüler yarı özgür olmakla birlikte kölelerden çok az bir farkları vardı. Ancak alınıp satılabilen bu toprakların üzerinde yaşayan köylüler, el değiştireb arazilerle birlikte efendilerini de değiştirmiş olurlardı. Sicilya Krallığı'ndaki feodalite ne kadar kötü olursa olsun Avrupa veya orta ve kuzey İtalya'ninkinden daha iyi olduğu söylenebilir. Feodalitenin bizzat Normanlar tarafından Sicilya'ya sokulduğu iddaa edilir. Sicilya'yı ele geçirdiklerinde Normanlar, feodal usulde taşra topraklarını paylaştırırken, Müslüman köylüleri köle olarak veya köylüler olarak baronların topraklarına yerleştirdiler. Normanlar, Sicilya'da zirai üretimde çığır açmış olan Müslüman-Arapları'n ziraat tekniklerinden etkilenmişlerdi⁶⁷¹. Yüksek ihtimalle Müslüman-Arapların ziarî üretimdeki becerilerinden dolayı taşralarda yaşayan ve ileri zirai teknik bilgilere sahip olan bu toplumun adadan kaçıp gitmelerine engel olmak için onları taşralarda tutmanın yolunu aramışlardı. Bu yönde aldıkları tedbirleri, Avrupa'dan getirdikleri feodalite kavramıyla uygulamaya koymuşlardı. Ancak yukarıda söylediğimiz gibi Sicilya'daki Norman feodalitesi Avrupa'daki benzerleri gibi değildi. Çünkü Sicilya Normanları, adada buldukları ileri seviyedeki kültüre ayak uydurmakta

⁶⁷⁰ Romuald, *a.g.e.*, s. 238.- Curtis, *a.g.e.*, s. 392.-393.

⁶⁷¹ Wearn, *a.g.e.*, s. 84-86.

gecikmediler. Onlarla birlikte olgunlaşan Sicilya kültürü, Avrupa feodalitesinin erimesinde önemli role sahip olacaktır. Hiç şüphesiz bu konuya aynı katkıyı Haçlı Seferleri'nden dönen Avrupalılar da yapmıştır⁶⁷².

Ruhban sınıfı ise, Avrupa içlerinde olduğu kadar Norman Krallığı'nda etkin değillerdi. Bunda hiç şüphesiz II. Roger'un izlediği politikalar önemlidir. Sicilya'ya ve Hauteville hanedanına taç ve taht kazandırıp onları kutsatan II. Roger, Papalık seçimlerine olan müdahalesiyle ruhban sınıfını baskısı altına almayı başarmıştı. Ne papalar ne de Sicilya içindeki ruhbanlar, Sicilya Kralları'nın üzerinde bir otorite kuramamışlardı. Ancak zaman zaman Norman Kralları, ruhban sınıfının desteğine ihtiyaç duymuşlardı. Bu ihtiyacın duyulduğu zamanlardan biri de II. William döneminde gerçekleşti. I. William'ın ölümünden sonra Kraliçe Margaret'ın II. William'ın tahta çıkışında yaşanan problemleri aşabilmek ve Genç Kral'a destek alabilmek adına baronlara, düklerle ve soylulara toprak dağıtırken ruhbanlara da bağışta bulunmuştu⁶⁷³. Benzer ama daha trajik bir durumu, Kral II. Roger yaşamıştı. Antakyalı George'un ölümünden sonra idarede Kral'a yeni bir yardımcı atanmıştı. Vezir (Chancellor) olarak Philip'in nasıl bir son yaşadığını II. Roger dönemini işlerken yazmıştık. Kral, veziri Philip ile ilgili olarak kilisenin kendisine karşı yürüttüğü propaganda sonucunda düştüğü zordumdan Philip'in kaderini ruhbanların eline teslim ederek çıkmıştı. Hikâyenin sonunda ise Philip, canından olmuştu⁶⁷⁴. Philip olayı, Sicilya'da ruhban sınıfının otoritesini hissettirdiği en uç nokta olmuştur. Her ne kadar daha sonra Saray içine ve dışına müdahil olmaya çalışsalar da Kralların üzerinde bu etkiyi tekrar sağlayamadılar.

Halk arasındaki toplumsal ilişkilere bakacak olursak; Normanlar döneminde egemen sınıf inanç olarak Hıristiyanlıktı. Adanın ikinci aslı unsurunu ise Müslümanlar, oluşturuyordu hiç şüphesiz⁶⁷⁵. Elbette ki onların arasında Arap, Berberî ve Afrikalılar hatta Horasanlı Acemler ve daha önce iddaa ettiğimiz gibi Horasanlılar arasında Türkler de bir ihtimal vardı. Yani her iki inanç toplumu da çok uluslu bir yapıya sahipti. Zaman zaman bu iki toplumun içindeki unsurlar arasında problemler yaşanmış olsa da genel olarak Müslüman ve Hıristiyan halklar arasında Krallığın idarî zaafının olduğu

⁶⁷² Gül, *a.g.e.*, s. 87.

⁶⁷³ Romuald, *a.g.e.*, s. 239.-

⁶⁷⁴ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 162.- Curtis, *a.g.e.*, s. 260.

⁶⁷⁵ G. Oman, "Sıkilliya", *The Encyclopedia of İslâm*, Vol. IX, Leiden, 1996, s. 589.

dönemlerde kışkırtmalar neticesinde çatışmaların olduğunu yazmıştık. Bu durum nedeniyle her iki toplum arasında bir birine karşı tedirginlik durumu söz konsuydu.

İki toplum arasında ilişkiler, kışkırtmalar sonucunda gerilinceye kadar olukça samimi ve sıcak bir şekilde seyretmişti. Hatta Sicilya'daki Müslümanlar, bu gerilim dolu dönemlere kadar Hıristiyanların dini bayramlarına içtenlikle katılır ve onlarla beraber bu bayramları kutlardı. Öyle anlaşılıyor ki; bu yaşanan gerginliklerden sonra Müslümanlar giderek Hıristiyan dinine ait kutlamalarda onlara eşlik etmekten vazgeçtiler⁶⁷⁶.

Halk arasında zaman zaman yaşanan kötü olaylar nedeniyle karşılıklı güven bunalımı doğmuştu. Bu güvensizliğin vermiş olduğu tedirginliklerden dolayı şehirlerde Müslümanlar, şehrin dışına doğru bir arada buldukları mahalleler meydana getirdiler. Termini ve Palermo'da Müslümanların yaşadıkları ve şehrin dış mahallelerini oluşturan yerleşim yerleri bulunmaktaydı. Böyle bir ayrımın olmasının yanı sıra yine de Kralların halk arasında eşit mesafedeki yönetimleri sayesinde toplum içinde asayiş ve huzur sağlanabiliyordu. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi zaman zaman kışkırtmalar sonucu toplumsal kutuplaşmalar olsa da genele bakıldığında toplumsal uzlaşma ve barış hayata hâkimdir⁶⁷⁷.

İslâm, Latin ve Grek kültürü halk arasında da kendini fazlasıyla hissettirmiş olmalı. Halkın günlük yaşantısı içinde, en fazla etikisini hissettiren yine İslâm kültürüydü. Bunun nedeni elbette ki Normanlar'dan önce adaya uzunca bir süre egemen olmuş olan Müslüman-Araplar'ın bu kültürü benimsetmiş olmasıdır. O dönemde Sicilya halkı arasından bazıları Müslüman olurken, bazıları da onların kültürlerinden o kadar çok etkilenmişlerdi ki Müslüman-Arapların kullandıkları isimleri dahi kullanmışlardı. Bu isimlere birkaç örnek verelim: Ahmed İbn Roma veya Romea, Yusuf İbn Genaro, Ömer İbn Crisobolli, Muhemmed ibn Gebosilli, Abdurraman İbn Francu, Hüseyin b. Sentiri, Ali ibn Strambo gibi isimlerdi⁶⁷⁸.

Halk arasında bu etkileşim giyim kuşamda dahi kendini göstermektedir. Palermo'da Noel kutlamalarını gözlemleyen İbn Cübeyr, bu koya örnekler oluşturacak şekilde gözlemlerini şöyle ifade ediyor: “ *Bu kentteki Hıristiyan kadınların giyisileri, Müslüman kadınlarınkı gibidir. Konuşmaları düzgün, tesettürlü ve peçelidirler. Bu bayram sırmalı ipek elbiseleriyle dışarı çıkmışlardı. Çok hoş giyisilere bürünmüş, renkli*

⁶⁷⁶ Mahazerî, *a.g.e.*, s. 230.

⁶⁷⁷ Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 242-247.

⁶⁷⁸ Amari, *a.g.e.*, vol. 3, s. 206.

peçeler takınmış, altın işlemeli pabuçlar giymişlerdi. Müslüman kadınlar gibi süslenmiş, kına yakıp hoş kokular sürünmüş olarak kiliseye gelmişlerdi."⁶⁷⁹. Görünüşe göre, Sicilya'da günlük kıyafetler ve hatta bayram gibi özel günlerde halk Müslüman-Arapların giyim-kuşam tarzlarında giyiniyorlardı. Buradan bakıldığında Müslüman-Arap kültürü, günlük yaşamı dahi etkisi altına almayı başarmıştı⁶⁸⁰. Müslümanların dışında kalan Sicilya halkının bu tarz da giyinmekten hiçbir çekince duymadıkları anlaşılıyor. Hatta böyle giyinmek zorunda olmadıkları halde böyle giyinmekten dolayı memnun oldukları anlaşılıyor.

Öyle anlaşılıyor ki halk arasında kültür alış verişi olduğu ve bu sayede toplumsal müştereklerin varlığı da söz konusu. Sicilya halkı, Normanlar döneminde bu birliktelikleri ile zamanlarının ötesine çok anlamlı mesajlar iletmış oldular.

3.5. İslâm Medeniyeti'nin Sicilya ve Avrupa'ya Etkileri

İslâm kültür ve Medeniyeti, Normanların İtalya ve Sicilya'ya geldikleri zamanlarda çağdaşları arasında zirvedeydi. Bilimde, sanatta, siyasette, iktisatta ve askeri açıdan oldukça gelişkin ve döneminin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir nitelikteydi.

Kont I. Roger, keşfetmek için ilk defa adaya ayak bastığında buraların iklim ve coğrafyasının güzelliğine, iktisadî açıdan önemine, stratejik konumuna duyduğu hayranlık kadar her halde ada üzerindeki ileri kültür ve medeniyete de hayran kalmış olmalıydı. Çünkü büyük bir iştahla Sicilya'ya geri döndüğünde tek hedefinin, uzun yıllarını alsa da, adayı ele geçirmek olduğuna şahit oluyoruz. Onun duymuş olduğu bu istek, Normanlara Sicilya'nın kapılarını araladı.

Sicilya'nın yeni efendileri Normanlar olmasına rağmen, onlar kendi kültürlerine ait öğreleri Sicilya'nın sahip olduğu zengin kültürün üzerinde tutacak kadar değerli bulmamışlardı. Bu nedendir ki, Sicilya'daki zengin kültüre kendilerini kaptırmış oldular. Bu konuya Hunke, getirdiği şu yorumla güzel bir katkıda bulunuyor: “ *Bu adanın kaybıyla meydana gelen yaralarla, gözyaşları kurudular. Galipler, mağlupların son derece yüksek kültürlerinin sadece talebeleri değil, ayrıca onların yeni tebeası oldular.*”⁶⁸¹.

Avrupalılar, Sicilya ve İspanya'daki İslâm medeniyetinden öğrenecekleri birçok konunun var olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle birçok Avrupalı düşünür, 12. ve 13.

⁶⁷⁹ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 250.

⁶⁸⁰ Hitti, *History of the Arabs*, s. 609.

⁶⁸¹ Hunke, *a.g.e.*, s. 295.

yüzyıllarda hararetli bir şekilde Arapça öğrendiler. Bu sade bir özentiden çok daha öte bir istektir. Arapça öğrenerek Arvupalı bilginler, Tıp, Astronomi, Matematik, Felsefe, Kimya, Coğrafya ve Mimari’de İslâm medeniyetindeki birikimleri alarak hem kendilerini hem de öğrendiklerini ileri bir seviyeye taşımayı başardılar. Sadece bilimle yetinmediler elbette. Sanayi ve sanatta da bu medeniyetin birikimden yararlandılar.

Sanayi, debbağlık, kâğıt üretimi, dokumacılık ve ziraî üretimde de Müslüman-Arapların kullandıkları teknikleri benimsediler. İlgilendikleri konularla alakalı olarak birçok isim ve terim, böylelikle batı dillerine geçmiş oldu. Mesela, alcool yani alkol (el-kuhûl) veya portakal için orange (en-nârenc) gibi⁶⁸². Bunlara birçok örnek daha eklememiz mümkündür. Fakat biz sicilya üzerinden hareket etmeye devam edeceğiz.

Sicilya, dönemin bilimsel çalışmalarına ulaşabilmek için gerekli olan lisanlar açısından çok şanslıydı. Latince, Grekçe ve Arapça gibi çok önemli bilim dillerinin üçü de Sicilya’da kullanılıyordu. Ancak özellikle son birkaç yüz yıldır, bilimin dili Arapça sayılırdı. Müslüman-Araplar, özellikle Abbasîler ve İspanya’daki Emevîlerin teşvikleriyle Antikçağ ve Ortaçağ’a ait birçok eseri kaybolmaktan kurtararak Arapça’ya tercüme ettirmişlerdi. O güne kadar ulaşabilen neredeyse bütün önemli eserler Müslüman-Arapların bu yoğun tercüme çalışmalarıyla Arapça’ya kazandırılmıştı.

Sicilya’da ise Normanlar döneminde Arapça’dan batı dillerine çeviriler yapılmaya başlanmıştı. Norman Sicilya’sındaki sanat ve bilimdeki bu yükseliş Krallığın sınırlarının ulaştığı İtalya’yı da etkiledi. Norman Sicilya’sı ve hemen sonrası, İtalyan rönesansının başladığı dönemlere denk gelir⁶⁸³. Bunun bir tesadüften daha fazlası olduğuna hiç şüphe yoktur.

Sadece Sicilya bilim tarihinde değil aynı zamanda Avrupa bilim tarihi için de çok özel bir yere sahip olan Salerno Tıp Okulu, İslam egemenliğinden Normanlar’a kalan en güzel miraslardan biriydi. Tıp eğitiminin verildiği bu okul’da ilk akla gelen bilim insanı hiç şüphesiz Afrikalı Constantine’dir. 1015’te İfrikkiye’de (Kartaca) doğan Constantine, Sicilya’ya gelip Salerno’ye yerleşmişti. Constantine, Salerno’daki bu okulda birçok Tıp eğitimi ile ilgili birçok eseri Arapça’dan Latince’ye çevirdi⁶⁸⁴. Bu arada 1063 yılında İtalya ve Sicilya’da Normanların istilaları da devam ediyordu. Apulia Dük’ü Robert de Guiscard, Constantine’i yanına alarak ona yanında bir de mevkii verdi. Fakat O, yine de çalışmalarını sürdürmek için Monte Cassino’ya gidip

⁶⁸² Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul, 2011, s. 242.

⁶⁸³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 88.

⁶⁸⁴ Ahmad, *a.g.e.*, s. 88-89.- Curtis, *a.g.e.*, s. 382.

geliyordu⁶⁸⁵. Salerno Tıp Okulu ve Afrikalı Constantine, gerek Sicilya ve gerekse de Avrupa'ya o güne kadar oluşmuş Tıbbî birikimin aktarılıp Avrupa Tıbbının gelişimine büyük katkıda bulunmuşlardır.

Monte Cassino'da 8. Yüzyıllarda kurulmuş olan manastırda, 11. ve 12. yüzyıllara geldiğimizde çok önemli bir kütühanenin var olduğunu görüyoruz. Bu manastırdaki kütüphane, tüm Avrupa'dakilerin arasında kitap ve düküman açısından en zengin olanlardan biriydi. Normanlar dönemine miras kalan bu manastır ve kütüphane, dönemin bilim insanlarını yapacakları araştırmalarına sunduğu kaynaklarla kendine doğru çekiyordu. Aslında ele aldığımız dönemde bilimsel çalışmalar ister İslâm, isterse de Hıristiyan medeniyetlerinde olsun genel olarak dini mekânlarda yapılıyordu. İslâm dünyasında mescit ve camilerde başlayan eğitim ve öğretim daha sonra "Beytü'l-Hikme" adıyla bilinen üniversitelere ve medreselere geçmişti. Batı dünyasında durum pek farklı değildi. Kilise ve manastırlarda başlayan bu süreç daha sonra farklı İslâm Medeniyetindeki benzerleriyle aynı yolda devam edecektir.

Salerno, hiç şüphesiz Tıp bilimindeki çalışmalarıyla öncü konumdadır. Tıp Okulu'ndaki çalışmalar belirli bir disiplin içinde ve uygulamalı olarak sürdürülüyordu. Salerno'daki doktorlar, tıpkı Arap doktorlar gibi insan vücudunda deneylerini ve gözlemlerini yapmak yerine denekler olarak hayvanları kullanıyorlardı⁶⁸⁶. Buradan şunu çıkarmamız da mümkündür: Buna göre; insan vücuduyla doku ve organsal olarak benzerlik gösteren hayvanlar da gayet iyi biliniyordu. Günümüzde de tıbbî çalışma ve deneylerde denek olarak insan vücuduna en yakın doku ve organ sahibi olan hayvanlar kullanılmaktadır. Bu bakımdan günümüzden yüzyıllar önce böyle bir yaklaşım içerisinde olan Salernolu hekimlerin, bilimsellik yönlerinin ne kadar güçlü olduğuna şahit olduğumuz kadar aynı oranda humanist olduklarına da dikkat çekmek isteriz.

Ayrıca Tıp eğitimi alacak öğrencilerin, bu eğitimden önce mantık okumaları şartı da getirilmişti. Özellikle cerrah olacakların, kadvralar üzerinde yeterli derecede çalışmaları sağlanırdı. Okulu bitirenlerin en az beş yıl staj yapmaları şartı getirilmişti. Bu süreçlerin sonunda hekim adayları tekrar sınava tabi tutulurlardı. Tüm bu süreçler belirli kurallar içinde suistimsalsiz bir şekilde yürütülürdü. Takip edilen kurallar, Sicilya'da Norman hanedanından sonra Germen egemenliği döneminde özellikle II. Frederick tarafından daha da geliştirilerek uygulanmaya devam edildi. II. Frederick,

⁶⁸⁵ Curtis, *a.g.e.*, s. 382.

⁶⁸⁶ Ahmad, *a.g.e.*, s. 89.

1231 yılında yayınladığı bir emirnâme ile tüm bu kuralları Sicilya ve Sicilya'nın dışında kalan Kraliyet bölgelerine de gönderdi⁶⁸⁷. Sicilya Normanları'nın teşvik ve himayesi ile gelişme gösteren Tıp bilimine ait teknik ve pratik bilgiler, İtalya'ya ve oradan da Avrupa'ya doğru yol aldı. Avrupa tıbbi, gelişimini tartışmasız bir şekilde Norman Sicilyası ve öncesine borçluydu. Bu bilgilerin kökeninde İslâm dünyasının tıp birikimi bulunmaktadır. Afrikalı Constantine, Arapça eserlerden yaptığı çevirilerle Müslüman-Arapların Tıbbi birikiminin İtalya ve Avrupa'ya taşınmasında büyük bir rolü olmuştur.

Tıp alanındaki büyük hizmetlerden birini de “Al-gamest” olarak bilinen eseri, Grekçe'den Latince'ye çeviren ve aynı zamanda Arapça, Grekçe ve Latinceyi çok iyi bilen Palermolu Eugene (Eugenios) adında bir amiral (veya Emir)'dir. Eugene, aslı Grekçe olan ve Ptolemy'nin yazdığı ileri sürülen “Optica” adlı eseri de Arapça'dan Latince'ye çevirdi⁶⁸⁸. Yine Arapça yazılmış olan “Kelîle ve Dimne” adlı eserin de Grekçe'ye çevrilmesine katkıda bulunmuştur. Eugene, II. Roger ve onun halefi olan I. William tarafından teşvik edilip himaye edilmiştir⁶⁸⁹.

Çeviri yapmak, öyle anlaşılıyor ki salgın bir hastalı gibi o dönemde bilimle meşgul olan insanları sarmış durumdaydı. Elbette ki bu çalışmalar, Avrupa bilim, sanat, sosyal ve siyasi tarihinde büyük değişimlere ve ilerlemelere temel oluşturmuştu. Tüm yapılan çalışmalar, Avrupa toplumuna taze bir kan olup adeta hücre yenilemsi etkisi yaratmıştır.

1127'de Pisalı veya Antakyalı olması muhtemel Stefano (Stephen), Ali b. Abbas b. Mecûsî'nin “Kâmilü's-Sinâi't-tıbbiyye” adlı eserini ve tıp alanındaki birçok çalışmasını Grek ve Araplarla beraber Latince'ye çevirmiştir⁶⁹⁰. Aslen bir İtalyan olan Tivalili Plato ise; el-Battânî'nin astronomi alınındaki çalışmalarını ve el-Fergânî'ye ait eserleri Latince'ye çevirerek aktarmıştır⁶⁹¹.

Bir İtalyan olan Gerard de Cremona, tercüme çalışmalarında önemli hizmetleri bulunmuş bir bilim insanıdır. İtalya'nın Cremona şehrinde 1114 yılında doğan Gerard,

⁶⁸⁷ Hunke, *a.g.e.*, s. 335-336.

⁶⁸⁸ Sezgin, *a.g.e.*, s. 146.- Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, c. 3, s. 974.

⁶⁸⁹ Hitti, *a.g.e.*, c. 3, s. 974.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 76-77.- Curtis, *a.g.e.*, s. 390.-391.- Afrikalı Constantine, Kartaca'da Tıp ve Felsefe öğrenmişti. Tıp bilimine merak salan Constantine, Hindistan, İran, Irak, Suriye, Mısır ve Habeşistan'a kadar gidip araştırma yapmıştı. Daha sonra Salerno'ya gelip yerleşen Constantine, burada Tıp alanıyla ilgili birçok çalışma yapmıştı. Grekçe, Arapça, İbranice ve Latinceyi çok iyi bilen Constantine, birçok eseri Latince'ye çevirerek batı dillerine aktarmıştı. Ali b. Abbas el-Mecûsî'nin “Kâmilü's-Sinâi't-tıbbiyye” adlı eserini “Liber Regius” veya “Regalis” adıyla Latince'ye çevirmişti. Onun Çeviridiği bu eser, Salerno Tıp Okulu'nda ders kitabı olarak okutulmuştu. Bk. Sarıçam-Erşahin, *a.g.e.*, s. 242. – Curtis, *a.g.e.*, s. 382.

⁶⁹⁰ Sarıçam-Erşahin, *a.g.e.*, s. 243-244.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 89.

⁶⁹¹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 89.

felsefe ve astromoni ile ilgilendi. Daha sonra Arapça öğrendi ve İspanya'ya geçti. Burada Arapça'dan Latince'ye birçok bilimsel eseri Latince'ye çevirdi. Özellikle Kindî, Fârâbî ve İbn Sinâ'nın eserlerini tercüme etmiştir⁶⁹². Gerard'ın, İtalya'da doğup burada felsefe ve astromiye merak sarmasında hiç şüphesiz II. Roger döneminde yaşıyor olmasının büyük bir etkisi vardı. Çünkü Sicilya, II. Roger döneminde bilimsel ve sanatsal çalışmaların hız kazandığı gibi bizzat Kral tarafından da bu yöndeki çalışmalar, teşvik ediliyorlardı. Sicilya, bu yolla hem bir cazibe merkezi olmuştu hem de İtalya'yı bu cazibesıyla etkisi altına almıştı. Gerard'ın İtalya'dan kalkıp İspanya'ya kadar gitmesine elbette ki Norman Sicilyası'ndaki ilmî çalışmalar, neden olmuştu.

Coğrafya alanında ise el-İdrisî, Norman Sicilyası'nın tartışmasız en büyük ismidir. Onun yapmış olduğu çalışmalar yalnızca Sicilya'da değil İtalya ve Avrupa'da takdir bulmuş ve kaleme alıp yazdıkları ile çizdiği haritalar yüz yıllar boyu kullanılmıştır. el-İdrisî ve eserlerinden daha önce söz ettiğimiz için burada ondan tekrar söz etmeyeceğiz. Ancak hemen hatırlanmalıdır ki, el-İdrisî, II. Roger'un talimat ve himayesi altında eserlerini kaleme almıştı. II. Roger için hazırlamış olduğu eser, yalnızca basit bir coğrafya eseri değildir. Aynı zamanda özellikle Sicilya'nın başta sosyal, ekonomik ve siyasal tarihleri açısından da önemli bilgiler içeren bir eserdir.

Normanlar, İslâm bilim ve sanatından oldukça fazla etkilenmişlerdi. II. Roger döneminde yapılan ve oldukça ilgi çekici olan bir su saatinden söz etmek de gerekir. 1142 yılında II. Roger, Palermo'da zamanı ölçmek için bir su saati inşa ettirmiştir. Bu su saatinin bir benzerinin de aynı dönemlerde Malta'da bir Arap mühendis tarafından yapıldığı bilinmektedir. Bu su saati, saat başlarını göstermek için yapılmıştı. Mekanizmanın içinde bulunan bir kız figürü saat başlarında bir bilyeyi metal bir çanağa atmaktaydı⁶⁹³.

Normanlar'ın mirasçısı olan II. Frederick, kendi döneminde çeviri çalışmaları hız kesmeden devam ettirmiş, hatta ondan sonra dahi sanki Sicilyalı bilim insanları için bu iş bir gelenekmişcesine devam ettirilmişti. Sicilya'daki tercüme çalışmalarında Sicilyalı Yahudiler'inde katkıları olmuştur. Sicilyalı bir Yahudi olan Ferec ben Sâlim, er-Razî'nin "Tıp ansiklopedisi"ni Arapça'dan Latince'ye çevirdi⁶⁹⁴. Öyle anlaşılıyor ki Sicilya, sanki Avrupa halklarını daha aydınlık bir geleceğe kavuşturmak için

⁶⁹² Sarıçam-Erşahin, *a.g.e.*, s. 243.-Sezgin, *a.g.e.*, c. I, s. 98-99.

⁶⁹³ Sezgin, *a.g.e.*, s. 145.

⁶⁹⁴ Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, c. 3, s. 975.

durmaksızın çalışan bir bilim yuvası veya bir akademi gibi olağan üstü bir gayret gösteriyordu.

II. Frederick, Sicilya’da Müslüman-Arapların, Greklerin, Latinlerin ve de Normanların bırakmış oldukları kültürel mirasa sahip çıkmasını bildi. Normanların kendisine kadar taşıdıkları siyasi, sosyal ve kültürel öğeleri benimseyerek II. Roger’dan sonraki en kültürlü Kral olmayı başardı. Onun döneminde Normanların başlatmış oldukları bilimsel ve kültürel çalışmalar, olgunlaşarak en güzel meyvelerini verdiler. Tercüme çalışmaları hız kesmeden devam etti. Bu çalışmalarını yürütenler arasında özellikle İskoç asıl bir bilim insanı olan Micheal Scott gelir ki, kendisi Aristo’nun yazmış olduğu eserleri Arapça ve İbranice’den Latince’ye çevirmiştir. Yine İbn Rüşd’ün Aristo⁶⁹⁵ eserlerine yazmış olduğu şerhleri, Latince’ye çevirerek batı dillerine kazandırmıştır⁶⁹⁶. Ayrıca II. Ferderick, Napoli’de Avrupa’nın ilk üniversitesini kurdu. Buradaki kütüphanede birçok Arapça eser toplanmıştı. Napoli’de kurulan bu üniversite’de öncelikli olarak tercüme çalışmalarına önem verildi⁶⁹⁷.

Sicilya’da ve Müslüman-Arap dünyasından taşınan eserler, hızla tercüme edilmiş ve ders kitapları olarak Avrupa okullarında okutulmuşlardı. Bu sayede Avrupa tarihinin seyri değişmiş, bilim ve sanattaki atılımların arkasından ekonomik ve sosyal refah seviyesi yüksek, aydınlanmış ileri bir Avrupa oluştu.⁶⁹⁸

Sicilya’nın Avrupa’ya etkisi sadece bilimle de kısıtlı değildir. Müslüman-Arapların Sicilya’ya öğrettiği birçok şey yine Normanların egemenliğinde olgunlaşıp oradan İtalya ve Avrupa’ya geçmiştir. Endüstriyel ve ziraî etikler de en az bilim ve sanat kadar etkisini göstermişti.

Sicilya’da Müslümanlar, maden işletmeciliğini Sicilya halkına öğretip geliştirdiler. Demir, gümüş, kükürt, bakır ve granit gibi madenlerin çıkarılıp işlenmesine ilişkin olarak bilgi ve becerilerini Sicilya’ya aktarmışlardı. Demir ve pirinc

⁶⁹⁵ Yazarı belli olmayan “Coğrafya” adlı eserde Palermo’da Aristo heykeli olduğu hakkında ilginç bir bilgi verilir. Bu bilgiyi olduğu gibi paylaşıyoruz: “*Burada bir heykel bulunmaktadır. Yunanlıların mantkçı filozoflarından biri olan Aristonun cesedenin bu heykel içinde asılı olduğu söylenmektedir. Müslümanlar sonradan buraya mescit yaptılar. Hristiyan halk buraya çok sık uğrarardı. Bu heykelin bu şekilde yer ile gök arasında olmasının sebebi ise; insanlar, afet ve kuraklık gibi zor zamanlarında dua etmek için buraya gelirlerdi. Bu esnada burası öyle kalabalık olur ki, insanlar bir birini ezecek durumda olurlar. Anadolu ve Mağrib topraklarında bunun gibi bir mezar daha görmedim.*”. Bk. Anonim, “Coğrafya”, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, s. 165.- Bu heykel’den Yakût el-Hamâvî ise; “*Merasid el-İttıla*” adlı eserinde söz etmektedir. Yakût da bu heykelin içinde Aristo’nun cesedenin olduğuna dair rivayetlerin olduğunu ifade ediyor. Bk. Yakût el-Hamâvî, *Merasid el-İttıla*, Biblioteco Arabo-Secula, M. Amari, s. 127.

⁶⁹⁶ Sezgin, *a.g.e.*, c.I, s. 99.- Sarıçam- Erşahin, *a.g.e.*, s. 243.

⁶⁹⁷ Azimli, *a.g.m.*, s. 150.-Gürkan, *a.g.e.*, s. 283.

⁶⁹⁸ Bk. Durant, *a.g.e.*, s. 185-186.

işlemeciliği ve metal süslemeleri gibi birçok alanda adaya kazanımlar sağladılar⁶⁹⁹. Bu madenler arasında “Şap”ı da hemen belirtmek gerekir. Özellikle Ortaçağ’da kumaş boyalarının ham maddelerinden biri olarak kullanılan Şap, Sicilya’da bolca bulunup çıkarılmaktaydı⁷⁰⁰.

Ziraî üretim teknolojilerini Sicilya’ya yine Müslüman-Araplar, öğretmişlerdi. Bunlara bir örnek olarak, şeker kamışı üretimini Avrupa’da ilk defa Sicilya’da uygulayan Araplar, şeker kamışından şekeri üretmek için yel değirmenlerini kullanıyorlardı. Böylece bu bitkiden şeker elde etmeyi kolaylaştırıyorlardı⁷⁰¹.

Dokumacılıkta ise Müslüman-Araplar, Sicilya’nın en iyileridir. Daha önce de değindiğimiz gibi Normanlar döneminde Sicilya halkı arasındaki moda, Müslüman kıyafetlerinin en güzel örneklerinden ibaretti. Krallar, Soylular ve halk birer Müslüman gibi giyinmekten hoşlanıyorlardı. Bu nedenle tekstil ve dokumacılıkta Müslüman-Araplar ön plana çıkmışlar ve ürettikleri ile Sicilya’yı etkilemişlerdi⁷⁰².

İbn Cübeyr’in Sicilya Hıristiyanlarının Noel kutlamalarına şahitliğinde halkın özellikle de kadınların birer Müslüman gibi giyindiklerini şahit olduğunu hatırlatırız. Yine Kral II. William’ın elbiselerini diken ve tiraz adı verilen Kraliyet atölyesinin nakışçısı, Yahya b. Fityan isimindeki bir Arap’tı⁷⁰³.

Tiraz, aslında İslâm devlet geleneğinde var olan ve oldukça önem verilen bir kurumdur. Bu konuda İbn Haldun’un söyledikleri dikkatlerimizi çekiyor: “ *Tiraz, hükümdarlık ve saltanatın süs ve ziynetlerindedir. Hükümdarların atlastan, dibadan ve ipketen dikilmiş giyimlerini süslemek ve nakışlamak maksadıyla üzerine adlarını, lakaplarını ve tuğralarını yazmak ve tersim etmek devletlerde bir adettir ve bunu hükümdarlığın bir ziynet ve ihtişamından sayarlar. Giyimlerinin sencef, etek ve yen gibi yerlerine kendi ad, lakap ve tuğra gibi kendilerine mahsus alâmetleri, türlü renkteki atlas harflerle yazdırırlar ve örgücülükte usta eliyle, altın iplerle veya sanatkârların fikrini alarak altından başka şeylerle kendilerinin sanatlarına uygun olarak yaptırırlar... Acemler, İslâmiyet’ten önce bu gibi nefis giyimleri, hükümdarların resimleriyle veya muayyen şekil ve suretlerle süslerlerdi. İslâm hükümdarları ise resim*

⁶⁹⁹ Azimli, *a.g.e.*, s. 154.

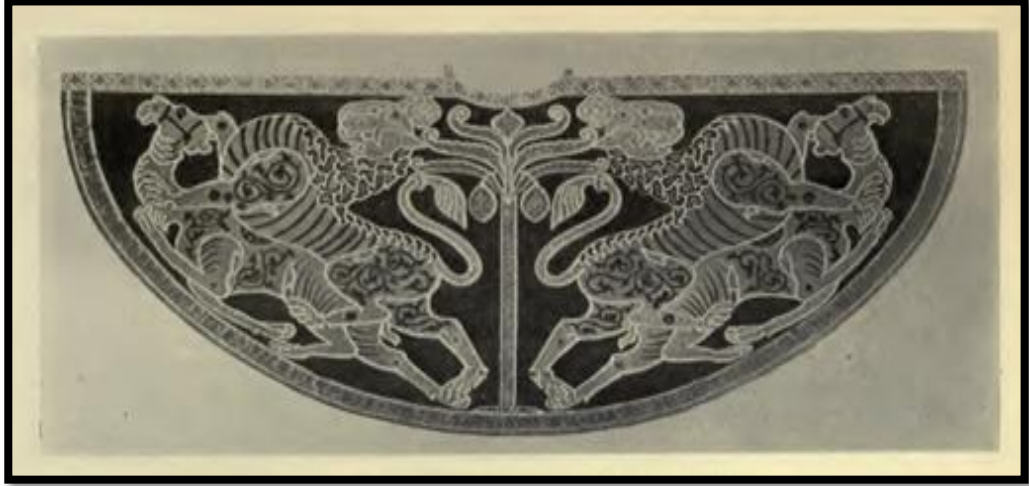
⁷⁰⁰ Abdulhalik Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyası’nda Tekstik Sanayi Giyim-Kuşam ve Moda*, Ankara, 2008, s. 344.

⁷⁰¹ Abdulhalik Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyası’nda İtiryat, Gıda, İlaç üretimi ve Tağşişi*, Ankara, 2000, s. 217.-Mahazerî, *a.g.e.*, s. 329.

⁷⁰² Azimli, *a.g.e.*, s. 154.

⁷⁰³ Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 243-250.

yerine kendi adlarını veya uğurlu fal olarak kullanılan cümle ve ibareleri yazdırarak süslediler... Bu giyimleri yapan sanat evleri, halifelerin saraylarında kurulurdu. Burası “Tiraz yurdu” adını taşır, müdürüne de “Sahib-i Tiraz= Tiraz yurdunun müdürü” denilirdi. Halifeler, bu görevin başına devletlerinin en büyük ricalini ve azatlılarından güvendiklerini tayin ederlerdi.”⁷⁰⁴. Normanların Sicilya’daki “Kraliyet Atölyesi” için İbn Haldun, yaptığı bu geniş açıklamayla bizlere söz bırakmamış oluyor.

Resim 7. II. Roger’un Pelerini. (Curtis, *Roger of Sicily*, s. 404.)

Müslümanların Sicilya’ya egemen oldukları dönemde Palermo’da bir dokuma fabrikası vardı. Bu fabrika’nın Normanların istilasına kadar yoğun bir şekilde üretime devam ettiği ileri sürülür. Ayrıca, dokumacılıkta kullanılan hammadde olan pamuk ve keten üretimi de Sicilya’da oldukça yaygındır. Pamuk üretimi, Sicilya’ya Müslüman-Araplar tarafından öğretilmiştir. Yine pamuk ve keten dokumasında kullanılan teknik ve aletler Müslüman-Araplarca adaya getirilmiş ve buradan da İtalya’ya yayılmıştır⁷⁰⁵.

Sicilya’da ipek üretimi ve ipekli kumaş üretimi oldukça gelişmişti. Bu gelişimde Müslüman-Araplar kadar II. Roger döneminde Bizans topraklarına düzenlenen seferlerde ele geçirilen ve Sicilya’ya getirilen esirler arasında ipekli dokuma ustası olan kadınların rolleri de büyüktür. II. Roger, 1147 yılında Bizans üzerine bir saldırıda bulunmuştu. Özellikle Yunanistan kıyılarını yağmalayan Normanlar, Antakyalı

⁷⁰⁴ İbn Haldun, *a.g.e.*, c. II, s. 26-27.

⁷⁰⁵ Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, s. 240-243.- Barthold, *a.g.e.*, s. 162.- Eliyahu Ashtor, “Geç Ortaçağlar’da Endüstriyel ve Teknolojik İlerleme Faktörleri”, (Çev. Abdulhalik Bakır- Alparslan Kılıç), *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çevriler I*, Ankara, 2008, s. 484.

George'un komutasındaki gemileri buralardan edinmiş olduğu ganimetlerle doldurdular. Birçok kadın ve çocuk, esir alınmıştı. Alınan bu esirler arasında dokumacılıkta mahir olanları, Palermo'ya gönderildi. Palermo'ya gönderilen kadınların çoğu ipekli dokuma ustasıydılar⁷⁰⁶. Bu yolla Bizans'ın ipek dokumacılığı sanayisi önce Sicilya'da daha sonra ise Sicilya üzerinden Avrupa'ya yayıldı.⁷⁰⁷ Sicilya'da özellikle Palermo'da üretilen ipekli kumaşlar çok rağbet görürdü. Sicilya'da dokunan ve işlenen ipekli kumaşlar, birçok ülkeye ihraç edilirdi⁷⁰⁸.

Sicilya ipekli kumaş üretimine dair gösterilebilecek en güzel örneklerden biri, hiç şüphesiz II. Roger'a ait olan bir pelerindir. İpekli bir kumaş üzerinde ortasında bir hurma ağacı ve yanlara doğru iki ayrı resim işlenmesinde iki Arslan, iki deve üzerinde pençelerini geçirmiş durumda resm edilmiş durumdadır. Erguvan renginde olan bu pelerin, altın ve incilerle işlenmiştir. Bu resimlerdeki arslanların Normanları, develerin ise Arapları ifade ettiği de ileri sürülmektedir. Bu pelerinin üzerinde nerede üretildiğine dair bir de yazı vardır⁷⁰⁹. Bu yazıda şunlar ifade edilmiştir: “ *saadet ve şeref sahibi, başarı ve mükemmeliyet, liyakat ve şöhretle dolu “Kraliyet Atölyesi'nde”, Sicilya, 528.*^{710,711}. Norman Kralları'nın Müslüman sultanlar gibi giyinmeyi sevdiğini daha önce ifade etmiştik. Gemern İmparatoru olan VI. Henry tarafından Sicilya Kralı II. William'a hediye edildiği ileri sürülen ipekli bir kumaş Ratisbonne Katredrali'nde sergleniyor. Bu kumaş için yazılan kitabe, Sicilya Kralı II. William için Abdülaziz adında biri tarafından dokunduğu yazılmaktadır⁷¹².

⁷⁰⁶ Khoniates, *a.g.e.*, s. 50-51.-İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 131.

⁷⁰⁷ Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, s. 243.- Ebru Altan, *a.g.e.*, s. 46.- Runciman, *a.g.e.*, s. 229.

⁷⁰⁸ Bakır, *a.g.e.*, s. 202.

⁷⁰⁹ Bakır, *a.g.e.*, s. 244.- Hunke, *a.g.e.*, s. 292.

⁷¹⁰ Burada yazılan 528, pelerinin üretildiği yılı ifade ediyor. 528 sayısının da açıkça Hicrî takvim yılı olduğu şüphesizdir. Bu nedenle de bu Pelerin Kraliyet Atölyesi'nde dokunduğuna göre, daha önce sözü edilen ve Normanlar'dan önce Müslüman-Arapların egemen olduğu dönemde yoğun olarak üretim yapan Palermo'daki devlet dokuma atölyesinin kumaş üretimine devam ettiği anlaşılıyor. Bk. Bakır, *a.g.e.*, s. 240.- İbn Cübeyr de Kraliyet Atölyesi'nde çalışan bir Müslümanla tanışmış ve onunla sohbet dahi etmişti. Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 243-244.-Ayrıca, ipek bilindiği gibi Ortaçağ'ın en kıymetli kumaş ve ticari emtiaları arasında yer alıyordu. İpek, Kraliyet Atölyesi'nde kumaş olarak imal ediliyordu. Bk. Sezgin, *a.g.e.*, s. 145.-Bu görüşün aksini iddaa edenler de elbette var. Bunlar birisi de Jochen Sokoly'dir. *Medieval Islamic Civilization* Vol.1'de “Textiles” adlı ansiklopedik maddesinde bu kurumun Normanların Sicilya'yı ele geçirmesinden sonra ortaya çıktığını ve kurumun da Bizans saray atölyesinden ilham aldığını iddaa etmektedir. Bk. Jochen Sokoly, “Textiles”, *Medieval Islamic Civilization*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s. 801.-Ancak bize göre Sokoly'in bu iddaası çok zayıf kalıyor. Kraliyet atölyesiyle ilgili olarak tüm bulgular bizim savunduğumuz görüşün yanında daha güçlü duruyor.

⁷¹¹ Hunke, *a.g.e.*, s. 292.

⁷¹² Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, s. 244.

Sicilya'da dokumacılık sektörü, oldukça ileri bir seviyededir. Bunun nedeni; öncelikle bu sektörde kullanılan hammaddelerin Sicilya'da üretiliyor olmasıdır. Bu maddelerin birçoğu, Müslüman-Araplar tarafından Sicilya'ya getirilmişti. Bunların tarlalarda üretilmesinden işlenip dokumaya hazır hale getirilmesine kadar geçen tüm süreci Müslüman-Araplar birer usta öğretici olarak Norman Sicilya'sına sundular⁷¹³. İpek üretimi ve işleminde Grek kadınları, unutmamak gerekir. Onlar ve Müslüman-Araplar sayesinde siyasi, askeri ve mimari alanların da olduğu gibi giyim-kuşam ve modada da Norman Sicilya'sına özgü karakterde bir üslup geliştirdiler.

Avrupa'nın kâğıt ile tanışmasında yine Sicilya'nın rolü vardır. Sicilya'da Müslüman-Arapların egemen olduğu dönemlerde papirus ağacından kâğıt elde ediliyordu. Bu ağaçlar, Sicilya'ya Müslüman-Araplarca getirilmişti. Daha sonra kâğıt kullanımı Norman Sicilya'sında yaygınlaştı. Müslüman-Araplar, Sicilya'da papius bitkisinin yetiştirilmesi ve bundan kâğıt elde etme becerisini Sicilyalılar'a öğrettiler⁷¹⁴. Normanlar döneminden günümüze ulaşan en eski kâğıt örneği, I. Roger'un dul eşi Kontes Adelaide'nin bir emirnâmesidir⁷¹⁵.

Sicilya, ziraat üretim açısından Normanlar döneminde oldukça iyi durumdadır. Eleverişli iklim ve coğrafyası tarım ürünlerinin çeşitlenmesine neden olmuştur. Özellikle Sicilya, Ortaçağ boyunca Akdeniz için bir tahıl ambarı durumundadır. Bunları adanın iktisat ile ilgili olan başlığı altında ele alıp değerlendireceğiz. Fakat hemen şunu söyleyelim ki, Sicilya'nın tarım ürünlerinin çeşitlenmesinde yine Müslüman-Arapların rolü büyüktür. Onlar, daha önce Sicilya Adası'nda yetişmeyen birçok bitkiyi buraya getirip yetiştirdiler. İklimine uygun olanlar adada yaygınlaşıp buradan dışarıya İtalya'ya kadar yayıldılar. Ayrıca bu ürünler Sicilya'nın önde gelen ticari malzemeleri haline de geldiler. Kayısı, karpuz, limon, portakal gibi birçok meyve ve sebze Müslüman-Araplarca Sicilya'ya getirilip yetiştirilen ziraat bitkileridir. Bugün dahi Sicilya'nın en önemli ihraç ürünleri arasında narinciye meyveleri gelmektedir⁷¹⁶.

İslâm kültür ve medeniyeti, Sicilya, İtalya ve Avrupa'yı bilim, sanat ve mimari alanlarında etkilerken aynı zamanda bu konularla ilgili olan isim ve terimlerin Batı dillerine geçmesine neden oldu. Arapça, Batı dillerine morfolojik açıdan etki yaptığı

⁷¹³ İtalya ve Sicilya'daki tekstil sanyininin detaylı bilgileri için bk. Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyas'ında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, s. 240-245.

⁷¹⁴ Sezgin, *a.g.e.*, c. I, s. 177.

⁷¹⁵ Altan, *a.g.e.*, s. 152.

⁷¹⁶ Moreno, *a.g.m.*, s. 200.

gibi onların edebî eserlerinin içeriğine ve ufkuna da etki yapmıştır. Bu konuda ilk akla gelen isim hiç şüphesiz Dante'dir.

Özellikle Dante'nin "İlahi Komedya"sı üzerinde günümüzde dahi tartışmalar devam etmektedir. Dante'nin, bu eserini yazmasında Arap filozoflarının düşüce ve eserlerinin etkisi olduğu ileri sürülmektedir. Ayı şekilde "Convito" adlı eserde de bu etkiler görülmektedir. İlahi Komedya'da; Ebu'l-'Alâ el-Ma'arrî'nin "Risâlet el-Kufrân" (el-Fütûhât'ül-Mekkiyye olarak da bilinen) adlı eserinden ve İbn Arabî'den izlerin bulunduğu ileri sürülür. "Convito"da ise; Ebû Ma'shar el-Balkhî, el-Fergânî, Gazâlî ve İspanya Arap astrologlarından biri olan el-Bitrûcî'den etkilendiği ileri sürülmektedir⁷¹⁷.

Sicilya, İtalya ve Avrupa dillerinde bugün dahi kullanılan Arapça'dan bozulma bazı isim, deyim ve sözcüklere örnekler verebiliriz: zehrâ (gül), zagara; rıtl (ölçü), rotol; Kantar, cantaro; divan, dohana; funduk (otel) fondaco; defter, defitari; emir, Ammiraglio ve İngilizce'de Admiral; kahve, cafe; kervân, Sicilya'da carvana, İtalyanca'da carovana; Makzan, İtalyanca'da magazzino, İngilizce magazine; el-kubbe, Sicilya'da cubba; limûn, limon; tersane, İtalyanca'da arsenale, İngilizce'de Arsenal vs. gibi daha onlarcası İtalyanca'ya ve oradan da Avrupa dillerine geçmiştir⁷¹⁸.

Bunlara ilave olarak Sicilya Adası'ndaki bazı yerlerin coğrafi adları, Arapça olan asıllarından bozulmadır. Alkeme, Alcamo; Mezzoicco, Menzil Yusuf; Buscemi, Ka'latu Ebû Şâme; Marsala, Mersa Ali; Misilmeri, Menzilü'l-Emir; Favara, Fevvar⁷¹⁹ gibi birçok yer ismi Müslüman-Arapların egemenliği döneminde kullanılan isimlerin Sicilya dilindeki telaffuzlarından ibarettir.

Genel olarak Avrupa'ya İslâm medeniyetine ait etkilerin iki kapıdan giriştiği yaptığı ileri sürülür. Bu görüşe tamamen katılmak mümkündür. Bu kapılardan biri Endülüs İspanyası, diğeri ise Norman Sicilya'sıdır. Ancak bize göre etkilerin veya belirtilerin en çok kendini gösterdiği yer İtalya'dır. Avrupa içinde de bu akımın en hızlı ve etkili iletkeni hiç şüphesiz yine İtalya'dır. O halde Endülüs İspanya'sı, bu etikin önemli bir kaynağı olmakla birlikte Sicilya, ona göre bu etkilerin çokça yaşandığı iletildiği yerdir. Elbette Sicilya'ya bu üstünlüğü sağlayan bazı unsurlar vardı. Sicilya'dan alınanların iletilmesi görevi Avrupa ile sıkı temasta olan İtalya'ya düşüyordu. Fakat Endülüs İspanyası'nın böyle bir şansı da yoktu. Ayrıca Sicilya'da

⁷¹⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 94-95.

⁷¹⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 93.-Azimli, *a.g.e.*, s. 157.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 151.- Hunke, *a.g.e.*, s. 333.

⁷¹⁹ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 151.

Normanlar, İslâm kültür ve medeniyetini silmek yerine onu korumuş ve ondan yararlanmışlardır. Tüm bunlar, Sicilya'yı Endülüs'ten üstün kılan önemli noktalarlardır.

3.6. Sicilya'nın İktisadi Durumu

Sicilya, Normanlar döneminde iktisadi açıdan oldukça iyi durumdadır. Adanın gerek sahip olduğu coğrafi özellikleri, gerek stratejik konumu ve lokasyonu gerekse de Norman Kralları'nın uygulamış oldukları iç ve dış politikalar, iktisadî açıdan verim alınmasına yardımcı olmuştur. Akdeniz'deki ticari emtiaların Arvupa'ya girişi bu dönemde Sicilya ve İtalya üzerinden yapılmaktadır⁷²⁰. İktisadi açıdan ada ekonomisini ve Kraliyet hazinesinin gelirlerini birkaç başlıkta ele almak mümkündür.

3.6.1. Devlet Gelirleri

Norman Kralları, yayılmacı bir dış politika izlemişlerdi. Takip edilen bu politikaların genel karakteristiği, ele geçirelen topraklar üzerindeki mevcut iktisadi yapının korunması ve iyileştirilmesi şeklindeydi. Ticaretin canlılığını koruması için ek önlemler alınır ve bizzat kral tarafından teftiş edilirdi.

II. Roger, İfrikiyye topraklarını ele geçirdiği zaman buraya gümrük memurları atamıştı. Bu yolla kuzey Afrika ile yapılacak ticaret, kontrol altında tutulacaktı. Buraları ele geçirmeden önce İfrikiyye'nin idarecileri olan Zırfler ile ticari antlaşmalar yapmıştı. II. Roger, İfrikiyye üzerine geliştirdiği dış politikayla hem onlarla iyi ilişkiler kurmuş hem de ticari olarak kazanç sağlamayı amaçlamıştı⁷²¹.

Normanlar döneminde Sicilya Adası'nın iktisadi açıdan ekonomisinin ayakta tutan gelir kaynaklarını üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar gümrük ve dış ticaret gelirleri, zirai ve endüstriyel üretimdir. Bu üç gelir kaynağı Norman Kraliyet hazinesini fazlasıyla doldurmaya yeterli gelmişlerdi. Bu nedenle Sicilya Norman Krallığı, döneminde Avrupa'nın en zengin devletlerinden biridir.

Norman Kralları, vergilerin ve gümrük kazançlarının toplanıp haziniye aktarılmasında oldukça titizlerdi. Bu konuda elbette ki, kendilerinden önce adaya hâkim olan Müslüman-Arapların kullandıkları yöntemler ve vergi türlerini kendi monarşilerine uyarlayarak devam ettirdiler. Bu tarz vergilere örnek olarak gösterebileceğimiz vergiler arasında başta öşr ve cizye vergileri gelir. İslâm hukuku ve devlet geleneğinde yer alan

⁷²⁰ J.M. Powell, "Sicily, of Kingdom", *Dictionary of the Middle Ages*, vol. 2, New York, 1988, s. 275.

⁷²¹ İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, c. 11, s. 111-112.-Ahmad, *a.g.e.*, s. 56

bu iki vergi türü, Normanlar tarafından Sicilya Krallığı'nda uygulanmıştır. Cizye, Normanlar tarafından Müslüman ve Yahudiler'den alınmıştır. Öşr vergisi ise toplumun tamamından alınırken, Müslüman ve Yahudiler'den biraz daha fazla tahsil edilmiş olmalıdır⁷²².

Müslümanlar ve Yahudiler'den Cizye vergisinin alınması, Normanların adayı ele geçirmesiyle birlikte başlamıştır. Toplanan bu vergiler, özellikle 1090'lı yıllardan sonra düzenli olarak kayıt altına alınıyorlardı. 12. yüzyılın ortalarına kadar cizye, divan kayıtlarına Latince "tributum" veya "censum" veya Grekçe "doma" olarak kaydediliyordu. Ancak bu tarihlerden sonra Sicilya'daki telaffuzu olan "gesia" veya "gisia" olarak kaydedilmeye başlandı⁷²³. Taşralarda bu vergiler, baron veya düklerce toplanırdı. Toplanan vergiler kraliyet merkezine aktarılırdı. Bunun dışında çok az da olsa bu işin kiliseler tarafından yapıldığına şahit oluyoruz. Özellikle taşradaki Yahudiler'den bu vergileri kiliseler tahsil ediyordu⁷²⁴. Halktan toplanan bu vergiler, Norman Kraliyet hazinesinin önemli gelirleri arasındaydı. Sicilya halkının önemli bir kısmını Müslümanların oluşturduğu düşünülürse Kraliyet hazinesi için bu vergilerin önemi daha kolay anlaşılır.

3.6.2. Zirai Üretim

Sicilya Adası, ziari üretim açısından oldukça elverişli bir iklime ve coğrafyaya sahiptir. Sicilya ekonomisi, her şeyden önce zirai üretime dayalıydı. Özellikle tahıl ürünlerinin yetiştirilmesi ve ihracatı Sicilya ekonomisi için çok önemliydi. Sicilya tarımı Grek, Lombard ve Müslümanlar tarafından geliştirilmiştir⁷²⁵. Özellikle de Müslüman-Arapların önemli katkıları vardır. Ada, verimli toprakları, çok sayıdaki nehir ve dereleri ile zaraî üretim için oldukça elverişlidir.

Sicilya'yı anlatırken el-İdrisî, içinde bulunan nehirlerin tarım alanlarının sulmasında ve aynı zamanda bu nehir ve derelerin değirmenlerin çalıştırılmasında kullanıldıklarını anlatıyor. Birçok şehirden bahsederken su gücüyle çalışan değirmenlere dair örnekler vermektedir. Meselâ Palermo'nun güneyinden geçen bir nehirde işleyen birçok değirmenin varlığından söz eder⁷²⁶. Sicilya, Akdeniz'de önde gelen tahıl üreticileri arasında yer alırdı. el-İdrisî'nin sözünü ettiği birçok şehir ve

⁷²² İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 242- Wearn, *a.g.e.*, s. 86-87

⁷²³ Johns, *a.g.e.*, s. 38.

⁷²⁴ Johns, *a.g.e.*, s. 38.

⁷²⁵ Powell, *a.g.m.*, s. 275.

⁷²⁶ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 592.

kasabada bulunan değirmenlerde Sicilya’da üretilen bu tahıl ürünleri işleniyordu. Bu kadar çok değirmenin işletiliyor olmasından Normanlar dönemindeki zira üretimin verimliliğinin yüksek olduğu anlaşılıyor.

el-İdrisî, Pelermo limanına yakın bir yerde bulunan ve “Burkâd” olarak adlandırılan taşra bölgesinden şöyle söz ediyordu: “*Burası büyük binaları ve çarşısı olan bir yerdir. Suları boldur ve bu sular üzerinde çok sayıda değirmeni, bostanları, bahçeleri, geniş arazılar, güzel tarlaları bulunmaktadır.*”⁷²⁷. el-İdrisî, ziraî açıdan bu özelliklere sahip olan onlarca bölgeden söz etmektedir. Her birinin, toparaklarının, sularının ve dolayısıyla da üretimlerinin bolluğundan ve bereketinden söz eder. Ziraî açıdan elde edilen verimlilik, belli ki taşralarda da yaşam kalitesini yükseltmiştir. Yukarıda el-İdrisî’nin anlattığı taşra bölgesindeki sözü etmeye değer bir çarşısının ve aynı zamanda büyük binalarının var olması, taşralardaki yüksek yaşam seviyesinin kanıtı olsa gerektir. Sicilya Adası, Normanların egemenliği döneminde yalnız Avurpa’nın değil Akdeniz’in de en zengin ülkeleri arasında yer alıyordu.

Sicilya’nın ziraî üretimdeki verimini arttıran bazı pratik teknikler ve uygulamalar adaya Müslüman-Araplarca getirilmiştir. Müslüman-Arapların egemenliği döneminde özellikle sula kanallarının açılması ve bu kanallarla verimli alanların sulanmasıyla ziraî üretimde önemli oranda artış sağlanmıştı. Bunun yanı sıra, tarlalarda önemli ölçüde kölelerin iş gücüne başvurulmuştu. Daha önceler de ifade ettiğimiz gibi Sicilya nüfusunun içinde önemli oranda köle bulunuyordu. Kölelerin varlığı, ziraî üretim açısından önemli bir faktör ve iş gücü demekti⁷²⁸.

el-İdrisî’den öğrendiğimiz bilgiler, ondan yıllar sonra adaya gelen İbn Cübeyr tarafından teyit edilmektedir. İbn Cübeyr, Sicilya’nın ziraî açıdan zenginliğini şöyle ifade ediyor: “*Adanın bereketi anlatmakla bitmez. Bayındır kısmının genişliği, ürünün bolluğu ve lüksü ile Endülüs’e benzer. Erzak, bol ve çeşitlidir. Türlü meyvelerle doludur.*”⁷²⁹. Gerçekten Sicilya, ürün çeşitliği bakımından oldukça zengin bir ülkeydi. Bu zenginliğine Müslüman-Araplar, geldikleri yerlerin değerli meyve ağaçlarını, sebze ve endüstriyel bitkilerini adaya getirip yetiştirerek katkıda bulunmuşlardı.

Müslüman-Arapların Sicilya iklimine uygun olarak adaya getirip yetiştirdikleri bitkilerden bazıları şunlardı: portakal, karpuz, üzüm, şeker kamışı, incir, ceviz, fındık,

⁷²⁷ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 592.

⁷²⁸ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 145.-Moreno, *a.g.m.*, s. 199.- Wearn, *a.g.e.*, s. 84-86.

⁷²⁹ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 242.

hurma, keten, limon, badem, fıstık, pirinç ve papirus⁷³⁰. Bu bitkiler, adanın ürün çeşitliliğini arttırdığı gibi ticari açıdan ada ekonomisine önemli katkılar da sağladılar. Meyveler arasında özellikle narinciyeler, bugün dahi Sicilya'nın en önemli ihraç ürünleri arasında yer alır.

Normanlar döneminde, şehirlerdeki çarşı ve pazarlarda esnafılık yapan ve meslek erbabı olan Müslümanlar, zirai sektörde de öncü durumda yer aldılar. Çünkü Normanlar, Sicilya'yı ele geçirdiklerinde bu alanda Müslümanların ileri derecede mahir olduklarının farkına vardılar. Bu nedenle onların bu sektörde kalmalarını sağladılar⁷³¹. Tarım alnalarındaki becerikli Müslüman köylüler, Normanlar döneminde zirai üretimi en mükemmel şekilde devam ettirdiler.

Toprak mahsullerinin yanı sıra Sicilya'da denizden elde edilen ürünler de Sicilya iktisadî hayatında önemli bir yere sahipti. Genel olarak çok fazla sözü edilmeyen bu sektör bize göre öyle yabana atılacak türden değildir. Akdeniz'in ortasında yer alan ve içinden onlarca nehir⁷³² ve bir o kadar da dere akan Sicilya'nın balıkçılık sektöründe geri kalması elbette düşünülemez. Bu konuda en güzel örnekleri yine bizlerle el-İdrisî paylaşıyor. Palermo etrafını tasvir ederken bu konuya ilişkin olarak şunları söylüyor: “*Burada bir de esselle vadisi bulunur. Esselle nehri büyük bir nehir olup, suyu oldukça boldur. Bahar döneminde bu nehirde baleri diye bilinen bir balık çeşidi avlanır. Limanında ise, etten diye bilinen büyük balıklar yakalanır.*”⁷³³. el-İdrisî, özellikle “etten” diye adlandırıldığı bu balık çeşidinden oldukça çok söz eder. Neredeyse tüm Sicilya kıyılarında bu balık türünün ağlarla avlandığını belirtir. Buradan kolayca anlaşılacağı üzere, Norman Sicilyası'nda balıkçılık yaygın olarak yapılıyordu. Ada halkının önemli bir gelir kaynağını da balıkçılık oluşturmaktaydı. Zirai üretimin yanında deniz ürünlerinin elde edildiği balıkçılığın adanın iktisadi yapısı içinde önemli bir yer işgal ettiği ortadır.

Normanlar döneminde Müslüman-Araplar tarafından Sicilya'ya getirilip yetiştirilmeye başlanan bazı bitkiler, endüstriyel açıdan büyük önem taşımakta idiler. Hiç şüphesiz bunların başında pamuk üretimi gelmektedir. Bu konuda Prof. Dr.

⁷³⁰ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 146.- Moreno, *a.g.m.*, s. 200.-Mahazerî, *a.g.e.*, s. 329.- Bakır *Ortaçağ İslâm Dünyası'nda İriyat, Gıda, İlaç Üretimi ve Tağşişi*, s. 217.-Barthold, *a.g.e.*, s. 162.- Ashtor, “*Geç Ortaçağlar'da Endüstriyel ve Teknolojik İlerleme Faktörleri*”, s. 484.

⁷³¹ Wearn, *a.g.e.*, s. 84-86.

⁷³² Sicilya Adası, akarsular bakımından oldukça zengin bir ülkeydi. Ada'nın coğrafi özelliklerinden söz edilirken en çok vurgu yapılan ve belirtilen unsurlardan biri de nehirlerdir. Bk. el-Endülüsî, Nureddin Ali b. Musa b. Saîd el-Mağribî, *Muhtasar Coğrafiyye*, Bilioteca Arabo-Siculo, s. 134.

⁷³³ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 592.

Abdulhalik Bakır, Sicilya'daki pamuk ve kumaş üretimi ilgili şunları ileri sürmektedir: “*Bir Akdeniz ülkesi olan Sicilya Adası da Müslümanlar tarafından feth edildiği günden beri pamuk ekiminin buraya girmesiyle, keteninde öteden beri burada tarımının yapılmasıyla birlikte dokumacılıkta ilerleme kaydetmeye başlamıştır. Buranın endüstriyel kapasitesi, Fatimîlerin burayı ele geçirmesinden sonra daha da artmış ve sonuçta çok gelişmiş bir dokuma endüstrisi meydana gelmiştir. Bu gelişme, Hıristiyanların Sicilya'yı ele geçirmesinden sonra da bütün hızıyla devam etmiş ve bugünkü İtalya ve Fransa dokumacılığının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.*”⁷³⁴. Bu tespitten anlaşıldığı gibi Sicilya tarımı ve tarıma bağlı endüstrisi oldukça ileri bir seviyededir. Buradan hareketle, adanın iktisadî faaliyetleri içinde zirai üretimin ne kadar büyük bir pay ve öneme sahip olduğu soncuna varıyoruz.

Günümüzde tekstil ve moda sektörünün nabzının İtalya ve Fransa'da attığını da hatırlatmak isteriz. Bugünün İtalya ve Fransası'nın tekstil ve moda sektörlerine öncülük etmelerinde ele aldığımız dönem Sicilyası'nın payı yok mudur? Eldeki verilere bakıldığında fazlasıyla vardır. Yukarıda yapılan açıklamaların ve tespitlerin bu soruya cevap verdiğini söyleyebiliriz.

3.6.3. Endüstriyel Üretim

Ortaçağ dünyasındaki endüstriyel üretim, hammadde olarak büyük oranda ziari ürünlerle ve madenlerle ilişkilidir. Sicilya, endüstriyel üretim için her iki kaynaktan da hammadde bulundurma açısından oldukça şanslıdır.

Normanlar döneminde Sicilya'daki en büyük endüstri kolu dokumacılıktır. Sicilya'da özellikle pamuk ve ipekten üretilen en kaliteli kumaşlar, Avrupa'da lüks tüketim malları arasında yer alıyordu. Sicilya'da Müslümanların egemenliği döneminden kalan Kraliyet dokuma fabrikası (Tiraz olarak da bilinir), Sicilya'da bu sektörün öncüsü durumundadır⁷³⁵. Palermo'da üretilen kumaşların Sicilya, İtalya ve Akdeniz ülkelerinde ne kadar rağbet gördüğünü el-İdrisî'nin sunmuş olduğu şu bilgilerden anlıyoruz: “*Burada el-atrîye diye bilinen değerli bir kumaş yapılır ve buradan kolloriye memleketinin tüm yörelerine, İslam ve hıristiyan ülkelerine ihraç edilir.*”⁷³⁶. el-İdrisî, Sicilya'da üretilen kumaşların tekstil piyasasındaki değerini, açıkça

⁷³⁴ Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyası'nda Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, s. 523.

⁷³⁵ Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, s. 240-243.-Powell, *a.g.m.*, s. 275.

⁷³⁶ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 592.

ortaya koymaktadır. Dokumacılık ile ilgi daha önce bilgi verdiğimiz için burada tekrar yapmak lüzumunu görmüyoruz.

Sicilya’da yine önemli endüstri ürünlerinden biri de iplik üretimidir. İplik üretiminde Sicilya Adası, önde gelen merkezler arasındadır. İplikler; keçi kılı, ağaç kabukları ve çeşitli bitkilerin liflerinden üretilirdi. Sicilya’da en meşhur olan iplik türü ise; “Berbir” denilen papirus ağacından üretilirdi. Bu iplikler, genellikle tersanelerde gemi yapımında kullanılmakla birlikte daha az olmak kaydıyla kâğıt üretiminde de kullanılıyordu⁷³⁷.

Sicilya’da şeker kamışı üretiminden daha önce söz etmiştik. Bu bitkiden Norman Sicilyası’nda tacari açıdan vazgeçilmez ürünlerden biri olan şeker elde ediliyordu. Sicilya’da bu bitkiden şeker elde etmek için yel değirmenleri kullanılıyordu. Şeker kullanımı Sicilya üzerinden İtalya ve Avrupa’da lüks tüketim ürünlerinden biri olarak yayıldı. Şeker, hamurla birleşerek lezzete büründü ve Avrupa sofralarında yerini aldı⁷³⁸. Şeker, gerçekten de Avrupa için lüks sınıftan bir tüketim maddesiydi⁷³⁹.

Ayrıca Sicilya’da yetiştiği anlaşılan bazı bitkilerden yine günlük hayatta ihtiyaç duyulan bazı ürünlerde elde edilebiliyordu. Bunlardan biri de yapıştırcı olarak kullanılan Zamk (Mastakî)’dir. Bu ürün “Günlük ağacı” adı verilen bir bitkiden elde edilirdi⁷⁴⁰.

Norman Sicilyası’nda bir başka endüstri kolu ise madencilik idi. Sicilya, yer altındaki maden rezervleri bakımından oldukça zengin bir ülkeydi. Sicilya’da çıkarılan başlıca madenler şunlardı: Demir⁷⁴¹, bakır, gümüş⁷⁴², kurşun⁷⁴³, civa, şap⁷⁴⁴, kireç, petrol yağı (petrol), nişadır⁷⁴⁵, zâc⁷⁴⁶, sürme⁷⁴⁷, mermer ve granit’tir⁷⁴⁸.

Değerli madenler arasında ise altın ve gümüş de Sicilya’daki madenlerden elde edilmekteydi⁷⁴⁹. Özellikle altın, adada “Altın dağı” olarak adlandırılan bir bölgeden

⁷³⁷ Bakır, *a.g.e.*, s. 306-307.

⁷³⁸ Faysal es-Sâmir, “İslâm Ortaçağ’ında Arap Ticaretinin Yükselişi”, (Çev. Abdulhalik BAKIR), *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çevriler I.*, Ankara, 2008, s. 675.

⁷³⁹ Hans Pohl- Henry Wassermann, “Sugar Industry and Trade”, *Encyclopedia Judaica*, vol.19, s. 293.

⁷⁴⁰ el-Endülüsî, *a.g.e.*, s. 13.

⁷⁴¹ Yakût el-Hamâvî, *Mücemu’l-Buldân*, s. 474.

⁷⁴² Yakût el-Hamavî, *a.g.e.*, s. 474.

⁷⁴³ Yakût el-Hamâvî, *a.g.e.*, s. 474.- Abdulhalik Bakır, *Ortaçağ İslam Dünyasında Maden ve Madencilik Sanayi*, Ankara, 2003, s. 147.

⁷⁴⁴ Yakût el-Hamâvî, *a.g.e.*, s. 474.-Bakır, *a.g.e.*, s. 173.

⁷⁴⁵ Bakır, *a.g.e.*, s. 167.

⁷⁴⁶ Yakût el-Hamâvî, *a.g.e.*, s. 474.-Bakır, *a.g.e.*, s. 197.

⁷⁴⁷ Yakût el Hamâvî, *a.g.e.*, s. 474.

⁷⁴⁸ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 148-149.

⁷⁴⁹ Yakût el-Hamâvî, *a.g.e.*, s. 474.

çıkarılırdı. Bu maden Sicilya’da Müslüman-Arapların egemenliği döneminde de yoğun olarak işletilmişti⁷⁵⁰.

Demir, Sicilya’da maden rezervi olarak bolca bulunan bir madendi. Daha Müslüman-Arapların adaya hâkim oldukları dönemlerde buradaki demir madenini işletmişlerdi. Özellikle Ağlebîler, bu maden büyük gelirler elde etmişti. Demir madeni başta Messina olmak üzere Palermo’da da çıkarılmaktaydı. Ayrıca buralardan çıkarılan demirler gemi sanayinde de kullanılıyordu⁷⁵¹.

Sicilya karasularında mercan avcılığı da yapılmaktaydı. Buradan çıkarılan mercanların da işlenerek takı ve dekoratif eşyalar olarak ticaretinin yapıldığı biliniyor⁷⁵².

Sicilya Adası’nın madenler yönünden bu kadar zengin olmasının bir nedeni de yanardağların bulunmasıdır. Özellikle Etna yanardağı, adanın toprak verliliğinde maden zenginliğinde pay sahibidir. Bu yanaradağdan püsküren küller ve taşlar çeşitli alanlarda kullanılabilirlerdi. Granit, kükürt ve yine lav kaya çeşidi olan topuk taşı bunlardan sadece en kolay ve çokca elde edilen madenlerdendir⁷⁵³. Yine el-Mesudî’nin verdiği bilgiye göre; buradan elde edilen bir taş ile kâğıda yazılmış yazılar silinebiliyordu⁷⁵⁴.

Etna Yanardağı’ndan elde edilen madenlerin oldukça çeşitli olduğunu belirtmiştik. Bakın bu konuda el-Harâvî şunları bizlere aktarıyor: “*Sicilya Adası’nda denize bakan bir ateş dağı vardır. Gündüz bu dağıdan duman çıktığı görülür. Gece de yanan bir ateş seyredilir. Âlimlerden birisi bana şunu anlattı; Saman kuşu şeklinde bir hayvan gördüğünü, kurşun renginde olan bu hayvanın ateş içinde yüzdüğünü söyledi. Ben ise delikli siyah taşlar gördüm. Hamamda kullanılan taşlara benziyordu. Bu taşları, o dağıdan getiriliyorlardı. Bir rivayete göre de Fergâne’den getiriliyorlar. Bu dağın küllerinin 1 okkası 3 dirheme satılır. Bu küller, elbiselerin beyazlatılmasında kullanılır.*”⁷⁵⁵.

⁷⁵⁰Bakır, *a.g.e.*, s. 124.

⁷⁵¹Bakır, *a.g.e.*, s. 141.

⁷⁵²Abdulhalik Bakır, *Ortaçağ İslam Dünyasında Taş ve Toprak Mamulleri Sanayi*, Ankara, 2001, s. 130.

⁷⁵³el-Gırnatî, *a.g.e.*, s. 74- Bakır, *Ortaçağ İslam Dünyasında Maden ve Madencilik Sanayi*, s. 183.

⁷⁵⁴el-Musudî, *a.g.e.*, s.1.

⁷⁵⁵el-Harâvî, Ali b. Ebi Bekr, *Kitabu'l-İşârat fî Mârifetti'z-ziyârat*, Bibliotheca Arabo-Sicula, M. Amari, s. 75.

3.6.4. Denizcilik

Sicilya'nın önemli endüstri kollarından bir de denizcilik sektörüdür. Akdeniz'in ortasında yer alan bu büyük adadan bekleneceği üzere denizcilik sektörü oldukça gelişkindi. Bu durum Normanlar döneminde de geçerlidir. Hatta onların döneminde Sicilya denizciliği en parlak günlerini yaşamıştı. Kraliyet tarafından tersanelere oldukça fazla önem verilirdi. Normanlar, döneminde gemi üretiminde ön plana çıkan iki tersane vardır. Bunlardan biri Palermo'dadır, diğeri ise Messina'da bulunuyordu⁷⁵⁶. Sicilya Gemi üretimi için, oldukça uygun koşullara sahipti. Heryşeyden önce bu konuda derin tecrübe birikimi var olduğu gibi korunaklı limanları da vardı. Ayrıca gemi yapımında kullanılmaya uygun ağaçlar adada bolca bulunuyordu. Messina ve Palermo limanlarında gemilerin üretim, bakım ve tamirleri yapılırdı⁷⁵⁷.

Messina'daki limandan İbn Cübeyr şöyle söz etmektedir: “ *Limanı en garip limanlardan biriydi. Çünkü büyük gemiler karaya degecek kadar yakından oraya giriyorlar, gemiden karaya direkler uzatılıyor ve onların yardımıyla ilerliyorlardı... Deniz çok derin olduğundan gemiler, limanda atların ahırda dizildiği gibi sırayla diziliyordu.*”⁷⁵⁸. Gerek el-İdrisî'den gerekse de İbn Cübeyr'in anlattıklarından Sicilya'da denizcilik sektörünün oldukça canlı olduğunu anlıyoruz. Ayrıca Messina limanından el-Endülüsî de söz etmektedir⁷⁵⁹. Sicilya'da Messina limanı, anlaşılan diğerlerine göre daha fazlaydı.

Sicilya limanalarındaki denizciler, yalnızca ticari emtia taşımacılığı yapmıyorlardı. Onlar, aynı zamanda Akdeniz'de yolcu taşımacılığı da yapıyorlardı. Bu konuda yine İbn Cübeyr, bizleri aydınlatmaktadır. Sicilya Adası'na mecburi olarak çıkmak zorunda kalan İbn Cübeyr ve beraberindekiler, Endülüs'e doğru yolculuklarını devam ettirmek için Trapani limanında bulunan Cenevizlilere ait olan bir gemiyle anlaşmışlardı. İbn Cübeyr, burada yolcu taşımacılığı yapan başka gemilerden ve denizcilerden de söz etmektedir. İbn Cübeyr'in Sicilya'nın sahil kentlerini dolaşmak için kayık tarzında gemiler kiraladığını görüyoruz⁷⁶⁰.

Görünen o ki Sicilya, Akdeniz'de ticaret yolları üzerinde bulunan sadece bir ada değildi. Sicilya, aynı zamanda ürettiği ve sahip olduğu ticari emtialar bakımında da oldukça zengindi. Liman kentleri, ticari canlılığın en fazla yaşandığı yerlerdi. Bu

⁷⁵⁶ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 245.-el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 590.

⁷⁵⁷ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 595.

⁷⁵⁸ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, 241-242.

⁷⁵⁹ el-Endülüsî, *a.g.e.*, s. 135.

⁷⁶⁰ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 245-255.

canlılığın resmini iki ayrı şehirden iki ayrı kişiden yansıtmaya çalışalım. Bunlar'da ilki el-İdirsi'nin Palermo'yu bize resmetmesidir ki O, bu canlılığı bize şöyle aktarır: “ *Saray kısmı ise eski ve meşhur bir binadan ibaret olup; 3 kısımdan meydana gelir. 1. Kısımda çok mühkem saraylar vardır. Yüksek evler, mescitler, oteller, hamamlar ve tüccar dükkânları vardır. Diğer iki kısımda ise; çok güzel kasırlar, yüksek binalar, hamamlar ve oteller bulunmaktadır. Burada ayrıca eski zamanlarda inşa edilip de zamanımızda onarılan büyük cami bulunmaktadır... El-halise olarak adlandırılan eski şehir de burada bulunmaktadır. Eskiden hükümdarlar, özellikle de Müslümanlar döneminde burada otururdu. Tersane de yine burada bulunmaktadır.*”⁷⁶¹.

Diğer bir sahil kenti olan Messina'yı da bizlere İbn Cübeyr tanıtıyor: “ *Bu kent, Müslüman olmayan tacirlerin ve bütün beldelerden gelen gemilerin buluştuğu bir yerdi. Her türlü mal, uygun fiyatla bulunmaktaydı. Haça tapanlarla dolu olan kentin nüfusu kalabalıktı. Kalabalıktan neredeyse adım atacak yer kalmamıştı... Çarşıları hareketli ve büyük; erzak bol ve lüks yaşamya elverişliydi. Her ne kadar yabancı olsanız da, dilini bilmeseniz de gece gündüz güven içinde yaşanabilecek bir yerdi.*”⁷⁶².

Sicilya'da ticaretin canlılığına kanıt olarak gösterebileceğimiz bu örnekleri, çoğaltmak mümkündür. Neredeyse istisnasız tüm sahil kentlerinde, otellerin, hamamların ve büyük çarşıların bulunduğu Sicilya'da Normanlar döneminde tacirlerin canlarının ve mallarının güven içinde oldukları anlaşılıyor.

3.6.5. Köle Ticareti

Bunun dışında daha önce belirttiğimiz gibi Sicilya'da çok sayıda köle olduğunu ifade etmiştik. Taşralarda ziari üretimde çalıştırılan köler, Norman sarayında da bulunuyordu. Saraya kölelerin alındığı ve alınan kölelerden bazılarının azad edildiğini biliyoruz. Norman sarayının kölere karşı tutumu nedeniyle Sicilya'da yaşanan bazı isyanları, daha önce anlatmıştık⁷⁶³. Dolayısıyla Sicilya ekonomisi içinde köle ticareti önemli bir yer tutmaktadır. Savaşlardan ve yağma amaçlı yapılan seferlerden çok sayıda esir, köle olarak Messina ve Trapani'de satılmaktaydı. Hatta Trapani'de “saracen meydanı” adı verilen bir yer dahi vardı. Bu meydanda köle satışları yapılırdı⁷⁶⁴.

⁷⁶¹ el-İdirsi, *a.g.e.*, s. 591.

⁷⁶² İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 241.

⁷⁶³ Falcandus, *a.g.e.*, s. 168-169.-İbn Cübeyr, *a.g.e.*, 243-244.

⁷⁶⁴ Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalyası'nda Müslüman Köleler*, (Çev. Betül Parlak), İstanbul, 2003, s. 135.

Köle ticareti'nin Sicilya ekonomisindeki yerini daha iyi anlayabilmek için İstâhrî'nin şu sözlerine kulak verlim: “*Burada verimli topraklar tarlalar, hayvanlar ve köleler bulunmaktadır. Buradakiler diğer İslam ülkelerinden daha fazla tercih edilir.*”⁷⁶⁵. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Sicilya, Akdeniz'deki köle ticaretinde önemli merkezlerden biriydi.

Sicilya'da köle ticaretinin oldukça canlı olmasının nedenlerinden biri Afrika'ya oldukça yakın olmasıydı elbette. Afrika'dan Sicilya'ya yoğun olarak siyahî kölelerin getirilip köle pazarlarında satıldığı anlaşılıyor. Afrika kökenli bu köleler, taşralarda tarım bölgelerinde kullanıldıkları gibi Norman saraylarında da hizmet veriyorlardı. İbn Cübeyr, Kral II. William'ın sarayında çok sayıda Müslüman zenci kölenin bulunduğunu söylüyor⁷⁶⁶.

3.6.7. Normanlar Döneminde Sicilya Parası

Normanlar döneminde Sicilya'da kullanılan paralar, Müslüman-Arapların egemenlikleri dönemiyle neredeyse aynıydılar. Normanlar, Sicilya'nın iktisadi durumunun sarsılmaması için ekonomide radikal kararlar almadılar. Hatta mevcut durumun devam etmesi için önemler dahi aldılar.

Ekonominin canlı bir şekilde devam edebilmesi için alınan önlemlerden biri de adada tedavülde olan paraların özelliklerinin korunmasıydı. Normanlar, Sicilya'yı ele geçirdiklerinde adada Ağlebî ve Kelbîler döneminden kalan darphaneleri çalıştırmaya devam ettiler. Normanların para bastırdıkları bu darphenler, Fatımîlerin kullandıkları kalıplar ile para kesiyorlardı. Çünkü Fatımîler, Medhiye, Rakkâ, Tarblus gibi şehirlerin yanı sıra Sicilya'da da Palermo'da darphane kurmuşlardı⁷⁶⁷. Normanlar da kestirecekleri paraları bu darphanelerde bastırıyorlardı. Bu nedenle Norman sikkelerine bakıldığı zaman, Müslüman-Arapların egemenliği döneminde tedavülde olan paralarla neredeyse aynı oldukları görülür⁷⁶⁸. Özellikle Fatımî dinar ve dirhemleri Norman darphenlerinde basılan paralarda taklit ediliyordu.

Elbette ki sikkeler arasındaki bu benzerliğin, bazı nedenleri vardır. Palermo'nun ele geçirildiği dönemde Normanlar tarafından kestirilen paralarda, Arapça ve Latince ibareler, beraber kullanıldı. Hatta o yıl, kesilen paralarda I. Roger ve ağabeyi Apulia

⁷⁶⁵ el-İstâhrî, Ebu. İshâk İbrahim b. Muhammed el-Farisî el Kerhî, *Kitabu'l-Akâlim*, Bibliotco Arabo-Sicula, M. Amari, s. 3.

⁷⁶⁶ Bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 243.

⁷⁶⁷ Bakır, *Ortaçağ İslam Dünyasında Maden ve Madencilik Sanayi*, s. 255.

⁷⁶⁸ Oman, *a.g.m.*, s. 590.

Dükü Robert Guiscard'ın resim ve isimlerinin yanı sıra Kur'an'ın Saf suresinin dokuzuncu ayeti yer alıyordu⁷⁶⁹. Kesilen bu paraların üzerinde İslâmi unsurların bulunuyor olması, Normanların Müslüman tebaalarına yönelik izledikleri politikalarla ilişkili olduğu kadar özellikle Akdeniz ticaretinde bu paraların, tıpkı kendilerinden öncekilere aitt olan paralar gibi, tedavülde kalıp değerlenmesini sağlamaktı. Netice itibariyle Normanlar tarafından kesilen paralar da tıpkı İslâm ülkelerinde olduğu gibi altından idi. Fatimî ekonomisyle adeta yarış içinde olan bir Norman Krallığı karşımızda duruyordu. Norman Sicilya'sının güçlü bir ekonomiye sahip olduğunu daha öncelerde söylemiştik. Mısır'da egemen olan Fatimîler için de aynı şeyleri söylemek mümkün. Bu nedenledir ki Norman Krallığı ve Fatimîler'e ait tedavülde dolaşan düşük kalitede paralar bulunmuyordu. Örneğin bu iki devletin bakırdan kesilmiş bir paraları yoktur⁷⁷⁰.

II. Roger döneminde de aynı politikayı izlemeye devam edildi. Bu dönemde özellikle Fatimî paralarını taklit edildi. Bu kesilen bu paralarda Arap albesi kullanılarak darphanelerde işlenirdi. II. Roger'un kestirdiği parlarda "nâsir'en-nasrâniyye" yani "Hıristiyanların koruyucusu ve yardımcısı" yazılıydı⁷⁷¹.

Normanlar döneminde olsun veya öncesinde olsun Sicilya Akdeniz'de önemli bir ticari merkez konumdadır. Bu nedenledir ki Sicilya'da özellikle Müslüman ülkelerin dinar ve dirhemleri de tedavüldeydi. Bunun yanında Bizans "dinarius"unu da eklemek lazım gelir. Bizant adıyla Avrupa topraklarında bu paralar dolaşmaktaydı⁷⁷². Dolayısıyla önemli bir para sürkülasyonunun varlığı söz konusudur Akdeniz'de ve tabii ki Sicilya'da⁷⁷³. Bu nedenledir ki Norman Kralları kestirdikleri paraların değerini korumak amaçlı olarak oldukça dikkatli davranmışlar ve bu yönde para ekonomisini şekillendirmişlerdi.

Sicilya'da Normanlar ve Müslüman-Araplar'dan önce de darphaneler bulunuyordu. Sicilya'da para kesen darphanelerin varlığı milattan önce 4. yüzyıldan öncelere kadar gider⁷⁷⁴. Ada'nın metal madenleri açısından oldukça zengin olduğu da göz alınırsa Sicilya'da farklı egemen güçlerin döneminde kesilen birçok sikkenin varlığı da daha kolay anlaşılır.

⁷⁶⁹ Moreno, *a.g.m.*, s. 185.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 86.

⁷⁷⁰ Oman, *a.g.m.*, s. 590.

⁷⁷¹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 63.

⁷⁷² Pirenne, *Ortaçağ Avrupası'nın Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 95.- Cahen, *a.g.e.*, s. 196.

⁷⁷³ Mark Blackburn, "Money and Coinage", *Cambridge Medieval History*, vol. 2, s. 538.

⁷⁷⁴ Bakır, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Maden ve Madencilik Sanayi*, s. 82.

Sicilya, Normalar döneminde iktasidi açıdan oldukça ileri bir seviyeye ulaşmıştı. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi adanın ekonomik refah seviyesi oldukça yüksek, lüks yaşantısı ise özellikle şehirlerde kendini gösteriyordu. Kraliyet hazinesi tam doluydu. Bu durum Norman Saray yaşantısını gösterişli ve bulunduğu coğrafya itibarıyla da eşsiz kılıyordu. Normanlar döneminde Sicilya'nın her hangi bir ekonomik buhran yaşamadığını görüyoruz.

3.7. Normanlar Döneminde Sicilya'da Şehircilik, Güzel Sanatlar ve Mimari Anlayışı

Sicilya Adası, Normanların egemenliğinde her açıdan oldukça ileri bir düzeye erişmiş bulunuyordu. Adada asayiş sağlanmış, ticarete önem verilmiş ve halk arasında vatandaşlık bilinci yerleşmiş bulunuyordu. Ekonomik açıdan refah seviyesinin yüksek olmasıyla birlikte Sicilya'daki kültürel birikim, kendini ifade etme şansını yakalamıştı. Başta Norman kralları olmak üzere, Sicilya halkının gelişmiş bir estetik anlayışına sahip olduklarını görüyoruz. Bu ister sanatta olsun ister günlük yaşamda olsun estetik duygusunun her alana hâkim olduğu bir gerçektir. Bu nedenle Normanlar döneminde Sicilya'ya hâkim olan estetik ve sanat anlayışının karaktersitik özelliklerini, tekniksel olmaktan öte daha basit ve anlaşılır bir bakış açısıyla sunmaya çalışacağız.

3.7.1. Normanların Şehircilik Anlayışları

Norman Sicilyası'nda sanat oldukça zengin ve karma bir yapıdadır. Birden çok kültür ve medeniyetin etkisi altında kaldıktan sonra neresinden bakarsanız bakın böylesine bir zenginliği başka bir yerde bulmanız çok ender rastlanır bir durum oluşturur. Norman sicilyası için şöyle dersek pek de yanılmış olmayız diye düşünüyoruz: “Norman Sicilyası, Doğunun Batısı Batının da Doğusu'dur.”.

Burada Sicilya Adası'nın Normanlar dönemine ait sanat eserlerini veya mimarisinin özelliklerini detaylı ve uzun uzudayı ele alıp aktarmamız hem mümkün değil hem de bu konu bizden öte Sanat Tarihçilerinin uzmanlığıdır. Biz genel karakteristik yönlerine vurgu yapıp, daha ziyade şehirlerdeki yapılar üzerinden hareket edeceğiz. Bu konuda bizlere Norman Sicilyası'nın sanat ve şehircilik anlayışını en iyi

ifade edecek şehir elbette ki Palermo'dur⁷⁷⁵. Bu nedenle Palermo üzerinden örnekler vermeyi tercih ettik.

Norman Sicilya'sının sanat anlayışına İslâm, Bizans ve Latin sanatlarının öğeleri hâkim olmuş ve bu sanatlar bir araya getirilerek Sicilya'ya özgü bir stil ortaya çıkarılmıştır. Bu birliktelik, kalelerde, evlerde, saraylarda hatta ve hatta kiliselerde bile vardır. Bu etkiyi yaratanlar, Sicilya'da yaşamaya devam eden farklı etnik unsurlar içerisindeki meslek erbablarıydı. Mesela mimarlar ve Müslüman hattatlar. Normanlar, Sicilya'yı ele geçirdiklerinde öyle sanıyorduk ki mimarisine hayran kalmışlardı.

Bun nedenledir ki Kont I. Roger, Müslüman mimarların eserlerine karşı hissettiği hayranlık duyguları içinde onlara ücret ödeyerek becerilerinden yararlandı. Cefalu'nun hamamları, Maredolce'nin duvarları içinde yer alan havuzlar ve Palermo sarayının kalıntıları bugün hala Sicilya'da yaşamaktadırlar. Bu eserlerdeki dekorasyon stilleri Endülüs İspanyası'dan veya Abbasi ülkesindenkilere çok da farklı değillerdi⁷⁷⁶.

Norman Sicilya'sında şehircilik anlayışının oldukça gelişkin olduğunu görüyoruz. Özellikle başkent olmak üzere Normanlar döneminde şehirlerin park ve bahçe düzenlemeleri, halka açık alanlar ve meydanların estetik anlayışı içinde düzenlediğine şahit oluyoruz. İbn Cübeyr, Palermo'yu şu sözleriyle tasvir etmişti: *"Nereye baksan, güzellik, yeşillik ve olgunluk görürsün. Eski ama güzel, göz alıcı ve zariftir. Cezp edici manzaraları vardır. Serâpâ güllük gülüstanlık alanlarda dolaşırsın. Sokak ve caddeleri geniştir. Olağanüstü manzaralarıyla göz kamaştırır. Hayret verici bir durumu vardır ve yapıları Kurtuba'yı andırır. Binaları yontma sünger taşındandır. İçinden çıkan bir su, kenti ikiye ayırır. Ayrıca dört su kaynağı, tüm kenti sulamaktadır. Sular, buraya sahip olan Kral'ın dünyasını güzelleştirmektedir. O da (Allah onu kahretsin!) burayı payitaht yapmıştır. Sarayları, suyun kenarına genç kızların boyunlarındaki gerdanlık gibi dizilmiştir. Meydanlarında ve bahçelerinde dinlenerek gezilir. Allah bayındır eylesin, birçok maksure, sarnıç ve meserileri vardır. Kentin her*

⁷⁷⁵ Yakût el-Hamâvî, "Merasidi'l-ittilâ âlâ esmâil emkinefi ve'l-bikaa" adlı eserinde Palermo adının Rumca şehir anlamına geldiğini ifade ediyor. Yakût'un Palermo adının kökeni hakkında verdiği bilgide Palermo'nun Sicilya'nın en gözde şehri olmasındaki haklılığına vurgu yaptığı şüphesizdir. Bk. Yakût el-Hamâvî, *Merasidi'l-ittilâ âlâ esmâil emkinefi ve'l-bikaa*, s. 127.-Ayrıca Yakût, *Mücemu'l-Buldân*'da Palermo'nun fizikî görünüşünü ve şehir planını da aktarmaktadır. Aktardığı bilgiler, genel olarak el-İdrisi ve İbn Cübeyr'in anlattıklarıyla örtüşmektedir. Bk. Yakût el-Hamâvî, *Mücemu'l-Buldân*, s. 475.

⁷⁷⁶ Ahmad, *a.g.e.*, s. 97.

yanında süslü sarayları, ruhbanlara tahsis edilmiş yerleri, haçları altın ve gümüşten dökülmüş kiliseleri bulunmaktadır.

İnsanlar iki şey arasında bir yönden benzerlik kurarlar. Bu kentin de Kurtuba'ya benzeyen yönü, eski saray diye bilinen eski bir yerleşim bölgesinin bulunmasıdır. Bu kısım, yeni kentin merkezindedir. Allah onu korusun, Kurtuba da öyledir. Eski sarayda görkemli köşklere andıran evler bulunur. Öyle güzel manzaraları vardır ki, insan hayretler içinde kalır.”⁷⁷⁷.

İbn Cübeyr'in Palermo hakkında yapmış olduğu bu tasvirde anlaşılacağı gibi şehircilikteki estetik duygusu oldukça gelişmiş durumdadır. Başkent olması nedeniyle de olsa Palermo'nun şehir düzenlemesi estetiksel bir bakış açısıyla yapılmışa benziyor. Fakat şehir genel olarak iki kısımdan oluşuyordu. Eski ve yeni yerleşim yerlerinin bulunduğu iki ayrı kısımdır bunlar. Bunlardan ilki saray (kasr veya Normanların borgo dedikleri yer) bölgesidir. Bu bölge, sarayların, kiliselerin, camilerin, hamamların, çarşı ve pazarların yanı sıra büyük tüccarların evlerinin bulunduğu yerdi. Burada bulunan cami, Normanlar tarafından bir katedrale dönüştürülmüştü. Saray veya borgo denilen kısım neredeyse ayrı bir şehir görünümündeydi. Diğer kısım ise İbn Cübeyr'in de belirttiği kısım olan el-hâlisa⁷⁷⁸, olarak bilinen eski yerleşim yeri idi. Burada yine hamamlar, cami ve mescitler, dükkânlar ve evler bulunmaktaydı. Sicilya'nın diğer şehirleri de içerik olarak Palermo'ya benzer bir görünüme sahiptirler. Şehirlere hâkim olan bir Orta-Doğu havası vardı. Bu hava, bazı şehirlerde kendini daha fazla hissettirebilirdi. Mesela II. Roger döneminde Catania, içerik bakımından Palermo'dan daha çok bir Müslüman şehri görünümündedir⁷⁷⁹.

Şimdi de sanatta ve güncel hayatta, estetik duygusunun ön plana çıkarıldığı bu dönemdeki sanat ve mimari eserlerinden yola çıkarak Norman Sicilya'sının sanat anlayışını, bu dönemki sanat anlayışını oluşturan unsurları ve onların kökenlerini değerlendirmeye çalışalım.

Bu bakımdan Norman sarayları, katedral ve kiliseleri dönemin hem en gösterişli yapıları oldukları gibi aynı zamanda Norman Sicilyası'nın sanatsal ufku ortaya koyan izleri de taşımaktadırlar. Bu dönemki sanat anlayışına damgasını vuran yine İslâm kültür ve medeniyetine ait unsurlardır. İslâm medeniyetinin sanat anlayışına ait izleri

⁷⁷⁷ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 248-249.

⁷⁷⁸ Palermo'nun eski yerleşim yeri hakkında ayrıca bk. Yakût el-Hamâvî, *Merasidi'l-ittilâ âlâ esmâil emkîneti ve'l-bikaa*, s. 128-129.

⁷⁷⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 98.

Norman mimarisinde bulmakta hiçbir zorluk çekilmez. Şüphe yoktur ki Norman Kralları, doğunun içinde lüksü barındıran saraylarının örneklerini Sicilya'da uygulamışlardı⁷⁸⁰.

Sicilya bu dönemde o kadar çok doğuludur ki, adanın birçok köşesine yayılan hamamlar, bahçeler, anıtlar, parklar ve daha birçok şey, ya İslâm medeniyetine ya da Bizans kültürüne aitti. Adada Müslüman-Arapların egemen olduğu döneme ait olup da günümüze ulaşan çok az eser vardır. Bunların büyük bir çoğunluğunu ise kale ve hisar duvarları oluşturmaktadır. O dönemde özellikle Bizans saldırılarıyla çok sık karşılaşıldığı için kale ve sur yapımına çok önem verilmişti. Müslüman-Araplarca yapılan bu kale ve hisarların neredeyse tamamı, Normanlar tarafından yenilenmiş veya üzerlerine yeni ekler yapılarak büyütülmüşlerdir. Bu kaleler, genel olarak Bizans kale ve hisarlarıyla mimari açıdan aynı özellikleri taşırlar⁷⁸¹.

Bahçe mimarisi ve düzenlemesine ilişkin teknikler, yine Müslüman-Araplar tarafından Sicilya'ya kazandırılmıştı⁷⁸². Norman Palermo'su, bahçelerin ortasına yerleştirilen büyük binalarla sarılmış durumdaydı. Palermo'nun bu güzelliklerinden el-el-İdrisî, İbn Cübeyr ve Tudelalı Benjamin de bizzat gördükten sonra hayranlıklarını ifade eden cümlelerle eserlerinde bahsetmişlerdi⁷⁸³.

3.7.2. Sicilya'da Norman Sanat ve Mimarisine Örnekler

Norman sanatı, hiç şüphesiz karma bir sanat anlayışı içinde var olmuştur. Ancak bu karmalık onda bir karagaşaya neden olmak yerine bir kimya bileşiği gibi bir araya gelmişlerdi. Normanların kimyagerliğini yaptıkları bu bileşik, Norman sanatı olarak kendini kursuzca ifade etmiştir.

Ortaya çıkan bu sentez, görenleri hayretlere sürüklemekle kalmamış, gelecekteki Avrupa sanatını da etkisi altına almıştır. Bu konuya örnek oluşturacak belli başlı bazı eserleri ve onların sahip olduğu sentez sanatların özelliklerini aşağıda ifade etmeye çalıştık.

⁷⁸⁰ Wearn, *a.g.e.*, s. 110.

⁷⁸¹ Moreno, *a.g.e.*, s. 222.- İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 132.

⁷⁸² Ahmad, *a.g.e.*, s. 99.- Yakût el-Hamâvî, Sicilya'da Müslüman-Arapların egemenliğinden önce binaların daha az olduğunu, özellikle onlarla birlikte İmar faaliyetlerinin arttığını ifade ediyor. Dolayısıyla Palermo'da bu durumda olmalıdır. Şehir'de aratan Müslüma nüfusunun da etkisiyle birçok yeni ev veya konak inşa edilmiştir. Ayrıca Yakût, Palermo'da ilginç dinlenme yerlerinin varlığından da söz ediyor. Bk. Yakût el-Hamâvî, *Mücemu'l-Buldân*, s. 473.

⁷⁸³ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 590-592.-Benjamin of Tudela, *a.g.e.*, s. 79.-İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 249.

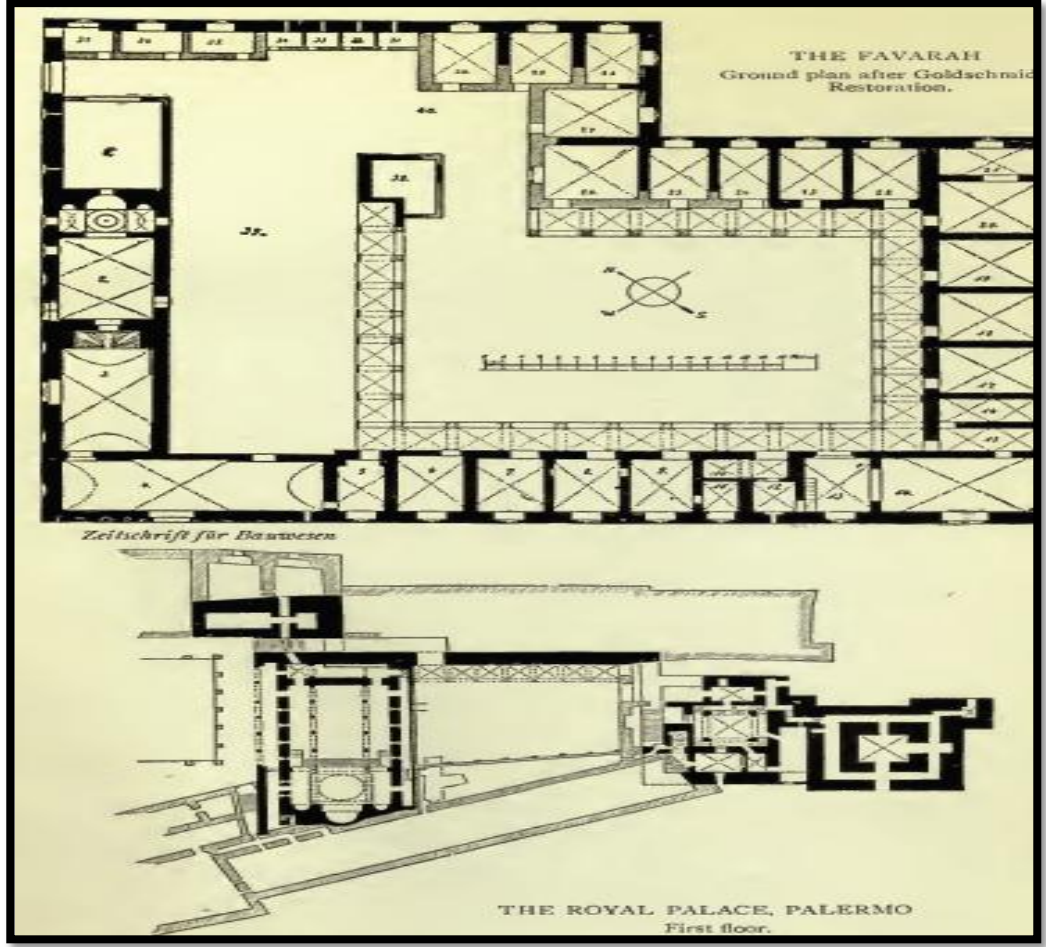
3.7.2.1. Favvara Sarayı (Kasru'l-Emir Cafer veya Castello Mare Dolce)

Kelbîler dönemine ait olan ve günümüze ulaşan tek eser, Kelbî Emiri Cafer'in saltanat yıllarında (998-1019) yapılmış olan Favvara sarayı (Kasru'l-Emir Cafer)'dir. Bu eser, Palermo yakınlarında bulunur. Saray olarak inşa edilen Favvara'nın sadece bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Saray, bir avluyu saran bir dizi binalardan oluşmaktaydı. Eyvanı, süslü revaklarla dolu olan avluya uzanıyordu. Avlu, üç tarafından ortasında fiskiyesi bulunan yapay bir havuzla çevriliydi. Bu saraya İbn Cübyer de Sicilya'yı gezerken tesadüf etmiş ve ondan şöyle bahsetmişti: “ ...*kent yönünde başka bir şato daha gördük. Ona da Cafer Şatosu (Kasr-ı Cafer) deniyordu. İçindeki Sarnıçtan su fişkiriyordu.*”⁷⁸⁴.

Yine bu saraydan Benjamin de söz etmekteydi. Benjamin ise bu sarayı bize şöyle anlatıyordu: “...*Bahçede ayrıca adına el-Buheyriâ denilen bir de yapay göl bulunmaktadır. Bu gölün içinde birçok türde balık yaşıyor. Göl üzerinde Kral'a ait üzerleri altın ve gümüşle kaplı gemiler dolaşır. Kral bu gemilerde haremindeki kadınlarla eğlence turları yapar. Yine bu alan içerisinde duvarları boyalı, altın ve gümüşlerle kaplı olan Kral'ın sarayı da bulunur. Bu sarayın mermerlerle kaplanmış yerlerinin yanı sıra içinde altın ve gümüşün kullanıldığı birçok süsleme türlerini de görmek mümkündür. Böyle bir yapı, başka hiçbir yerde yoktur.*”⁷⁸⁵.

⁷⁸⁴ Ahmad, *a.g.e.*, s. 97.- Moreno, *a.g.m.*, s. 223.- Knight, *a.g.e.*, s. 305.- Ayrıca bk. İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 247.

⁷⁸⁵ Benjamin of Tudela, *a.g.e.*, s. 79.

Resim 8. Favvara Sarayının Planı. (Wearn, Medieval Sicily, s. 124.)

Favvara ismi, sarayın yakınında bulunan ve saraya suyunu akıtan dağ kenarındaki pınarların adıdır. Saray içerisine akıtılan bu sular, Maredolce'yi dolduruyordu⁷⁸⁶. Favvari'nin ayakta kalan bir yüzü, Norman dönemindeki izleri taşımaktadır. Bu durumda Normanlar döneminde buranın en azından bir kısmının elden geçtiğini gösterir. Yine Normanlardan sonra da bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerden bir de Porto della Vittoria (Viktoria kapısı)'dır⁷⁸⁷.

3.7.2.2. Monreale Katedrali

Sicilya mimarisinin genel görünüşü, Sicilya Normanlarına özgüdür. Fakat özellikle Arap ve sonrasında Grek sanatçı-ustaları tarafından bu yapıların iç kısımları

⁷⁸⁶ Knight, *a.g.e.*, s. 305.

⁷⁸⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 97.- Moreno, *a.g.m.*, s. 223.

mozaikler, duvar ve tavan boyamaları ile çok daha farklı bir görünüme kavuşmuş oldular.

Bunlara bir örnek oluşturacak olan, Monreal Katedrali 1174'te inşa edilmişti. Bu katedralde açıkça Bizans ve İslâm sanatlarının etkileri kendisini gösterir. Geometrik dekorlar ve birbiri içine geçmiş olan daireler Bizans etkisini gözler önüne sererken, İslâm sanatının izleri ise kendini arabesk dekorlar ile birlikte çok kenarlı geometrik desenlerde gösterir. Renklerin zenginliği ve kullanımlarındaki inceliği burada açıkça doğu sanatlarının varlığını dışa vurur. Monreale Katedralindeki bu sanat harmonisi, başta Salerno olmak üzere güney İtalya'daki birçok şehirde tekrarlanmıştır. Ayrıca Monreale Katedrali'nde Bizans sütunları arasında yer alan fiskiye ise Endülüs İspanyası'ndaki Sevilla veya Granada'daki benzerlerini hatırlatmaktadır⁷⁸⁸.

Resim 9. Monreale Katedrali. (Curtis, *Roger of Sicily*, s. 141.)

3.7.2.3. La Cupola (Kubbe) Sarayı

II. William tarafından 1180 yılında yaptırılan La Cupola Sarayı, kesme kreç taşından yapılmıştır⁷⁸⁹. Dörtgen şeklinde olan La Cupola, mimarisiyle Hammadilerin sarayını hatırlatır. Yerden tavana doğru yükselen girintiler, duvar yüzeylerini de böler. Duvarları süslemek amaçlı kullanılan bu teknik, La Cupola'nın tamamını sarar. Bu tekniği Fatımîlerin bazı yapılarında da görmek mümkündür. Buradan çok açık olarak

⁷⁸⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 99.- Moreno, *a.g.m.*, s. 228.

⁷⁸⁹ Wearn, *a.g.e.*, s. 111.

anlaşıyor ki La Cupola Sarayı, İslâm sanatının daha özeldi ise Fatimî mimarisinin etkisindedir⁷⁹⁰. Duvarlarında diğer örneklerde olduğu gibi kufî yazıları bulunur⁷⁹¹.

Yerdeki kabartmalar, dört bölümden oluşuyordu. Üst taraflar ise; duvardaki girintilerin uzanmasıyla bir deniz kabuğu şeklini alarak tavana ulaşıyordu. Buranın altında ise II. William'ın adıyla birlikte yapıldığı yıl yazılıdır⁷⁹². Sarayın planına bakıldığı zaman biri merkezi olmak üzere iki de yan holden oluşmaktaydı. Merkezi hol, dört adet girinti üzerinde yer alan bir adet kubbeden oluşuyordu. Bu kubbe nedeniyle saray, kubbe anlamına gelen La Cupola olarak anılmıştır⁷⁹³.

Resim 9. La Cupola Sarayı. (Curtis, *Roger of Sicily*, s. 420.)

3.7.2.4. La Zisa (el-Aziz) Sarayı

La Zisa Sarayı'nın yapımına I. William döneminde başlanmıştır. Ancak tamamlanması II. William dönemine denk gelir. Bu saray da tıpkı La Cupola gibi geometrik bir dörtgen yapıdır. Fakat La Zisa, La Cupola'ya göre daha geniştir⁷⁹⁴. Sarayın adı olan "La Zisa", Arapça el-Aziz'in Sicilya dilindeki telaffuzundan başka bir şey değildir⁷⁹⁵. Ayrıca kitabesinde şunlar yazılıydı : " *Burası dünyadaki bir cennettir. Burası zaferler arzulayan II. William tarafından tasarlanmıştır. Burası el-*

⁷⁹⁰ Moreno, *a.g.m.*, s. 224.- Ahmad, *a.g.e.*, s.100.

⁷⁹¹ Knight, *a.g.e.*, s. 276.

⁷⁹² Moreno, *a.g.e.*, s. 224.

⁷⁹³ Ahmad, *a.g.e.*, s. 100.

⁷⁹⁴ Wearn, *a.g.e.*, s. 117.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 100.

⁷⁹⁵ Moreno, *a.g.e.*, s. 224.

Musta'iz'dir."⁷⁹⁶. Kitabeden de açıkça görüldüğü gibi Saray, İslâm sanatının açıkça etkisi altındadır.

Resim 9. La Zisa Sarayı, (Curtis, *Roger of Sicily*, s. 428.)

Sarayın dış tarafında, önünde ve diğer üç yüzünde diktörgen çerçeveye alınmış üç aşamalı sivri uçlu kemerle dekore edilmiştir. Ön yüzünde elyazılı bir friz bulunmaktadır. Sarayın iç kısmında ise; iki büyük hol bulunmaktadır. Bunlardan biri diğerinden büyük ve onun üzerindedir. Küçük olan ise, büyük olana göre daha az yüksek olan odalarla hollerin etrafını sarmaktadır. Yerde olan holün içi oyuk olan bir de tonozu vardır. Birinci katta olan hol, tıpkı Hammadîlerin sarayı gibi oyuntularla kaplıdır. Girişin tam karşısındaki niş içinde mermer bir kanal içinden holü geçerek akan bir de çeşme vardı. Bu çeşme ile holün havasının serinletilmesi amaçlanmıştı⁷⁹⁷. Koridor duvarlarının kenarlarında kufî yazılarla süslemeler yapılmıştır⁷⁹⁸.

Gerek La Zisa Sarayı'nda gerekse de La Cupola'daki kitabelerde, sözü edilen yapıların inşasında çok sayıda Müslümanın görev aldığı belirtilmektedir⁷⁹⁹. Bu durum Norman dönemindeki mimari eserlerin sahip oldukları özellikler bakımından İslâm medeniyetine ait olan yapı teknikleri ile beraber sanat üslubunun etkisi altında kaldıklarını ispat etmiş oluyor.

⁷⁹⁶ Wearn, *a.g.e.*, s. 746.

⁷⁹⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 100.- Moreno, *a.g.e.*, s. 224.

⁷⁹⁸ Knight, *a.g.e.*, s. 272.

⁷⁹⁹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 101.

Sarayın dış kısmı Bizans etkisinde kalmakla birlikte özellikle iç kısmı, dışına göre çok daha fazlaca İslâm sanat anlayışının izlerini taşır⁸⁰⁰.

3.7.2.5. Cappella Palatina Şapeli

Bu Şapel, 1132 ile 28 Nisan 1140 yılları arasında inşa edilip dekorasyonu yapılmıştır. Tam bir daire şeklindeki tavanı, zengin arabesk figürlerle süslenmiştir. Sekizgen yıldızlar ile beraber kufî yazılarla donatılmıştır⁸⁰¹. İnce ve kalın şekilde işlenmiş nakışlar hakkındaki bu kufî yazılar, birbirine geçmiş bir durumdadır ki, bu üslup Fatimî üslubuna işaret etmektedir⁸⁰².

Tavanın alt kısmında, İslâm yapı sanatının tipik sarkıtları, sayısız konsolları bir araya getiriyordu. Bu eğimli çatıda insan figürlerine ait büstler bulunur. Bütün bu tasarımlardaki renkleri, dış çizgilerde siyah, parlak kırmızılar, maviler, yeşiller, beyaz ve altın sarısı tonları oluşturuyordu. Kurfî yazılar özellikle, beyaz, gök mavisi ve altın renklerinde yazılmışlardı⁸⁰³.

Süslemelerde kullanılan boyamalar günümüze kadar ulaşmamıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda La Zisa sarayı ile birlikte tadilat amaçlı olarak tekrar boyanmışlardır. Boyama üslubu da yine Fatimî sanatlarındakiyle benzerlik göstermektedir. Fatimî sanatındaki boyama üsluplarını evrimle noktasından geriye doğru götürürsek öncesinde Tolunoğulları ve ondan önce de Samarra etkisi kendisini gösterir⁸⁰⁴.

Palatina Şapeli ile Kordoba Camii'nin tavanındaki bazı yapılar birbirleriyle benzerlik gösterirler. Ancak yine de tam anlamıyla buradaki örnekler, Endülüs ya da Mağripteekilerle aynı değildir. Bal peteği şeklindeki bu tavan, kuzey Afrika'da daha önce görülmezken Sicilya'da ortaya çıkmıştır. Bize göre, Sicilya'da aniden ortaya çıkan bu tasarım, 1120'lerde Orta-Doğu'dan direkt olarak buraya gelmiş olmalıdır. Kirişlerin altındaki duvarlarda, bir seri kabartmalar bulunmaktadır. Bu kabartmalar, Samarra'daki kabartmalara benzemektedirler⁸⁰⁵. Tavandaki diğer süslemeler ise Abbasi ülkesindeki örneklerle mutlak ilişkilidir⁸⁰⁶.

⁸⁰⁰ Wearn, *a.g.e.*, s. 118.- Knight, *a.g.e.*, s. 271.

⁸⁰¹ Ahmad, *a.g.e.*, s. 101.- Knight, *a.g.e.*, s. 242.

⁸⁰² Wearn, *a.g.e.*, s. 159.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 102.

⁸⁰³ Wearn, *a.g.e.*, s. 119.- Ahmad, *a.g.e.*, s. 101.- Moreno, *a.g.m.*, s. 225.

⁸⁰⁴ Moreno, *a.g.m.*, s. 224.

⁸⁰⁵ Aziz Ahmad tarafından belirtilen bu husus, bizim daha önce değindiğimiz bir konuyla ilgili olarak ileri sürdüğümüz iddaayı da güçlendirmektedir. Bu düşüncemize göre Sicilya'da Abbasilerin Kuzey Afrika'ya gönderdikleri Türk Lejyonlarının Sicilya'daki kargaşayı bastırmak üzere Sicilya'ya gönderilmiş olabileceklerini belirtmiştik. Buradan hareketle duvarlardaki bu süslemelerin Samarra ile bağlantılı olması

Resim 10. Capella Palatina.(Fotoğraf, H. Özkahraman, 2011)

Bu eserlerdeki pek çok sanatsal unsur, İslâm sanatının izlerini taşımaktadır. Bunun yanı sıra Bizans sanatının da çok özel örnekleri kendilerini ifade etme başarısını göstermişlerdi. Özellikle mozaik süslemelerinde Bizans üslubu tartışmasız ve başarılı bir şekilde varlığını koruyabilmiştir⁸⁰⁷. İslâm sanat üslubunda yer almış olan insan

bu iki nokta arasında bir bağlantı olma olasılığını bizlere düşündürüyor. Bilindiği üzere Samarra şehri, Abbasiler döneminde ordunun önemli kısmı olan Halifenin hassa birliklerini oluşturan Türk askerlerinin yaşamaya için kurulan bir şehirdi. Bu şehrin kurucusu Abbasi ordusunun Türk kökenli başkomutanı olan Aşnas'dır. Şehrin kurulmasında yine başta Türk ve İran asıllı mimarlar, ustalar ve işçiler çalıştırılmıştı. Dolayısıyla Samarra'daki yapıların plan ve dekorasyonları da şehrin kurucuları ve mimarları tarafından şekillendiriliğine göre şehirdeki yapılarda Orta Asya kökenli sanat öğelerinin de ağırlığı olarak kullanılmış olması doğaldır. Samarra'daki özellikle duvarlarda bulunan resim ve kabartmalar, o dönem için Orta-Doğu'da oldukça yeni üsluplar olarak ortaya çıkıyordu. Hiç şüphesiz ki bu üslup Orta-Asya Türk sanat anlayışının gelişmiş halinden başka bir şey değildi. Samarra'daki yapıların duvarlarındaki bu sanatsal unsurların benzerlerini Uygur Türk sanatında görmek mümkündür. Bu nedenle Şapel'deki bu duvar süslemeleri ile Samarra'dakilerin benzerliğinin nedeni bizim ileri sürdüğümüz gibi Sicilya'ya gönderilmiş olan ve içinde Türklerin de bulunduğu Horasanlı lejyonlar olabilir mi? Bu grup içindeki Türk kökenli askerler eğer Sicilya'da yaşamaya devam ettilerse, bu duvar süslemelerinin onlarla bir ilişkisinin olması muhtemeldir. Bize göre bu ilişkinin olması yüksek bir ihtimal olarak önümüzde duruyor. Böylesine bir ilişkinin olası varlığı ortaya konulabilirse Orta-Asya ve İranî sanatın etkileri Sicilya'ya kadar etkisini gösterdiği anlamına gelir. Bu tespit gerçekten önemli ve yeni bir araştırma konusu daha ortaya koyabilir. Fakat Aziz Ahmad, Palatina Şapel'indeki figürlerin de Samarra'daki figürlerle ilişkili olduğunu söylerken; Samarra'yla Sicilya arasındaki köprü olma görevini de Fatımîlerin sağladığını belirtiyor. Samarra'daki sanat üslubunun Fatımîler'i etkilediğini Fatımîler aracılığı ile de Samarra üslubun Sicilya'ya geçtiğini iddaa ediyor. Bk. Ahmad, *a.g.e.*, s. 102.

⁸⁰⁶ Ahmad, *a.g.e.*, s. 101.

⁸⁰⁷ Wearn, *a.g.e.*, s. 119.- Knight, *a.g.e.*, s. 244.

figürleri (dans eden kızlar, müzik enstrümanı çalanlar adamlar ve kıyafetleriyle bir Müslüman olduğu anlaşılan kişiler), Asyanî üslupta yer alan hayvanların avlanma sahneleri, aslan ve türlü kuşların resimleri ile beraber Orta-Doğu’da yetişen palmye ve hurma ağacı gibi bitkilerin resimleri birçok eserde işlenmiştir⁸⁰⁸.

3.7.2.6. La Martorana Kilisesi (Sta. Maria dell’Ammiraglio)

Bu kilise II. Roger’un büyük Amiralı ve aynı zamanda veziri olan meşhur Antakyalı George tarafından yaptırıldı (1143)⁸⁰⁹. Fakat daha sonraki yıllarda bu kiliseye ilaveler de yapıldı. 1146 yılında Kilisenin yan tarafında zengin bir kadına ait olan geniş arazi ve sarayları aratmayacak bir özellikte olan evler, kilise ruhbanları tarafından satın alındı ve Kiliseye dâhil edildiler. 1185 yılında tamamlanan çan kulesiyle de Kilise, son şeklini aldı. Sta. Maria de Admiratu olarak da anılan Kilise, sonraki yıllarda halk arasında “Martorana evinin yan tarafı” olarak söylenerek “La Martorana” olarak bilinmeye başlandı⁸¹⁰.

Resim 11. La Martorana Kilisesi (Antakyalı Kilisesi), (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 146.)

⁸⁰⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 103.

⁸⁰⁹ Knight, *a.g.e.*, s. 259.

⁸¹⁰ Wearn, *a.g.e.*, s. 145.

Fakat Kilisenin tam olarak bitirildiği yılda Sicilya’da bulunan İbn Cübeyr, bu kilisenin “Antakyalı Kilisesi” olarak bilindiğini belirtiyor. Daha sonra Kilise’yi bizlere şöyle betimliyor: “ *Kâfirlerin şahit olduğumuz ilginç işlerinden biri de Antakyalı Kilisesi idi. Hıristiyanların büyük bayramı olan Doğum Günün’de bu kiliseyi gördük. Kadın erkek içeri doluşmuşlardı. Burası, nitelemeye kelimelerin yetmeyeceği bir yapıydı. Kesinlikle söyleyebilirsiniz ki burası, dünyanın en güzel süslenmiş binası idi. İç duvarları tamamen altındandı. Renkli mermer levhaların bir benzerini görmemiştik. Her biri altınla işlenmiş, yeşil taşlarla dallandırılmış ve taçlandırılmıştı. Üst tarafa tezhipli vitraylar konulmuştu. Yansıyan ışıklar insanın gözünü alıyordu ve Allah korusun insanın gönlünü çeliyordu. Öğrendiğimize göre bunu yaptıran kişi, müşrik kralın dedesinin veziri imiş. Burası için kilolarca altın harcanmış ve kiliseye de onun adı verilmiş. Kilisenin bir de renkli mermer sütunlardan ayaklar üstünde duran ve kubbe üstüne kubbe biçiminde yapılan çan kulesi bulunmaktadır. Buna “Sütunlar Kulesi” deniliyordu. Gözün gördüğü en garip yapılardandır.”⁸¹¹.*

İbn Cübeyr’in verdiği bu bilgiler, bize bu kilisenin de başta İslâm sanatı olmak üzere Bizans sanatının etkisinde olduğunu da gösteriyor. Ancak iç süslemelerde özellikle ağırlıklı olarak İslâm sanatının etkisinde kalınmıştır. Boyamalar ve işlemler, kuzey Afrika kökenlidirler. Bu Kilisesinin kapısındaki dekorasyon Mısır orijinelidir⁸¹². İbn Cübeyr’in söznü ettiği çan kulesi ise, Endülüs ve kuzey Afrika’daki cami minarelerini anımsatmaktadır. Bu çan kulesi, bize göre yapısı itibarıyla Pisa kulesine ve benzerlerine ilham kaynağı olmuş olabilir.

3.7.2.7. San Giovanni Kilisesi (San Giovanni degli Eremiti)

II. Roger tarafından 1132 yılında inşa edildi⁸¹³. Bir kilise olmasına rağmen, tıpkı diğer eserlerde olduğu gibi İslâm ve Bizans sanatlarının etkisini taşıyordu. Kırmızı kubbeleri vardı ve yarım daire şekline sahipti. Kilisenin içi, Bizans ve İslâm sanatının izlerini taşıyan figürler ile süslenmişti⁸¹⁴.

Bu kilisenin beş adet kubbesi ve bir de manastırı vardı. Manastırın ise oldukça lüks ve düzenli bir şekilde tasarlanmış çok güzel bir de bahçesi vardı. Kral Roger, bu kilise ve manastırını Kemonia nehrinin kenarında bulunan güzel bahçeler ile yine aynı

⁸¹¹ İbn Cübeyr, *a.g.e.*, s. 250.

⁸¹² Ahmad, *a.g.e.*, s. 99.- Wearn, *a.g.e.*, s. 173.

⁸¹³ Knight, *a.g.e.*, s. 255.

⁸¹⁴ İbrahim Altan, *a.g.e.*, s. 135.- Ahmad, *a.g.e.*, s.99.

nehren kenarında bulunan ve çok eski bir kilise olan San. Giorgio'nun yanında yaptırdı. Bu eski kilisenin ise; Gregory the Great tarafından San. Ermet'e (St. John of the Hermits) adanmış ve Sicilya'da ilk kutsanmış kilise olduğu söylenir. Bu nedenle de Kral Roger tarafından yaptırılan bu kiliseye "San. Giovanni degli Eremiti" denilmekteydi⁸¹⁵.

Resim 12. San Giovanni degli Eremiti (Fotoğraf, H.Özkahraman, 2011)

Bu kilise, plan ve yapı özellikleri bakımından sözünü ettiğimiz diğer eserlerle örtüşmekle beraber bazı bakımlardan daha çok Anadolu'daki çağdaşı olan sanat anlayışı ile benzeşmektedir. Anadolu ile arasındaki bu benzerlik oldukça dikkat çekicidir⁸¹⁶.

3.7.2.8. San Cataldo Kilisesi (Chiese di San Cataldo)

Bu kilisenin Norman Krallığı'nın büyük veziri (Chancellor) Maio tarafından 1161 yılından önce yaptırıldığı ileri sürülmektedir⁸¹⁷. Bu kilisenin üstü, üç adet kubbeye kapatılmıştır. Bu kubbelerde pencereler bulunuyordu. Ayrıca kubbeler, sivri uçlu ikiz kemerler üzerindeki mermerden kolonlar üzerine oturtulmuşlardı.

⁸¹⁵ Wearn, *a.g.e.*, s. 171-172.

⁸¹⁶ Wearn, *a.g.e.*, s. 172.

⁸¹⁷ Ahmad, *a.g.e.*, s. 99.

Kilisenin duvarları, kesme taşların üzerinde yükselmektedir. Duvalarda dekoratif özellikte olan mazgallı siperler bulunuyordu⁸¹⁸. Bu kilise de sahip olduğu yapı ve dekorasyon özellikleri bakımından diğerleri ile aynı çizgiye sahiptir. İçinde yine kufi yazılar duvarlara işlenmiş durumdadır⁸¹⁹.

Resim 13. San Cataldo (Fotoğraf, H.Özkahraman, 2011)

3.7.2.9. Palermo Katedrali

Palermo Katedrali, son şeklini almadan öncesinde daha doğrusu Müslüman-Arapların egemenliği döneminde var olan bir yapıdır. O dönemde klasik bir Latin Bazilikası durumundaydı. Fakat Müslüman-Araplar, Palermo'yu ele geçirdikten sonra burayı camiye dönüştürdüler. Normanlar da Palermo'yu ele geçirdikten sonra burayı tekrar eski haline döndürdüler⁸²⁰.

Bu yapının yenilenmesi ve ek binalar ile büyütülmesi ise II. Roger döneminde gerçekleşmiştir. Ana binanın kuzey ve güney cephelerine birer şapel eklenmiştir. Bu şapellerin 1129 ile 1130 yılları arasında eklendikleri ileri sürülür. Kuzeydeki şapel,

⁸¹⁸ Ahmad, *a.g.e.*, s. 99.

⁸¹⁹ Wearn, *a.g.e.*, s. 174.

⁸²⁰ Wearn, *a.g.e.*, s. 199-200.- Knight, *a.g.e.*, s. 248.

Norman Krallarının taç giyme merasimlerinin yapıldığı ve kralların kendilerini halka gösterdikleri yerd. Bu şapel, daha sonraları Azize Mari l'İncoronata Şapeli olarak bilindi⁸²¹.

1182 yılından sonra katedralle ilgili bazı değişiklikler olmuştur. Palermo piskoposu olan Walter of the Mil, Kral II. William'a başvurarak güneydeki şapeli yıkıp yerine katedrali güneye doğru büyütecek bir yapı eklemek için izin aldı. II. Roger tarafından yaptırılmış olan güneydeki Şapel, Mari Magdalena Şapeli olarak biliniyordu. Ayrıca bu tarihe kadar Norman Kralları bu Şapel'in içine gömülüyorlardı. Böylelikle Palermo Katedrali güneye doğru büyütüldü. Katedral sonraki dönemlerde birçok kez restore edildi. Ancak yapı itibariyle Latin özellikleri taşımasının yanı sıra İslâm ve Bizans sanatının izlerini bulmak mümkündür⁸²².

Resim 14. Palermo Katedrali (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 202.)

3.7.2.10. Palermo Ulu Camii

Palermo'nun merkezinde yer alan Ulu Cami, İslâmi dönemden Normanlar dönemine kadar varlığını korumuştur. İbn Cübeyr, Ulu Cami hakkında şunları bizlere akatarıyor: “Burada ayrıca eski zamanlarda inşa edilip de zamanımızda onarılan büyük

⁸²¹ Wearn, *a.g.e.*, s. 201.

⁸²² Knight, *a.g.e.*, s. 249- Wearn, *a.g.e.*, s. 202.

*camii bulunmaktadır. Bu camide çok ilginç resimler, süslemeler ve kitabeler yer alır.*⁸²³.

Palermo Ulu Camii, ne yazık ki günümüze kadar ulaşamamıştır. Bu nedenle bu eser hakkında bilgilerimiz sınırlı kalmaktadır. Ancak yüksek ihtimaldir ki, İfrikiyye ve Endülüs'teki camilerle benzerlikler taşıyordu. Bunun yanında el-İdrisî'nin yukarıdaki betimlemesine itibar edilirse; klasik camii sanat anlayışından farkları vardır. Bunlardan biri hiç şüphesiz İslâmi sanat anlayışının dışında bir durum içeriyordu. el-İdrisî Palermo'daki bu caminin duvarlarında süslemelerdeki ilginç resimlerin varlığından söz ediyor. Cami veya mescitlerin süslemesinde resimlerin kullanılmış olması, hiç alışık olmadığımız bir durumdur. Resim bilindiği üzere İslâm sanatında sınırlandırılmış bir sanat olmakla birlikte özellikle de cami ve mescitlerde asla kullanılmazdı. Bu nedendir ki, Palermo Ulu Camii, İslâmî kuralların dışına çıkmış sıra dışı bir örnek olarak yerini alıyordu. Diğer taraftan Ulu Cami'nin Müslüman-Arapların egemenliği döneminden önce bir Katedral olması da mümkündür. Müslümanların egemenliği altındayken camiye dönüştürülmüş olması olasıdır düşünülürse, Cami içinde bulunan resimler, Hıristiyan inancının motifleri ve figürleri olabilirler. Bu ihtimalin geçeliği kabul olunursa camiye dönüştürüldüğünde bu resimlere ve süslemelere dokunulmamış olabilir. Tıpkı İstanbul'daki Aya Sofya gibi. Eğer böyle ise, Sicilya Müslümanlarının gayri Müslim halka ve onların inancına karşı hoş görülme olduklarını, hatta onlara karşı herhangi bir rahatsızlık duymadıklarını ancak ibadethanelerini devşirecek kadar da mutasip olduklarını göstermez mi? Aynı durum Normanlar için de geçerlidir elbette.

Fakat el-İdrisî'nin Palermo Ulu Camii'nden söz ettiği dönemde Sicilya'da Norman egemenliği söz konusudur. Daha öncesinde katedral olması ihtimali üzerinden hareket etsek bile, neden Hıristiyan olan Normanlar, böyle bir mekânı tekrar Hıristiyan inancının hizmetine sunmadılar? Oysaki bazı camileri kilise çevirmişlerdi. Belki de sanatsal açıdan el-İdrisî'nin anlattığı gibi bir estetiğe sahip olan bu camiyi Müslüman tebealarını hoşnut tutabilmek adına onların hizmetinde kalmasına izin verdiler.

Normanlar döneminde Sicilya'nın dışında, İtalyan ana karasında da yine doğu kökenli sanat izlerini tespit etmek mümkündür. Özellikle Amalfi ve Salerno'nun kıyı bölgelerinde. Buralardaki yapılarda kullanılan taşlar, tıpkı Kahire'de olduğu gibi duvarlarda yatay şekilde uzanırlar. Pisa, Genova, Floransa ve Siena gibi bazı İtalyan şehirlerindeki binaların cephelerinde bu tarz görülmektedir. Bir diğer tespit ise;

⁸²³ el-İdrisî, *a.g.e.*, s. 591.

İtalya'daki çan kulelerin tasarımında kuzey Afrika'daki minarelerin etkisi olduğu ileri sürülmektedir⁸²⁴.

Norman Sicilyası'nın sanatındaki zenginlik, onu bu alanda eşsiz bir yere koymaktadır. Ele aldığımız dönem ait daha birçok eserde anlattığımız unsurları tespit edip gözlemlemek mümkündür. Ancak hem konumuzun sınırlarını aşmamak hem de Sanat Tarihi alanında fazla detaylara inmenin de bizlerin Sanat Tarihiçisi olmadığımızdan dolayı hatalara düşürmeye müsait olacağının bilincinde olarak bu örneklerle yetinmenin daha doğru olacağı kanısındayız.

Verilen örneklerden anlaşılacağı üzere Norman Sicilya'sındaki sanat ve estetik anlayışı, birkaç farklı kültür ve medeniyetin sanat unsurlarını içinde barındıyordu. Bu farklılık, Norman sanatını karmaşıklığa veya tezatlarla sürüklemek yerine bir arada kalarak çok daha başarılı ve özgün örneklerin ortaya çıkmasına neden oldu.

⁸²⁴ Ahmad, *a.g.e.*, s. 98.

SONUÇ

Norman egemenliğindeki Sicilya Adası, tarihin gördüğü en ilgici çekici coğrafyalardan birisi olmuştur. Norman Sicilya'sına karşı araştırmacıların ilgi göstermesinin altında yatan birçok neden vardır. Bu nedenler Avrupa kültür ve medeniyetini ilgilendirdiği kadar Yakın ve Orta-Doğu kültür ve medeniyetlerini de ilgilendirmektedir.

Sicilya'da bu döneme ait birçok unsur, sözünü ettiğimiz bölgelerin siyasi ve sosyal tarihleri açısından bilenen birçok gerçeği değiştirebileceği gibi hali hazırda olanlara karşı da farklı bakış açıları ortaya koyabilir. Bizim çalışmamızdaki amacımız da budur. Tez konumuz dâhilinde yapmış olduğumuz incelemeler ve araştırmalar, bizi daha önce ortaya konulan bazı tespitleri ve doğru kabul edilenleri yeniden gözden geçirmemize ve sorgulamamıza neden oldu.

Mesela, birçok tarihçi tarafından ele alınıp işlenen ve özellikle de Batılı tarihçiler tarafından “riconquista” veya “reconquest” (yeniden ele geçirme)” kavramının Sicilya üzerine yönelen Norman istilasıyla temelde bağdaşmaması gibi. Ya da en azından Sicilya'ya ilk ayak basan I. Roger, meseleye böyle bakmıyordu. I. Roger'un Sicilya'yı ele geçirmek düşüncesinin temelinde, Müslümanları adadan kovmak gibi bir kutsal fikir asla bulunmuyordu. Bu fikrin Normanlar döneminde hiç zaman oluşmadığını çalışmamızın içerisinde birçok kez ifade ettik.

İspanya'daki durum Sicilya'dan farklı olabilir. “Riconquista” kavramı, Endülüs İspanya'sına karşı yapılanlarla örtüşebilir. Fakat bu kavramı Sicilya'da Hıristiyan olan Normanların istilası ile bağdaştırmak tam olarak doğru olmaz. Çünkü Normanlar, Sicilya'daki istilalarını sürdürürken, burada hali hazırda bulunan ileri seviyedeki kültüre de hayran kalmışlardı. İtalya ve Sicilya'daki Normanların öncüleri konumunda bulunan Hauteville kardeşler, kuzey Avrupa'dan yola çıkarak İtalya'ya ve oradan da Sicilya'ya kadar uzanan bir macera yaşamışlardı. Avrupa'yı bir baştan bir başa dolaşmış olan Hauteville kardeşler, güney İtalya ve Sicilya'yı yaşadıkları uzun maceradan sonra kendilerine yurt edindiler. Buraları tercih etmelerine ve ele geçirmelerine yardımcı olacak bazı nedenlere sahiptirler elbette. Fakat Sicilya'nın, diğer yerlere göre onları kendine çekecek birçok cazip nedeni vardı.

Bu cazip nedenler arasında, Sicilya'nın Akdeniz'in ortasında yer alması nedeniyle sahip olduğu stratejik konumu, ticarî açıdan önem taşıması, zirai açıdan

oldukça verimli bir coğrafyasahip olması ve ileri seviyedeki kültürü'dür. Sicilya'yı ele geçiren I. Roger, Norman egemenliğini kurarken ada halkı üzerinde baskı ve şiddete dayalı bir politika izlemedi. Bunun yerine başta Müslüman halk olmak üzere, Grek ve Latinlere oldukça hoşgörülü oldu. Normanların izledikleri bu politika neticesindedir ki ada halkının onları kabullenmesi uzun sürmedi.

Normanlar, Sicilya'yı Müslüman-Arap idarecilerin elinden almışlardı. Kendilerinden önce burada yaklaşık olarak iki yüzyıl hüküm sürmüş olan bu toplumun ada üzerindeki yaşama etki etmiş birçok ögesi vardı. Bu etkileri kavramakta gecikmeyen Normanlar, Müslümanlara baskı ve şiddet uygulamak veya onları buradan kovmak yerine Sicilya'da kalmalarını sağladılar.

Müslümanlar, adanın yeni hâkimi olan Hıristiyan Normanlar tarafından devlet kademelerinde görevlendirildiler. Müslüman-Arap egemenliği dönemindeki idari, askerî ve sosyal kurumlar büyük bir değişikliğe uğramadan Normanlar tarafından devam ettirildiler. İslâmî gelenekler çerçevesinde şekillnemiş olan bu kurumlardan Normanlar, hiçbir suretle rahatsızlık duymadılar.

Daha da ötesi, Norman Krallarının bizzat kendileri İslâm kültürünün etkisi altında kalmışlardı. Norman Krallarının tamamı Arapça konuşup yazabiliyorlardı. Giyim kuşamlarında sanki birer Müslüman Sultan gibiydiler. Saraylarındaki görevlilerin tamamı Müslümanlar'dan oluşuyordu. Hatta Kralların aşçıları dahi Müslüman idi. Norman Kralları, can güvenliklerini teslim edecek kadar Müslümanlar'a güveniyorlardı. Müslümanlar da bu tevazuya sahip Kralları için samimi duygular beslemişlerdi. I. Roger'un, çıkan isyanları bastırmak üzere güney İtalya'ya götürdüğü ordusunda 20 bin civarında Müslüman asker vardı. Karşılıklı güven duygusunun olmadığı bir ortamda böyle bir gelişmenin olması mümkün müdür? Hemde bu olay yaşandığı sırada Sicilya Normanlar tarafından henüz ele geçirilmişti.

Halk arasında da durum böyledir. Müslümanlar, Hıristiyanların bayramlarında onlara kutlamalarda eşlik etmekteydiler. Normanlar, döneminde Hıristiyanlar dahi Müslüman-Arapların kıyafetlerinden etkilenmişer ve onlar gibi giyinmek moda haline gelmiştir. Hıristiyan toplumu böyle giyinmekten dolayı hiçbir tedirginlik veya rahatsızlık duymamıştı. Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler arasında, Normanlar döneminde zaman zaman bazı olaylar yaşansa da genelde barış ve huzur ortamı adaya egemen olmuştur.

Öyle ise; “riconquista” kavramını Sicilya’daki Norman egemenliği ile ilişkilendirmek veya bu kavramın eli silahlı kahramanları olarak Normanları göstermek hata olur.

Ancak I. Roger’un şövalyeleri, Sicilya’da Müslüman-Araplarla savaşırken Roma Kilisesi tarafından onların yürüttüğü bu savaşın kutsal olduğu ilan edilmişti. Hatta Papa, I. Roger’a bir de sancak göndermişti. Haçlı ruhunun oluşturulmaya başlandığı bu dönemde Normanların Sicilya’daki savaşları Papalık tarafından kendilerine malzeme edildi. Haçlı fanatizmi, ilk ayak seslerini yapılan propagandalarla Normanların Sicilya’daki istilalarını kullanarak duyurdu.

Ancak kısa süre sonra, Roma ruhbanları şunu tüm açıklığı ile göreceklerdir ki I. Roger, Haçlı seferi çağrılarına aldırış etmediği gibi bu sefere karşı bir duruş dahi göstermişti. I. Roger’un daha önce de ifade ettiğimiz gibi Sicilya’da sürdürdüğü savaşın amacı, adaya egemen olup kendilerine burayı yurt edinmekti. Ada halkının etnik köken veya inançlarıyla alakalı olarak bir sorunları yoktu, ya da burada Haçlı fanatizmi ile hareket etmiyordu.

Tüm bu gerçekler ışığında Sicilya Normanlarını, “riconquista” kavramıyla ilişkilendirmek ne kadar doğru olur? Böyle bir iddaada bulunan araştırmacılar açısından Norman Krallarının Haçlı seferlerine karşı duruşlarını nasıl açıklamak lazım gelir? Veya onların samimi Hıristiyan olmadıkları gibi asılsız bir iddaada bulunarak açıklayabilir miyiz?

Bize göre Norman Krallarının birer samimi Hıristiyan olduklarına şüphe yoktur. Hatta fazlasıyla ilahî mesajları, özümsemediklerini dahi söyleyebiliriz. Yukarıda belirttiğimiz noktalar ışığında; Sicilya Normanlarını ne “riconquista” kavramıyla ne de “öncü Haçlılar” olarak nitelemek doğru değildir. Bu kavramlarla ilişkilendirmenin doğru olmayacağına dair öğeleri, konunun dışına çıkmadan ve de okuyucu ileri sürdüğümüz tespitlerin baskısı altına almadan tez konumuz dâhilinde işlemeye çalıştık.

Normanlar döneminde Sicilya’da egemen olan toplum Hıristiyan Normanlar olmasına rağmen egemen kültür, İslâm Kültür ve Medeniyeti’dir. Ancak Normanlar, bu egmen kültürden dolayı hiçbir zaman rahatsızlık duymamışlardı. Tam tersine bu kültürü benimseyerek ondan yararlanmışlardı.

Normanlar, dönemin Avrupa’sının kültürlerine göre çok ileri seviyede olan İslâm kültürünün birikimini değerlendirmişler; Sicilya’ya özgü olarak sanatta ve bilimde yeni çizgiler ortaya koymuşlardı. İslâm kültürünü, Bizans ve Latin kültürünün

unsurlarıyla harmanlamayı başarmışlardır. Ortaya çıkan bu sentezden de Sicilya Norman kültürü ve sanatı doğmuştur.

Normanların aracılığı ile bu unsurlar önce İtalya'ya sonrasında ise Avrupa'ya geçerek günümüzün Batı dünyasının kültürel değerlerinin oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bu etkiler, kendilerini sanatta, bilimde, endüstri kollarında, idari ve askerî alanlarda da göstermişlerdir.

Sicilya tarihinin bu döneminde araştırılması gereken daha birçok konu olduğunu düşünüyoruz. Adanın etnik yapısına olan katkısı da bu konulardan biri olmalıdır. Özellikle Müslümanların egemen olduğu dönemde Sicilya'ya İslâm coğrafyası dâhilindeki birçok kavim ve milletlerden insanlar çeşitle nedenlerle sevk edilmişler. Özellikle asker olarak gönderilen bu milletler arasında Türklerin dahi bulunabileceğine dair tespit ve iddaalarımızı daha önce ifade etmiştik. Yine Sicilya sanatında Anadolu ve Asyanî özellikler taşıyan unsurların bulunduğunu belirttik. Türklerin veya başka Asyanî kavimlerin Normanlar dönemindeki Sicilya sanatında kendilerini ifade edebilecek kadar adada var olma ihtimallerini de göz önüne almak lazım gelir.

Norman idaresi altındaki Sicilya, farklı kültürden ve inançtan olan toplumların barış ve huzur içerisinde yaşamları, yalnız o döneme ait güzel bir örnek olmasından çok daha ötesinde olarak günümüze dahi ulaşan değerli mesajlar içermektedir. Günümüzde yaratılan “İslâm fobisi”ne karşı gösterilebilecek en güzel örneklerden biri, Norman egemenliği dönemindeki Sicilya'dır. Günümüzde kurulan uluslararası çalışma guruplarında birisi de “Medeniyetler Arası Dialog” çalışma gurubudur ki Türkiye, bu çalışma gurubu içerisinde çok önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bakımdan tez konumuz olan “Normanlar Döneminde Sicilya Adası” başlığı ile Batı ve Doğu kültürleri arasındaki ortak paydalardan birini ele aldığımızı düşünüyoruz.

Ayrıca, Anadolu ve Orta-Doğu ile çağlar boyu çok sıkı ilişkisi olan İtalya ve Sicilya Adası'na yönelik çalışmaların bilimsel alanda çok güzel sonuçlar doğuracağına inanıyoruz. Tez konumuz dâhilinde ele aldığımız Sicilya Adası, bu konularda atılacak ilk adımlardan bir olur diye umut ediyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Ana Kaynaklar

- Abu'l-Farac, Gregory; *Abu'l-Farac Tarihi*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara, 1999.
- Anonim, *Tarihu Cezireti's-Sıkkıyye*, Biblioteca Arabo-Siculo, M. Amari, Lipsia, 1857.
- Benjamin Of Tudela, *The İterory of Benjamin of Tudela*, (Critical Text, Translation and Commentary by Marcus Nothan Adler), London, 1907.
- el-Belâzurî, Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud, *Fütuhu'l Buldân*, (Çev. Mustafa Fayda), Ankara, 2002.
- el-Endülüsî, Nureddin Ali b. Musa b. Saîd el-Mağribî, *Muhtasar Coğrafiyye*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- el-Gırnatî, el-İmam Ebu Hâmid Muhammed b. Abdurrahman el-Rebî el-kaysî, *Tuhfetu'l-Elbab ve Nuhbetu'l-İcâb*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- el-Harâvî, Ali b. Ebi Bekr, *Kitabu'l-İşârat fî Marifetti'z-Ziyarat*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- Falcandus, Hugo, *The History Of the Tyrants of Sicily by Hugo Falcandus*, (Translated by G. Loud- Thomas Wiedemann), Manchester, 1998.
- Halife b. Hayyat, *Tarihu Halife b. Hayyat, Halife b. Hayyat Tarihi*, (Çev. Abdülhalik Bakır), Ankara, 2001.
- Heredotus, *Heredot Tarihi*, (Çev. Müntekim Ökmen), Ankara, 1973.
- İbn Cübeyr, Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Ahmed, *Endülüs'ten Kutsal Topraklara*, (Çev. İsmail Güler), İstanbul, 2003.
- İbn Haldun, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Cabir b. Muhammed b. İbrahim, *Mukaddime*, (Çev. Zakir Kadirî Ungan), İstanbul, 1989.
- İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, (Çev. Murat Ağarı), İstanbul, 2008.
- İbn Kuteybe, Ebu Muhemmed Abdullah b. Müslim, *el-İmame ve's-Siyâse*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- İbnü'l Esir, İzzeddin Ali B. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târih, İslâm Tarihi*, c. 7-12, (Çev. Abdulkerim Özaydın-Ahmet Ağırakça), İstanbul, 1986.

- el-İdrisî, Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdullah b. İdrisî el-Hammâdî el Hasan, *Nüzhetü'l-Müşâk fî İhtirâki'l- Afâk*, (Thk. eş-Şerufu'l-İdrisî), Beyrut, 1989.
- el-İstahrî, Ebu. İshâk İbrahim b. Muhammed el-Farisî el Kerhî, *Kitabu'l-Akâlim*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- KHONİATES, Niketas, *Historia (İonnes ve Manuel Devirleri)*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 1995.
- KİNNAMOS, İonnes, *Historia*, (Haz. Işın Demirkent), Ankara, 2001.
- KOMNENA; Anna, *Alexiad*, (Çev. Bilge Umar), İstanbul, 1996.
- KSEPNON, *Yunan Tarihi*, (Çev. Suat Sinangil), Ankara, 1999.
- el-Mesûdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *Murucu'z-Zeheb ve Maâdinu'l-Cevher*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- Romuald of Salerno, *Chronicon, The History of The Tyrants of Sicily*, (Translated by. G. Loud-Thomas Wiedemann), Manchester, 1998.
- Theophanes, *The Chronicle of Theophanes*, (Translated by. H. Turtledove), Philadelphia, 1982.
- Yakût el-Hamâvî, eş-Şeyh Şehabettin Ebu Abdullah Yakût Abdullah er-Rumî el-Bağdadî, *Merasidi'l-ittilâ âlâ esmâil emkinetî ve'l-bikaa*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- Yakût el-Hamâvî, -Şeyh Şehabettin Ebu Abdullah Yakût Abdullah er-Rumî el-Bağdadî, *Mucemu'l-Buldân*, Biblioteca Arabo-Sicula, M. Amari, Lipsia, 1857.
- Araştırma Eserler**
- AHMAD, Aziz, *A History Of İslamic Sicily*, Edinburgh, 1975.
- ALGÜL, Hüseyin-ÇETİN, *Osman, İslâm Tarihi*, 4 cilt, İstanbul, 1991.
- ALTAN, Ebru, *II. Haçlı Seferi*, Ankara, 2003.
- ALTAN, İbrahim, "Kelbîler", *İA, TDV*, c. 25, Ankara, 2002, s. 206-207.
- ALTAN, İbrahim, *İslâm Tarihinde Sicilya Adası'nın Yeri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1993.
- AMARİ, Michele, *Storia di Musulmani di Sicilia*, Catania, 1933.
- ASHTOR, Eliyahu, "Geç-Ortaçağlarda Akdeniz Ticaretinde Yahudiler", (Çev. Abdulhalik Bakır- Alparslan Kılıç), *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler I*, Ankara, 2008, s. 837-859.

- ASHTOR, Eliyahu, “Geç-Ortaçağlarda Teknolojik ve Endüstriyel İlerleme Faktörleri”, (Çev. Abdulhalik Bakır- Pınar Ülgen), *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler II*, Ankara, 2008, s.481-507.
- AVCI, Casim, *İslam-Bizans İlişkileri*, İstanbul, 2003.
- AZİMLİ, Mehmet, “Sicilya’daki İslâm Medeniyetinin Batı’ya Etkileri”, *Osmanlılar ve Avrupa*, (Ed. Seyfi Kenan), İstanbul, 2010, s. 135-157.
- BAKIR, Abdulhalik, *Ortaçağ İslâm Dünyasında İtriyat, Gıda, İlaç Üretimi ve Tağşişi*, Ankara, 2000.
- BAKIR, Abdulhalik, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Taş ve Toprak Mamulleri Sanayi*, Ankara, 2001.
- BAKIR, Abdulhalik, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Maden ve Madencilik Sanayi*, Ankara, 2003.
- BAKIR, Abdulhalik, *Ortaçağ İslâm Dünyasında Tekstil Sanayi, Giyim-Kuşam ve Moda*, Ankara, 2005.
- BARBER, Richard, *A History of Europe*, Suffolk, 1930.
- BARBER, Richard, *The Penguin Guide to Medieval Europe*, Suffolk, 1984.
- BARTHOLD, W, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, (Haz. Fuad Köprülü), İstanbul, 1973.
- BAZANCOURT, Le Baron, *Histoire de la Sicilia Sous la Domination des Normands*, Paris, 1846.
- BEKSAÇ, A. Engin, “Fatimîler, sanat”, *İA, TDV*, c. 12, İstanbul, 1995, s. 237-240.
- BLACKBURN, Mark, “Money and Coinage”, *Cambridge Medieval History*, vol. 2, s. 538-577.
- BONO, Salvatore, *Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler*, (Çev. Betül Parlak), İstanbul, 2003.
- BRADFORD, Ernle, *Akdeniz*, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul, 2004.
- BRAUDEL, Frenand, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, c. I, (Çev. M. Ali Kılıçbay), Ankara, 1993.
- BRETT, Michael, “The Rise of Fatimids”, *The Medieval Mediternean*, Brill, 2001.
- CAHEN, Claude, *Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı*, (Çev. Mustaf Daş), İstanbul, 2010.
- CARDİNİ, Franco, *Avrupa ve İslâm*, (Çev. Gürol Koca), İstanbul, 2004.
- CRAWFORD, Francis Marion, *The Rulers of the South (Sicily, Calabria, Malta)*, New York, 1901.
- CURTİS, Edmund, *Roger of Sicily and the Norman Lower In Italy*, New York, 1912.

- ÇELİK, Aydın, *Kuruluş Dönemi Fatımîler Devleti*, Ankara, 2007.
- DAFTARY, Farhad, “Fatimids”, *Medieval İslamic Civilization, an Encyclopedia*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s. 250-251.
- NORMAN, Daniel, *The Arabs and Medieval Europe*, London, 1973.
- DEMİRCİOĞLU, Halil, *Roma Tarihi*, c.I, Ankara, 1998.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*, (Yay. Haz. Ebru Altan), İstanbul, 2007.
- DİAKOV, V.-KOVALEV, S., *İlkçağ Tarihi-2 Roma*, (Çev. Özdemir İnce), İstanbul, 2008.
- Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi*, c. 3-5, İstanbul, 1989.
- DONALD, Metthew, *The Norman Kingdom of Sicily*, Cambridge, 2001.
- DURANT, Will, *İslam Medeniyeti*, (Çev. Orhan Bahaeddin), İstanbul, 1989.
- EDGİNGTON, Susan B., “Bohemond I of Antioch (d. 1111)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), Californai, 2006.
- es-SAMİR, Faysal, “İslâm Ortaçağ’ında Arap Ticaretinin Yükselişi”, (Çev. Abdulhalik Bakır), *Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler I*, Ankara, 2008, s.663-679.
- SEYYİD, Eymen Fuâd, “Fatımîler”, *İA, TDV*, c. 12, İstanbul, 1995, s. 228-237.
- FİŞHER, H.A.L, *A History of Europe*, London, 1930.
- FREEMAN, A. Edward, *Historical Esssays*, London, 1879.
- GABRİELİ, Francesco, *Arabs Historians of Crusaders*, (Translated From İtalian by E. J. COSTELLO), Cornmall, 1984.
- GEANAKOPLoS, Deno John, *Constantinople and The West*, Madison, 1989.
- GİBBON, Edward, *Bizans Tarihi: Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, c. 5, (Çev. Asım Baltacıgil), İstanbul, 1995.
- GRANARA, W., “Sicily, İslamic Law in”, *The Oxford İnternational Encyclopedia of Legal History*, vol. V, (Ed. by Stanley N. Kartz), New York, 2009, s. 239-240.
- GRANARA, W., “İbn Hamids”, *Medieval İslamic Civilization, an Encyclopedia*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s.355-356.
- GRANARA, W., “Sicily”, *Medieval İslamic Civilization, an Encyclopedia*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s. 744-745.
- GRASSİ, Vincenzo, “Sirakusa”, *Encyclopedia of İslâm*, vol. IX, 1990, s. 159-160.

- GRUNEBBAUM, G.E. Von, *The Classical İslam*, New Jersey, 2009.
- GÜL, Muammer, *Ortaçağ Avrupa Tarihi*, İstanbul, 2010.
- GÜRKAN, Ahmet, *İslâm Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, Ankara, Trz.
- HADGES, Richard-WHITEHOUSE, David, *Mohammed and Charlmange & The Origins of Europe*, New York, 1996.
- HALDON, John, *Bizans Tarihi Atlası*, (Çev. Ali Özdamar), İstanbul, 2007.
- HOLLİSTER, C. Wearn, *Medieval Europe- A Short History*, New York, 1974.
- HARE, Agustus J. C., *Cities of Sourthern İtaly and Sicily*, London, Trz.
- HASKİNS, Charles Homer, *The Normans in Europan History*, Cambridge, 1915.
- HASSAN, İbrahim Hassan, *İslâm Tarihi*, c. 4, (Çev. İsmail Yiğit), İstanbul, 1986.
- HAYWOOD, Richard Mansfield, *Ancient World*, New York, 1971.
- HEYD, William, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. Enver Ziya Karal), Ankara, 2000.
- HİLL, G.F., *Coins of Ancient Sicily*, London, 1903.
- HİLL, George, *A History of Cyprus*, London, 1956.
- HİTTİ, Philip K., *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, c. 3, (Çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1995.
- HİTTİ, Philip K., *History of the Arabs*, London, 1953.
- HUMPHREYS, R. Stephen, *Egypt in the World System of the Later Middle Ages*, *The Cambridge History of Egypt*, (Ed. Carl F. Petry), Cambridge, 1998.
- HUNKE, Sigrid, *İslâm Güneşi*, (Çev. Servet Sezgin), İstanbul, Trz.
- İŞILTAN, Fikret, "Sicilya", *İA, MEB*, c. 10, İstanbul, 1988.
- JENSEN, Janus Moller- MURRAY, Alan V., "Crasude of Emperor Henry VI (1197-1998)", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), California, 2006, s. 568-71.
- JOHNS, Jeremy, *The Arabic Adminestration in Norman Sicily: The Royal Diwan*, Cambridge, 2002.
- KALIN, İbrahim, *İslâm ve Batı*, İstanbul, 2008.
- KARLİGA, Bekir, *İslâm Düşüncesinin Batı 'ya Etkileri*, İstanbul, 2004.
- KAVAS, Ahmed, "Mehdiye", *İA, TDV*, c. 27, Ankara, 2003, s. 387-389.
- KNİGHT, Henry Galley, *The Normans in Sicily*, London, 1838.
- LAMDAN, Ruth, "Women, Jewish", *Medieval İslamic Civilization, an Encyclopedia*, vol. 1, (Ed. Josef W. Meri), New York, 2006, s. 861-863.
- Le GOFF, Jacques, *Avrupa 'nın Doğuşu*, (Çev. Timuçin Binder), İstanbul, 2008.

- Le GOFF, Jacques, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, (Çev. Hanife Güven-Uğur Güven), İzmir, Trz.
- LEWIS, Bernard, *The Arabs in History*, Oxford, 1993.
- LEWIS, R. Archibald, *Naval Power and Trade in Mediternean*, New Jersey, 1951.
- LOUD, G.A., “Roger of Sicily (d.1101)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), California, 2006, s. 1044.
- LOUD, G.A., “Sicily in The Twelve Century”, *Cambridge Medieval History*, vol. 4-2, Cmabridge, 2008, s. 441-474.
- LOUD, G.A., “ Sicily, Kingdom of”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), California, 2006, s.1104-1105.
- LOUD, G.A., “Southern Italy in the Eleventh and Twelve Century”, *Cambridge Medieval History*, c. 4-2, 2008, s. 94-442.
- MAALOUF, Amin, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul, 2011.
- MAHAZERÎ, Ali, *Ortaçağ'da Müslümanların Yaşayışları*, (Çev. Bahriye Üçok), İstanbul, 1972.
- MALAY, Hasan, *Çağlar Boyu Kölelik*, Ankara, 1990.
- MANSEL, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, Anakara, 2004.
- McNEILL, William, *Avrupa Tarihinin oluşumu*, (Çev. Yusuf Kaplan), İstanbul, 2008.
- MEMİŞ, Ekrem, *İlkçağ Tarihi*, Ankara, 2006.
- MILANES, Victoria Mallia, “Malta, before the Hospitallers”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. Alan V. Murray), California, 2006, s. 780-781.
- MİNAHAN, James, *Nations Without States: A Historical Dictionary of Contemporary National Movements*, Westport, 1996.
- MİRANDA, Ambroxio Huici, “ The Iberian Peninsula and Sicily”, *The Cambridge History of İslam*, vol. 2A, (Ed. by D.M. Holts-K.S. Ann- B. Lewis, Cambridge, 2008, s. 406-439.
- MOORE, Jasper, *The Land of Italy*, London, 1923.
- MORENO, Martino Mario, “ Sicilya'da Müslümanlar”, (Çev. Abdulhalik Bakır-Aydın Çelik), *Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Ocak 2007, c. V, s. 1, Elazığ, 2007, s. 165-229.
- MURRAY, Alan V., “Henry of Kalden”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s.573.

- MURRAY, Alan V., “Adelaide del Vasto (d. 1118)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 15.
- MURRAY, Alan V., “Boldwin I of Jerusalem (d. 1118)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Edit. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 132-133.
- OMAN, G., “Sıkilliya, The Arabic Toponomy and Numismatic”, *Encyclopedia of İslam*, vol. IX, Leiden, 1996, s. 589-590.
- OSTROGOSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 2011.
- OWMAN, C.W.C., Ok, *Balta ve Mancınık: Ortaçağ Savaş Sanatı*, (Çev. İsmail Yavuz Aloğan), İstanbul, 2002.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, 1, 3., ve 5. Ciltler, Ankara, 2005.
- ÖZAYDIN, Abdulkerim, “Ağlebîler”, *İA, TDV*, c. 1, İstanbul, 1988, s. 475-478.
- PİRENNE, Henri, *Ortaçağ Kentleri-Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, (Çev. Şadan Karadeniz), İstanbul, 1991.
- PİRENNE, Henri, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), 1983.
- HANS, Pohl-WESSARMAN, Henry, “Sugar Endustry and Trade”, *Encyclopedia Judaica*, vol. 19, New York, 2007, s. 293-294.
- POWELL, James M., “Kingdom of Sicily”, *The Dictionary of Middle Ages*, vol. 2, New York, 1988, s. 263-277.
- PRYOR, John H., *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş*, (Çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç), İstanbul, 2004.
- ROBERTS, J.M., *Avrupa Tarihi*, (Çev. Fethi Aytuna), İstanbul, 2010.
- ROMEO, Francesco Giuseppe, *Pirati e Corsari nel Mediterraneo*, Lecce, 2000.
- RUNCİMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. I-III, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 1992.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*, Ankara, 2005.
- SARIÇAM, İbrahim-ERŞAHİN, Seyfettin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Ankara, 2008.
- SAVELLİ, A., *İtalya Tarihi*, (Çev. Galip Kemal Söylemezoğlu), İstanbul, 1940.
- SEİGNONOS, Charles, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, (Çev. Semih Tiryakioğlu), İstanbul, 1960.
- SEZGİN, Fuat, *İslâm'da Bilim ve Teknik*, c. I-II, (Çev. Abdurrahman Aliy), Ankara, 2007.
- SIERRA, Sergio J., “Syracuse”, *Encyclopedia Judaica*, vol. 19, New York, 2007, s. 386-387.

- SIERRA, Sergio J.-ZELDES, Nadia, "Palermo", *Encyclopedia Judaica*, vol. 15, New York, 2007, s. 580-581.
- SIERRA, Sergio J., " Sicily", *Encyclopedia Judaica*, vol. 18, New York, 2007, s. 542-543.
- SOKOLY, Jochen, "Textiles", *Medieval Islamic Civilization, An Encyclopedia*, vol. 1, (Ed. by Josef W. Meri), New York, 2006, s. 801-803.
- SOUNDERS, J.J., *Medieval History of İslam*, London, 1965.
- ŞAHİN, Seyhun, *VI. ve VII. Yüzyıllarda Kıbrıs*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2006.
- ŞAKİROĞLU, Mahmut, "Sicilya", *İA, TDV*, c. 37, İstanbul, 2009, s. 138-139.
- ŞENEL, Alaaddin, *Eski Yunan'da Eşitlik ve Eşitsizlik Üzerine*, Ankara, 1970.
- ŞEŞEN, Ramazan, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul, 1998.
- ŞEŞEN, Ramazan, *Salahaddin'den Baybars'a*, İstanbul, 2007.
- TAKAYAMA, Hiroshi, *Administration of Norman Kingdom of Sicily*, Leiden, 1993.
- TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, c.II, İstanbul, 2003.
- TAYLOR, Julie Anna, *Muslims in Medieval İtaly*, Oxford, 2005. *Temel Britanicca*, İstanbul, 1992.
- THOMPSON, J. W.-JOHNSON, E.N., *An İntroduction to Medieval Europe (300-1500)*, New York, 1937.
- TOLAN, John, " Peter the Venerable (1094-1156)", *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2006, s. 145.
- TRİANİ, R., " Sıkilliya, History on Culture", *Encyclopedia of İslam*, vol. IX, Leiden, 1996, s. 582-589.
- TURAN, Şerafettin, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, c. I, Ankara, 2000.
- TYERMAN, Christopher, "Crasudes Aganist Christians", *Encyclopedia Crasudaes*, California, 2006, s. 326-328.
- UDOVİCTH, A.L., " İslamic Sicily", *Dictionary of the Middle Ages*, (Ed. by Joseph R. Strayer), vol. XI, New York, 1989, s. 261-263.
- VASİLİEV, A.A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, c. I, (Çev. A. Müfid Mansel), Ankara, 1943.
- WASSERMAN, Henry, " Textiles, Medieval Peridiod", *Encyclopedia Judaica*, vol. 19, New York, 2007, s. 293-294.

- WEARN, Cecilia, *Medieval Sicily: Aspect of Life and Art in the Middle Ages*, London, 1910.
- WEILER, Björn K.J., “ Frederich II of Germany (1194-1250)”, *The Crusades Encyclopedia*, (Ed. by Alan V. Murray), California, 2007, s. 475-477.
- WYRTZEN, Johnothan David, “ Aglabids”, *Medieval Islamic Civilization, An Encyclopedia*, vol. I, (Ed. by Josef W. Meri), New York, 2006, s. 19- 20.

EKLER

Cappella Palatina'nın üzerinde Arapça yazıt bulunan mermer bir sütunu (Fotoğraf, H. Özkahraman, 2011)

Cappella Palatina'nın dış görüşüden bir bölüm (Fotoğraf, H. Özkahraman, 2011)

Palermo'dan bir görünüş.(Fotoğraf, H. Özkahraman, 2011)

Cappella Palatina'nın tavan süslemelerinden bir kesit. Köşeli yıldız ve kûfî yazı İslâmi etkiyi açıkça göstermektedir. (www.benedante.blog.org)

Cappella Palatina'nın duvar süslemelerinden. İslâm sanatında kendine yer bulan Asyanî motiflerle büyük benzerlik görülmektedir. (www.home.scarlat.be)

Cappella Palatina'nın duvar resimlerinden. (www.wikimedia.org)

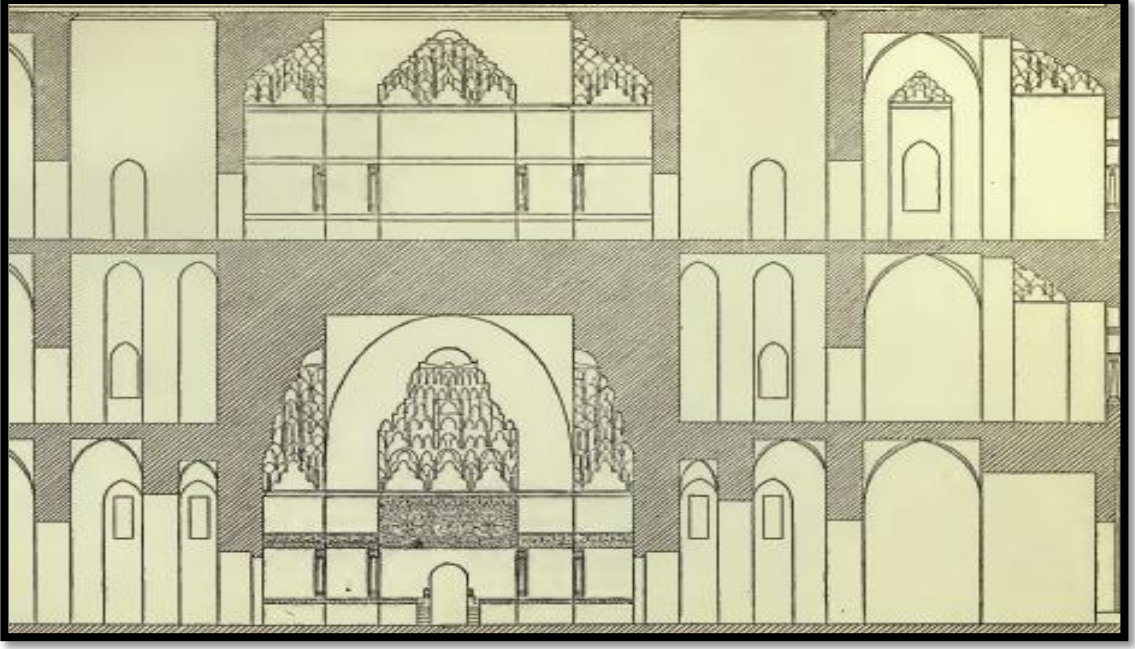
Cappella Palatina'nın duvar resimlerinden. Resimdeki bitki ve hayvanlar Orta-Doğu ve Afrika görülen türlerdendir. Bu resimde de İslâm sanatının etkisi kendini göstermektedir. (www.villa-lucia.org)

Martorana Kilisesi'nin duvarındaki bu mozaikte II. Roger'a Hz. İsa tarafından tacının giydirilişi resm ediliyor. Bizans sanatının etkisi burada açıkça görülüyor. (www.it.wikipedia.org)

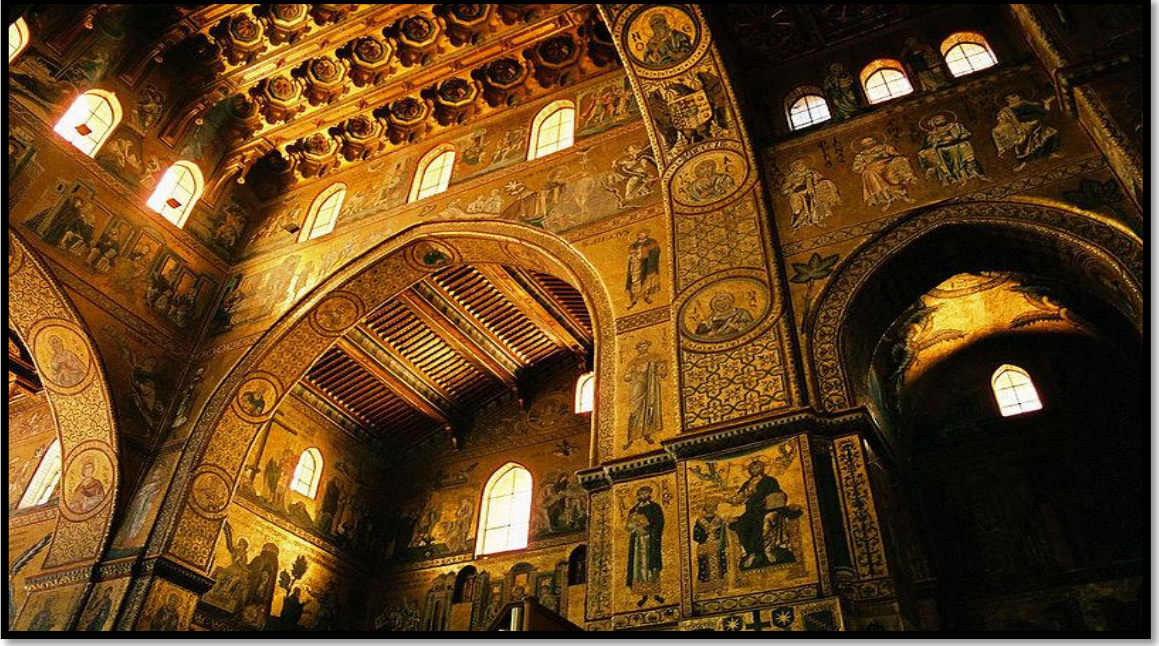
Cappella Palatina'nın tavan süslemeleri. Sekizgen şekiller ile kenarındaki kûfi yazılar İslâm sanatına ait unsurlardır. (www.elioarta.blogspot.com)

La Zisa Sarayı'nın ön cephesinin çizimi. (Wearn, Medieval Sicily, s. 120.)

La Zisa Sarayı'nın holünde yer alan çeşme ve mukarnas. (www.it.wikipedia.org)

Monreale Katedrali'nin içinden bir görünüş. (www.it.wikipedia.org)

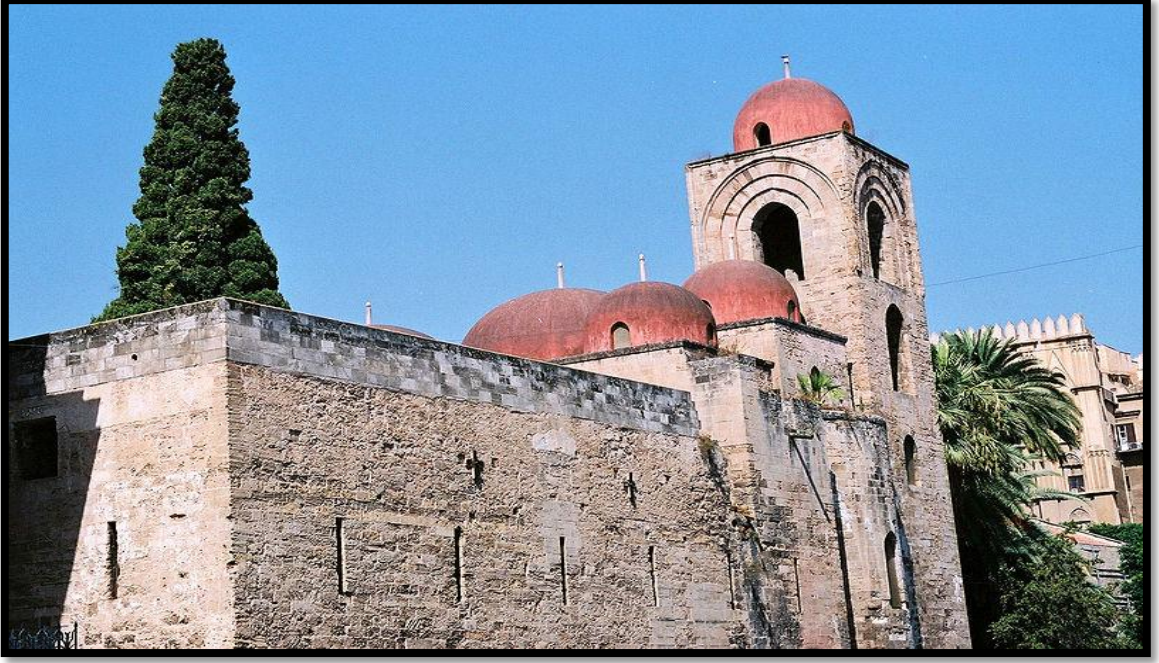
Manreale Katedrali'nin duvar resminde II. William, Monreale Katderali'ni Meryem Ana'ya sunuyor. (www.it.wikipedia.org)

II. William'ın ölümünün ardından arkasından gözyaşı döken Müslüman ve Grek toplumlarından kadın ve erkeklerin resmi. (www.it.wikipedia.org)

Sütun başlığında II. William'ın Monreale Katderali'ni Meryem Ana'ya sunuşu işlenmiş. (Wearn. *Medieval Sicily*, s. 230.)

Palermo’da San Giovanni degli Eremiti Kilisesi, İslâmî mimari anlayışının izlerini gösteren kubbeleriyle dikkat çekiyor. (www.it.wikipedia.org)

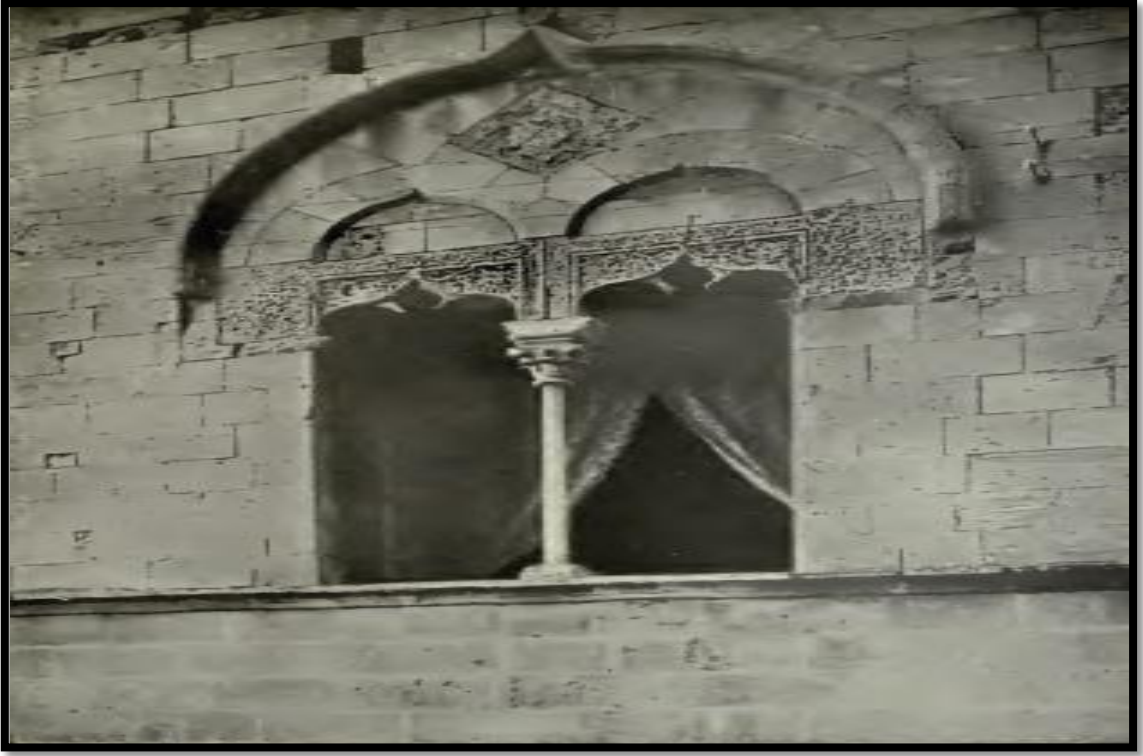
Monreale Katedrali’nin bronz kapısından bir kesit. (Wearn. *Medieval Sicily*, s. 120)

Monreale Katedrali'nin kapısının bronz kaplamasındaki İslamî motifler dikkat çekiyor. (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 128.)

San Giovanni degli Eremiti'nin Palermo müzesinde sergilenen bir penceresi. (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 172.)

Syracuse'de saray penceresi. (Wearn. *Medieval Sicily*, s. 240.)

Syracuse'de Maniace Sarayı'nın giriş kapısı. (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 236.)

Palermo'daki Martorana Kilisesi(Antakyalı Kilisesi)'nin içinden bir görünüş.
(www.eahl.net)

Palermo'da Amiral Köprüsü (Antakyalı Goerge'a atfedilir). (Curtis, *Roger of Sicily*, s.114.)

Monreale Katedrali'ndeki I. William'ın Latihi. (www.it.wikipedia.org)

San Cataldo Kilisesi'nin çan kulesi. (www.it.wikipedia.org)

Palermo Müzesi'nde sergilenen ve üzerinde Kûfî yazıların bulunduğu kolon. (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 24.)

La Cuba Sarayı'na giden yolun başlangıcındaki kubbeli kapı. (Curtis, *Roger of Sicily*, s.450.)

Kraliçe Costance'ın Palermo Kraliyet Atöylesi'nde (Tiraz) İsa b. Cübeyr isimli bir Müslüman tarafından hazırlananmış başlığı (www.catedralepalermo.it)

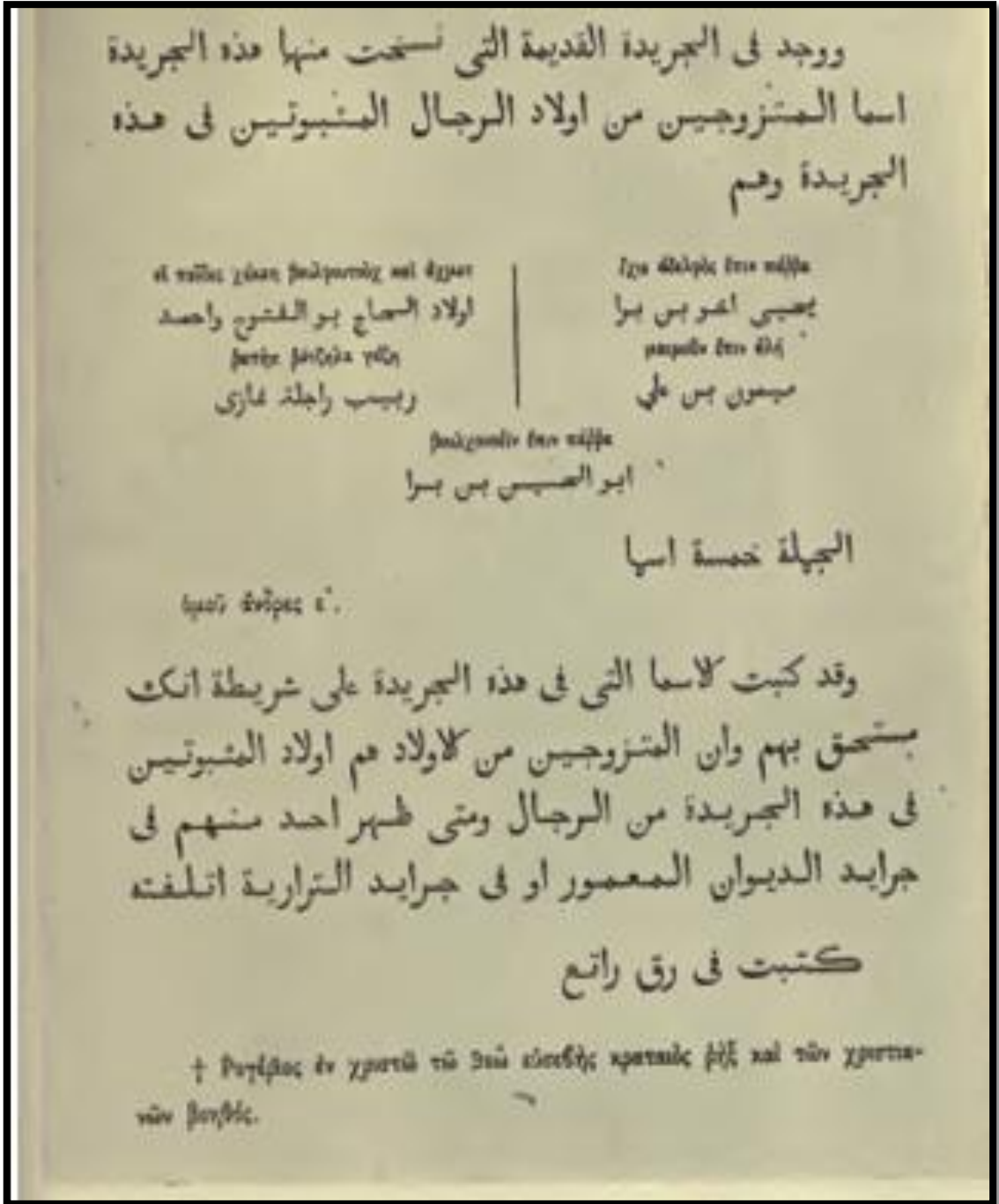
Palermo Müzesinde sergilenen bir su testisi. (Wearn, *Medieval Sicily*, s. 298.)

II. Roger'un kestirdiği paralardan bir örnek. (www.it.wikipedia.org)

II. Roger'un Pelerini'n üzerindeki deve ve onu avlayan aslan ile birlikte hurma ağacı İslami motiflerdir. (Curtis, *Roger of Sicily*, s. 404.)

II. Roger tarafından onaylanan evlilik ahdi ve toprak tevcihi belgesi. (Curtis, Roger of Sicily, s. 338.)

ÖZGEÇMİŞ

Ad – Soyad	Seyhun ŞAHİN
Doğum Yeri ve Tarihi	Elazığ - 19.05.1978
Cinsiyet	Erkek
Medeni Durum	Evli
Askerlik Durumu	Terhis
E-Posta Adresi	seyhunsahin@hotmail.com
<i>İLKOKUL: İstanbul Siyavuş paşa</i>	Mezuniyet Tarihi: 1989
<i>ORTAOKUL: İstanbul Kocasinan</i>	Mezuniyet Tarihi: 1992
<i>LİSE: İstanbul Kocasinan</i>	Mezuniyet Tarihi: 1995
<i>LİSANS: Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü</i>	Mezuniyet Tarihi: 2004
<i>YÜKSEK LİSANS: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Ana Bilim Dalı</i>	Mezuniyet Tarihi: 2006
Yüksek Lisans Tez Konusu	VI. ve VII. Yüzyıllarda Kıbrıs
<i>DOKTORA: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Ana Bilim Dalı</i>	Mezuniyet Tarihi: 2012
Doktora Tez Konusu	Normanlar Döneminde Sicilya Adası
Bildiği Yabancı Dil	İngilizce-İtalyanca